

การวิเคราะห์สภาพและแนวทางในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน
: กรณีศึกษาโรงเรียนอาชีวศึกษาที่มีการปฏิบัติที่ดี

นางสาวยุวรี ผลพันธ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2551

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

AN ANALYSIS OF THE STATE AND GUIDELINES FOR ENHANCING
STUDENTS' RESPONSIBILITIES: A CASE STUDY OF
A GOOD PRACTICE VOCATIONAL SCHOOL

Miss Yuwaree Polpanthin

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education Program in Educational Research

Department of Educational Research and Psychology

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2008

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การวิเคราะห์สภาพและแนวทางในการส่งเสริมความ
รับผิดชอบของนักเรียน: กรณีศึกษาโรงเรียนอาชีวศึกษาที่มี
การปฏิบัติที่ดี

โดย

นางสาวยุวี ผลพันธิน

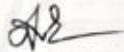
สาขาวิชา

วิจัยการศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร.สิริพันธุ์ สุวรรณมรรคา

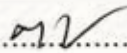
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์

..... คณบดีคณะครุศาสตร์

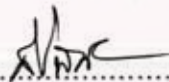
(ศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย กาญจนวาสี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.สุวิมล ว่องวานิช)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิริพันธุ์ สุวรรณมรรคา)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ดร.คมศร วงษ์รักษา)

ศูนย์ทรัพยากรพยากรณ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ยูวี ผลพันธิน : การวิเคราะห์สภาพและแนวทางในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน: กรณีศึกษาโรงเรียนอาชีวศึกษาที่มีการปฏิบัติที่ดี. (AN ANALYSIS OF THE STATE AND GUIDELINES FOR ENHANCING STUDENTS' RESPONSIBILITIES: A CASE STUDY OF A GOOD PRACTICE VOCATIONAL SCHOOL) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ.ดร.สิริพันธุ์ สุวรรณมรรคา, 215 หน้า.

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนอาชีวศึกษาของสถานศึกษา และนำเสนอแนวทางที่ดีในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนอาชีวศึกษา กรณีศึกษาคือโรงเรียนอาชีวศึกษาที่มีการปฏิบัติที่ดีด้านการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์เอกสาร การสนทนากลุ่ม และการสำรวจ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและค่าสถิติร้อยละ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. สถานศึกษาได้มีการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนด้วยการบริหาร การจัดการศึกษา และการจัดสภาพแวดล้อม โดยสถานศึกษาได้มุ่งเน้นการฝึกฝนให้นักเรียนมีระเบียบวินัยเป็นพื้นฐานเพื่อนำไปสู่ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม โดยผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมเสริมหลักสูตร และการสร้างแรงจูงใจของครูและบุคลากรให้เป็นต้นแบบที่ดีของนักเรียน การจัดการศึกษาให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่หลากหลายและต่อเนื่อง การจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษานำมาซึ่งบรรยากาศให้มีความสะอาด ร่มรื่น และความปลอดภัย

2. แนวทางที่ดีในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนพบว่าสถานศึกษามีการบริหารและการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารและครูอาจารย์เป็นต้นแบบที่ดีของผู้ที่มีวินัยและมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน บุคลากรในสถานศึกษาให้ความร่วมมือกับกิจกรรมต่างๆ มีการส่งเสริมให้บุคลากรภายในสถานศึกษาได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง มีการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ การจัดกิจกรรมและโครงการเสริมหลักสูตรที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

ภาควิชา..... วิจัยและจิตวิทยาการศึกษา..... ลายมือชื่อนิสิต..... ยูวี ผลพันธิน.....
 สาขาวิชา..... ศึกษาศาสตร์..... ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
 ปีการศึกษา..... 2551.....

5083387027 : MAJOR EDUCATIONAL RESEARCH

KEYWORDS : RESPONSIBILITIES / CASE STUDY / VOCATIONAL SCHOOL

YUWAREE POLPANTHIN : AN ANALYSIS OF THE STATE AND GUIDELINES FOR ENHANCING STUDENTS' RESPONSIBILITIES: A CASE STUDY OF A GOOD PRACTICE VOCATIONAL SCHOOL. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. SIRIPAARN SUWANMONKHA, Ph.D., 215 pp.

The research objectives were to study states and guidelines for enhancing vocational students' responsibilities from a case study of a good practice vocational school. The data were collected by observation, interview, documentary analysis, focus group discussion and questionnaire. Then, they were analyzed by content analysis and percentage. The research findings were as follow:

1. The school supported vocational students' responsibility via administrating, formal and informal learning and environmental management. The school emphasized in basic discipline development that yielded self and social responsibilities through teaching and learning process, extra curricula, and motivating teachers to be good models in discipline and responsibilities. Responsibility concepts and conducts were integrated in school curriculum and were supported by variety of learning activities and extra curricula continuously. The mutual school environment management was emphasized in promoting among students for creating a clean, pleasant and secure environment.

2. Guidelines, for students' responsibility development were composed of effective administration and management, good modeling, cooperation, supporting self development, instructing and extra activities relating characteristic development for self and social responsibilities of students.

Department : Educational Research and Psychology

Student's Signature : *Yuwaree*

Field of Study : Educational Research

Advisor's Signature : *[Signature]*

Academic Year : 2008

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ด้วยความช่วยเหลือและกรุณาของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริพันธุ์ สุวรรณมรรคา ที่ได้ให้ความเมตตาเอาใจใส่ให้คำปรึกษา คำแนะนำ ช่วยเหลือแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความตั้งใจและความเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์เสมอมา

กราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.สุวิมล ว่องวานิช ประธานสอบวิทยานิพนธ์และอาจารย์ ดร.คมศร วงษ์รักษา กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ซึ่งได้ให้คำแนะนำช่วยเหลือให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีคุณค่าและมีคุณภาพ

กราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษาทุกท่านที่ได้ประสิทธิประสาทความรู้ทางวิชาการ ชี้แนะแนวทาง และเป็นกำลังใจแก่ศิษย์ด้วยความอดทนและความปรารถนาดีมาโดยตลอด และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่คณะครุศาสตร์ทุกท่านที่ให้บริการด้วยความมีน้ำใจไมตรีที่เป็นกันเอง

ขอขอบคุณในความร่วมมือของผู้บริหาร คณะครูอาจารย์ ผู้ปกครอง นักเรียน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและเจ้าหน้าที่ของโรงเรียนกรณีศึกษาทุกท่านที่ได้ให้ความเมตตาช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก และให้ความร่วมมือแก่ผู้วิจัยด้วยไมตรีอันอบอุ่นในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์และสละเวลาอันมีค่าเพื่อประโยชน์ทางวิชาการแก่วิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอขอบคุณมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี และบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่กรุณาสับสนุนทุนการศึกษาเพื่อใช้ดำเนินการศึกษาวิจัย

ขอขอบคุณพี่ๆและเพื่อนๆภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษาทุกท่านที่ร่วมทุกข์ร่วมสุข เป็นกำลังใจซึ่งกันและกันมาโดยตลอด

ขอกราบขอบพระคุณบิดา พันเอก ดร. พิชัย ผลพันธุ์นิน มารดานางอัจฉินี ผลพันธุ์นิน และน้องพิมพ์ดา ผลพันธุ์นิน ที่ให้ความช่วยเหลือ คำปรึกษา และเป็นกำลังใจสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จได้ในที่สุด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
คำถามวิจัย.....	4
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	5
ขอบเขตการวิจัย.....	5
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
ตอนที่ 1 แนวคิดและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการอาชีวศึกษา.....	8
1.1 ความหมายของอาชีวศึกษา.....	8
1.2 นโยบายการอาชีวศึกษา.....	9
1.3 ลักษณะการจัดการศึกษาของกรมอาชีวศึกษา.....	10
1.4 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2545 (ปรับปรุง พ.ศ. 2546)...	13
1.5 คุณวุฒิการศึกษาระดับวิชาชีพ.....	15
ตอนที่ 2 ลักษณะของพัฒนาการด้านต่างๆของนักเรียนอาชีวศึกษา.....	17
2.1 พัฒนาการทางด้านชาวปัญญา.....	18
2.2 พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ.....	19
2.3 พัฒนาการทางด้านอารมณ์และสังคม.....	19
ตอนที่ 3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ.....	20

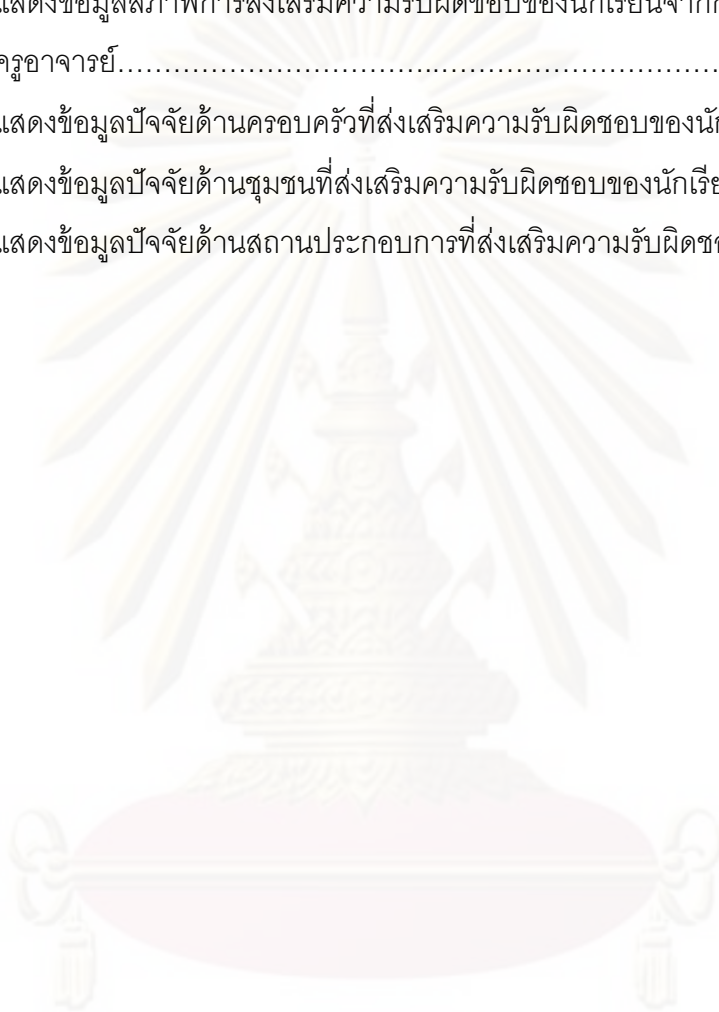
บทที่	หน้า
3.1 ความหมายของความรับผิดชอบ.....	20
3.2 ประเภทของความรับผิดชอบ.....	24
3.3 การปลูกฝังความรับผิดชอบ.....	30
3.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ.....	32
3.5 ทฤษฎีพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)	51
3.6 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory).....	52
3.7 ทฤษฎีพัฒนาจริยธรรมแนวปัญญานิยม (Cognitive Development Theory).....	53
ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ.....	57
ตอนที่ 5 กรอบแนวคิดในงานวิจัย.....	65
ตอนที่ 6 การวิจัยรายการกรณี.....	65
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
การศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ.....	83
การเก็บรวบรวมข้อมูล	86
เครื่องมือในการวิจัย.....	91
การจัดกระทำข้อมูล.....	91
การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ.....	92
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	93
เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย.....	93
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	94
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	95
เกณฑ์การแปลผล.....	95
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
ตอนที่ 1 บริบททั่วไปของโรงเรียน.....	101
ตอนที่ 2 สภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนอาชีวศึกษาของ โรงเรียน.....	105
ตอนที่ 3 ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคมของนักเรียน.....	139

บทที่	หน้า
5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ
ตอนที่ 1	สภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อของสถานศึกษา.....
สภาพการบริการ.....	152
สภาพการจัดการศึกษา.....	152
สภาพแวดล้อม.....	153
ตอนที่ 2	ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคมที่เกิดขึ้นกับนักเรียน.....
ตอนที่ 3	แนวทางที่ดีในการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อของนักเรียน.....
อภิปรายผล.....	154
ข้อเสนอแนะ.....	154
ข้อเสนอแนะ.....	155
ข้อเสนอแนะ.....	159
รายการอ้างอิง.....	160
ภาคผนวก.....	173
ภาคผนวก ก	รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือและผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ให้สัมภาษณ์.....
ภาคผนวก ข	หนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....
ภาคผนวก ค	เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย.....
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	174
	177
	179
	215

สารบัญญัตินำ

ตารางที่		หน้า
2.1	โครงสร้างหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2545 (ปรับปรุง พ.ศ. 2546) (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2551).....	15
2.2	การสังเคราะห์พฤติกรรมความรับผิดชอบ.....	23
2.3	ประเภทของการรายงานผลการวิจัยรายกรณี.....	82
3.1	ผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาตามมาตรฐานของการอาชีวศึกษา ประจำปีการศึกษา 2550 ในมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของนักเรียน.....	84
3.2	รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกเพื่อการรับรองมาตรฐานการศึกษา ด้านการอาชีวศึกษาโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ การศึกษา(สมศ.) พ.ศ. 2550 ในมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับความ รับผิดชอบของนักเรียน.....	85
3.3	โครงสร้างตัวแปรที่ต้องการวัด.....	94
3.4	การแปลความหมายความรับผิดชอบของนักเรียน.....	95
3.5	สรุปวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	96
3.6	แผนการศึกษาคาสนาม.....	99
4.1	ตารางการสังเคราะห์กิจกรรมและโครงการเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมความ รับผิดชอบของนักเรียน.....	112
4.2	แสดงจำนวนและค่าร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	140
4.3	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการปฏิบัติความรับผิดชอบของ นักเรียน.....	141
4.4	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติความรับผิดชอบ ของนักเรียน.....	142
4.5	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติความรับผิดชอบต่อ สังคมของนักเรียน.....	144

ตารางที่		หน้า
4.6	แสดงข้อมูลสภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนของ สถานศึกษา.....	146
4.7	แสดงข้อมูลสภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนจากการส่งเสริมโดย ครูอาจารย์.....	147
4.8	แสดงข้อมูลปัจจัยด้านครอบครัวที่ส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน.....	148
4.9	แสดงข้อมูลปัจจัยด้านชุมชนที่ส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน.....	149
4.10	แสดงข้อมูลปัจจัยด้านสถานประกอบการที่ส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน	150

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	ลำดับขั้นตอนการจั้ดหลักสูตรระดับต่างๆในระบบโรงเรียน(สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2551).....	13
2.2	คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพ่อแม่ในการเสริมสร้างความรับผิดชอบของเด็ก (ปรับชื่อแผนภาพจากสุวิมล ว่องวาณิช และคณะ, 2548).....	35
2.3	กระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกตของแบนดูรา(Bandura, 1977).....	53
2.4	ขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์.....	53
2.5	ขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของโคลเบอร์ก.....	55
2.6	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	65
2.7	ความต่อเนื่องและเกี่ยวข้องของสัมพันธ์ของการวิเคราะห์ข้อมูล.....	80
4.1	แสดงตำแหน่งและโครงสร้างการบริหารโรงเรียน.....	102

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีในปัจจุบันได้ส่งผลให้ค่านิยมที่ดีงาม คุณธรรม จริยธรรมของคนไทยในสังคมเบี่ยงเบนไปจากเดิม วัตถุประสงค์ของได้เข้ามา มีบทบาทในจิตใจคนมากขึ้น ส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม (กรมวิชาการ, 2542:1) สังคมนั้นจะอยู่ร่วมกันได้ด้วยการดำเนินไปของทุกๆหน่วยในสังคมพร้อมๆกัน ทุกคนมีหน้าที่ที่แตกต่างกัน ต่างคนต่างต้องรักษาหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตามลักษณะของความรับผิดชอบของแต่ละคน ความรับผิดชอบจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญที่ก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม กัลยา สุริย์ (2546: 9) กล่าวว่าความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจรวมทั้งคอยติดตามผลงานเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น การรู้จักรักษาสีทิวและหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติตนให้อยู่ในระเบียบโดยเคร่งครัด รวมถึงการรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวมเหมือนของตน มีความซื่อสัตย์ไว้ใจได้ และกล้าเผชิญต่อความเป็นจริง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542: 15) แบ่งความรับผิดชอบออกเป็น 2 ประเภท คือความรับผิดชอบต่อตนเองและความรับผิดชอบต่อสังคม

(1) ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การขจัดปัญหาทุกชนิดที่ทำให้ตนเองเป็นทุกข์ เช่น การป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากอันตราย และโรคภัยไข้เจ็บ การรักษาร่างกายให้แข็งแรง รวมทั้งการรู้จักหน้าที่ของตนเอง และการปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเองให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทันเวลาที่กำหนด และตรงต่อเวลา

(2) ความรับผิดชอบต่อสังคมหรือส่วนรวม หมายถึง การรู้จักฐานะหน้าที่ความรับผิดชอบต่อตนเองที่มีต่อสังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว โรงเรียน ชุมชนประเทศชาติและบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสม และเกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมความรู้สึกรับผิดชอบต่อเป็นลักษณะของความเป็นพลเมืองดีที่สำคัญอย่างหนึ่งนอกจากความมีวินัยในสังคม ความเอื้อเฟื้อ ความเกรงใจ ลักษณะของความเป็นพลเมืองดีนี้ก็คือ นิสัยและการกระทำของบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานและกฎเกณฑ์ของศาสนาและกฎหมายบ้านเมืองรวมถึงลักษณะซึ่งเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

เนื่องจากความรับผิดชอบนี้เป็นลักษณะนิสัยและทัศนคติของบุคคลซึ่งเป็นเครื่องผลักดันให้ปฏิบัติตามระเบียบ เคารพสิทธิของผู้อื่น ทำตามหน้าที่ของตนและมีความซื่อสัตย์สุจริต ความเป็นคนมีความรับผิดชอบเป็นลักษณะที่จะช่วยในการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปได้ด้วยความราบรื่น สงบสุข นอกจากนั้นความรับผิดชอบยังเป็นคุณธรรมที่สำคัญในการพัฒนาประเทศด้วย ดังนั้นหากมีการปลูกฝังความรับผิดชอบให้มีในสังคมแล้วจะเป็นการส่งเสริมให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้และหากคนในสังคมเป็นผู้มีความรับผิดชอบก็จะยิ่งทำให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย(จรรยา สุวรรณทัต ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบจันทร์, 2521: 28)

ในปัจจุบันนักเรียนและนักศึกษาผู้ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศกำลังมองข้ามความสำคัญของความรับผิดชอบ ทั้งความรับผิดชอบต่อตนเองและความรับผิดชอบต่อสังคม เห็นได้จากการนำเสนอข่าว การขว้างปาสิ่งของใส่ผู้อื่นทำให้ได้รับบาดเจ็บ การใช้ความรุนแรง การทะเลาะวิวาท ที่เกิดจากการกระทำของนักเรียนอาชีวศึกษาให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง โดยการทะเลาะวิวาทของนักเรียนนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงและก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลทั้งที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมมากขึ้น รวมถึงความถี่ในการก่อเหตุของนักเรียนอาชีวศึกษามีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น(เสรี ภัทรพิศาล, 2546: 48) ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการขาดความรับผิดชอบของเยาวชนในกลุ่มนี้ได้อย่างเห็นได้ชัด

ในอีกมุมหนึ่งของการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อของนักเรียนอาชีวศึกษาได้แสดงถึงความเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมจากการจัดกิจกรรมช่วยเหลือสังคมต่างๆ เช่น โครงการทำความดีถวายพ่อ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม 2550 และฝึกให้นักศึกษาอาชีวศึกษา ได้มีส่วนช่วยเหลือสังคมในการส่งเสริม พัฒนาพื้นที่ชุมชนให้สะอาด ช่อม สว่าง สิ่งของที่ได้รับ ความเสียหาย และร่วมในการส่งเสริมอาชีพให้กับชาวบ้าน ตลอดจนนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ เพื่อให้ประกอบอาชีพได้ หลังจากจบการศึกษา นอกจากนี้ภายในงานยังมีการสอนอาชีพ และความรู้ต่างๆ ให้กับชาวบ้าน ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้ปกครองของเด็กนักเรียน ที่เรียนอยู่ในปัจจุบัน ในการฝึกอาชีพจำนวนมาก(สำนักข่าว กรมประชาสัมพันธ์, 2550) และโครงการอาชีวศึกษาทำความดีถวายพระพินางฯ โดยนอกจากจะเป็นการแสดงความรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์แล้วยังเป็นการจัดกิจกรรมบริการและบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม กิจกรรมดังกล่าวประกอบด้วยการทำความสะอาดตกแต่งบริเวณสถานที่โบราณสถาน รวมทั้งทาสีขอบป้ายถนน ป้ายจราจร และสัญญาณไฟ ให้บริการซ่อมแซมอุปกรณ์ไฟฟ้า และบริการตัดผมฟรีแก่ประชาชน(สำนักข่าว กรมประชาสัมพันธ์,

2551) นอกจากนี้จากเหตุการณ์คลื่นยักษ์ "สึนามิ" เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 นักเรียนอาชีวะ ก็เป็นกำลังสำคัญในการช่วยเหลือฟื้นฟูที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้ประสบภัยจำนวนมาก(มติชน, 15 เมษายน 2548) ดังนั้นจึงเห็นว่ยังมีอีกมุมหนึ่งคือการแสดงออกอย่างรับผิดชอบต่อสังคมของกลุ่มนักเรียนอาชีวศึกษาที่น่าชื่นชมและเอาเป็นแบบอย่าง

นักเรียนอาชีวศึกษาเป็นนักเรียนที่อยู่ในช่วงวัย 15 - 20 ปี จัดเป็นช่วงวัยรุ่นตอนกลาง ถึงปลายซึ่งเป็นช่วงที่วัยรุ่นมีพัฒนาการด้านร่างกายลดน้อยลงแต่เพิ่มด้านเจตคติและความรู้สึกนึกคิดในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป นอกจากนี้เด็กวัยนี้ยังมีพัฒนาการทางด้านอารมณ์และสังคมค่อนข้างมากเป็นวัยที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับตนเอง อยากรู้จักตนเอง วัยรุ่นจึงต้องมีความเข้าใจและยอมรับบทบาทของตนในสังคม และความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เด็กวัยนี้จึงมีความพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคม พยายามหัดคิดและตัดสินใจในเรื่องต่างๆด้วยตนเอง แก้ปัญหาด้วยตนเอง มีความกระตือรือร้นที่จะแสดงให้เห็นว่าตนไม่ใช่เด็กอีกต่อไป(พรพิมล เจียมนาครินทร์, 2539 : 22-23) จากทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กจะเห็นว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเกิดขึ้นไปตามขั้นและขั้น อยู่กับวัย การพัฒนาความรับผิดชอบต่อเด็กซึ่งเป็นการพัฒนาจริยธรรมประการหนึ่งนั้นเริ่มขึ้นในช่วงระดับกฎเกณฑ์สังคม (Conventional level) เลยมาจนกระทั่งถึงระดับเหนือกฎเกณฑ์สังคม จากการที่ช่วงวัยรุ่นเป็นช่วงระดับกฎเกณฑ์สังคมขึ้นไปนี้ย่อมแสดงว่าเด็กวัยนี้จะสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทของตนเองในสังคม ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกศึกษากลุ่มตัวอย่างในระดับที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก และมีความสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ด้วย

ในการพัฒนาและส่งเสริมความรับผิดชอบต่อนักเรียนนักศึกษา นั้นเป็นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประการหนึ่งซึ่งจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสามารถสรุปได้ว่าในการศึกษาด้านสถานศึกษาพบว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบต่อของนักเรียนนักศึกษา ได้แก่ การบริหารจัดการของสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ รวมถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมในโรงเรียน ดังตัวอย่างงานวิจัยของ ทอนตันและเจเกอร์ (Thornton และ Jaeger, 2008) ซึ่งศึกษาเรื่องบทบาทของวัฒนธรรมในสถาบันและวัฒนธรรมส่วนบุคคลในการเข้าถึงความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมืองการวิจัยจากมหาวิทยาลัย งานวิจัยนี้เพื่อความเข้าใจที่ดีขึ้นและความตระหนักถึงบทบาทของวัฒนธรรมของสถาบันที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมืองในระดับอุดมศึกษา โดยงานวิจัยใช้กรอบแนวคิดของชวาลเดอร์ (Swilder, 1986) เพื่อตรวจสอบอิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีต่อความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง

กรอบแนวคิดของซีไวเลอร์ประกอบด้วย วัฒนธรรม ความเชื่อหรือลักษณะที่แสดงออกมาทางความคิด(อุดมการณ์)และท้ายสุดคือการกระทำ โดยให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า “สัญลักษณ์ที่สื่อความหมาย” ซึ่งสามารถสังเกตได้จากเครื่องมือทางวัฒนธรรม เช่น สัญลักษณ์ เรื่องราว พิธีการ ธรรมเนียมปฏิบัติ และภาษา ซึ่งแนวคิดของเขาเชื่อว่าเครื่องมือทางวัฒนธรรม เชื่อมโยงความเชื่อหรือลักษณะที่แสดงออกมาจากความคิดกับการกระทำซึ่งหมายถึง ความรับผิดชอบ

นอกจากนี้ยังพบว่าความรับผิดชอบยังมีความสัมพันธ์กับการอบรมสั่งสอนแบบต่างๆ ดังตัวอย่างงานวิจัยของสุทธิพร บุญส่ง (2545) ที่พบว่ารูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะ ด้านความรับผิดชอบสำหรับนักศึกษาสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลมีประสิทธิภาพในการสร้างคุณลักษณะได้ตามแนวอัตลักษณ์ศึกษา(character education) ด้วยการบูรณาการแนวคิดและเทคนิควิธีการสอนต่างๆ ได้แก่ แนวคิดของการร่วมมือกันพัฒนาวินัย (cooperative discipline) แนวคิดวิธีการระบบคู่สัญญา (contract system) แนวคิดวิธีการกระจ่างนิยาม (value clarification) แนวคิดวิธีการปรับพฤติกรรม(behavioral modification) แนวคิดของการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือกันเรียนรู้(concept mapping) โดยการจัดเป็นขั้นตอนและแผนการสอนทั้งสิ้น 6 ขั้นตอน พบว่ามีความแตกต่างระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมและพบการเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญของคะแนนเฉลี่ยคุณลักษณะรับผิดชอบและของคะแนนเฉลี่ยการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม และจากงานวิจัยของพิชัย ชัยชินรัตน์ (2545) พบว่า การปฏิบัติด้านวินัยของครูในชั้นเรียนกับความรับผิดชอบของนักเรียนไม่ว่าทั้งโดยรวมหรือรายด้าน ซึ่งได้แก่ความรับผิดชอบต่อตนเองและความรับผิดชอบต่อสังคมต่างก็มีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่สำคัญ .01

จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมายังไม่มีการศึกษาในลักษณะงานวิจัยรายกรณีของสถานศึกษาที่มีการส่งเสริมความรับผิดชอบที่ดีให้กับนักเรียนว่ามีสภาพการส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษามีความรับผิดชอบที่ดีได้อย่างไรบ้าง การหาคำตอบของประเด็นปัญหาดังกล่าวจึงควรศึกษาสถาบันการศึกษาอาชีวศึกษาที่มีความโดดเด่นในด้านการส่งเสริมความรับผิดชอบให้กับนักเรียนนักศึกษา ทั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อว่าจะให้ประโยชน์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติให้มีคุณค่าและตรงตามจุดมุ่งหมายขององค์กรได้เป็นอย่างดี

คำถามวิจัย

1. สภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนอาชีวศึกษาของสถานศึกษาเป็นอย่างไร
2. แนวทางที่ดีในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนอาชีวศึกษาเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนอาชีวศึกษาของสถานศึกษา
2. เพื่อนำเสนอแนวทางที่ดีในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนอาชีวศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

ประเด็นที่ศึกษา

1. สภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน
 - 1.1 สภาพการบริหาร ประกอบด้วย 1) นโยบาย 2) วัสดุทัศน 3) พันธกิจ
 - 1.2 สภาพการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 1) หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2545 (ปรับปรุง พ.ศ.2546) 2) หลักสูตรสถานศึกษา 3) กิจกรรมเสริมและโครงการเสริมหลักสูตร 4) การจัดการเรียนการสอน 5) สื่อและแหล่งการเรียนรู้ 6) การวัดและประเมินผล
 - 1.3 สภาพแวดล้อม ประกอบด้วย
 - 1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ 1.1) สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน 1.2) ห้องจรรยาศึกษา/ห้องส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม 1.3) ป้ายคำขวัญภายในโรงเรียน
 - 2) สภาพแวดล้อมทางสังคม 2.1) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและครู 2.2) ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน 2.3) ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครอง 2.4) ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน
2. ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคมที่เกิดขึ้นกับนักเรียนโดยวัดระดับความรับผิดชอบต่อแบบสำรวจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนที่พึงปฏิบัติ โดยไม่มีใครบังคับ ไม่เพิกเฉย ไม่ละเลยต่อสิทธิและหน้าที่ มีความตั้งใจเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่ มีความมานะพยายาม ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา และละเอียดรอบคอบต่อหน้าที่และสิ่งที่ตนเองปฏิบัติ ผลการปฏิบัติบรรลุความสำเร็จถูกต้องและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งยอมรับผิดชอบต่อผลทั้งผลดีผลเสียและปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยการแสดงออกของบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อตนเองประกอบด้วยความรับผิดชอบต่อตนเองและความรับผิดชอบต่อสังคม

ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง ความรับผิดชอบต่อการรักษาสุขภาพอนามัย ความรับผิดชอบต่อการจัดหาเครื่องอุปโภคและบริโภค ความรับผิดชอบต่อการเรียนและ

การทำงาน ความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ความรับผิดชอบต่อความประพฤติ ได้แก่ การรักษาดูแลสุขภาพอนามัยของตนเอง ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนและเชื่อฟังครูอาจารย์ ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ ส่งงานตรงต่อเวลา มาเรียนตรงต่อเวลา เตรียมอุปกรณ์การเรียนและการปฏิบัติงานให้พร้อมก่อนทำงานที่ได้รับมอบหมาย ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ ตรวจสอบความปลอดภัยของเครื่องมือและสถานที่ในการปฏิบัติงาน ไม่หยอกล้อเล่นกันขณะปฏิบัติงานที่ต้องใช้ความระมัดระวัง ยอมรับผลการกระทำของตนเองทั้งที่ดีและไม่ดี งดเว้นจากอบายมุข เช่น การพนัน สิ่งเสพติด

ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ความรับผิดชอบต่อเพื่อน ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ความรับผิดชอบต่อชุมชน ความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง ได้แก่ เชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา ช่วยเหลืองานบ้าน ไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว ปฏิบัติตามข้อบังคับของโรงเรียน แนะนำตักเตือนเมื่อเพื่อนทำผิดช่วยเหลืองานของโรงเรียน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน รักษาทรัพย์สินของโรงเรียน รักษาชื่อเสียงของโรงเรียน ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของสังคม มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชนและสังคมบำเพ็ญประโยชน์ สร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชนและสังคม ไม่ละเลยสิทธิและหน้าที่ของตน

ความรับผิดชอบของนักเรียนอาชีวศึกษา ได้แก่ พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีการเตรียมความพร้อมในการเรียนและการปฏิบัติงาน ปฏิบัติงานถูกต้องตามขั้นตอน ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด และคำนึงถึงความปลอดภัยของตนเอง ผู้อื่น และส่วนรวม มีความเพียรพยายามในการเรียนและการปฏิบัติงานไม่เพิกเฉยต่อสิทธิและหน้าที่ของตนเอง

สภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบ หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษา 3 ส่วน ประกอบด้วย 1) สภาพการบริหาร 2) สภาพการจัดการศึกษา 3) สภาพแวดล้อม

แนวทางในการส่งเสริมความรับผิดชอบ หมายถึง ลักษณะการปฏิบัติที่ดีในการจัดสภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนของสถานศึกษา

โรงเรียนอาชีวศึกษาที่มีการปฏิบัติที่ดี หมายถึง โรงเรียนอาชีวศึกษาที่มีผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(สมศ.) และผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาตามมาตรฐานของอาชีวศึกษาในมาตรฐานหรือตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของนักเรียนอยู่ในระดับที่ดีขึ้นไป รวมถึง

เป็นโรงเรียนที่ได้รับรางวัลที่แสดงถึงการสนับสนุนส่งเสริมความรับผิดชอบและรางวัลจากการให้บริการสังคมในด้านต่างๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สารสนเทศที่ได้จะช่วยสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นผู้มีความรับผิดชอบของนักเรียนอาชีวศึกษา
2. สารสนเทศที่ได้จะเป็นแนวทางสร้างความร่วมมือร่วมกันของ ผู้ปกครอง ครู สถานศึกษา สถานประกอบการ และชุมชนในการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน
3. สารสนเทศที่ได้จะเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนอาชีวศึกษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแยกออกเป็น 6 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการอาชีวศึกษา

- 1.1 ความหมายของอาชีวศึกษา
- 1.2 นโยบายการอาชีวศึกษา
- 1.3 ลักษณะการจัดการศึกษาของกรมอาชีวศึกษา
- 1.4 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2545 (ปรับปรุง พ.ศ. 2546)
- 1.5 คุณวุฒิการศึกษาระดับวิชาชีพ

ตอนที่ 2 ลักษณะของพัฒนาการด้านต่างๆของนักเรียนอาชีวศึกษา

ตอนที่ 3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ

- 3.1 ความหมายของความรับผิดชอบ
- 3.2 ประเภทของความรับผิดชอบ
- 3.3 การปลูกฝังความรับผิดชอบ
- 3.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ
- 3.5 ทฤษฎีพัฒนาจริยธรรมตามแนวจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)
- 3.6 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)
- 3.7 ทฤษฎีพัฒนาจริยธรรมแนวปัญญานิยม (Cognitive Development Theory)

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ

ตอนที่ 5 กรอบแนวคิดในงานวิจัย

ตอนที่ 6 การวิจัยรายกรณี (Case Study Research)

ตอนที่ 1 แนวคิดและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการอาชีวศึกษา

1.1 ความหมายของการอาชีวศึกษา

จากการศึกษาพบว่าผู้ให้ความหมายของการอาชีวศึกษา (Vocational education) ไว้
ดังนี้

ธิติมา เก่งถนอมศักดิ์(2546:18) การอาชีวศึกษา คือ กระบวนการเสริมความรู้ ทักษะและเจตคติในด้านวิชาชีพแก่เยาวชนและบุคคลทั่วไป โดยต้องเป็นไปตามความต้องการกำลังคนของท้องถิ่นและของประเทศ ทั้งนี้เพื่อผู้เรียนสามารถประกอบวิชาชีพมีรายได้และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างผาสุก ดังนั้นการอาชีวศึกษาจึงเป็นลักษณะของการศึกษาที่มีความผูกพันกับลักษณะงานอาชีพ โครงสร้าง ตลาดแรงงาน และเทคโนโลยีที่ใช้อยู่ในงานประเภทและระดับต่างๆจึงอาจเรียกได้ว่าเป็น”การศึกษาเพื่ออาชีพ” ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาสายสามัญทั่วไปตรงที่เป็นการศึกษาเพื่อประกอบอาชีพเพื่อให้มีรายได้และสามารถพึ่งพาตนเองได้

บุญเทียม เจริญยิ่ง(2535:87) ให้ความหมายว่า การอาชีวศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนการฝึกทักษะ การสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในวิชาชีพหนึ่ง โดยมุ่งให้ผู้เรียนสามารถใช้ประโยชน์เพื่อการประกอบอาชีพหรือศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมได้ พื้นฐานความรู้ของผู้เรียนทักษะและความรู้ใหม่ที่ได้รับเป็นตัวกำหนดประเภทของกำลังคน 5 ประเภท คือ วิศวกร หรือนักเทคโนโลยี(Engineer or technologist) ช่างเทคนิค(Technician) ช่างฝีมือ(Skilled Worker) ช่างกึ่งฝีมือ(Semi-skilled worker) และแรงงานไร้ฝีมือ(Unskilled worker)

บุษรินทร์ ปัทมาคม(2537:34) ให้ความหมายว่า การอาชีวศึกษา หมายถึง การให้พื้นฐานวิชาชีพซึ่งประกอบด้วยความรู้ ความชำนาญในการที่จะเกิดประโยชน์ต่อสังคมและเศรษฐกิจ โดยจัดให้อยู่บนพื้นฐานของสังคมและให้เหมาะสมกับแนวทางเศรษฐกิจของประเทศนั้น

จากความหมายดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า การอาชีวศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับโครงสร้างของประเทศ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความเชี่ยวชาญในการนำความรู้ไปใช้เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพด้วยตนเองได้

1.2 นโยบายการอาชีวศึกษา

การพัฒนาการศึกษาให้มีความเจริญก้าวหน้าขึ้นมีความสอดคล้องกับเศรษฐกิจและสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะทั้งสองสิ่งมีการขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลง เกื้อหนุนและส่งเสริมกันอยู่ตลอดเวลา ในส่วนของการอาชีวศึกษาก็เช่นเดียวกันการวางแผนเพื่อพัฒนาการศึกษาจำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติรวมถึงแผนการศึกษาแห่งชาติดังเช่นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) มาตรา 34 กล่าวไว้ว่า “คณะกรรมการการอาชีวศึกษามีหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบายแผนพัฒนา มาตรฐาน และหลักสูตรการอาชีวศึกษาทุกระดับที่สอดคล้องกับความต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ”

จากแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) กำหนดนโยบายทางอาชีวศึกษาไว้ว่า “เร่งผลิตและพัฒนากำลังคนระดับกลางและสูง มุ่งสร้างศักยภาพของประเทศในการพึ่งพาตนเองและสร้างความก้าวหน้าและมั่นคงของเศรษฐกิจไทยในประชาคมโลกบนฐานแห่งความเป็นไทย” นอกจากนี้ยังกำหนดแนวทางการจัดอาชีวศึกษาไว้ดังนี้

1. ให้มีการกำหนดนโยบายและแผนอาชีวศึกษาที่เป็นเอกภาพ มีการประสานงานระหว่างภาครัฐและเอกชน ฝ่ายผลิตและฝ่ายใช้มีคณะกรรมการการอาชีวศึกษาและการฝึกอาชีพแห่งชาติ สำหรับสถานศึกษาให้จัดตั้งคณะกรรมการด้านแผนงานและกรรมการพัฒนาหลักสูตร

2. มีการจัดระบบฝึกงานในโรงงาน/สถานประกอบการให้ชัดเจนทุกหลักสูตร
3. สนับสนุนเอกชนจัดตั้งสถานศึกษา/สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน
4. ปรับปรุงหลักสูตรให้มีความหลากหลาย ทันสมัย และเทคโนโลยี
5. มีการจัดระบบถ่ายโอนระหว่างการเรียนกับการทำงาน
6. จัดศูนย์ฝึกวิชาชีพให้กับกลุ่มแรงงาน
7. หามาตรการจูงใจผู้มีประสบการณ์วิชาชีพเข้ามาเป็นอาจารย์พิเศษ
8. พัฒนาคุณภาพการผลิตครูอาชีวศึกษา

1.3 ลักษณะการจัดการศึกษาของกรมอาชีวศึกษา

หน่วยงานที่จัดการอาชีวศึกษา

หน่วยงานที่จัดการอาชีวศึกษาในระบบโรงเรียนนั้นมีหลายหน่วยงาน ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการอาชีวศึกษาในระบบโรงเรียนมากที่สุดคือกระทรวงศึกษาธิการ โดยมี 3 กรมที่มีการจัดอาชีวศึกษาโดยตรง ได้แก่ กรมอาชีวศึกษา สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ซึ่งมีสถานศึกษาอาชีวศึกษาอันประกอบด้วย สถานศึกษาของรัฐ ได้แก่ วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยสารพัดช่าง วิทยาลัยการอาชีพ (ที่จัดการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ) และวิทยาเขตของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล และสถานศึกษาของเอกชน ได้แก่ โรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน ในที่นี้จะขอกล่าวถึงการบริหารการศึกษาระดับอาชีวศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน(สช.) มีหน้าที่ควบคุมดูแลการศึกษาเอกชนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับอาชีวศึกษา (ปรียาพร วงอนุตรโรจน์, 2542: 28)

1. โรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษาเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ.2525 (ปัจจุบันพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ.2550) ซึ่งการจัดตั้งหลักสูตร กระทรวงศึกษาธิการประเภทอาชีวศึกษา เอกชนสามารถเข้ามาร่วมจัดได้ มีดังนี้

- 1.1 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ
- 1.2 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค
- 1.3 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง

2. การบริหารภายในโรงเรียนของสถานศึกษาเอกชนมิได้มีการกำหนดเป็นรูปแบบองค์การที่แน่นอนไว้ แต่ละโรงเรียนอาจมีรูปแบบเป็นของตนเองหรือจัดทำตามระบบของโรงเรียน โดยอนุโลมซึ่งจะมีผู้บริหารโรงเรียนคือผู้รับใบอนุญาตหรือผู้จัดการครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่ และครู

3. ระบบการบริหารโรงเรียนเอกชน เน้นด้านการบริหารทั่วไปและการกำหนดนโยบาย ขึ้นอยู่กับผู้รับใบอนุญาตหรือผู้จัดการเป็นสำคัญ ส่วนครูใหญ่มีหน้าที่เน้นไปด้านการบริหารงานวิชาการ

การจัดการศึกษา

การอาชีวศึกษาตามแผนการศึกษาชาติ 2520 เป็นการศึกษาวชิชาชีพที่มุ่งผลิตกำลังคนในระดับต่าง ๆ ตามความต้องการของท้องถิ่นและสังคม โดยแบ่งการจัดการศึกษาออกเป็น 3 ประเภท คือ การจัดอาชีวศึกษาในระบบโรงเรียน การอาชีวศึกษานอกระบบโรงเรียน การอาชีวศึกษาเฉพาะอย่าง การจัดการศึกษาทั้ง 3 ประเภทมีลักษณะแตกต่างกันไปตามจุดมุ่งหมายย่อยของการฝึกอาชีพแต่ละระดับและประเภท ดังนี้ (กองประเมินผลการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ, 2527: 1-2)

1. การจัดอาชีวศึกษาในระบบโรงเรียน มีวิธีจัด 2 ลักษณะ คือ

1.1 จัดผสมผสานวิชาชีพในหลักสูตรสายสามัญเพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพในระดับประถมศึกษา และการศึกษาวชิชาชีพในระดับมัธยมศึกษาโดยมีการศึกษาวชิชาชีพในระดับประถมศึกษามุ่งฝึกให้ผู้เรียนเกิดมีนิสัยรักการทำงาน สามารถนำความรู้จากบทเรียนและการทำงานในโรงเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และการศึกษาวชิชาชีพในระดับมัธยมศึกษามุ่งฝึกให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ มีความรู้ความชำนาญที่สามารถจะนำไปใช้ปฏิบัติและประกอบอาชีพ หรือเพื่อให้เพื่อใหู้้แนวทางที่จะศึกษาเพิ่มเติมตามความถนัดและความสนใจของแต่ละบุคคล

1.2 จัดเป็นหลักสูตรวิชาชีพโดยเฉพาะโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการอาชีวศึกษาโดยตรง ได้แก่ หลักสูตร ปวช. ปวส. ปวท. หลักสูตรวิชาชีพพิเศษอื่นๆ

2. การอาชีวศึกษานอกระบบโรงเรียน จัดเป็นหลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้นให้แก่ผู้จบศึกษาในระบบโรงเรียนในแต่ละระดับการศึกษา และ/หรือจัดการศึกษาวิชาชีพในลักษณะเป็นการส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้อยู่นอกระบบการศึกษา

3. การอาชีวศึกษาเฉพาะอย่าง เพื่อสนองความต้องการโดยเฉพาะของหน่วยงาน โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่จัดหลักสูตรโดยมีระยะเวลาเรียนตามหลักสูตรเทียบเท่าการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา อนุปริญา อุดมศึกษา และอีกส่วนหนึ่งเป็นหลักสูตรเฉพาะอย่างที่มีระยะเวลาเรียนแตกต่างตามความต้องการของแต่ละหน่วยงาน โดยรับผู้สำเร็จการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป เข้าศึกษาตามความต้องการของหลักสูตรในแต่ละระดับ

การอาชีวศึกษาเป็นหน่วยงานที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา(สอศ.) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมอาชีวศึกษาแบ่งลักษณะการจัดการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติรวมถึงสภาพสังคมในปัจจุบัน โดยจัดการศึกษาและฝึกอบรมซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2551)

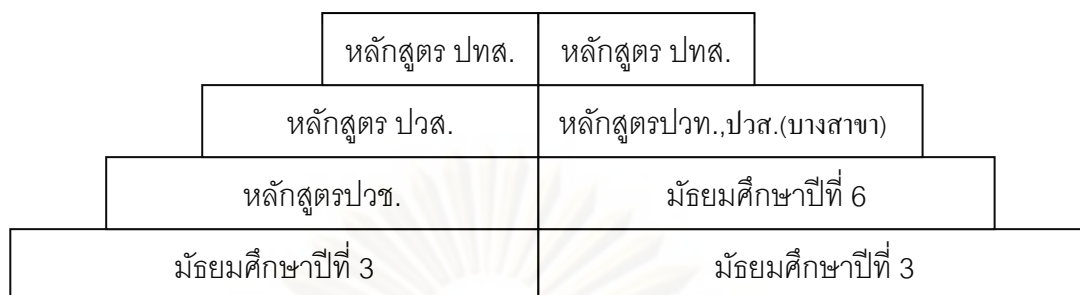
1. การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนดำเนินการจัดหลักสูตรระดับต่างๆ ดังนี้

1.1 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ(ปวช.)เป็นหลักสูตร 3 ปี สำหรับ ม.4-6 โดยรับผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมต้น

1.2 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง(ปวส.)เป็นหลักสูตร 2 ปี ต่อจากระดับปวช. และตั้งแต่ปีการศึกษา 2536 ได้เริ่มรับผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้าศึกษาในบางสาขาวิชาด้วยโดยเข้าศึกษา 2 ปี

1.3 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค(ปวท.) เป็นหลักสูตร 2 ปี สำหรับนักเรียนซึ่งสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและไม่มีประสบการณ์ด้านเทคนิค

1.4 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิคชั้นสูง(ปทส.) เป็นหลักสูตร 2 ปี สำหรับผู้สำเร็จการศึกษาระดับ ปวส. และผ่านการสอบคัดเลือก(เป็นหลักสูตรเทียบเท่าปริญญาตรี)

แผนภาพที่ 2.1 แสดงลำดับชั้นดำเนินการจัดหลักสูตรระดับต่างๆในระบบโรงเรียน

2. การจัดการเรียนการสอนหลักสูตร ปวช. พิเศษ (อศ.กช.) รับผู้สำเร็จการศึกษาภาคบังคับซึ่งเป็นยุวเกษตรกรที่มีประสบการณ์ทางการเกษตร 2-3 ปี ระหว่างอายุ 15-25 ปี เข้ารับการศึกษาในวิทยาลัยหรือเทคโนโลยี

3. การจัดการเรียนการสอนและฝึกอบรมหลักสูตรประเภทต่างๆ คือ

3.1 ประกาศนียบัตรช่างฝีมือ(ปชม.) เป็นหลักสูตร 1 ปี ซึ่งจัดโดยวิทยาลัยสังกัดกองการอาชีพ สำหรับนักเรียนที่สำเร็จชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งผ่านการสอบคัดเลือก

3.2 หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นรับสมัครประชาชนทั่วไปหรือผู้สนใจที่สำเร็จการศึกษาภาคบังคับเป็นอย่าต่ำเข้าศึกษาหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ซึ่งมีระยะเวลาแตกต่างกันหรือเรียกว่าหลักสูตรหลากหลายตามเนื้อหาวิชา

3.3 หลักสูตรวิชาชีพชั้นมัธยมเป็นหลักสูตรวิชาชีพจัดการเรียนการสอนให้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายของโรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญ และโรงเรียนเอกชน

3.4 หลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพในงานบริการด้านวิชาการด้านการเกษตรกรรมเคลื่อนที่โดยออกไปให้ความรู้แก่เกษตรกรในชนบท

1.4 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2545 (ปรับปรุง พ.ศ. 2546)

1.4.1 จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในงานอาชีพตรงตามมาตรฐานทางวิชาชีพ นำไปปฏิบัติงานอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเลือกวิธีการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับตน สร้างสรรค์ความเจริญต่อชุมชน ท้องถิ่นและประเทศชาติ

2. เพื่อให้เป็นผู้มีปัญญา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่เรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและการประกอบอาชีพ สามารถสร้างอาชีพ มีทักษะในการจัดการและพัฒนาอาชีพให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

3. เพื่อให้มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ มีความมั่นใจ และภาคภูมิใจในวิชาชีพที่เรียน รักงาน รักหน่วยงาน สามารถทำงานเป็นหมู่คณะได้ดี โดยมีความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น

4. เพื่อให้เป็นผู้มีพฤติกรรมทางสังคมที่ดีงาม ทั้งในการทำงาน การอยู่ร่วมกัน มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว หน่วยงาน ท้องถิ่นและประเทศชาติ อุทิศตนเพื่อสังคม เข้าใจและเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี

5. เพื่อให้มีบุคลิกภาพที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ มีคุณธรรม จริยธรรม และวินัยในตนเอง มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ เหมาะสมกับงานอาชีพนั้นๆ

6. เพื่อให้ตระหนักและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศและโลกปัจจุบัน มีความรักชาติ สำนึกในความเป็นไทย เสียสละเพื่อส่วนรวม ดำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

1.4.2 การเรียนการสอน

1. การเรียนการสอนตามหลักสูตรนี้ผู้เรียนสามารถลงทะเบียนเรียนได้ทุกวิธีเรียนที่กำหนดและนำผลการเรียนแต่ละวิธีมาประเมินผลร่วมกันได้ สามารถโอนผลการเรียนและขอเทียบความรู้และประสบการณ์ได้

2. การจัดการเรียนการสอนเน้นการปฏิบัติจริง โดยสามารถนำรายวิชาไปจัดฝึกในสถานประกอบการได้ไม่น้อยกว่า 1 ภาคเรียน

1.4.3 โครงสร้าง

โครงสร้างหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2545 (ปรับปรุง พ.ศ. 2546) แบ่งเป็น 3 หมวดวิชา ฝึกงาน และกิจกรรมเสริมหลักสูตร ดังนี้

ตารางที่ 2.1 โครงสร้างหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2545 (ปรับปรุง พ.ศ. 2546)

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2545 (ปรับปรุง พ.ศ. 2546)	
1. หมวดวิชาสามัญ	แบ่งเป็น 1.1 วิชาสามัญทั่วไป เป็นวิชาที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต 1.2 วิชาสามัญพื้นฐานวิชาชีพ เป็นวิชาที่เป็นพื้นฐานสัมพันธ์กับวิชาชีพ
2. หมวดวิชาชีพ	แบ่งเป็น 2.1 วิชาชีพพื้นฐาน เป็นกลุ่มวิชาชีพสัมพันธ์ที่เป็นพื้นฐานที่จำเป็นในประเภทวิชานั้น ๆ 2.2 วิชาชีพสาขาวิชา เป็นกลุ่มวิชาชีพหลักในสาขาวิชานั้น ๆ 2.3 วิชาชีพสาขางาน เป็นกลุ่มวิชาชีพที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเฉพาะด้านในงานอาชีพตามความถนัดและความสนใจ 2.4 โครงการ
3. หมวดวิชาเลือกเสรี	
4. ฝึกงาน	
5. กิจกรรมเสริมหลักสูตร	จำนวนหน่วยกิตของแต่ละหมวดวิชาตลอดหลักสูตร ให้เป็นไปตามกำหนดไว้ในโครงสร้างของแต่ละประเภทวิชาและสาขาวิชา ส่วนราย วิชาแต่ละหมวดวิชา สถานศึกษาสามารถจัดตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร หรือจัดตามความเหมาะสมของสภาพท้องถิ่น ทั้งนี้สถาน ศึกษาดำเนินการกำหนดรหัสวิชา จำนวน คาบเรียนและจำนวนหน่วยกิตตามระเบียบที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

1.5 คุณวุฒิการศึกษาวิชาชีพ (General Vocational Qualifications)

มาตรฐานการจัดอาชีวศึกษาให้ผู้สำเร็จการศึกษาได้คุณภาพ เรียกว่า มาตรฐานการศึกษาวิชาชีพ โดยกำหนดมาตรฐานของคุณวุฒิการศึกษาวิชาชีพซึ่งจะมีความสอดคล้องกับระบบคุณวุฒิวิชาชีพไทยหรือมาตรฐานอาชีพ/วิชาชีพใดๆ แต่คุณวุฒิการศึกษาวิชาชีพจะมีความเป็นอิสระในการแบ่งระดับและนิยามของตนเอง เนื่องจากเป็นมาตรฐานของผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษา จึงเป็นเพียงเกณฑ์เปรียบเทียบสมรรถนะ หรือ มาตรฐานช่วงชั้นกับ TVQ หรือมาตรฐานอาชีพ/วิชาชีพใด ๆ เท่านั้น ดังมีหลักการกำหนดกรอบสมรรถนะและมาตรฐานของคุณวุฒิการศึกษาวิชาชีพและกรอบของสมรรถนะและมาตรฐานของคุณวุฒิการศึกษาวิชาชีพ (ข่าวประชาสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 20 กันยายน 2551) ดังนี้

หลักการกำหนดกรอบสมรรถนะและมาตรฐานของคุณวุฒิการศึกษาวิชาชีพ

คุณวุฒิวิชาชีพการศึกษาวิชาชีพเป็นกรอบสมรรถนะและมาตรฐานสำหรับผู้ผ่านการเรียนหรือการฝึกอบรมแบบฐานสมรรถนะ โดยใช้สถาบันการศึกษาหรือฝึกอบรมเป็นฐาน ทั้งนี้สมรรถนะดังกล่าวต้องมีครบ 3 องค์ประกอบ คือ ทักษะในการทำงานให้บรรลุความรู้ความเข้าใจในงานที่ทำและกิจนิสัยหรือเจตคติในการทำงานซึ่งก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล องค์ประกอบทั้งสามนี้จะต้องบูรณาการเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่นเพื่อให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบที่กล่าวนี้ก็คือ พิสัยการเรียนรู้ 3 พิสัยตามลำดับได้แก่ ทักษะพิสัยพุทธิพิสัยและจิตพิสัยนั่นเอง

กรอบของสมรรถนะและมาตรฐานของคุณวุฒิการศึกษาวิชาชีพ

ในช่วงระยะเวลาของการเรียนรู้และฝึกฝนทักษะในแต่ละในแต่ภาคเรียนหรือปีการศึกษา ย่อมทำให้ผู้เรียนมีสมรรถนะหรือความสามารถเพิ่มขึ้นเป็นระดับขั้น และเกิดความแตกต่างของสมรรถนะอย่างมีนัยสำคัญ จึงสามารถเขียนนิยามของแต่ละระดับหรือกำหนดเป็นเกณฑ์เปรียบเทียบสมรรถนะของคุณวุฒิการศึกษาวิชาชีพของหลักสูตรระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (GVQ1 – 3) แต่ละระดับได้ดังนี้

GVQ1 (เมื่อได้เรียนประมาณ 1 ปีการศึกษาแรกของหลักสูตร ปวช. 3 ปี)

เป็นปีแรกที่เริ่มเข้าเรียนจากการที่ยังไม่ได้ทำอะไรเลย ต่อมาเมื่อได้ฝึกฝนทักษะพื้นฐานง่าย ๆ ไปสู่ทักษะที่มีความหลากหลายจากรายวิชาหลัก ๆ ในหมวดวิชาชีพพื้นฐาน (หมวด 2.1) และอาจมีบางรายวิชาจากหมวดวิชาชีพสาขาวิชา (หมวด 2.2) ตามความจำเป็น เมื่อสิ้นสุดปีแรกผู้เรียนก็พอจะทำอะไรได้ และถ้าผ่านการประเมินก็จะได้รับคุณวุฒิ GVQ1 โดยจะสามารถทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยงานทั่วไป ช่างฝึกหัดหรือพนักงานฝึกหัด เป็นต้น

นิยามของคุณวุฒิ GVQ1

สามารถปฏิบัติงานในขอบเขตของงานที่กำหนด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานประจำและคาดคะเนได้ โดยใช้ทักษะพื้นฐานและ/หรือทักษะเฉพาะ รวมถึงทักษะที่สัมพันธ์กับการปฏิบัติงานและการมีส่วนร่วมในคณะทำงาน

GVQ2 (เมื่อได้เรียนประมาณ 2 ปีการศึกษาของหลักสูตร ปวช. 3 ปี)

เป็นปีที่ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติงานที่เริ่มเป็นอาชีพทั่ว ๆ ไปในสาขาวิชาจากรายวิชาหลักในหมวดวิชาชีพสาขาวิชา (หมวด 2.2) และอาจมีบางรายวิชาจากหมวดวิชาชีพพื้นฐาน (หมวด 2.1) และหมวดวิชาสาขางาน (หมวด 2.3) ตามความจำเป็น เมื่อสิ้นสุดปีที่ 2 ผู้เรียนก็จะสามารถมี

ทักษะเฉพาะในอาชีพ และถ้าผ่านการประเมินก็จะได้รับคุณวุฒิ GVQ2 โดยจะสามารถทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้ประกอบการอาชีพระดับฝีมือ ผู้ช่วยช่างฝีมือ พนักงานหรือเจ้าหน้าที่ทั่วไป เป็นต้น

นิยามของคุณวุฒิ GVQ2

สามารถปฏิบัติงานในขอบเขตของงานที่กำหนด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานประจำและมีความพร้อมในการปฏิบัติงานในขอบเขตงานหลากหลายและบริบทต่าง ๆ ที่กำหนด รวมทั้งมีความรับผิดชอบส่วนตัวหรือความเป็นอิสระและ/หรือมีการร่วมงานกับผู้อื่นโดยเป็นสมาชิกกลุ่ม

GVQ3 (เมื่อได้เรียนครบเกณฑ์การสำเร็จหลักสูตร ปวช. 3 ปี)

เป็นปีที่ได้ฝึกปฏิบัติงานในสาขาตามที่ตนเองตั้งมั่นไว้ เป็นงานที่ยากซับซ้อนและต้องใช้ฝีมือหรือทักษะเฉพาะที่ได้จากรายวิชาในหมวดวิชาชีพรายวิชา (หมวด 2.3) รายวิชาโครงการเพื่อให้เกิดทักษะการแก้ไขปัญหา และการฝึกงานในสถานประกอบการเพื่อให้เกิดประสบการณ์ในโลกอาชีพจริง เมื่อสิ้นสุดปีสุดท้ายนี้ ผู้เรียนก็จะมีคุณสมบัติเพียงพอในระดับขั้นต้นของการประกอบอาชีพระดับฝีมือตามสาขาที่ตนเองได้เลือกเส้นทางไว้ ถ้าผ่านการประเมินก็จะได้รับคุณวุฒิ GVQ3 และเมื่อครบถ้วนตามเกณฑ์การสำเร็จการศึกษาก็จะได้รับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) โดยจะสามารถทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบการอาชีพระดับฝีมือ ช่างฝีมือ ผู้ช่วยนักเทคนิค/ช่างเทคนิค เป็นต้น

นิยามของคุณวุฒิ GVQ3

สามารถปฏิบัติงานทักษะในขอบเขตสำคัญและบริบทต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน ส่วนใหญ่เป็นงานประจำที่รู้วิธีการและวิธีดำเนินการล่วงหน้า สามารถประยุกต์ทักษะและความรู้ไปสู่บริบทใหม่ ๆ สามารถให้คำแนะนำและแก้ปัญหาเฉพาะด้าน อาจต้องรับผิดชอบต่อผู้อื่นรวมทั้งมีส่วนร่วมและ/หรือมีการประสานงานกลุ่มหรือหมู่คณะ

ตอนที่ 2 ลักษณะของการพัฒนาการด้านต่างๆของนักเรียนอาชีวศึกษา

ในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับนักเรียนอาชีวศึกษาซึ่งจัดเป็นช่วงวัยรุ่นจึงเป็นสิ่งที่จะต้องมีความเข้าใจพฤติกรรมที่วัยรุ่นแสดงออกมา วัยรุ่นสามารถแบ่งช่วงพัฒนาการได้เป็น 3 ตอน (พรพิมล เจียมนาครินทร์, 2539: 22-23) คือ

1. วัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence) เด็กหญิงจะเริ่มเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นก่อนเด็กชาย โดยจะเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นตอนต้นระหว่าง 13-15 ปี และเด็กชายจะอยู่ในช่วงระหว่าง 15-17 ปี เป็นช่วงที่ร่างกายของทั้งเด็กหญิงและชายมีการเจริญเติบโตและมีพัฒนาการที่สมบูรณ์ขึ้นมาก

2. วัยรุ่นตอนกลาง (Middle Adolescence) เด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง 15-18 ปี และเด็กชายจะมีอายุระหว่าง 17-19 ปี มีการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายลดน้อยลงแต่เพิ่มด้านเจตคติและความรู้สึกนึกคิดในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป มีลักษณะบุคลิกภาพภายนอกที่ดึงดูดความสนใจเพศตรงข้ามมากขึ้น เช่น โบหน้าอิมเอิบ ดวงตาเป็นประกาย ผมดำนุ่มสลวย มีลักษณะของความเป็นหญิงและความเป็นชายที่เด่นชัด

3. วัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence) เด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง 18-20 ปี และเด็กชายจะมีอายุระหว่าง 19-20 ปี เป็นระยะที่พัฒนาการทางด้านต่างๆ เข้าสู่จุดมีการอย่างสมบูรณ์แบบ พัฒนาการทางด้านอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดและสติปัญญาจะเจริญเติบโตเต็มที่ เด็กวัยนี้มีความพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคม พยายามหัดคิดและตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ด้วยตนเอง แก้ปัญหาด้วยตนเอง มีความกระตือรือร้นที่จะแสดงให้เห็นว่าตนไม่ใช่เด็กอีกต่อไป มีความต้องการในการสร้างความประทับใจในเรื่องต่างๆ และพิสูจน์ให้เห็นความสามารถทำได้และต้องการสิทธิเท่าเทียมกับผู้ใหญ่

นักเรียนอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพมีอายุอยู่ในช่วง 15-18 ปี จัดเป็นช่วงวัยรุ่นตอนกลางถึงปลายตอนต้น ซึ่งลักษณะของวัยรุ่นช่วงนี้มีพัฒนาการทางด้านต่างๆ ดังนี้

1. พัฒนาการทางด้านเซาว์ปัญญา
2. พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ
3. พัฒนาการทางด้านอารมณ์และสังคม

2.1 พัฒนาการทางด้านเซาว์ปัญญา

เพียงเจตให้ชื่อพัฒนาการทางเซาว์ปัญญาของวัยรุ่นว่า “Formal operation” เด็กในวัยนี้จะเริ่มมีความคิดเป็นแบบผู้ใหญ่ เป็นระยะที่เด็กเข้าใจกฎเกณฑ์ของสังคมดีขึ้น มีความสามารถในการใช้เหตุผลในการตัดสินใจพัฒนาการทางด้านความคิดจะเป็นไปอย่างรวดเร็ว สามารถตีความหมายและทดสอบข้อพิสูจน์ต่างๆ ได้ เด็กในวัยนี้สามารถคิดในสิ่งที่เป็นนามธรรมได้มีความสนใจในปรัชญาชีวิต ศาสนา สามารถที่จะใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ สามารถคิดเหตุผลได้ทั้งอนุमानและอุปมาน และจะมีหลักการและเหตุผลของตนเองเกี่ยวกับความยุติธรรม ความเสมอภาคและมนุษยธรรม

2.2 พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ

วัยรุ่นเป็นวัยที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับตนเอง อยากรู้จักตนเอง วัยรุ่นจึงต้องมีความเข้าใจ การเปลี่ยนแปลงของร่างกายและยอมรับบทบาทของตนในสังคม และความสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อม อีริคสัน เรียกวัยรุ่นว่า Identity vs Role Confusion เขากล่าวว่า วัยนี้เป็นวัยของ ความเป็นตัวของตัวเองและมีเอกลักษณ์ที่มั่นคง (Identity) เพราะเป็นการนำไปสู่ความสามารถ ที่จะสร้างความรักใคร่ผูกพันกับคนอื่นได้ ถ้าเด็กไม่เป็นตัวของตัวเอง รู้สึกสับสนกับบทบาท ในสังคม 'ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีปัญหาด้านการเรียน มีทัศนคติต่อตนเองในด้านลบและ ไม่มีความแน่นอนในจุดมุ่งหมายในชีวิต

การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายของวัยรุ่นนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วควร อธิบายให้วัยรุ่นเข้าใจ โดยให้มีการยอมรับและรักษาสุขภาพร่างกายให้เหมาะสม ตลอดจน มีความเข้าใจปัญหาด้านอารมณ์บางประการ เพราะบางครั้งครอบครัวและสังคมมักจะเรียกกร้อง คาดหวังและสร้างกฎเกณฑ์มาตรฐานแบบผู้ใหญ่ให้วัยรุ่นปฏิบัติซึ่งโดยแท้จริงแล้วแม้ว่าวัยรุ่น จะมีการเจริญเติบโตแบบผู้ใหญ่ แต่ก็ยังมีความเป็นเด็กอยู่ ในการทำความเข้าใจเรื่องต่างๆ ยังต้องอาศัยความเห็นอกเห็นใจ กำลังใจ การช่วยเหลือแนะนำที่ถูกต้องจากผู้ใหญ่เป็นอย่างมาก (สุพัตรา สุภาพ, 2546)

2.3 พัฒนาการทางด้านอารมณ์และสังคม

อารมณ์ของเด็กวัยรุ่นค่อนข้างรุนแรงและเปลี่ยนแปลงได้ง่าย พัฒนาการทางอารมณ์ ของวัยรุ่นมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางร่างกาย วัยรุ่นที่มีพัฒนาการทางร่างกายรวดเร็ว จะช่วยพัฒนาการทางอารมณ์และสังคมให้เร็วขึ้นด้วย (Kagen, 1964) วัยรุ่นมักกังวลเกี่ยวกับ ความคิดของคนอื่นที่มีต่อตนเองโดยเฉพาะเพื่อนร่วมวัย เด็กวัยรุ่นที่มีปัญหาเกี่ยวกับการปรับตัว อาจก่อให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพจิตคือมีความรู้สึกซึมเศร้า (Depression) ซึ่งอาจส่งผลให้วัยรุ่น มีปัญหาทางด้านพฤติกรรมตามมา เช่น ปัญหายาเสพติด เป็นต้น พัฒนาการทางด้านสังคม ของวัยรุ่นจึงมักเกี่ยวข้องกับเพื่อนร่วมวัย เพื่อนมีความสำคัญกับวัยรุ่นมาก วัยรุ่นมักคบเพื่อน ที่มีความสนใจและค่านิยมร่วมกัน วัยรุ่นจะมีความต้องการที่จะทำอะไรที่เหมือนกับเพื่อนร่วมวัย ตั้งแต่การแต่งตัว ความประพฤติ การใช้ภาษารวมทั้งความเชื่อและค่านิยมการคบเพื่อนในวัยรุ่นนี้ จึงมีความสำคัญมาก วัยรุ่นมีความต้องการที่จะใกล้ชิดผูกพัน (Intimacy) กับเพื่อนวัยเดียวกันและ

มีความสัมพันธ์อย่างสนิทสนม โดยปกติแล้วจะเริ่มสนิทสนมกับเพื่อนเพศเดียวกันก่อน จากนั้นจะมีความใกล้ชิดผูกพันกับเพื่อนต่างเพศ (Harry Stack Sullivan, 1953 อุไร สุมาวิธรรม, 2545)

จากพัฒนาการด้านต่างๆของวัยรุ่นแสดงให้เห็นว่าถ้าวัยรุ่นไม่สามารถปรับตัวยอมรับกับการเปลี่ยนแปลงของตนเองและไม่รู้จักบทบาทของตนในสังคมแล้วอาจก่อให้เกิดปัญหาต่างๆตามมา เช่น ปัญหาในการเรียน ปัญหาในการเข้าสังคม ปัญหาทางด้านพฤติกรรม เป็นต้น

ตอนที่ 3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความรับผิดชอบ

3.1 ความหมายของความรับผิดชอบ

จากการศึกษาพบว่ามีความหมายของความรับผิดชอบที่หลากหลายดังต่อไปนี้

ฟังก์ และแวนแนลด์ (Funk and Wagnalls, 1961) กล่าวว่า ความรู้สึกรับผิดชอบ หมายถึง การแสดงออกถึงความรับผิดชอบและรับผิดชอบในการกระทำของตน มีความซื่อสัตย์ ใฝ่ใจๆได้ สามารถจัดหาเงินและทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังหมายถึงความสามารถในการตอบสนองต่อหน้าที่หรือข้อตกลงที่ตั้งไว้ตามอุดมคติ กฎของศีลธรรมและหลักธรรมอีกด้วย

แคทเทล (Cattell, 1963: 145) กล่าวถึงบุคคลที่มีความรับผิดชอบไว้ว่า คือ บุคคลที่มีความรับผิดชอบในหน้าที่ มีความบากบั่นพากเพียร ถือศักดิ์ศรี ยึดมั่นในกฎเกณฑ์ ลักษณะผู้ที่มีความรับผิดชอบน้อย คือ คนที่ถือความสะดวกเป็นเกณฑ์ หลีกเลียงข้อบังคับ

ฟลิปโป (Flippo, 1966: 122) กล่าวว่าความรับผิดชอบคือ ความผูกพันในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ และความสำเร็วจึงเกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 ประการ คือ พันธะผูกพัน หน้าที่การงาน และวัตถุประสงค์

ลอว์ชี (Lawshe, 1966: 143) กล่าวว่า ความรับผิดชอบเป็นลักษณะของการค้นคว้า อุนิสิย อารมณ์ของบุคคลที่มีความรอบคอบ รับผิดชอบ และเป็นทีไว้วางใจได้มากน้อยเพียงใด

แซนฟอร์ด (Sanford, 1970: 65) กล่าวว่า ผู้มีความรับผิดชอบ หมายถึง ผู้ที่สามารถปฏิบัติหน้าที่การงาน หน้าที่ทางสังคม หน้าที่อันพึงประสงค์ต่อตนเอง บิดามารดา ญาติพี่น้อง บุคคลทั่วไป และต่อประเทศชาติอย่างดีที่สุดเต็มความสามารถ

กู๊ด (Good, 1973: 498) ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า ความรับผิดชอบเป็นหน้าที่ที่บุคคลแต่ละคนครองอยู่ ซึ่งบุคคลจะรับไว้เป็นงานทั่วไปที่ได้รับมอบหมายหรืองานในหน้าที่ที่จะต้องทำให้บรรลุความสำเร็จ ความถูกต้อง มีประสิทธิภาพและมีความซื่อสัตย์ ต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทำอย่างเต็มความสามารถสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย ต้องยอมรับข้อผิดพลาดและความสำเร็จสามารถเชื่อถือได้ในการปฏิบัติหน้าที่

จรรยา สุภาพ (2520: 84) กล่าวว่า ความรับผิดชอบเป็นการยอมรับรู้และสำนึกในการกระทำของตน ยอมรับผลแห่งการกระทำของตนด้วยความเต็มใจไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลร้าย ไม่ว่าจะกระทำผิดหรือถูก ไม่ปิดความผิดไปให้ผู้อื่น และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ความรู้สึกผิดชอบนี้เป็นสิ่งที่เกื้อหนุนให้บุคคลปฏิบัติตามหน้าที่ของตนโดยไม่ต้องมีการบังคับควบคุมจากบุคคลอื่น

วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก (2524: 35) ให้ความหมายว่า ความรับผิดชอบ คือ สิ่งที่คุณไปกับหน้าที่ คนที่มีความรับผิดชอบคือคนที่ตั้งใจปฏิบัติภารกิจในหน้าที่ของตนให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่พึงประสงค์ด้วยความเพียรพยายามและยอมรับผลของการกระทำนั้นไม่ว่าจะเป็นความรับผิดชอบหรือความรับผิดชอบโดยเต็มใจไม่หลีกเลี่ยง

วัฒนา สิงห์สัมฤทธิ์ (2527: 5) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่า หมายถึง ความสนใจ ความตั้งใจที่จะทำงานและติดตามผลงานที่ทำไปแล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ยอมรับในสิ่งที่ตนเองกระทำไปทั้งด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย โดยแสดงออกในรูปการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวังอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามที่ได้รับงานมา

สุภัตรา สุภาพ (2531: 9) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ คือการรู้จักหน้าที่ที่ตนต้องกระทำ ต้องปฏิบัติไม่นึกถึงแต่สิทธิเพียงอย่างเดียว เช่น เป็นนักเรียนมีสิทธิที่จะมาเรียนหนังสือ ความรับผิดชอบของการเป็นนักเรียน คือ ต้องมาสม่ำเสมอ ไม่หนีเรียน ความรับผิดชอบจึงเป็นการกระทำที่พึงกระทำหรือควรกระทำตามสถานภาพของบุคคล

พระเมธีธรรมภรณ์ (2533: 59-67) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่า ความรับผิดชอบ คือ ความตระหนักรู้ในหน้าที่และคิดจะทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ด้วยความเต็มใจ และผู้ที่มีความรับผิดชอบควรมีลักษณะ 3 ประการ คือ ทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ไม่บกพร่อง ต่อหน้าที่ไม่ละทิ้งหน้าที่ และไม่ทุจริตต่อหน้าที่

จวีรัตน์ นันทยทวิกุล (2538: 24) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง คุณลักษณะหนึ่งของบุคคลที่แสดงออกในลักษณะการมีความตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเอาใจใส่ มีความละเอียดรอบคอบ มีการวางแผน มีความขยันหมั่นเพียร อดทน เพื่อให้งานนั้นบรรลุสำเร็จตามเป้าหมาย ยอมรับผลของการกระทำไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลเสียและพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

ประทีป กระจายพันธ์ (2538: 25) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า ความรับผิดชอบเป็นภาระหน้าที่ของแต่ละคน ซึ่งบุคคลจะรับไม่ว่าจะเป็นงานทั่วไป

ที่ได้รับมอบหมายหรืองานในหน้าที่ จะต้องทำให้บรรลุความสำเร็จถูกต้อง มีประสิทธิภาพและความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทำอย่างเต็มความสามารถสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย ต้องยอมรับทั้งความผิดพลาดและความสำเร็จ สามารถเชื่อถือได้ในเรื่องภาระการปฏิบัติหน้าที่

พัฒนาวิ อนุสรณ์เทวินทร์ (2544: 26) ได้สรุปความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมความตั้งใจเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่การทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงด้วยความมานะพยายามเอาใจใส่และตรงต่อเวลา เพื่อให้งานนั้นสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

วันทนี อุบลแย้ม (2545: 7) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การแสดงออกด้วย การปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเองด้วยความสนใจ เอาใจใส่ ไม่ละเลย หรือหลีกเลี่ยงทอดทิ้งงาน มีความเพียรพยายามที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย มีความละเอียดรอบคอบตรงต่อเวลา ยอมรับผลการกระทำของตน และพยายามปรับปรุงงานของตนให้ดียิ่งขึ้น โดยไม่ต้องมีการบังคับเข้มงวดจากบุคคลอื่น

กรมอาชีวศึกษา (2545, อ้างถึงใน สุพันธ์ พรหมประกอบ 2546) ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่า หมายถึง บุคคลที่มีพฤติกรรมต่าง ๆ ดังนี้ มีการเตรียมความพร้อมในการเรียนและการปฏิบัติงาน ปฏิบัติงานถูกต้องตามขั้นตอน ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด มีความเพียรพยายามในการเรียนและการปฏิบัติงานไม่เพิกเฉยต่อสิทธิและหน้าที่ของตนเอง

กัลยา สุรีย์ (2546: 9) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจรวมทั้งคอยติดตามผลงานเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น การรู้จักรักษาสิทธิและหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติตนให้อยู่ในระเบียบโดยเคร่งครัด การรักษาทักษะสมบัติของส่วนรวมเหมือนของตน มีความซื่อสัตย์ไว้ใจได้ และกล้าเผชิญต่อความเป็นจริง

สุพันธ์ พรหมประกอบ(2546: 9-10) สรุปว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การที่บุคคลแสดงออกถึงความรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง มีความกล้าหาญที่จะยอมรับผลการกระทำของตนไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลเสีย ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนให้บุคคลปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับกฎจรรยาบรรณ สามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด มีความเพียรพยายามในการเรียนและการปฏิบัติงานไม่เพิกเฉยต่อสิทธิและหน้าที่ของตนเอง และหลักเกณฑ์ของสังคมโดยไม่ต้องมีการบังคับควบคุมอย่างเข้มงวดจากผู้อื่น

ภาวิณี ไสธายะเพชร(2549: 59) สรุปว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกต่อหน้าที่ของตนเองที่พึงกระทำและแสดงออกต่อบทบาทของตนตามบทบาทหน้าที่

ความรับผิดชอบที่ตนได้รับอย่างเอาใจใส่ ไม่ละเลย มีความตรงต่อเวลา ซื่อสัตย์ รักษาสัจจะ ต่อคำพูดของตน มีความกล้าที่จะรับผิดชอบและรับชอบในสิ่งที่ตนเองประพฤติปฏิบัติทั้งการกระทำ และคำพูด

จากการศึกษาความหมายของความรับผิดชอบผู้วิจัยจึงได้ทำการสังเคราะห์ความหมายของความรับผิดชอบจากงานวิจัยของผู้วิจัยจำนวน 10 ท่านจากที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อนำมาสรุปความหมายของความรับผิดชอบในงานวิจัยของผู้วิจัย โดยคัดเลือกประเด็นที่มีผู้วิจัยเห็นด้วย 3 คน ขึ้นไปในแต่ละประเด็น ดังนี้

ตารางที่ 2.2 แสดงการสังเคราะห์พฤติกรรมความรับผิดชอบ

นักวิจัย ความรับผิดชอบ	จรรยา สุภาพ	วัฒนา สิงห์สัมฤทธิ์	ประทีป กระจายพันธ์	สุริรัตน์ นันทยพิกุล	พัฒน์ชาติ อนุสรณ์ เทวีรินทร์	วันทนา อุบลรัมย์	กรมอาชีวศึกษา	กัลยา สุริย์	สุนันท์พรหมประกอบ	ภาวิณี ไสธายะเพ็ชร
1. พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกต่อหน้าที่ของตนเองที่พึงกระทำ										✓
2. ยอมรับรู้สิ่งที่จะต้องกระทำ	✓									
3. ยอมรับผลการกระทำทั้งผิดและชอบ	✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓
4. ไม่ปัดความผิดให้ผู้อื่น	✓									
5. ปรับปรุงแก้ไข	✓	✓		✓		✓		✓		
6. ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนโดยไม่มีใครบังคับ	✓							✓	✓	
7. ทำให้บรรลุความสำเร็จถูกต้องมีประสิทธิภาพ		✓	✓		✓					
8. รักษาสัจจะ										✓
9. ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย			✓					✓		✓
10. ความตั้งใจเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่		✓		✓	✓	✓	✓			✓
11. มานะพยายาม					✓	✓			✓	

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

นักวิจัย	จรรยา สุภาพ	วัฒนา สิงห์สมฤทธิ	ประทีป กระจายพันธ์	จรัสรัตน์ นันทย์พิทกุล	พัฒนาวิทย์ อนุสรณ์ เชกิมซาร์	วันทนีย์ อุบลรัมย์	กรมอาชีวศึกษา	กัลยา สุรีย์	ศูนย์ทรัพยากรประกอบ	ภาวิณี โสธะพะเพ็ชร
12. ตรงต่อเวลา					✓	✓				✓
13. ละเอียดรอบคอบ				✓		✓	✓			
14. เตรียมความพร้อมในการเรียนและการปฏิบัติงาน							✓	✓		
15. ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด							✓		✓	
16. รักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม								✓		
17. ไม่เพิกเฉย ละเลย ต่อสิทธิและหน้าที่ของตน							✓		✓	✓

จากการศึกษาความหมายของความรับผิดชอบดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปความหมายของความรับผิดชอบที่ใช้ในงานวิจัยนี้ว่าความรับผิดชอบ หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนที่พึงปฏิบัติโดยไม่มีใครบังคับ ไม่เพิกเฉย ไม่ละเลย ต่อสิทธิและหน้าที่ของตน มีความตั้งใจเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่ มีความมานะพยายาม ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา และละเอียดรอบคอบต่อหน้าที่และสิ่งที่ตนเองปฏิบัติ ผลการปฏิบัติบรรลุความสำเร็จถูกต้องและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งยอมรับผลการกระทำทั้งผลดีผลเสียและปรับปรุงให้ดีขึ้น

3.2 ประเภทของความรับผิดชอบ

จากการศึกษาพบว่ามีการจัดประเภทของความรับผิดชอบเป็นหมวดหมู่ดังต่อไปนี้

พิจิตรา พงษ์จินดากร (2525: 141-146) แบ่งความรับผิดชอบออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรู้ถึงบทบาทฐานะของตนที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นภาระของสังคม บุคคลควรสามารถอยู่ในสภาพที่ช่วยตนเองได้ รู้ว่าอะไรผิดถูก ชั่วดี เลือกตัดสินใจในการดำรงตนให้เป็นที่ยอมรับของสังคมได้อย่างดี ผู้มีความรับผิดชอบต่อตนเองมีลักษณะดังนี้

1.1 ความรับผิดชอบในด้านการรักษาสุขภาพอนามัย คือรู้จักระวังรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองให้สมบูรณ์เสมอ

1.2 ความรับผิดชอบในด้านการจัดหาเครื่องอุปโภคและบริโภค คือสามารถหาเครื่องอุปโภคและบริโภคสำหรับตนเองได้อย่างเหมาะสม

1.3 ความรับผิดชอบในด้านสติปัญญาและความสามารถ คือตั้งใจศึกษาเล่าเรียนหมั่นใฝ่หาความรู้ และฝึกฝนตนเองในด้านประสบการณ์ต่างๆ

1.4 ความรับผิดชอบในด้านความประพฤติ คือรู้จักประพฤติตนให้เหมาะสม ละเว้นความชั่ว

1.5 ความรับผิดชอบในด้านมนุษยสัมพันธ์ คือรู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม

1.6 ความรับผิดชอบในด้านธุรกิจส่วนตัว คือรู้จักประมาณการใช้จ่ายและมีความประหยัด

1.7 ความรับผิดชอบในด้านการงาน คือทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ

1.8 ความรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง คือยอมรับผลการกระทำของตนเองทั้งผลดีและผลเสีย

2. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลที่ต้องเกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมต่อสวัสดิภาพของสังคมที่ตนดำรงอยู่ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลายสิ่งหลายอย่างกว้างขวางออกไป ตั้งแต่สังคมขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ที่บุคคลเป็นสมาชิกอยู่ ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมมีลักษณะดังต่อไปนี้

2.1 ความรับผิดชอบต่อชุมชนในฐานะสมาชิกของชุมชน มีดังนี้

2.1.1 ปฏิบัติตนตามระเบียบข้อบังคับของสังคม

2.1.2 ช่วยกันรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม

2.1.3 ให้ความร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม

2.1.4 มองเห็นสิ่งที่เป็นอันตรายต่อชุมชนและช่วยแก้ไขตามความสามารถ

2.1.5 คอยช่วยเหลือผู้อื่นที่อยู่ในสังคม

2.1.6 ไม่ละเลยหน้าที่ของพลเมืองที่ดี

2.2 ความรับผิดชอบต่อบิดามารดาและครอบครัว มีดังนี้

2.2.1 เคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบิดามารดา

2.2.2 ช่วยเหลือภารกิจของบิดามารดาตามควรแก่โอกาส

2.2.3 ไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว

2.2.4 ช่วยรักษาและเช็ดชูชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล

2.3 ความรับผิดชอบต่อโรงเรียนและครูอาจารย์ มีดังนี้

2.3.1 ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน

2.3.2 ไม่หนีโรงเรียน

2.3.3 เคารพเชื่อฟังครูอาจารย์

2.3.4 ช่วยเหลือภารกิจของครูอาจารย์ตามโอกาสอันสมควร

2.3.5 ปฏิบัติตามกฎหมายข้อบังคับของโรงเรียน

2.3.6 ช่วยรักษาความสะอาดบริเวณโรงเรียน

2.3.7 ช่วยงานโรงเรียนตามความสามารถ

2.3.8 รักษาชื่อเสียงของโรงเรียน

2.4 ความรับผิดชอบต่อเพื่อน มีดังนี้

2.4.1 ช่วยตักเตือนเมื่อเห็นเพื่อนกระทำความผิด

2.4.2 คอยแนะนำให้เพื่อนทำความดี

2.4.3 ช่วยเหลือเพื่อนตามความเหมาะสมและถูกต้อง

2.4.4 ให้อภัยเมื่อเพื่อนกระทำความผิด

2.4.5 พุดจกกันด้วยความไพเราะ ไม่ทะเลาะรังแกกัน

2.4.6 ไม่เอาเปรียบเพื่อน

วิวัฒน์ รักษาเคน(2531: 79) แบ่งความรับผิดชอบไว้ 5 ประเภท ดังนี้

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง คือการที่บุคคลรับรู้ มีความรู้ความเข้าใจ สนใจ และตั้งใจ ในการระวังรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง มีความตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียน การประพฤติตน อย่างเหมาะสม การปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ดี การรู้จักประมาณตนในการใช้จ่าย และการยอมรับ ผลการกระทำของตนเองทั้งผลดีและผลเสีย

2. ความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง คือ การที่บุคคลรับรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติตาม กฎระเบียบของสังคม การช่วยรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น การไม่ละเลยหน้าที่ของพลเมืองดีและมีความซื่อสัตย์

3. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว คือ ความสนใจและตั้งใจในการปฏิบัติตามคำแนะนำ สั่งสอนของบิดามารดา การเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส การช่วยเหลือการงานในบ้านตามโอกาสอันควร การรักษาและเช็ดชูเกียรติของวงศ์ตระกูล การไม่นำพาความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว มีความสุภาพอ่อนน้อมต่อบิดามารดา

4. ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน คือ การรับรู้ เข้าใจ และตั้งใจปฏิบัติตามข้อบังคับของโรงเรียน การเคารพเชื่อฟังครูอาจารย์ การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน การช่วยเหลืองานของโรงเรียนตามความสามารถและโอกาสอันเหมาะสม การไม่ทำลายทรัพย์สินของโรงเรียน และการเชิดชูชื่อเสียงของโรงเรียน

5. ความรับผิดชอบต่อเพื่อน คือ การรับรู้และเต็มใจปฏิบัติและช่วยเหลือเพื่อนตามความเหมาะสม การแนะนำให้เพื่อนทำความดี การคอยตักเตือนเมื่อเห็นเพื่อนกระทำผิด มีความรักและจริงใจต่อกัน ไม่เอาัดเอาเปรียบเพื่อน และการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน

ภัสรา อรุณมีศรี (2533: 4-5) แบ่งความรับผิดชอบเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมต่อไปนี้เป็นตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เอาใจใส่ต่อสุขภาพอนามัยของตนเอง ดูแลรักษาเครื่องใช้ส่วนตัวให้เป็นระเบียบเรียบร้อย และอยู่ในสภาพดี

2. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การปฏิบัติตามหน้าที่ 5 ด้าน คือ

2.1 ความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมต่อไปนี้เป็นเคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ปกครอง ช่วยเหลือการงานตามความสามารถและโอกาส

2.2 ความรับผิดชอบต่อชั้นเรียนและเพื่อนนักเรียน หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมที่ช่วยเหลือการงานของชั้นเรียนและเพื่อนนักเรียน

2.3 ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมที่ช่วยกิจการงานของโรงเรียน และรักษาชื่อเสียงของโรงเรียน

2.4 ความรับผิดชอบต่อชุมชน หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมที่ให้ความร่วมมือในกิจการงานของชุมชน

2.5 ความรับผิดชอบต่อประเทศชาติ หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมที่แสดงถึงการปฏิบัติตามกฎหมาย

จวีรัตน์ นันทยทวิกุล (2538 : 5) แบ่งประเภทของความรับผิดชอบออกเป็น 8 ด้าน คือ

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรักษาป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากอันตราย โรคภัยไข้เจ็บ รักษาร่างกายให้แข็งแรง บังคับควบคุมจิตใจ ไม่ให้ตกเป็นทาสของกิเลสประพฤติดนอยู่ในศีลธรรม และละเว้นความชั่ว รู้จักประมาณการใช้จ่ายตามควรแก่ฐานะ จัดหาเครื่องอุปโภคที่เหมาะสม

2. ความรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียน หมายถึง การที่นักเรียนศึกษาเล่าเรียนจนประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมาย ด้วยความขยันหมั่นเพียร อดทน

3. ความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความเอาใจใส่ ขยันหมั่นเพียร อดทนต่อผู้อุปสรรคโดยไม่ย่อท้อ มีความละเอียดรอบคอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา ไม่ละเลยทอดทิ้งหรือหลีกเลี่ยง พยายามปรับปรุงการงานของตนให้ดียิ่งขึ้น รู้จักวางแผนงาน และป้องกันความบกพร่องเสื่อมเสียในงานที่ตนรับผิดชอบ

4. ความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน หมายถึง การยอมรับผลการกระทำทั้งที่เป็นผลดีหรือผลเสีย ไม่บิดความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนต่อผู้อื่น พร้อมทั้งจะปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ไตร่ตรองให้รอบคอบว่าสิ่งที่ตนทำลงไปนั้น จะเกิดผลเสียขึ้นหรือไม่ ปฏิบัติแต่สิ่งที่ทำให้เกิดผลดี และกล้าเผชิญต่อความจริง

5. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึง การที่นักเรียนตั้งใจช่วยเหลืองานบ้าน เพื่อแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกันตามความสามารถของตน รู้จักแสดงความคิดเห็นและปฏิบัติตนเพื่อความสุข และชื่อเสียงของครอบครัว ช่วยแก้ปัญหาที่สมาชิกในครอบครัวไม่เข้าใจกัน เมื่อมีปัญหาที่ปรึกษา และให้พ่อแม่รับทราบปัญหาของตนทุกเรื่อง

6. ความรับผิดชอบต่อเพื่อน หมายถึง การที่นักเรียนช่วยกันตักเตือน แนะนำเมื่อเห็นเพื่อนทำผิด ช่วยเหลือเพื่อนตามความถูกต้องและเหมาะสม ให้อภัยเมื่อเพื่อนทำผิด ไม่เอาเปรียบเพื่อน เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน

7. ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน หมายถึง การที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน รักษาผลประโยชน์ เกียรติยศชื่อเสียงของโรงเรียน ให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ตามความสามารถและความสนใจของตน เพื่อสร้างชื่อเสียงให้แก่โรงเรียน

8. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนและสังคม บำเพ็ญประโยชน์ และสร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชนและสังคมอย่างเต็มความสามารถ ช่วยสอดส่องพฤติกรรมของบุคคลที่เป็นภัยต่อสังคม ให้ความรู้ ความสนุกเพลิดเพลินแก่ประชาชนตามความสามารถของตน ช่วยคิดและแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542: 15) แบ่งความรับผิดชอบออกเป็น 2 ประเภทดังต่อไปนี้

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การขจัดปัญหาทุกชนิดที่ทำให้ตนเองเป็นทุกข์ เช่น การป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากอันตราย และโรคภัยไข้เจ็บ การรักษาร่างกายให้แข็งแรง รวมทั้งการรู้จักหน้าที่ของตนเอง และการปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเองให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทันเวลาที่กำหนด และตรงต่อเวลา

2. ความรับผิดชอบต่อสังคมหรือส่วนรวม หมายถึง การรู้จักฐานะหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อสังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว โรงเรียน ชุมชนประเทศชาติและบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสม และเกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม

จากการศึกษางานวิจัยข้างต้นผู้วิจัยจึงแบ่งประเภทของความรับผิดชอบต่อออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง ลักษณะของพฤติกรรม 5 ด้าน ดังนี้

1.1 ความรับผิดชอบต่อการรักษาสุขภาพอนามัย หมายถึง รู้จักระวังรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองให้สมบูรณ์เสมอ

1.2 ความรับผิดชอบต่อการจัดการเครื่องอุปโภคและบริโภค หมายถึง สามารถหาเครื่องอุปโภคและบริโภคสำหรับตนเองได้อย่างเหมาะสม ดูแลรักษาเครื่องใช้ส่วนตัวให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและอยู่ในสภาพดี

1.3 ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้และการทำงาน หมายถึง ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนหมั่นใฝ่หาความรู้ ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ ขยันหมั่นเพียร อดทน ปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเองให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพทันเวลาที่กำหนด มีความละเอียดรอบคอบ ซื่อสัตย์ตรงต่อเวลา ไม่ละเลยทอดทิ้งหรือหลีกเลี่ยง พยายามปรับปรุงการงานของตนให้ดียิ่งขึ้น รู้จักวางแผนงาน และป้องกันความบกพร่องเสื่อมเสียในงานที่ตนรับผิดชอบ

1.4 ความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง หมายถึง ยอมรับผลการกระทำของตนเองทั้งผลดีและผลเสีย ไม่ปิดความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนต่อผู้อื่น ปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ไตร่ตรองให้รอบคอบว่าสิ่งที่ตนทำลงไปนั้น จะเกิดผลเสียขึ้นหรือไม่ ปฏิบัติแต่สิ่งที่ทำให้เกิดผลดี และกล้าเผชิญต่อความจริง

1.5 ความรับผิดชอบต่อความประพฤติ หมายถึง ประพฤติตนให้เหมาะสมประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม ละเว้นความชั่ว

2. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง ลักษณะของพฤติกรรม 4 ด้าน ดังนี้

2.1 ความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึง การเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา ช่วยเหลืองานตามสมควร รักษาและเชิดชูชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล ไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว

2.2 ความรับผิดชอบต่อเพื่อน หมายถึง การแนะนำตักเตือนเมื่อเพื่อนทำผิด ช่วยเหลือเพื่อนตามความเหมาะสม คอยแนะนำให้เพื่อนทำความดี ให้อภัยเมื่อเพื่อนกระทำความผิด ไม่เอาใจเอาเปรียบเพื่อน

2.3 ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา หมายถึง การปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของโรงเรียน เชื่อฟังครูอาจารย์ ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ช่วยเหลืองานโรงเรียนตามความสามารถ ดูแลรักษาทรัพย์สินของโรงเรียน และรักษาชื่อเสียงของโรงเรียน

2.4 ความรับผิดชอบต่อชุมชน หมายถึง ปฏิบัติตนตามระเบียบข้อบังคับของสังคม ช่วยกันรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม ร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม ช่วยคิดและแก้ปัญหาชุมชน ให้ความร่วมมือแก้ไขสิ่งที่เป็นอันตรายต่อชุมชนและสังคมตามความสามารถ ช่วยเหลือผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนและสังคม บำเพ็ญประโยชน์ สร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชนอย่างเต็มความสามารถ สอดส่องพฤติกรรมของบุคคลที่เป็นภัยต่อชุมชน ให้ความรู้แก่ประชาชนตามความสามารถ ให้ความสนุกเพลิดเพลินแก่ประชาชนตามความสามารถของตน

2.5 ความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง หมายถึง ปฏิบัติตามกฎหมาย ให้ความร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม ไม่ละเลยสิทธิและหน้าที่ของตน

3.3 การปลูกฝังความรับผิดชอบ

กองวิจัยการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ(2542, อ้างถึงในสุวิมล ว่องวานิชและนางลักษณ์ วิรัชชัย 2543) ได้เสนอวิธีการปลูกฝังสร้างจริยธรรม 4 วิธีการหลัก

1. การปรับพฤติกรรม ใช้สำหรับผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากกฎเกณฑ์ระเบียบต่างๆ ให้เข้าสู่แนวทางที่พึงประสงค์
2. การทำค่านิยมให้กระจ่าง เป็นการหาหนทางให้คนแต่ละคนรู้จักตนเองและรู้จักคนอื่น
3. การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นการนำเอาแนวคิดของทฤษฎีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์กมาปลูกฝังจริยธรรม โดยคาดหวังให้ผู้เรียนมีพัฒนาการของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงอย่างน้อยถึงขั้นทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม เป็นการพัฒนาความนึกคิดตามลำดับขั้นโดยอาจใช้วิธีการอภิปรายการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมซึ่งมี 5 ขั้นตอน คือ การนำเสนอปัญหา การให้ข้อเสนอแนะ การกระทำ การแบ่งกลุ่มย่อยพิจารณาเหตุผล การร่วมกันอภิปรายและสรุป
4. กระบวนการกลุ่ม เป็นกระบวนการเพื่อศึกษาเรื่องเกี่ยวกับกลุ่มคน ทำให้ได้ความรู้สู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของคนที่จะเป็นประโยชน์ในการเสริมสร้างคุณธรรม

ไซด์แมน(Sideman, 1962) ได้สรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับการฝึกความรับผิดชอบว่า

1. การฝึกความรับผิดชอบควรเริ่มตั้งแต่อายุยังน้อย
2. เด็กทุกคนควรได้มีโอกาสได้รับการฝึกให้มีความรับผิดชอบ
3. ในการฝึกและจัดประสบการณ์ความรับผิดชอบควรกระทำให้เหมาะสมกับ

แต่ละบุคคล

4. ควรฝึกให้เด็กได้รับทราบว่ามีผู้ใหญ่หวังอะไรจากตัวเขา
5. ในการฝึกความรับผิดชอบผู้ใหญ่ต้องรู้จักยืดหยุ่นไม่เร่งรัดเด็กเกินไป
6. เด็กต้องการได้รับความไว้วางใจเพื่อสามารถเรียนรู้ว่าส่วนใดอยู่ในความ

รับผิดชอบ

7. ทักษะคติและพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบของผู้ใหญ่

บิลตันและแฮริส (Mitton and Harris, 1962: 407-416,) ได้สรุปทักษะเกี่ยวกับการฝึกความรับผิดชอบคล้ายกับของไซด์แมนมีส่วนเพิ่มเติมคือ

1. เด็กต้องการคำแนะนำจากผู้ใหญ่
2. การฝึกให้เด็กมีความรับผิดชอบมากเกินไปบางครั้งก็เป็นโทษต่อตัวเด็ก

ในกรณีของพฤติกรรมความเคยชินหรืออัตโนมัติที่ไม่ดีนั้นการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้เราอาจต้องเลิกความเคยชินหรือนิสัยอันนี้ก่อนและอาจจะสร้างความเคยชินใหม่ขึ้นมาแทนที่ ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าตามหลักการของสถาบันที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าตามหลักการของสถาบันที่เกี่ยวข้อง การที่จะยกเลิกความเคยชินเดิมและสร้างความเคยชินใหม่ทำได้ยาก ตรงที่ตนเชื่อว่าการกระทำถูกต้องเขาจะไม่อยากเปลี่ยนแปลงการกระทำของตนสำหรับพฤติกรรมของตนสำหรับพฤติกรรมที่ไม่มีทิศทางที่แน่นอน ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์และองค์ประกอบสภาพแวดล้อมในขณะนั้นเป็นส่วนใหญ่ เราสามารถที่จะควบคุมพฤติกรรมได้ง่ายกว่า 2 ประเภทที่กล่าวมาเพราะไม่มีทั้งความเคยชินและหลักการถูกผิดมาชี้นำ

จรรยา สุวรรณทัต ดวงเดือน พันธมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบจักษ์(2521: 7) กล่าวว่า ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมตั้งแต่เด็กและจะพัฒนาไปเรื่อยๆจนถึงวัยรุ่นและจากวัยรุ่นไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จึงตั้งเข้าใจธรรมชาติของเด็กแนะนำและส่งเสริมเขาในสิ่งที่ถูกที่ควรให้เขาได้รู้จักแก้ปัญหาและค่อยๆปลูกฝังความรับผิดชอบให้แก่เขาเพราะนอกเหนือจากจะมีวินัยและความรับผิดชอบตามธรรมชาติอันเกิดขึ้นได้เองแล้ว เด็กยังเรียนรู้วินัยและความรับผิดชอบจากวัฒนธรรมโดยอาศัยการสั่งสอนฝึกหรือจากบุคคลแวดล้อมซึ่งเป็นกฎ

ธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันในสังคม ระยะแรกของชีวิตเด็กยังช่วยตัวเองไม่ได้ต้องอาศัยผู้อื่นตลอดเวลา จะค่อยเรียนรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น

ชม ภูมิภาค (อ้างในกรมวิชาการ, 2542: 37) กล่าวถึงการปลูกฝังความรับผิดชอบว่า จะต้องปลูกฝังด้วยการให้เขาได้กระทำ มิใช่เกิดจากการบอกเล่าเท่านั้น วิธีการสอนในโรงเรียนมีส่วนสำคัญในการปลูกฝังความรับผิดชอบควรจะให้เด็กทำงานเป็นหมู่คณะ แต่ละคนจะได้รับมอบหมายให้ทำงานอันเป็นส่วนหนึ่งของงานทั้งหมดเพื่อจะให้งานส่วนรวมสำเร็จลงด้วยดี

ดังนั้นในการปลูกฝังความรับผิดชอบของเด็กจึงควรมีความเข้าใจธรรมชาติของเด็กในวัยนั้นๆ สิ่งแวดล้อมของเขา รวมถึงกลุ่มของสังคมที่มีส่วนในการปลูกฝังความรับผิดชอบของพวกเขาด้วย

3.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ

การอยู่ร่วมกันในสังคมไม่ว่าจะขนาดใหญ่หรือย่อยจำเป็นต้องมีหน้าที่ที่แต่ละบุคคลพึงปฏิบัติ ไม่ละเลยในหน้าที่ของตนเอง ไม่ปฏิบัติตนให้เป็นภาระของครอบครัวและสังคม เพื่อความราบรื่น ความสุขและสมบูรณ์ของตนเอง ครอบครัวและสังคมโดยรวม ความรับผิดชอบจึงมีความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องได้รับการส่งเสริมจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงควรทราบถึงปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ ได้แก่ ปัจจัยด้านส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยด้านสถานศึกษา และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ดังมีรายละเอียด ดังนี้

1. ปัจจัยด้านส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง ลักษณะส่วนบุคคลของนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมของนักเรียน ได้แก่ เพศ ชั้นปี ผลการเรียน เจตคติและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

1.1 เพศ จากผลการวิจัยของ พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ (2546) สุพันธ์ พรหมประกอบ(2546) พบว่าเพศหญิงและเพศชายมีสภาพปัญหาด้านความรับผิดชอบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และจากการศึกษาของรามอน เลวิส (Ramon Lawis, 2001) จันทรจิรา มูลเมือง(2535) และขวัญฤดี ขำซอนสัตย์(2542) พบว่าเพศหญิงมีระดับความรับผิดชอบต่อสังคมสูงกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่เพศชายและหญิงได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่ต่างกัน นั่นคือเพศชายได้รับการอบรมเลี้ยงดูให้มีความกล้าหาญ และมีอิสระมากกว่า ในขณะที่เพศหญิงได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะเป็นผู้หญิงมีความอ่อนน้อม มีแนวโน้มเชื่อฟัง ปฏิบัติตามคำสั่งสอน มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นประพฤติตนได้เหมาะสมแต่จากการศึกษาของ วัลภา ดวงทาชม(2539) และ

สุทธิภรณ์ แหยมรักษา(2546) และณัฐชา เหยี่ยมสง่า(2547) พบว่าเพศหญิงและเพศชาย มีความรับผิดชอบไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งณัฐชา เหยี่ยมสง่า(2547) กล่าวว่า อาจเนื่องมาจากนักเรียนอยู่ในสภาพแวดล้อม การเรียนการสอนในลักษณะเดียวกันเพศ ของนักศึกษาจึงไม่ได้ทำให้มีความรับผิดชอบต่างกัน

1.2 ชั้นปี จากผลการวิจัยของ พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ (2546) และ สุทธิภรณ์ แหยมรักษา(2546) พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาชั้นปีที่ต่างกันมีความรับผิดชอบ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และจากการศึกษาของจันทร์จิรา มูลเมือง(2535) ไม่พบ ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของกลุ่มตัวอย่าง ที่เรียนต่างชั้นปี

1.3 ผลการเรียน จากผลการวิจัยของ รุทเซลและฟลาเฮอร์ตี้ (Reutzell and Flaherty, 1965 อ้างถึงในสุนันท์ พรหมประกอบ 2546) พบว่าผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีความรับผิดชอบสูงกว่าผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ สุนันท์ พรหมประกอบ(2546) พบว่า ผลการเรียนมีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบต่อตนเองของกลุ่มตัวอย่างอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ และสุทธิภรณ์ แหยมรักษา(2546) พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีผลการเรียนต่างกัน มีความรับผิดชอบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1.4 จำแนกโดยเจตคติและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

พระเทพเวที(2532: 48-50) กล่าวว่าแรงจูงใจมี 2 แบบ คือ แบบที่ 1 เป็นการใฝ่หาความเป็นเลิศที่สนับสนุนการแข่งขัน แบบที่ 2 คือการใฝ่หาความเป็นเลิศแท้ ซึ่งประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ ประการที่ 1 ถ้าทำก็ทำให้ดีเลิศให้ดีที่สุดเต็มที่ แห่งงานนั้นๆ ประการที่ 2 มีความเป็นเลิศเพราะดีที่สุดเต็มที่แห่งความสามารถของเรา และ ประการสุดท้ายคือสิ่งนั้นมีความเป็นเลิศโดยเป็นสิ่งที่ดีที่สุด เกื้อกูลที่สุด เป็นประโยชน์ที่สุดแก่ชีวิต และสังคม

สุรางค์ โค้วตระกูล(2536: 123) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง แรงจูงใจที่เป็น แรงขับให้บุคคลพยายามที่จะประกอบพฤติกรรมที่จะประสบสัมฤทธิ์ผลตามมาตรฐาน ความเป็นเลิศ(Standard of Excellence) ที่ตนตั้งไว้

จากความหมายข้างต้นอาจสรุปได้ว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความต้องการ ที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ได้ผลดีเลิศ มีประสิทธิภาพ ซึ่งจากผลการวิจัยของ อังคณา ถิรศิลาเวทย์ (2548) และวระวีพร บำรุงผล(2548) พบว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ส่งผลต่อความรับผิดชอบ

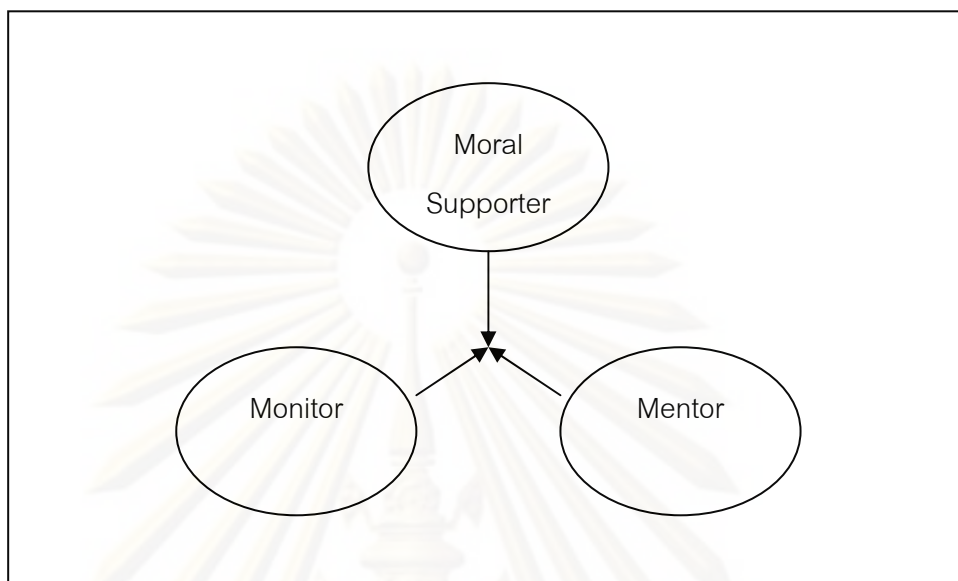
2. ปัจจัยด้านครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมและการปฏิบัติตนของเด็กเป็นอย่างมาก เพราะครอบครัวเป็นสถาบันแห่งแรกที่ทำให้การอบรมด้านจิตใจ ด้านอุปนิสัย และด้านอารมณ์ สิ่งแวดล้อมในบ้านจึงเป็นสิ่งสำคัญในการหล่อหลอมเด็กให้เติบโตขึ้นมาเป็นคนที่มีความดีคุณลักษณะ เช่นไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งบิดามารดาผู้ซึ่งอยู่ใกล้ชิดและเป็นบุคคลแรกที่ทำให้การอบรมเลี้ยงดูเด็ก ตลอดจนการอยู่ร่วมกันในสิ่งแวดล้อมเดียวกันย่อมทำให้มองเห็นการปฏิบัติตนของกันละกัน

การมีส่วนร่วมของครอบครัวที่มีต่อเด็กเป็นปัจจัยด้านครอบครัวที่มีความสำคัญต่อการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ จากการศึกษาศึกษาของสุวิมล ว่องวาณิช และคณะ (2548) ได้กล่าวถึง การศึกษาในเรื่องนี้ว่าในด้านคำจำกัดความของการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ STAR Glossary (Standardized Testing and Reporting Program, 2004) ได้ให้คำจำกัดความโอกาสในการเรียนรู้ (Opportunity to learn) ว่าเป็นกระบวนการในการเรียนรู้ที่มีผลทางเชิงบวกต่อความสำเร็จของนักเรียน โอกาสทางการเรียนรู้คือสิ่งที่เกิดขึ้นในห้องเรียนที่ทำให้นักเรียนได้รับความรู้ และทักษะตามที่ตั้งความคาดหวังไว้ จากการศึกษาศึกษาสามารถกำหนดหลักการที่ใช้ในการสร้างโอกาสการเรียนรู้โดยเรียกหลักการนี้ว่า 3M มาจาก Moral Supporter(ผู้ให้กำลังใจ) Monitor (ผู้กำกับติดตาม) Mentor(ผู้เป็นพี่เลี้ยง) ผู้เกี่ยวข้องในการสร้างโอกาสการเรียนรู้ต่างใช้หลักการ 3M ในการแสดงบทบาทของตนดังต่อไปนี้

1. การแสดงบทบาทเป็นผู้ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน(moral supporter)แก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง
 2. การเป็นผู้ใส่ใจกำกับ ติดตาม การพัฒนาบทบาทหน้าที่(monitor) ของแต่ละคน
 3. การเป็นผู้ที่ทุ่มเทใจ สนับสนุน ส่งเสริมด้านการดำเนินงาน และพัฒนาผู้เกี่ยวข้องอย่างเต็มกำลังความสามารถ(mentor) เพื่อให้ผู้เรียนได้รับโอกาสการเรียนรู้อย่างเต็มที่
- จากบทความดังกล่าวผู้วิจัยได้นำมาปรับใช้ในการศึกษาครั้งนี้โดยให้ความสำคัญกับผู้เกี่ยวข้องที่เป็นพ่อแม่ในการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ซึ่งหมายถึงการเสริมสร้างและส่งเสริมความรับผิดชอบของเด็กตามหลัก 3M ดังแผนภาพของสุวิมล ว่องวาณิช และคณะ (2548)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 2.2 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพ่อแม่ในการเสริมสร้างความรับผิดชอบของเด็ก
(ปรับชื่อแผนภาพจากสุวิมล ว่องวานิช และคณะ, 2548)

ดังนั้นในการศึกษาปัจจัยด้านครอบครัวจึงหมายความรวมถึงบทบาทของผู้ปกครองตามหลัก 3M (Moral Supporter (ผู้ให้กำลังใจ) Monitor(ผู้กำกับติดตาม) Mentor(ผู้เป็นที่เลี้ยง)) รวมถึงการอบรมเลี้ยงดูและการปฏิบัติตนของบิดามารดา

2.1 การอบรมเลี้ยงดู

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ(2528: 3) การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดติดตื้อสื่อความหมายกับเด็กด้วยการให้รางวัล ลงโทษ หรือควบคุมเด็กทางวาจา เช่น พูดชมเชย ตักเตือนติเตียนการกระทำ ให้รางวัลเป็นวัตถุสิ่งของซึ่งเด็กจะได้รับข้อมูลข่าวสารและแบบอย่างการกระทำจากผู้ใหญ่

สุรางค์ จันทน์เอม(2529: 89) การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง กระบวนการที่บุคคลต้องพบตั้งแต่เกิดจนตลอดชีวิต และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของทุกๆชีวิต การอบรมเลี้ยงดูช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้ระเบียบต่างๆในสังคม สร้างสรรค์พฤติกรรมของบุคคล ช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลภายใต้ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของสังคม

ทวี ทิชาวัฒน์(2547: 29) การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง วิธีการปฏิบัติตนของพ่อแม่ผู้ปกครอง หรือผู้มีหน้าที่อบรมเลี้ยงดูต่อเด็กในปกครอง ทั้งทางกายและวาจา

จากความหมายของการอบรมเลี้ยงดูดังกล่าวสรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง วิธีการที่พ่อแม่ปฏิบัติต่อเด็กโดยการแนะนำ สั่งสอน ด้วยการเสริมแรงการกระทำของเด็ก ทั้งทางบวกและทางลบ

ประเภทและลักษณะการอบรมเลี้ยงดู

ฟาวและเบลคิน(Faw and Belkin,1989) สรุปรูปแบบของวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กไว้ 3 รูปแบบ คือ

1. วิธีการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองแบบใช้อำนาจแบบมีเหตุผล วิธีนี้ผู้ปกครองจะดูแลอบรมให้ความรักโดยกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมต่างๆให้ลูกทำตาม โดยพิจารณาความต้องการของลูก ความต้องการของผู้ปกครอง และความต้องการของสังคมไปพร้อมๆกัน ผู้ปกครองจะอธิบายเหตุผลไปควบคู่กับการอบรมสั่งสอนและการลงโทษ จะไม่ใช้การลงท่างกาย เมื่อทำดีจะได้รับการชมเชย การอบรมสั่งสอนจะทำให้เด็กเป็นตัวของตัวเองและปฏิบัติตามแนวทางของสังคม

2. วิธีการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองแบบเผด็จการ วิธีนี้ผู้ปกครองจะควบคุมเด็กโดยการกำหนดกฎเกณฑ์ที่เข้มงวด ไม่คำนึงถึงความต้องการของเด็กและขาดเหตุผล การลงโทษมักใช้การลงโทษทางกายและไม่มีคำอธิบายใดๆทั้งสิ้น ให้ความรัก มีการอบรมและชมเชยเด็กน้อย เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จะมีการควบคุมตนเองสูง พึ่งพาตนเองได้บ้าง ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัดแม้ตัวเด็กเองจะคิดว่าไม่ยุติธรรม ไม่ถูกต้อง มีลักษณะสันโดษ มักกังวลไม่พอใจกับสิ่งที่ตนทำไปแล้ว

3. วิธีการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองแบบปล่อยตามใจ วิธีนี้ผู้ปกครองจะดูแลแต่ไม่รู้ว่าควรทำอย่างไรลูกจึงจะเชื่อฟังและประพฤติดี จึงตามใจลูกไม่บังคับควบคุม และไม่ตั้งกฎเกณฑ์ในบ้าน ไม่ใช้อำนาจทางการเป็นพ่อแม่ มักจะอบรมสั่งสอนลูกมากกว่าแบบเผด็จการ เมื่อลูกขัดขืนพ่อแม่ก็มักตามใจ เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จะมีลักษณะไม่มั่นคง พึ่งตนเองได้น้อยและควบคุมตนเองได้น้อย

ดวงเดือน พันธุมนาวิน(2524: 4-16) กล่าวถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูไว้ 5 แบบ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน หมายถึง การที่บิดามารดาปฏิบัติต่อบุตรด้วยการแสดงความรักใคร่เอาใจใส่ทุกซอกซอของบุตรเพียงใด รวมถึงความสนิทสนม การสนับสนุนช่วยเหลือและการให้ความสำคัญต่อบุตร

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายถึง การที่บิดามารดาได้อธิบายเหตุผลให้แก่บุตรในขณะที่มีการส่งเสริมหรือขัดขวางการกระทำ หรือการลงโทษบุตร นอกจากนั้น

บิดามารดาที่ยังใช้วิธีการนี้ยังให้รางวัลและลงโทษบุตรอย่างเหมาะสมกับการกระทำของบุตรมากกว่าจะปฏิบัติตามด้วยอารมณ์ของตนเอง

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย หมายถึง การลงโทษที่บิดามารดาปฏิบัติต่อดังกล่าวโดยการดูค่า การริบวัตสิ่งของ การงดแสดงความรักความเมตตา และการตัดสิทธิต่างๆมากกว่าที่จะลงโทษด้วยการเขียนตี

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม หมายถึง การออกคำสั่งให้เด็กทำตามแล้วผู้ใหญ่คอยตรวจว่าเด็กทำตามหรือไม่ ถ้าไม่ทำตามก็จะลงโทษ ส่วนการควบคุมน้อยหมายถึงการปล่อยให้เด็กตัดสินใจเองว่าควรหรือไม่ควรทำอะไร เปิดโอกาสให้เป็นตัวของตัวเองบ่อยครั้งโดยไม่เข้าไปยุ่งกับตัวเด็ก ผู้ใหญ่มักสับสนเกี่ยวกับการควบคุมเด็กและการทำตัวใกล้ชิดเด็ก 2 วิธีต่างกัน ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตมากกว่าทางกายกับการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมสมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย(2525: 35) แบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ร่วมกันรับผิดชอบเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การตัดสินใจใดๆภายในครอบครัวเกิดขึ้นจากความเห็นชอบของสมาชิกทุกคนในครอบครัว โดยถือเอาความสุขของส่วนรวมเป็นใหญ่ ลูกมีโอกาสได้ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ และรับผิดชอบต่อกิจกรรมต่างๆของครอบครัว มีโอกาสหัดริเริ่มและตัดสินใจจากงานเล็กไปสู่งานใหญ่ พ่อแม่สนองความต้องการพื้นฐานของลูก ให้ความรักความเอาใจใส่และโอกาสในการคบเพื่อน เมื่อเกิดปัญหาขึ้นทุกคนมีส่วนร่วมออกเสียงและให้ความเห็น ถ้าเกิดความขัดแย้งก็เปิดโอกาสให้ทุกคนให้เหตุผลโต้แย้ง

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน ครอบครัวแบบนี้ส่วนใหญ่พ่อจะเป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว มีอำนาจเด็ดขาดในครอบครัว ตั้งกฎเกณฑ์ให้ลูกปฏิบัติตามมีสิทธิที่จะจัดการกับสมาชิกในครอบครัวตามที่ตนเองปรารถนา การตัดสินใจของครอบครัวลูกจะไม่มีสิทธิออกเสียง ความต้องการของลูกไม่ได้รับการตอบสนองเสมอไป พ่อแม่ไม่แสดงความรักใคร่ต่อลูก เอาใจใส่ต่อกันน้อย ทุกคนปฏิบัติภารกิจของครอบครัวตามหน้าที่ ลูกไม่ได้รับอนุญาตให้ออกไปไกลบ้าน ผลการอบรมแบบนี้ลูกมักขาดความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพ่อแม่ ทำให้ขาดความคิดริเริ่ม ขาดความเชื่อมั่นใจตนเอง ขี้อายไม่เป็นตัวของตนเอง ขาดความอบอุ่นมั่นคงปลอดภัย ไม่สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองในบางเรื่องเพราะไม่เคยได้รับการฝึกให้ตัดสินใจด้วยตนเองมาก่อน

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย การอบรมเลี้ยงดูลักษณะนี้พ่อแม่มีความเห็นในการอบรมเลี้ยงดูไปคนละทางตามความเห็นชอบของแต่ละคน พ่อแม่ไม่สนใจซึ่งกันและกันและไม่สนใจลูกเท่าที่ควร เชื่อว่า “เด็กจะดีก็ตัวเอง จะชั่วก็ตัวเอง” ทำให้ไม่ค่อยสนใจรับผิดชอบในการอบรมสั่งสอนลูกเกี่ยวกับความประพฤติ เมื่อเกิดปัญหาเฉพาะหน้ากับลูกก็ไม่แนะนำช่วยเหลือ พ่อแม่มักใช้อำนาจรุนแรงกับลูก ทำโทษโดยใช้อารมณ์ ปราศจากเหตุผล เด็กที่เกิดมาในบรรยากาศเช่นนี้จะรู้สึกขาดความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่ มองโลกในแง่ร้าย ไม่ไว้วางใจคนอื่น ไม่มีโอกาสได้เรียนรู้หรือฝึกฝนให้มีคุณธรรม ขาดความมีระเบียบวินัยและความซื่อสัตย์

จากการศึกษาประเภทและลักษณะการอบรมเลี้ยงดูผู้วิจัยจึงแบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ร่วมกันรับผิดชอบลูก รับฟังความคิดเห็นของลูก ทุกคนในครอบครัวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พ่อและแม่ใช้เหตุผลในการตัดสินใจไม่ได้เกิดจากอารมณ์ ให้ความรักและเอาใจใส่ลูก เด็กที่ถูกเลี้ยงดูด้วยวิธีนี้จะมีเหตุผล รู้จักรับฟังคนอื่น ให้ความร่วมมือในการคิดหรือตัดสินใจในส่วนรวม

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อหรือแม่เป็นใหญ่ มีอำนาจในการสั่ง ลูกจะละเมิดกฎเกณฑ์ที่พ่อหรือแม่ตั้งขึ้นไว้ไม่ได้ การตัดสินใจเป็นอำนาจเด็ดขาดของพ่อหรือแม่ ไม่เปิดโอกาสให้ลูกได้คิดหรือตัดสินใจด้วยตนเอง ไม่ค่อยแสดงความรักและเอาใจใส่ต่อลูกน้อย และไม่อธิบายด้วยเหตุผล เด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบนี้จะขาดความมั่นใจในตนเอง ช่วยเหลือตนเองได้น้อย

3. การเลี้ยงดูแบบปล่อยตามใจ พ่อแม่ไม่ตั้งกฎเกณฑ์ให้ลูกปฏิบัติ การปฏิบัติของลูกขึ้นอยู่กับความพอใจของลูก เชื่อว่า “เด็กจะดีก็ตัวเอง จะชั่วก็ตัวเอง” ไม่ให้คำแนะนำหรือตักเตือนใดๆ เด็กขาดความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่ มองโลกในแง่ร้าย ไม่ไว้วางใจคนอื่น

การอบรมเลี้ยงดูในรูปแบบที่แตกต่างกันนั้นส่งผลต่อลักษณะและพฤติกรรมของเด็กที่แตกต่างกัน ดวงเดือน พันธุมนาวิน(2524:85) กล่าวว่าบุตรที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยเป็นคนที่มีความแคล่วคล่องว่องไว เปิดเผย ชอบแสดงความคิดเห็น อารมณ์มั่นคง การอบรมแบบนี้จะพัฒนาบุคลิกภาพอย่างเต็มที่เพราะได้รับคำแนะนำต่างๆจากผู้ใหญ่และรู้จักตัดสินใจว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ เด็กจึงเป็นตัวของตัวเอง สอดคล้องกับ วราภรณ์ รักวิจัย (2533: 178) ที่กล่าวว่า ผลของการได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย เด็กจะมีลักษณะ ำจริงแจ่มใส มองโลกในแง่ดี เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้เร็วปรับตัวได้ดี กล้าแสดงออกอย่างมั่นใจ สามารถช่วยเหลือตัวเอง และแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี มีคุณลักษณะของการ

เป็นผู้นำ ให้ความร่วมมือกับผู้อื่นได้ดี มีความมั่นคงทางอารมณ์เข้าใจตนเอง และรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองมีค่า รู้จักใช้เหตุผลรวมถึงเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น

2.2 การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของบิดามารดา

ประติณันท์ อุประมัย (2530: 203-211) กล่าวถึงการพัฒนาความรับผิดชอบให้กับเด็กว่าการปฏิบัติตนของพ่อแม่มีอิทธิพลมากกว่าการสั่งสอนโดยตรง หากพ่อแม่ปฏิบัติให้เห็นอยู่บ่อยครั้งกว่า พ่อแม่จึงควรกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อให้เด็กประพฤติปฏิบัติตนตาม ดังนั้น ถ้าสอนให้เด็กมีความรับผิดชอบต่อสิ่งใด พ่อแม่ต้องแสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งนั้นก่อน

วราภรณ์ รักวิจัย (2533: 174) กล่าวว่ากิจกรรมและประสบการณ์ภายในบ้านจะเป็นองค์ประกอบสำคัญในการหล่อหลอมหรือปลูกฝังความรับผิดชอบในตัวเด็กมากที่สุด หากบิดามารดามีกำหนดเวลากิจวัตรประจำวันเป็นหลักที่ค่อนข้างแน่นอนและชัดเจน เช่น เวลารับประทานอาหาร เวลาทำงาน เวลาพักผ่อน หรือเวลาเข้านอน ประสบการณ์จากการสัมผัสหรือรับรู้ผ่านกิจกรรมร่วม สามารถสะสมความรู้สึกมีระเบียบ และความรับผิดชอบต่อเด็กได้อย่างต่อเนื่อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546: 17) กล่าวการสอนให้เด็กซึมซับสิ่งที่เป็นความดีความงามต่างๆซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่เราเรียกว่า จริยธรรม การที่จะให้เด็กได้ซึมซับคงไม่ใช่การสอนเพียงอย่างเดียว ผู้ใหญ่ต้องเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนด้วย ในครอบครัวพ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูก ถ้าครอบครัวมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างพ่อแม่และลูกจะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีสำหรับเด็กที่จะประพฤติตนให้อยู่ในครรลองของศีลธรรมและจริยธรรม ความปรองดองราบรื่นในครอบครัวจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก ไม่ว่าครอบครัวนั้นจะมีฐานะทางเศรษฐกิจอย่างไร ถ้าสมาชิกในครอบครัวมีความใกล้ชิดกัน มีความเกื้อกูลกันและอ่อนโยนต่อกัน พ่อแม่ดูแลเอาใจใส่ลูก คุยกับลูกและเป็นที่ปรึกษาให้ลูกโดยเฉพาะช่วงวัยรุ่น เมื่อลูกมีปัญหาก็สามารถแก้ไขได้ตรงกับที่คนในครอบครัวนั้นกำลังเหนียวแน่นและมีศีลธรรมจริยธรรมแล้ว คนในครอบครัวก็จะมีภูมิคุ้มกันที่ทำให้ปลอดภัยจากความชั่วทั้งหลายได้

ผู้วิจัยจึงสรุปว่าการปฏิบัติตนของบิดามารดาให้บุตรได้เห็นและซึมซับอย่างสม่ำเสมอเป็นสิ่งที่สามารถหล่อหลอมให้บุตรประพฤติปฏิบัติตนตามอย่างบิดามารดาได้

3. ปัจจัยด้านสถานศึกษา

สถานศึกษาหรือโรงเรียนเป็นแหล่งปลูกฝังความรู้และคุณลักษณะที่ดีแก่นักเรียน พัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่ เก่ง ดี มีสุข ความสำคัญของการเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนนั้น จึงเป็นคุณลักษณะที่โรงเรียนพยายามปลูกฝังให้กับนักเรียนนอกเหนือไปจากการถ่ายทอดความรู้

การจัดการศึกษาในสถานศึกษาควรจัดในรูปแบบการสอนเป็นวิชาตามหลักสูตรและในรูปของ หลักสูตรแฝง เพราะการสอนเป็นวิชาเป็นลักษณะที่มุ่งเน้นความรู้ด้านทฤษฎี ส่วนการจัดหลักสูตรแฝง เป็นลักษณะที่มุ่งเน้นการปฏิบัติจริง ซึ่งการจัดทั้ง 2 ลักษณะนี้จะต้องควบคู่กันและมีลักษณะเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยในการจัดจรรยาวิชาในรูปแบบของการสอนนั้นเป็นการจัดจรรยาวิชา ในหลักสูตรการเรียนการสอนของสถานศึกษาต่างๆโดยมีรูปแบบการสอนจรรยาวิชาที่ใช้ในปัจจุบัน ได้แก่ การสอนโดยการอภิปราย การสอนแบบสืบสวนสอบสวน การสอนแบบเล่นบทบาทสมมติ การสอนโดยเลียนแบบจากตัวแบบ และอื่นๆ ซึ่งครูไม่ควรใช้รูปแบบการสอนแบบใดแบบหนึ่งตลอดเวลา ควรเลือกให้เหมาะสม และการสอนนั้นจะได้ผลดีก็ต่อเมื่อครูทุกคนได้สอดแทรกเรื่องจรรยาธรรมและคุณธรรมลงในบทเรียนทุกวิชาที่มีสอนในหลักสูตร ส่วนการจัดจรรยาวิชาในรูปแบบหลักสูตรแฝงนั้น ได้แก่ การจัดปรัชญาโรงเรียนหรือสถานศึกษา การจัดระบบบริหารและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา การเรียนการสอนในโรงเรียนหรือสถานศึกษา การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรและกิจกรรมอื่นๆ (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, 2524: 93-99) ดังนี้แล้วอิทธิพลของสถานศึกษาต่อการปลูกฝัง ส่งเสริมคุณธรรมจรรยาธรรม ดังนี้จึงมีขอบเขตของ ปัจจัยภายในโรงเรียนที่มีส่วนส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน ได้แก่ หลักสูตร บุคคลากรและสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา ดังนี้

3.1 หลักสูตร

หลักการของหลักสูตรได้แก่ข้อความที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ เจตจำนงที่จะดำเนินการในการผลิตคนตามที่หลักสูตรต้องการ หลักสูตรจึงทำหน้าที่เป็นหลักหรือเกณฑ์กว้างๆในการกำหนดจุดมุ่งหมายและโครงสร้างหลักสูตร ส่วนจุดหมาย(Aim) จะใช้คำว่าจุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์หรือวัตถุประสงค์ก็ได้และสามารถแบ่งจุดหมายของการศึกษาออกเป็น 6 ระดับ คือ ระดับชาติ ระดับการศึกษา ระดับหลักสูตร ระดับรายวิชา ระดับรายวิชา และระดับการสอน(ทิพวรรณ รัตนวงศ์, 2533) การนำหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งไปใช้นั้นจึงต้องมีการศึกษาหลักเกณฑ์การใช้หลักสูตรให้เข้าใจซึ่งตามหลักเกณฑ์การใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2545 (ปรับปรุง พ.ศ. 2546) ประกอบด้วยการเรียนการสอน เวลาเรียน หน่วยกิต โครงสร้างหลักสูตร โครงการ ฝึกงาน การเข้าเรียน การประเมินผลการเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตร และการสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร

ความเชื่อมโยงของหลักสูตรที่มีต่อการเสริมสร้างคุณธรรมจรรยาธรรมนั้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546: 96) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานจากการสรุปประเด็นการร่วมเสวนาวิชาการในการเสริมสร้างคุณธรรมจรรยาธรรมให้แก่เยาวชนของชาติไว้ว่า

หลักสูตรต้องเน้นให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้จริงมากกว่าการเรียนรู้จากทฤษฎี โดยครูต้องสอนคุณธรรมจริยธรรมสอดแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอนในทุกกลุ่มวิชาสอนให้สอดคล้องระหว่างพุทธธรรมและวิชาการทั่วไปให้ผู้เรียนรู้จักผิดชอบชั่วดี ครูจะต้องบูรณาการเนื้อหาสาระการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมมาประยุกต์เข้ากับการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยระดมความคิดเห็นจากนักวิชาการต่างๆ เข้าร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วย

3.2 กิจกรรมเสริมหลักสูตร

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์(2524: 159) กล่าวว่า กิจกรรมในสถานศึกษามีสองอย่าง คือ กิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรและกิจกรรมพิเศษนอกเวลาเรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนในหลักสูตรสนองความสนใจ พัฒนาบุคลิกภาพและเสริมสร้างอุปนิสัยอันดีงามของนักเรียนนักศึกษา กิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรมีในทุกๆวิชา ทั้งวิชาจริยศึกษาและวิชาอื่นๆ ส่วนกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นกิจกรรมด้านจริยศึกษาหรือเป็นกิจกรรมที่อาจแทรกจริยศึกษาลงเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมนั้น การจัดกิจกรรมในสถานศึกษามีความประสงค์ให้นักเรียนนักศึกษามีส่วนร่วมกันอย่างทั่วถึงทั้งในด้านการศึกษา การทำงาน และการรับผลจากการจัดนั้น สถานศึกษาทุกแห่งมีการจัดกิจกรรมมีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดจริยศึกษาเป็นกิจวัตร เช่น การเข้าแถวร้องเพลงชาติ สวดมนต์ ไหว้พระ และฟังการอบรมสั้นๆพร้อมกันในตอนเช้าก่อนเข้าเรียน การประชุมอบรมและสวดมนต์ไหว้พระวันสุดท้ายปิดภาคและมีการจัดกิจกรรมสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันลอยกระทง การทอดกฐินและกิจกรรมอื่นๆตามความต้องการและความเห็นร่วมของครูอาจารย์และนักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ

ประดับ นิลพังงา(2526: 11) กล่าวว่ากิจกรรมเสริมหลักสูตรสรุปได้ 2 ความหมาย คือความหมายกว้าง กิจกรรมเสริมหลักสูตร หมายถึง ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นแก่ตัวผู้เรียนเองในขณะที่ยังมีชีวิตเป็นนิสิต นักศึกษาหรือนักเรียน ความหมายแคบ กิจกรรมเสริมหลักสูตร หมายถึง กิจกรรมต่างๆที่นิสิต นักศึกษาหรือนักเรียนได้ร่วมกันจัดขึ้นในรูปของสโมสร องค์การ กลุ่ม ชุมนุม ชมรม เพื่อจัดกิจกรรมต่างๆที่มีความสนใจร่วมกัน โดยที่กิจกรรมต่างๆได้รับการสนับสนุนยอมรับจากสถาบันซึ่งไม่เป็นส่วนหนึ่งที่บังคับในหลักสูตรของสถาบัน

ใจจริง บุญเรืองรอด(2536: 28, 39-40) กล่าวว่า กิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่นักเรียนและหรือโรงเรียนจัดขึ้น เพื่อความบันเทิง เสริมความรู้ ความสนใจ ความสามารถโดยไม่คิดหน่วยกิต โดยมีวัตถุประสงค์ที่สรุปได้ดังนี้

1. เพื่อสนองความต้องการทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับเด็ก
2. เพื่อช่วยดึงเอาความสนใจ ความกระตือรือร้นของเด็กที่มีอยู่ให้ปรากฏออกมา และจะนำนักเรียนไปสู่เป้าหมายหลายอย่าง
3. เพื่อให้เด็กใช้เวลาว่างอย่างมีคุณค่าและเกิดประโยชน์ทั้งต่อตัวเขาเองและส่วนรวม
4. เพื่อสร้างมิตรภาพระหว่างนักเรียนด้วยกัน และระหว่างครูกับนักเรียนให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น
5. เพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำ ทั้งนี้เด็กมีโอกาสเลือกและประกอบกิจกรรมด้วยตนเองในการตัดสินใจรวมทั้งเป็นการฝึกฝนตนเองให้มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานที่ตนมีหน้าที่

ผู้วิจัยจึงสรุปความหมายของกิจกรรมเสริมหลักสูตรว่าเป็นกิจกรรมที่นักเรียนหรือโรงเรียนจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างความร่วมมือร่วมใจ ความรู้สึกตระหนักรู้ในหน้าที่ของตนตามความสนใจของนักเรียนในด้านต่างๆ อาจเป็นกิจกรรมภายในโรงเรียน ภายนอกโรงเรียน หรือเป็นกิจกรรมใดก็ได้ที่จะเป็นประโยชน์แก่นักเรียน

3.3 ผู้บริหาร

พฤติกรรมผู้บริหาร

ปัจจัยที่ทำให้โรงเรียนมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของนักเรียนปัจจัยหนึ่ง ได้แก่ พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารว่า ผู้บริหารได้ปฏิบัติต่อครูและนักเรียนอย่างไร พฤติกรรมเหล่านั้นหากให้ความสนใจและปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอก็จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนให้ดีขึ้นได้ (วิรัช วรรณรัตน์, 2523:21-23) ดังงานวิจัยของ สำเริง เฉลิมเผ่า(2527: 18-19) ที่ได้กล่าวว่าการบริหารโรงเรียน ได้แก่ การปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน การกำหนดระเบียบข้อบังคับ การควบคุม และการติดตามผลเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะส่งเสริมจริยธรรมให้กับนักเรียนได้ โดยอาศัยองค์ประกอบของการจัดสภาพแวดล้อม การสอนของครู และการจัดกิจกรรมด้านจริยศึกษาร่วมด้วย กล่าวโดยสรุปว่าพฤติกรรมผู้บริหารที่จะส่งเสริมความรับผิดชอบแก่นักเรียนนั้นประกอบด้วยการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ทั้งครูและนักเรียน

นโยบาย

การกำหนดนโยบายของผู้บริหารโรงเรียนมีความสำคัญในการส่งเสริมคุณคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนดังที่ระพี สาคริก(2527: 7) กล่าวว่าการสอนจริยธรรมในสถานศึกษาขึ้นอยู่กับนโยบายและโครงสร้างการบริหารของสถาบัน สอดคล้องกับสาโรช บัวศรี

(2526: 35) ที่กล่าวว่าแนวทางเพื่อบรรลุถึงจริยธรรมที่พึงประสงค์ได้แก่การกำหนดนโยบายเป็นพื้นฐานเกี่ยวกับจริยธรรมไว้ปฏิบัติและการกำหนดวิธีการสอนจริยธรรมให้เป็นไปตามแนวนโยบายนั้น

วิโรจน์ สารรัตน์(2539) กล่าวว่า นโยบายหมายถึงข้อความ หรือถ้อยแถลงเกี่ยวกับแนวทาง ทิศทาง ขอบเขต หรือกรอบกำกับการดำเนินงาน เพื่อให้การดำเนินงานของผู้ปฏิบัติเป็นไปตามทิศทาง ขอบเขต หรือกรอบกำกับการดำเนินงานนั้นได้อย่างถูกต้อง นโยบายนั้นมีความสำคัญในฐานะที่เป็นสิ่งที่ผู้บริหารระดับต่างๆหรือผู้ปฏิบัติการตามนโยบายนั้นจะต้องนำไปใช้เป็นกรอบของแนวคิดในการตัดสินใจพิจารณาทำแผน จัดทำโครงการ กำหนดวิธีการเฉพาะเกี่ยวกับงานของตน การกำหนดนโยบายควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ควรสะท้อนให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ กล่าวคือ จะต้องขยายความเข้าใจในวัตถุประสงค์อย่างมีเหตุผลและให้เป็นที่ยอมรับของผู้ปฏิบัติ
2. ควรเป็นนโยบายที่ด้านต่างๆมีความสอดคล้อง สนับสนุนซึ่งกันและกัน
3. ควรได้รับการตรวจสอบอยู่เสมอ เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเข้าใจผิดหรือตีความนโยบายผิด ป้องกันมิให้นโยบายเก่าหรือล้าสมัยจนใช้ไม่ได้ หรือเพื่อป้องกันมิให้นโยบายขัดกับวัตถุประสงค์ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์

4. ควรเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติทราบ

ชินนทร หมอแก้ว(2547:15) ได้สรุปว่านโยบายเป็นแนวปฏิบัติหรือแนวทางในการดำเนินการอย่างกว้างๆซึ่งระบุถึงคุณค่าหรือประโยชน์อันพึงได้รับการปฏิบัติที่กำหนดนโยบายที่ชัดเจนนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องจะส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานทางวิชาการ

ผู้วิจัยจึงสรุปว่านโยบายเป็นกรอบในการดำเนินงานอย่างกว้างๆ ที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน เพื่อสร้างแนวทางให้ผู้ปฏิบัติทำตามให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางเอาไว้

วิสัยทัศน์

กรมวิชาการ(2540) ได้ให้ความหมายว่า วิสัยทัศน์ หมายถึง การสร้างภาพอนาคตที่มีเอกลักษณ์ เป็นอุดมคติ มีความน่าฟังปรารถนา มีความเป็นไปได้ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาของตน และมุ่งมั่นผลักดันทุกวิถีทาง ที่จะให้วิสัยทัศน์นั้นเป็นจริง

กรมวิชาการ(2544) ได้ให้ความหมายว่า วิสัยทัศน์ เป็นเจตนารมณ์ อุดมการณ์ หลักการ ความเชื่อ อนาคตที่พึงประสงค์ เป็นการคิดไปข้างหน้า มีเอกลักษณ์ วิสัยทัศน์ต้องสามารถสร้างศรัทธา และจุดประกายความคิดในสภาพการพัฒนาสูงสุด

ซนินทร หมอแก้ว(2547:13) กล่าวว่าวิสัยทัศน์เปรียบเสมือนแผนที่เดินทางของโรงเรียนซึ่งได้มาจากปัญญา ความคิด มโนภาพ จินตนาการ ของผู้บริหารและสมาชิกในองค์การในอดีตที่แตกต่างจากสภาพปัจจุบัน รายละเอียดในวิสัยทัศน์จะช่วยให้โรงเรียนเดินทาง สู่จุดมุ่งหมายปลายทางได้อย่างถูกต้องและประสบความสำเร็จตามที่ปรารถนา ความสำคัญของวิสัยทัศน์จึงจิ่งขึ้นอยู่กัเป้าหมายที่เด่นชัด มีความเป็นไปได้ มีมาตรฐานในรายละเอียดต่างๆ ของวิสัยทัศน์เอง

ผู้วิจัยจึงสรุปว่าวิสัยทัศน์เป็นการจินตนาการสร้างภาพในอนาคตที่มีความเป็นไปได้ ดังนั้นในการศึกษาผู้บริหารในงานวิจัยนี้จึงมีขอบเขตของ พฤติกรรมของผู้บริหาร การวางนโยบาย และวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร

3.4 ครู

พฤติกรรมและวินัยครู

ก่อ สวัสดิพาณิชย์ (2522: 128-181) กล่าวว่า ครูเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดนักเรียนย่อมจะถ่ายทอดพฤติกรรมและทัศนคติให้แก่นักเรียน การที่ครูอาจารย์จะมีส่วนช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบให้กับนักเรียนนั้นจะต้องมีบทบาทหน้าที่และคุณสมบัติต่าง ๆ

วิรัช วรรณรัตน์(2523: 21-23) กล่าวถึงปัจจัยด้านสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังคุณธรรมของนักเรียนปัจจัยหนึ่งได้แก่พฤติกรรมการเป็นแบบอย่างของครู ถ้าครู เป็นแบบอย่างที่ดีของการมีความประพฤติที่เหมาะสม มีความรับผิดชอบ นักเรียนก็จะเอาเป็นแบบอย่าง

ประตินันท์ อุปรมัย(2530: 203-209) กล่าวว่าครูมีอิทธิพลต่อการพัฒนาพฤติกรรมความรับผิดชอบของเด็กด้วยการปฏิบัติตนของครู เข้าใจธรรมชาติของนักเรียนเป็นอย่างดี ครูควรเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียนในทุกๆด้าน เป็นที่ปรึกษา เอาใจใส่เด็ก โดยไม่เป็นการควบคุมและดูกรวนเสีรภาพของเด็ก

ป.มหาพันธ์(2536: 64-66) ได้กล่าวว่า ครูที่ดีจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการสอนเด็ก เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ในเรื่องความรับผิดชอบ โดยครูที่ดีควรปฏิบัติดังนี้

1. ยกย่อง ชมเชยเด็ก หรือให้รางวัลเมื่อเด็กกระทำภารกิจแต่ละขั้นสำเร็จ
2. กำหนดมาตรฐานให้ชัดเจน เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินผลการกระทำของเด็ก
3. ประเมินผลการกระทำของเด็ก รวมทั้งผลย้อนกลับเพื่อพิจารณาว่าเด็กกระทำ ได้ถูกต้องหรือไม่ถูกต้องเพียงใด

4. สาธิตวิธีการ เพื่อให้เด็กเห็นว่าจะต้องทำอะไร

5. ทำงานร่วมกับเด็กเพื่อแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในระหว่างการทำงาน

ผู้วิจัยจึงสรุปว่าพฤติกรรมและวินัยครูที่ส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน ประกอบด้วย การเป็นแบบอย่างที่ดีของการมีความประพฤติที่เหมาะสม มีความรับผิดชอบ รู้จักยกย่องชมเชย กำหนดเกณฑ์ในการประเมินผลการกระทำของนักเรียน ตลอดจนให้ผลย้อนกลับ การกระทำของนักเรียน และทำงานร่วมกับนักเรียน

การจัดการเรียนการสอน

ทิสนา เขมมณี(2545) กล่าวว่า การปลูกฝังคุณธรรมสามารถทำได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับผู้สอนจะเลือกวิธีการใดให้เหมาะสม ซึ่งโดยทางปฏิบัติแล้วผู้สอนจะใช้วิธีการดังต่อไปนี้

1. พิจารณาจากเนื้อหาในวิชาและสอดแทรกความรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรมที่พบในเนื้อหาวิชา
2. จัดประสบการณ์ด้านคุณธรรมและสอดแทรกคุณธรรม เพื่อจะได้เกิดการเรียนรู้
3. การมอบหมายงาน เพื่อให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยตนเองและได้รับการฝึกฝน
4. การแสดงตนให้เป็นตัวอย่าง ซึ่งผู้สอนจะเป็นหลักสำคัญในการเปลี่ยนแปลงกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542) ได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาจริยธรรม ดังต่อไปนี้

1. การสอนจริยธรรมโดยตรง

1.1 แบบมีโครงสร้างแน่นอน คือการจัดการสอนกิจกรรมขึ้นมาโดยเฉพาะ มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน มีการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนช่วยให้การเรียนบรรลุผลได้เร็วขึ้น

1.2 แบบบูรณาการ หมายถึง การจัดสอนจริยธรรมในลักษณะบูรณาการไปพร้อมกับเนื้อหาวิชาอื่น คือ ไม่มีการจัดเนื้อหาทางจริยธรรมขึ้นเป็นพิเศษแต่ผู้สอนเนื้อหาวิชาต่างๆจะต้องพยายามระลึกและควรตระหนักถึงบทบาทในการสอนจริยธรรมของตนและพยายามสอดแทรกแนวนั้น การสอนในลักษณะเช่นนี้จะช่วยให้รับประโยชน์ทั้งสองทาง คือจะช่วยให้การเรียนจริยธรรมมีความหมายขึ้นเพราะผู้เรียนได้เห็นถึงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่องที่เรียน ในขณะที่เดียวกันก็จะช่วยให้การเรียนเนื้อหาวิชานั้นๆมีความสัมพันธ์กันลึกซึ้งขึ้น

2. การสอนจริยธรรมโดยอ้อม

ความเชื่อในแนวนี้มีความคิดว่าจริยธรรมและคุณธรรมต่างๆเป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากการสอน แต่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่างๆที่แทรกซึมเข้าไป วิธีการที่ดีที่สุดคือสถานศึกษาจะต้องจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศภายในสถานศึกษาให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียน เมื่อผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมจะเรียนรู้จริยธรรมและซึมซับได้เองโดยไม่ต้องมีการสอนและบอกกล่าวกัน หากสถานศึกษามีการจัดระบบที่ดี มีหลักสูตร และกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี ผู้เรียนก็จะมีพัฒนาการเรียนรู้จริยธรรมได้มากตามไปด้วย การเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนจริยธรรมตามที่เสนอมานี้มีผู้นำมาใช้ในประเทศไทยแล้วทุกแนว แต่ผลที่ได้ยังไม่ชัดเจนนักจึงเป็นเรื่องที่ยังมีการศึกษาค้นคว้าทดลองกันตลอดมา แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะช่วยส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดกับผู้เรียนมีดังต่อไปนี้

2.1 การแสดงบทบาทสมมติ (role play) เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสแสดงออก เกิดความรู้สึก ความนึกคิดในการแสดงบทบาทของคนอื่นที่ไม่ใช่ตนเอง ได้ทดลองหรือฝึกประสบการณ์ในการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจในเหตุการณ์ที่สมมติขึ้นมาจากความเป็นจริง การแสดงบทบาทสมมติจะให้ความรู้ความเข้าใจเจตคติที่ยาวนานและลึกซึ้ง และมีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมของผู้เรียนในการปรับและแก้ปัญหาต่างๆได้ เมื่อต้องเผชิญกับสิ่งเหล่านั้นในเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นจริงได้ในชีวิตประจำวันของผู้เรียนแต่ละคน

2.2 กรณีตัวอย่าง(cases) เป็นสื่อการสอนที่สร้างขึ้นมาง่าย มีสาระ น่าสนใจให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในการพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรมมาก ผู้สอนสามารถสร้างกรณีตัวอย่างได้หลายรูปแบบ หลายประเภท โดยการเชื่อมโยงเอาสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมสิ่งแวดล้อม ชีวิตประจำวันที่น่าสนใจชวนติดตามและยังหาข้อสรุปที่เด่นชัดไม่ได้ มาปรับปรุงให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้เรียนอย่างมีกระบวนการและขั้นตอนที่เหมาะสม ผู้เรียนจะได้ฝึกฝนกับการเผชิญเรื่องราว ปัญหาที่เกิดขึ้นของบุคคลหลายประเภทหลายเหตุการณ์ในรูปแบบของกิจกรรมการสอนที่นำหลักกระบวนการกลุ่มมาใช้ ผู้เรียนจะได้ฝึกฝนกับการคิดวิเคราะห์ แยกแยะประเด็นปัญหา มีความเห็นของตนเองเกิดขึ้น รู้จักประเมินค่าสิ่งต่างๆ และตัดสินใจได้อย่างมีหลักเกณฑ์ มีเหตุผล นอกจากนี้ผู้เรียนยังได้แลกเปลี่ยนความคิดประสบการณ์ ความรู้สึก เจตคติของตนเองต่อผู้อื่นด้วย ได้พัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ การทำงานกลุ่ม การอภิปรายกลุ่มย่อย และมติของกลุ่ม

2.3 สถานการณ์จำลอง การจัดประสบการณ์การเรียนรู้การสอนที่ดี ต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ในสถานการณ์จริง แต่การสอนด้วยสถานการณ์จริงมีปัญหาและข้อจำกัดในเรื่องการลงทุน เวลา และเหตุการณ์ที่ต้องการ ดังนั้น การใช้สถานการณ์จำลองที่ผู้สอนจัดเตรียมไว้ จะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสทำกิจกรรมด้วยตนเอง ด้วยการฝึกฝนทักษะต่างๆ ทางสังคม ซึ่งจะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีลักษณะของการใฝ่รู้ ใฝ่เรียน คิดวิเคราะห์วิพากษ์ และตัดสินใจด้วยตนเองตามคุณลักษณะที่สังคมคาดหวัง

2.4 กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวัน หลักการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านจริยธรรม เป็นการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เห็นจริงว่าคุณธรรมทั้งหลายเป็นหลักของการปฏิบัติตนโดยชอบ และเป็นแนวทางในการใช้วิธีการที่ถูกต้องเป็นธรรมในการแก้ปัญหาของชีวิตประจำวัน ดังนั้น ข่าวและเหตุการณ์ประจำวันจึงเป็นการสื่อการสอนอย่างหนึ่งที่ผู้สอนนำมาจัดเป็นกิจกรรมการสอนได้ ทั้งที่เป็นกิจกรรมขั้นนำกิจกรรมขั้นสอน และกิจกรรมขั้นสรุปบทเรียน

2.5 กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้สื่อการสอน สื่อประเภทของจริง สื่อจำลอง และสื่อเทคโนโลยีประกอบการบรรยาย

2.6 กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เกม ผู้สอนได้นำเกมมาจัดกิจกรรมการสอนด้านพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรมโดยจัดเป็นกิจกรรมสลับ คือ จัดสลับกับกิจกรรมหลักที่ใช้เวลาสอนนานๆ เกมเป็นกิจกรรมการเล่นที่มีข้อตกลงหรือกติกาเฉพาะเรื่อง ซึ่งผู้เล่นต้องแสดงความสามารถเฉพาะตน หรือความสามารถในการร่วมมือกันของกลุ่มเพื่อแข่งขันให้ได้ชัยชนะ การสอนโดยใช้เกมเป็นสื่อนี้ช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนมีความสัมพันธ์สนิทสนมกัน ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความสามารถ ความคิด และคุณธรรมในจิตใจของตน เกิดอารมณ์สนุก ตื่นเต้น การสอนโดยใช้เกมจึงทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียน

2.7 กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้การแสดงละคร เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างเต็มที่ ผู้เรียนมีโอกาสแสดงความสามารถของตนทั้งในด้านการใช้ทักษะภาษา การแสดงสีหน้าท่าทาง รวมไปถึงการฝึกวางแผนงานร่วมกันอีกด้วย นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนได้ผ่อนคลายความเคร่งเครียด ได้แสดงความรู้สึกนึกคิดที่เก็บกดไว้ให้เห็นตัวอย่างที่มีชีวิตชีวา และได้ปรับตัวให้อยู่กับเพื่อนๆ อย่างมีความสุข นอกจากนี้ อาจจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เพลง โดยการวาดภาพ ในบางโอกาสตามความเหมาะสม

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

นารี โนภระ(2536: 9) กล่าวว่าสัมพันธภาพระหว่างครูและนักเรียนถือว่าสำคัญที่สุด นอกจากด้านการเรียนการสอนและการให้การอบรมแก่นักเรียนแล้ว ครูยังต้องมีสัมพันธภาพที่ดีกับนักเรียน ส่งเสริมให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ ให้ความเมตตากรุณา มีเหตุผล มีบุคลิกภาพที่ดี ให้ความรัก ความอบอุ่น เพื่อช่วยให้เด็กปรับตัวได้ดีและเสริมสร้างคุณสมบัติทางจิตใจให้แก่เด็ก

Kaplan(1959: 340 อ้างถึงในอังคณา ธิรศิลาเวทย์ 2548) กล่าวว่า อิทธิพลของโรงเรียนที่มีต่อการปรับตัวของเด็กนั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์ของครูและนักเรียนในห้องเรียน ครูต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีจะทำให้เด็กรู้สึกเป็นกันเองและปรับตัวให้เข้ากับครูได้ ซึ่งจะมีส่วนในการพัฒนาสุขภาพจิตเด็ก นอกจากนี้ครูยังต้องสร้างบรรยากาศที่ทำให้เด็กรู้สึกอบอุ่น ผ่อนคลาย พร้อมที่จะเรียนบทเรียน ซึ่งทำให้เด็กมีสติปัญญาดี และมีความมั่นคงทางอารมณ์

ผู้วิจัยจึงสรุปว่าความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ได้แก่ การทำให้เด็กรู้สึกเป็นกันเอง ให้ความรัก ความอบอุ่น ให้กำลังใจ คำแนะนำ ความเมตตา มีเหตุผล จะทำให้เด็กรู้สึกเป็นกันเองและปรับตัวได้

3.5 บทบาทของเพื่อน

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์(2524: 77) กล่าวว่า เพื่อนๆของเด็กๆเป็นผู้ที่บทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมทางคุณธรรมและจริยธรรมบางอย่างให้เด็กได้รับรู้ รับผิดชอบต่อปฏิบัติเพื่อให้เกิดพฤติกรรมคล้อยตามเพื่อนๆได้ โดยเฉพาะในวัยรุ่นการทำอะไรตามเพื่อนจะเห็นได้ชัดที่สุด การเรียนรู้เชิงจริยธรรมของเด็กมิใช่มาจากเพื่อนๆเพียงฝ่ายเดียว แต่ยังได้มาจากการกระทำกิจกรรมร่วมกัน การเข้าใจกันและกันในระหว่างเด็กวัยเดียวกันด้วย ซึ่งเพื่อนๆดังกล่าวนี้รวมทั้งเพื่อนในโรงเรียนและเพื่อนนอกโรงเรียนด้วย

ประดินันท์ อุปรมัย (2530: 203-209) กล่าวว่า เพื่อนมีอิทธิพลต่อการมีความรับผิดชอบของเด็ก เพราะปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเพื่อน แต่ละคนจะทำให้ต่างฝ่ายต่างถ่ายทอดลักษณะนิสัยให้แก่กันและกัน ในระยะของเด็กวัยรุ่นเป็นระยะที่เพื่อนมีอิทธิพลมากที่สุด เพื่อนจะกำหนดความรู้สึกนึกคิดของเด็กวัยรุ่นให้ทำตามมติและค่านิยมของหมู่คณะเป็นส่วนใหญ่

Dunphy(1969: 88 อ้างถึงใน อุไร สุมาวิธรรม 2545) ศึกษาเรื่องโครงสร้างของกลุ่มวัยรุ่นในเมืองสรุปได้ว่า

1. กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ซึ่งกันและกันมาตั้งแต่สมัยยังเด็กเล็กยังไม่เคยไปจนถึงวัยหนุ่มสาวซึ่งเป็นช่วงที่ได้เรียนรู้เรื่องเพศ
2. ลักษณะของกลุ่มเพื่อนมีตั้งแต่กลุ่มขนาดเล็ก กลุ่มขนาดกลางและกลุ่มขนาดใหญ่ ทุกกลุ่มจะมีการประสานงานในเรื่องบทบาทและหน้าที่โดยมีผู้นำเป็นหลักของกลุ่ม เป็นผู้กำหนดพฤติกรรมตามบทบาททางเพศหลายรูปแบบ
3. โครงสร้างทางสังคมของกลุ่มคนของเพื่อนในเมืองหลวงมีผลต่อวุฒิภาวะทางเพศและบทบาททางเพศสูงมากโดยใช้กิจกรรมกลุ่มเป็นสื่อของการเรียนรู้
4. เด็กเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อนตามระเบียบโครงสร้างของกลุ่มเด็กอายุ 14-15 ส่วนมากจะมีกลุ่มเพื่อนของตัวเองแต่ละกลุ่มจะมีแบบพฤติกรรมซึ่งสมาชิกจะต้องปรับตัวด้วยวิธีเลียนแบบเช่นเดียวกับที่เคยเรียนจากครอบครัวมาแล้ว โครงสร้างของกลุ่มแตกต่างกันไปตามฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมมีหัวหน้าเป็นผู้รักษาดุลของระบบเพื่อน ในกลุ่มจะมีตำแหน่งต่างๆให้เลียนแบบ ดังนั้นบุคลิกภาพของตัวแบบจะขยายออกไปอย่างกว้างขวางในกลุ่มเพื่อน
5. สมาชิกทุกคนยินดีและต้องการจะเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ความต้องการนี้เกิดขึ้นในช่วงก่อนวัยรุ่นเล็กน้อย ช่วงนั้นเป็นช่วงที่เด็กกำลังมีปัญหาวุ่นวายและต้องการที่พึ่ง ความต้องการนี้ทำให้วัยรุ่นพร้อมที่จะยอมรับอำนาจของกลุ่ม ยอมรับพรรคเป็นพวกและยอมเลียนแบบด้วยความเต็มใจ เมื่อเข้ากลุ่มแล้วสมาชิกจะได้เรียนรู้ทักษะทางสังคมหลายอย่างที่กลุ่มเห็นว่ามีค่าและสนับสนุนให้เรียน เพื่อว่าจะได้สนองความต้องการได้เป็นรายบุคคล กลุ่มทำหน้าที่ช่วยสมาชิกมาตั้งแต่ระดับการรวมกลุ่มแบบแยกเพศ เพราะทั้งสองเพศยังเข้ากันไม่ได้ ในช่วงนั้น จนกระทั่งถึงระดับรวมกลุ่มกันได้ทั้งสองเพศและสามารถทำงานร่วมกันได้ รูปแบบของความสัมพันธ์ของกลุ่มจะคงตัวเพราะใช้ระบบเดียวกันหมดตั้งแต่กลุ่มเล็กจนถึงกลุ่มใหญ่ สำหรับพัฒนาการขั้นสุดท้ายนี้วัยรุ่นจะได้เรียนรู้ความสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม ช่วยให้วัยรุ่นมีความมั่นคงในบทบาททางเพศของตน

ผู้วิจัยจึงสรุปว่ากลุ่มเพื่อนทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ การเลียนแบบ มีการถ่ายทอดซึ่งกันและกัน เพื่อนจึงเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของเด็กที่สำคัญอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดการยอมรับสามารถเข้ากลุ่มกับเพื่อนได้

3.6 สภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา

วิรัช วรรณรัตน์(2523: 21-23) กล่าวถึงปัจจัยด้านสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังคุณธรรมของนักเรียนปัจจัยหนึ่งได้แก่การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมนักเรียนที่สำคัญอย่างหนึ่ง การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้น่าอยู่

สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย จะมีส่วนช่วยให้นักเรียนได้ประสบการณ์ที่เจริญอกงามต่อไป โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดสภาพแวดล้อมด้วย

ซ้ำเลื่อง วุฒิจันทร์(2524: 112-116) กล่าวโดยสรุปว่าสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมรอบตัวนักเรียน นักศึกษา มีความสำคัญต่อการเรียนจรรยาศึกษาในสถานศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อให้ครูและนักเรียน ตลอดจนบุคคลอื่นๆในโรงเรียนได้เห็นคติเตือนใจอันจะทำให้เกิดความสะอาดที่จะประพฤติผิด และมีกำลังใจที่จะประพฤติดี เพื่อให้โรงเรียนได้พัฒนาด้านอาคารสถานที่ให้สะอาดร่มเย็นเป็นที่น่าอยู่อาศัยและที่พักผ่อนในขณะที่พักหรือว่างจากการเรียน และเพื่อปลูกฝังหลักปฏิบัติที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทยแก่เยาวชนของชาติ วิธีการดำเนินการตามโครงการนี้ได้จัดทำเป็นโครงการย่อยๆ ได้แก่ โครงการจัดป้ายคติธรรมในโรงเรียน โครงการจัดห้องเรียนจรรยาธรรมในโรงเรียน โครงการส่งเสริมความสะอาดในโรงเรียน โครงการจัดทำสัญลักษณ์ที่ยึดเหนี่ยวทางใจในโรงเรียน โครงการปลูกต้นไม้

อารี จำปาทอง (2532: 32-33) ได้กล่าวว่า ในการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมจรรยาธรรมแก่นักเรียน ผู้บริหารโรงเรียนควรดำเนินการจัดสภาพแวดล้อมออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (วัตถุ) และสภาพแวดล้อมทางจิตภาพ (จิตใจ) ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เป็นสภาพแวดล้อมที่รับรู้สัมผัสได้ด้วยตากกล่าวได้ว่า เป็นสภาพแวดล้อมพื้นฐานของมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อลักษณะนิสัยของนักเรียนได้ง่าย การจัดสภาพแวดล้อมด้านนี้ ได้แก่

1.1 อาคารเรียน อาคารประกอบและบริเวณโรงเรียนทั่วไป มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย

1.2 จัดให้มีป้ายแสดงคำขวัญ คำสอนทางพุทธศาสนา หรือคติพจน์ในอาคารเรียน บริเวณโรงเรียน

1.3 จัดให้มีพระพุทธรูป หรือภาพพุทธประวัติไว้ในห้องเรียน

1.4 จัดป้ายนิเทศแสดงประวัติ และผลงานของผู้นำหรือผู้ปกครองนักเรียนในห้องถิ่นที่ถือปฏิบัติคุณธรรมดีเด่น

1.5 จัดนิทรรศการแสดงความสำคัญในวันสำคัญทางพุทธศาสนา

2. การจัดสภาพแวดล้อมทางจิตภาพ เป็นสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อจิตใจโดยตรง กล่าวคือ นักเรียนจะมีบุคลิกลักษณะ หรือทัศนคติต่อจรรยาธรรมอย่างไร เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อม ได้แก่

2.1 จัดให้มีห้องฝึกจรรยาศึกษาในโรงเรียน

2.2 จัดประกวดห้องมารยาทดีเด่น

2.3 จัดให้มีป้ายแสดงรายชื่อประวัตินักเรียนที่มีความประพฤติดี

2.4 จัดโครงการสรรหานักเรียนที่มีความประพฤติดี

2.5 จัดให้มีชุมชนพุทธศาสนาในโรงเรียน

ผู้วิจัยจึงสรุปว่าสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาที่จะส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนควรจัดสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพ ได้แก่ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสะอาด ของอาคาร สถานที่ การปลูกต้นไม้ให้ความร่มรื่น และจัดสภาพแวดล้อมทางจิตภาพ ได้แก่ การจัดห้องฝึกจริยศึกษา การติดป้ายนิเทศหรือคำขวัญในการดำเนินชีวิตในบริเวณโรงเรียน

จากการศึกษาตัวแปรที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบของนักเรียนและจัดทำเป็นปัจจัยต่างๆ นั้น แสดงให้ผู้วิจัยเห็นว่าสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญในการส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ อีกทั้งกระบวนการบริหารงานและดำเนินงานของสถานศึกษานั้นน่าจะมีความชัดเจนและสามารถเข้าถึงได้อย่างเป็นรูปธรรมมากกว่าปัจจัยด้านอื่นๆ และด้วยกระบวนการดำเนินงานที่ชัดเจนในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนของสถานศึกษาเอง จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจวิเคราะห์สภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนจากสถานศึกษาที่มีการปฏิบัติที่ดีด้านการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบจัดเป็นคุณธรรมจริยธรรมประการหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการรับรู้ การคิด หรือการทำงานของสมองในการอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ ในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับความรับผิดชอบนั้นจึงต้องศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรม เพื่อให้ประโยชน์ในการทำความเข้าใจตลอดจนกำหนดแนวทางในการพัฒนาส่งเสริมจากการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มีดังนี้

3.5 ทฤษฎีพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

นักทฤษฎีคนสำคัญของทฤษฎีนี้คือ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) เขาเชื่อว่าความแตกต่างของบุคลิกภาพของคนแต่ละคนเกิดจากประสบการณ์และการแก้ปัญหาในวัยเด็ก ฟรอยด์แบ่งบุคลิกภาพออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. Id (Primitive Self) เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพที่ติดตัวเรามาตั้งแต่เกิด เป็นส่วนจิตไร้สำนึก จุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองเท่านั้น

2. Ego (Present Self) เป็นส่วนของบุคลิกภาพที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นภายนอก

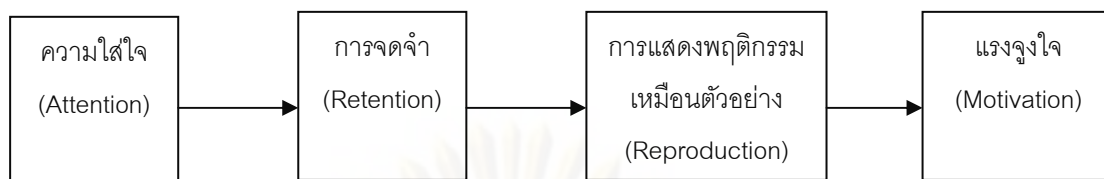
3. Super ego (Self with Ethics) เป็นส่วนของบุคลิกภาพที่รับค่านิยมและมาตรฐานจริยธรรมของบิดา มารดา มาเป็นของตน

ตามแนวคิดของ فروยด์ พัฒนาการทางจริยธรรมนั้นเกิดมาจากการเลียนแบบพฤติกรรมมนุษย์อยู่ในสังคมกลุ่มใดก็จะเรียนรู้ความผิดชอบชั่วดีจากสิ่งแวดล้อมสังคมนั้นโดยเด็กชายเลียนแบบพฤติกรรมของบิดา และเด็กหญิงเลียนแบบพฤติกรรมของมารดา และมีการนำเอาหลักจริยธรรม ค่านิยม มาเป็นมาตรฐานของพฤติกรรมตนเองนั่นคือบุคคลรับเอาค่านิยมและมาตรฐานทางจริยธรรมมาจากการสอนของบิดามารดาและจากการเลียนแบบ โดยตามแนวคิดของ فروยด์ไม่จำเป็นต้องสนใจองค์ประกอบของลำดับขั้นพัฒนาการทางจริยธรรม

3.6 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

นักทฤษฎีคนสำคัญของทฤษฎีนี้คือ อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) แบนดูรา มีความเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ แบนดูรา (Bandura, 1977) ได้อธิบายกระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเรียนรู้โดยตัวแบบ (Observational Learning หรือ Modeling) ตัวแบบนี้ทำหน้าที่ 3 ลักษณะด้วยกัน คือ ทำหน้าที่ส่งเสริมหรือยับยั้งการเกิดของพฤติกรรม หรือช่วยให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่โดยตัวแบบนี้ อาจเป็นบุคคลจริง ๆ หรือตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ ได้แก่ ตัวแบบที่เสนอผ่านสื่อต่าง ๆ วิทยุ โทรทัศน์ การ์ตูน หรือ หนังสืออนิเมชัน เป็นต้น (ทิสนา เขมมณี, 2541: 8)

การเรียนรู้โดยการสังเกตไม่ใช่การลอกแบบจากตัวแบบที่สังเกตโดยไม่ได้คิด ผู้ที่สังเกตจะต้องมีความสามารถที่จะรับรู้สิ่งเร้าใส่ใจในการเลือกสิ่งเร้า และสามารถสร้างรหัสหรือกำหนดสัญลักษณ์ของสิ่งที่สังเกตเก็บไว้ในความจำระยะยาว และสามารถเรียกใช้ในขณะที่ยังสังเกตต้องการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ แนวคิดนี้ไม่เพียงแค่นั้นที่พฤติกรรมที่แสดงออกมาจากตัวแบบเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการเสริมแรง แรงจูงใจ ความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล และการกำกับตนเองอีกด้วย

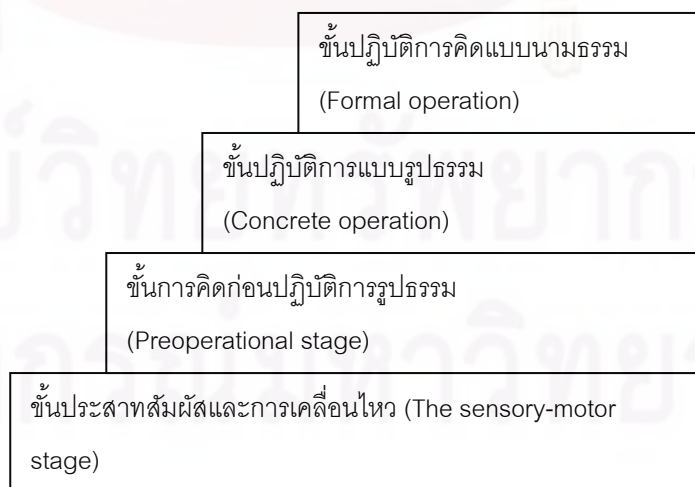
แผนภาพที่ 2.3 กระบวนการในการเรียนรู้โดยการสังเกต (Bandura, 1977: 23)

การเกิดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนั้นก็เหมือนกับพฤติกรรมทางสังคมอื่นๆคือเมื่อบุคคลได้รับการเสริมแรงสำหรับพฤติกรรมที่สอดคล้องกับกฎหมายและระเบียบแบบแผน ก็เป็นไปได้ว่าเขาจะทำพฤติกรรมนั้นซ้ำๆอีก และเมื่อเขาเห็นตัวแบบที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมก็เป็นไปได้ว่าบุคคลจะรับเอาพฤติกรรมเหล่านั้นมาปฏิบัติ ในทางตรงกันข้ามถ้าบุคคลมีพฤติกรรมที่ผิดจริยธรรมหรือพฤติกรรมที่ไม่ได้รับการยอมรับแล้วถูกลงโทษ พฤติกรรมนั้นก็จะถูกกำจัดออกไป ดังนั้นในการศึกษาเกี่ยวกับความรับผิดชอบจึงต้องมีความเข้าใจและพิจารณาทั้งตัวแบบที่แสดงพฤติกรรมร่วมกับการเสริมแรงด้วย

3.7 ทฤษฎีพัฒนาจริยธรรมแนวปัญญานิยม (Cognitive Development Theory)

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ (Piaget)

ฌอง เพียเจต์ (Jean Piaget) นักทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาได้ศึกษาพัฒนาการทางด้านจริยธรรมของเด็กโดยอาศัยการพัฒนาการทางสติปัญญาเป็นเกณฑ์ ออกเป็น 4 ขั้น ดังนี้

แผนภาพที่ 2.4 แสดงขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget)

1. ขั้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (The sensory-motor stage) เริ่มตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 2 ปี ทารกเริ่มเรียนรู้ความแตกต่างระหว่างตนเองและสิ่งแวดล้อม เริ่มสนใจสิ่งเร้ารอบตัวก่อนที่จะเรียนรู้ภาษาและเข้าใจความหมายต่าง ๆ เด็กเริ่มเข้าใจตนเองมากขึ้นเป็นลำดับ

2. ขั้นการคิดก่อนปฏิบัติการรูปธรรม (Preoperational stage) อายุระหว่าง 2-7 ปี เด็กในวัยนี้จะถือตนเองเป็นศูนย์กลาง ความคิดเห็นของเด็กวัยนี้ยังขึ้นอยู่กับความรู้สึกเป็นส่วนใหญ่ เป็นขั้นที่เด็กเรียนรู้ถึงการให้สัญลักษณ์ ยังไม่สามารถรับรู้ความคิดเห็นของคนอื่น เด็กอายุ 2-4 ปี มักคิดออกมาไม่เป็นคำพูดและการแปลความหมายส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นเป็นส่วนตัว ซึ่งเป็นความหมายที่แตกต่างจากความหมายของผู้ใหญ่ เด็กอายุ 4-7 ปี เด็กจะเกิดความคิดรวบยอดมากขึ้น มีการใช้ภาษาเพื่อสังคมมากขึ้นสามารถจัดกลุ่มวัตถุเข้าเป็นหมวดหมู่ เริ่มมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ แต่ยังไม่สามารถเปรียบเทียบสิ่งของเล็กน้อยได้อย่างแท้จริง

3. ขั้นปฏิบัติการแบบรูปธรรม (Concrete operation) อายุระหว่าง 7-11 ปี พัฒนาการของเด็กวัยนี้เป็นไปอย่างรวดเร็วมาก สามารถใช้ความคิด เหตุผลในเรื่องความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความคิดย้อนกลับ (Reversibility) ได้ รวมทั้งรู้จักจัดประเภท จัดลำดับสิ่งต่าง ๆ และมีความเข้าใจสัมพันธ์เกี่ยวกับตัวเลขมากขึ้น

4. ขั้นปฏิบัติการคิดแบบนามธรรม (Formal operation) ช่วงอายุ 11ปีขึ้นไป เด็กในวัยนี้จะเริ่มมีความคิดเป็นแบบผู้ใหญ่ เป็นระยะที่เด็กเข้าใจกฎเกณฑ์ของสังคมดีขึ้น มีความสามารถในการใช้เหตุผลในการตัดสินใจปัญหา พัฒนาการทางด้านความคิดจะเป็นไปอย่างรวดเร็ว สามารถตีความหมายและทดสอบข้อพิสูจน์ต่าง ๆ ได้

จากพัฒนาการทางสติปัญญาทั้ง 4 ขั้นนี้ เพียเจต์ ได้นำมาเป็นหลักเกณฑ์ในการแบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมออกมาเป็น 3 ขั้น คือ

1. ขั้นก่อนจริยธรรม เริ่มตั้งแต่เกิดจนถึง 2 ปี จริยธรรมจะเกิดจากผู้ใหญ่เป็นผู้สนองความต้องการทางกายของเด็ก โดยเด็กจะรับเอากฎเกณฑ์และมาตรฐานมาจากคนใกล้ชิดบิดา มารดา แต่ยังไม่สามารถรับรู้ต่อสภาพแวดล้อมอย่างสมบูรณ์

2. ขั้นยึดคำสั่งเป็นใหญ่ ระดับอายุตั้งแต่ 2-8 ปี เด็กเริ่มมีการรับรู้ ต่อสภาพแวดล้อมอย่างละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น เด็กต้องกระทำหรือไม่กระทำตามที่พ่อแม่หรือผู้ใหญ่กำหนด ซึ่งเด็กเชื่อว่ากฎเกณฑ์และมาตรฐานทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติตาม เปลี่ยนแปลงไม่ได้ เด็กจะยึดถือข้อตัดสินผิดถูก ไม่คำนึงถึงความต้องการหรือเจตนา เพราะเด็กต้องการความรักความเอาใจใส่ คำชมเชย และการยอมรับจากผู้ใหญ่ เช่น พ่อแม่ ครู

3. ขั้นยึดหลักแห่งตน ระดับอายุตั้งแต่ 8 ปีขึ้นไป เด็กมีพัฒนาการทางสติปัญญาสูงขึ้น เชื่อว่ากฎเกณฑ์และมาตรฐานทางจริยธรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ รู้ว่าอะไรถูก อะไรควรหรือไม่ควร มีความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีสังคมกว้างขวางขึ้น ทำให้เด็กยอมรับกฎเกณฑ์สากลสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่พัฒนาการทางจริยธรรมเป็นของตนเอง

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก(Kohlberg)

ลอเรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) เชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นไปตามวุฒิภาวะของบุคคล โดยเมื่อวุฒิภาวะเพิ่มขึ้นจริยธรรมก็จะเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับความมีสำนึกในหน้าที่และหลักการที่แต่ละบุคคลยึดถือ โคลเบอร์กจึงจัดพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ 6 ขั้นตอน ดังนี้

ระดับเหนือกฎเกณฑ์สังคม (Post conventional level)		ยึดคุณธรรมสากล การทำตามคำมั่นสัญญา
ระดับกฎเกณฑ์สังคม (Conventional level)		การทำตามกฎเกณฑ์ทางสังคม การทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ
ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Pre conventional Level)		การแสวงหารางวัลและการแลกเปลี่ยน การลงโทษและการเชื่อฟัง

แผนภาพที่ 2.5 แสดงขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

ระดับที่ 1: ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Pre conventional Level) พบได้ในเด็กช่วงอายุ 2-10 ปี เป็นระดับที่เด็กจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์จากคนใกล้ชิด บิดา มารดา คำสั่งถึงผลที่ตามมาที่จะเกิดกับตนเอง

ขั้นที่ 1 การลงโทษและการเชื่อฟัง ในขั้นนี้พบในเด็กช่วงอายุ 2-7 ปี เด็กจะใช้ผลจากพฤติกรรมเป็นเครื่องชี้ว่าพฤติกรรมของตนนั้นถูกหรือผิด เช่น ถ้าเด็กถูกทำโทษก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำนั้นผิดและหลีกเลี่ยงไม่ทำอีก พฤติกรรมใดที่ทำแล้วมีรางวัลหรือคำชมตามมาก็จะคิดว่าสิ่งนั้นถูกและจะทำซ้ำอีก

ขั้นที่ 2 การแสวงหารางวัลและการแลกเปลี่ยน ในขั้นนี้พบในเด็กช่วงอายุ 7-10 ปี เด็กจะเลือกทำในสิ่งที่ตนเองพอใจ สิ่งที่น่าสนใจซึ่งรางวัล มีรางวัลเป็นสิ่งจูงใจ เริ่มมีการแลกเปลี่ยนตอบแทนกับคนอื่น

ระดับที่ 2 : ระดับกฎเกณฑ์สังคม (Conventional level) พบได้ในเด็กช่วงอายุ 10-16 ปี เป็นระดับที่เด็กจะปฏิบัติตามความคาดหวัง กฎเกณฑ์ของผู้ปกครองหรือกลุ่ม เพราะกลัวว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น

ขั้นที่ 3 การทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ พบได้ในเด็กช่วงอายุ 10-13 ปี เด็กจะทำตามที่ผู้ปกครองหรือเพื่อนคาดหวังและยอมรับ เพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็น “เด็กดี” สำหรับพ่อแม่

ขั้นที่ 4 การทำตามกฎเกณฑ์ทางสังคม พบได้ในเด็กช่วงอายุ 13-16 ปี ขั้นนี้เด็กจะปฏิบัติตามกฎและข้อบังคับทางสังคม

ระดับที่ 3 : ระดับเหนือกฎเกณฑ์สังคม หรือ ตามหลักการ (Post conventional level) พบได้ในเด็กช่วงอายุ 16 ปีขึ้นไป เป็นระดับที่บุคคลตัดสินใจต่าง ๆ ด้วยวิจรรณญาณของตนเอง โดยตั้งอยู่บนหลักความยุติธรรมและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคม

ขั้นที่ 5 การทำตามคำมั่นสัญญา พบได้ในเด็กช่วงอายุ 16 ปีขึ้นไป ขั้นนี้จะเป็นขั้นที่บุคคลให้ความสนใจต่อคุณค่าของบุคคลอื่นและความคิดเห็นของผู้อื่น ปฏิบัติตามคนส่วนใหญ่ของสังคม เป็นที่ยอมรับของสังคม

ขั้นที่ 6 ยึดคุณธรรมสากล พบได้ในช่วงวัยผู้ใหญ่ ขั้นนี้จะยึดจริยธรรมสากลเป็นหลักการเพื่อมนุษยธรรม เพื่อความเสมอภาคในมนุษย์ทุกคน สิ่งที่ถูกและผิดเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในมโนธรรมของแต่ละบุคคลที่เลือกยึดถือ

จากทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์และโคลเบอร์กสามารถกล่าวได้ว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเกิดขึ้นไปตามขั้นและขึ้นอยู่กับวัยคล้ายกับพัฒนาการทางเซวาร์ปัญญา ซึ่งเกิดจากการที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกมากขึ้น โดยจากทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กจะเห็นว่าการพัฒนาความรับผิดชอบของเด็กนั้นเริ่มขึ้นในช่วงระดับกฎเกณฑ์สังคม (Conventional level) เลยมายังกระทั่งถึงระดับเหนือกฎเกณฑ์สังคม จากการศึกษาช่วงวัยรุ่นเป็นช่วงระดับกฎเกณฑ์สังคมขึ้นไปนี้ย่อมแสดงว่าเด็กวัยนี้จะสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทของตนเองในสังคม ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม มีความรับผิดชอบเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกศึกษากลุ่มตัวอย่างในระดับที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก และมีความสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ด้วย

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบพบว่า มีหลายตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบสามารถจัดกลุ่มได้ ดังนี้

1. ความรับผิดชอบกับปัจจัยด้านส่วนบุคคล

1.1 จำแนกโดยเพศ จากผลการวิจัยของ พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์(2546) สุรินทร์ พรหมประกอบ(2546) พบว่าเพศหญิงและเพศชายมีสภาพปัญหาด้านความรับผิดชอบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และจากการศึกษาของรามอน เลวิส (Ramon Lawis, 2001) จันทรจิรา มูลเมือง(2535) และขวัญฤดี ขำซอนสตัย(2542) พบว่าเพศหญิงมีระดับความรับผิดชอบต่อสังคมสูงกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่จากการศึกษาของวัลภา ดวงทาชม(2539) สุทธิภรณ์ แหยมรักษา(2546) และณัฐชา เห่งยมสง่า(2547) พบว่าเพศหญิงและเพศชายมีความรับผิดชอบไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1.2 จำแนกโดยชั้นปี จากผลการวิจัยของ พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ (2546) และ สุทธิภรณ์ แหยมรักษา(2546) พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาชั้นปีที่ต่างกันมีความรับผิดชอบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และจากการศึกษาของจันทรจิรา มูลเมือง(2535) ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของกลุ่มตัวอย่างที่เรียนต่างชั้นปี

1.3 จำแนกโดยผลการเรียน จากผลการวิจัยของรูทเซลและฟลาเฮอร์ที (Reutzel และ Flaherty 1965 อ้างถึงในสุรินทร์ พรหมประกอบ 2546) พบว่าผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงกว่าผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ สุรินทร์ พรหมประกอบ(2546) พบว่าผลการเรียนมีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบต่อตนเองของกลุ่มตัวอย่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสุทธิภรณ์ แหยมรักษา(2546) พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีผลการเรียนต่างกันมีความรับผิดชอบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1.4 จำแนกโดยเจตคติและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ จากผลการวิจัยของ อังคณา ธิรศิลาเวทย์(2548) และ วะวีพร บำรุงผล(2548) พบว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ส่งผลต่อความรับผิดชอบ

2. ความรับผิดชอบกับปัจจัยด้านครอบครัว

2.1 จำแนกโดยการอบรมเลี้ยงดู จากผลการวิจัยของ สุรินทร์ พรหมประกอบ(2546) พบว่าการอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และจากการศึกษาของรุ่งทิภา กัณหาทิพย์(2543) และทวี ทิวาพัฒน์(2547) พบว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกันมีความรับผิดชอบต่อเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติ และอังคณา ธีรศิลาเวทย์(2548) พบว่าสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครองส่งผลต่อความรับผิดชอบต่อการเรียน

2.2 จำแนกโดยการปฏิบัติตนของบิดามารดา จากผลการวิจัยของสุนันท์ พรหมประกอบ(2546) พบว่าการปฏิบัติตนของบิดามารดามีความสัมพันธ์กับกับความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. ความรับผิดชอบกับปัจจัยด้านสถานศึกษา

3.1 จำแนกโดยผู้บริหาร ดังงานวิจัยของภาวิณี ไสธายะเพชร(2549) ได้ทำการศึกษาการจัดกิจกรรมและพฤติกรรมของผู้บริหารที่เป็นแบบอย่างเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ

3.2 จำแนกโดยพฤติกรรม วินัยหรือบทบาทหน้าที่ของครู จากงานวิจัยของ พิชัย ชัยชินรัตน์(2545) สุนันท์ พรหมประกอบ(2546) พบว่าพฤติกรรมวินัยหรือบทบาทหน้าที่ของครูมีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบของกลุ่มตัวอย่าง

3.3 จำแนกโดยความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน จากงานวิจัยของสุมาลี วงศ์ปลุกแก้ว(2526) พบว่านักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบประชาธิปไตยจะมีความรับผิดชอบสูงกว่านักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์แบบปล่อยปละละเลย และจากงานวิจัยของ วิสัย วิมลรัตน์(2534) และอังคณา ธีรศิลาเวทย์(2548) พบว่าสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครูมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรับผิดชอบต่อการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3.4 จำแนกโดยบรรยากาศของโรงเรียน จากการวิจัยของวระวีพร บำรุงผล(2548) ภาวิณี ไสธายะเพชร(2549) ศึกษาปัจจัยสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาและบรรยากาศของโรงเรียน

3.5 จำแนกโดยวัฒนธรรมของสถาบัน จากการศึกษาของทอนตันและเจเกอร์ (Thornton และ Jaeger, 2008) พบว่าวัฒนธรรมของสถาบันส่งผลต่อความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมืองของนักศึกษา

4. ความรับผิดชอบกับเทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอน

4.1 การใช้ภาพการ์ตูนเป็นสื่อ จากงานวิจัยของ ธนพร ตรรกทวีผล(2548) พบว่าการพัฒนาความรับผิดชอบโดยใช้ภาพการ์ตูนของผู้เรียนช่วงชั้นที่ 1 ผู้เรียนมีการพัฒนาความรับผิดชอบทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านตนเอง ด้านครอบครัว ด้านสังคม ให้มีความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น

4.2 การใช้บทบาทสมมติหรือแม่แบบ จากงานวิจัยของ ดุษฎี ทรัพย์ปรั่ง (2529) อนุวัฒน์ คุณนแก้ว(2538) และจำรัส แพรพันธ์(2548) พบว่า กลุ่มทดลองด้วยการใช้บทบาทสมมติหรือแม่แบบมีความรับผิดชอบสูงกว่ากลุ่มควบคุม

4.3 การเรียนแบบร่วมมือ จากงานวิจัยของรัชนี มณีโกศล(2540) พบว่า ความรับผิดชอบต่อการเรียนของนักเรียนที่ได้รับการเรียนแบบร่วมมือหลังเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4.4 การใช้ชุดการเรียนรู้หรือวิธีการเรียนกับการสอนตามคู่มือครู จากงานวิจัยของ ประภัสสร ไชยชนะใหญ่(2529 อ้างถึงใน สุจิตรา วีระยุทธศิลป์, 2540) ศึกษาความรับผิดชอบของนักเรียนโดยใช้ชุดการสอนมินิคอร์สกับการสอนตามคู่มือพบว่าความรับผิดชอบของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติสอดคล้องกับงานวิจัยของสุจิตรา วีระยุทธศิลป์(2540) ที่พบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีการโคลซและการสอนตามคู่มือครูมีความรับผิดชอบในการเรียนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของรติพันธ์ ไมตรีจิต(2537) ที่พบว่าความรับผิดชอบต่อการเรียนของนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบร่วมมือกับนักเรียนที่ได้รับการสอนตามคู่มือครูแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และและเสรีย์ อินทร์คง(2535) พบว่าความรับผิดชอบในการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้สัญญาการเรียนกับการสอนตามคู่มือครูของ สสวท. แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4.5 กระบวนการกลุ่มแก้ปัญหา พรทิพย์ นิมแสง (2549) พบว่าผู้เรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มแก้ปัญหาามีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และสูงกว่ากลุ่มที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4.6 การใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และกิจกรรมกลุ่ม จากงานวิจัยของพิจิตรา พงษ์จินดากร(2525) พบว่านักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์มีความรับผิดชอบสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการจัดกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และจากงานวิจัยของ ระพีพร นิมประยูร(2537) คำนึ่ง อยู่เลิศ (2541) คณิตกิจ พุ่มพวง(2546) กัลยา สุริย์(2548) และสมเกียรติ ฤงแก้ว(2548) พบว่ากลุ่มทดลองที่ทำกิจกรรมกลุ่มมีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้นหลังการทดลอง

4.7 การสอนด้วยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง จากงานวิจัยของเรณู แดงไท (2546) พบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และนักเรียนที่ได้รับการ

การสอนโดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมหลังเรียนสูงกว่า ก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4.8 การเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิกซอร์ ยาใจ ปะมาคะเต(2549) พบว่า ความรับผิดชอบต่อการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิกซอร์ หลังการทดลองสูงกว่า ก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4.9 การสอนโดยการฝึกสติแนวพุทธ เอมอร กฤษณะรังสรรค์(2537) และพิณณา หมวกยอด(2548) พบว่ากลุ่มที่ได้รับการฝึกสติแนวพุทธมีความรับผิดชอบสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึก

4.10 การสอนโดยการใช้กิจกรรมจากโปรแกรมการศึกษาคุณค่าเพื่อชีวิต จากงานวิจัย ของจรินทร์ บุญพาโชค (2548) พบว่า การใช้กิจกรรมจากโปรแกรมการศึกษาคุณค่า เพื่อชีวิต จะได้ผลดีต่อการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบจะต้องนำไปใช้ร่วมกับ กิจกรรมการเรียนรู้อื่นๆ

4.11 การสอนกับการเสริมแรง ได้แก่ การสอนด้วยการเสริมแรงทางสังคม การเสริมแรงโดยการให้เบี่ยงเบนการเสริมแรงโดยการทำสัญญาเงื่อนไข จากงานวิจัยของ โดทและคณะ (Dodge et al., 2007) และอรธนาภ นุญเกิด(2546) พบว่าพฤติกรรม ความรับผิดชอบของนักเรียนดีขึ้นในระยะเวลาที่ให้การเสริมแรงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4.12 การสอนโดยการให้คำปรึกษากลุ่ม ได้แก่ การให้คำปรึกษาแบบกลุ่มโดย Martinek, Schilling และ Johnson (2001) และวัลลภา ถนอมศิริ (2539) พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วม กิจกรรมกลุ่มมีความรับผิดชอบดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ การให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม ร่วมกับการใช้ตัวแบบ จากงานวิจัยของพวงทอง คงเจริญ(2550) พบว่านักเรียนกลุ่มทดลอง มีพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อตนเองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และนักเรียน กลุ่มทดลองมีพฤติกรรมความรับผิดชอบหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญ ทาง การให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามทฤษฎีเผชิญความจริง จากงานวิจัยของลักขณา ไสภา(2537) พบว่า กลุ่มทดลองมีความรับผิดชอบด้านการเรียนดีขึ้นหลังได้รับการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตาม ทฤษฎีเผชิญความจริงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และกลุ่มที่ได้รับการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตาม ทฤษฎีเผชิญความจริงมีความรับผิดชอบด้านการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ ซึ่งสอดคล้องกับพรพินิจ นาเมืองรักษ์(2549) พบว่านักเรียนที่เข้าโปรแกรมการให้คำปรึกษากลุ่ม มีค่าคะแนนความรับผิดชอบด้านการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุม เช่นเดียวกับปิยาพร คัมภีร์พงศ์

(2540) พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองซึ่งได้รับการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มแบบเผชิญความจริง มีความรับผิดชอบด้านการเรียนสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม และนักเรียนกลุ่มทดลองมีความรับผิดชอบด้านการเรียนในระยะเวลาหลังทดลองสูงกว่าระยะก่อนทดลอง และตะวัน แวงโสธรณ์ (2544) พบว่า ความรับผิดชอบของนักเรียนประจำกลุ่มที่ได้รับการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มตามทฤษฎีเผชิญความจริงกับความรับผิดชอบนักเรียนกลุ่มควบคุมในระยะเวลาหลังทดลองและระยะติดตามผลแตกต่างกันกับระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และการให้คำปรึกษากลุ่มแบบพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม จากงานวิจัยของชัยณรงค์ อ่ำผึ้ง (2550) พบว่า หลังการทดลองและระยะติดตามผลกลุ่มทดลองมีความรับผิดชอบสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สำหรับงานวิจัยที่ทำการศึกษาความรับผิดชอบต่อกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักเรียนอาชีวศึกษาได้มีการศึกษาเอาไว้ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ปิยาพร คัมภีร์พงศ์ (2540) ทำการศึกษาผลของการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มแบบเผชิญความจริงที่มีต่อความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 โรงเรียนเทคโนโลยีภาคตะวันออก (อีเทค) จังหวัดชลบุรี โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มทดลอง 5 คน และกลุ่มควบคุม 5 คน โดยการเก็บข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ระยะคือ ระยะก่อนทดลองและระยะหลังทดลองรวม 17 สัปดาห์ ผลการวิจัยพบว่า 1) มีความสัมพันธ์ระหว่างวิธีทดลองกับช่วงเวลาของการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) นักเรียนกลุ่มทดลองมีความรับผิดชอบด้านการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมในระยะเวลาหลังทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนกลุ่มทดลองมีความรับผิดชอบด้านการเรียนในระยะเวลาหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปราณี นัยประยูร (2544) ทำการศึกษาเรื่องผลของการให้คำปรึกษากลุ่มทฤษฎีพิจารณาเหตุผลและอารมณ์และการใช้โปรแกรมการพัฒนาความคาดหวังในความสามารถของตนเองต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเข้าชั้นเรียนของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยบูรพา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (experimental research) เพื่อศึกษาผลของการให้คำปรึกษากลุ่มทฤษฎีพิจารณาเหตุผลและอารมณ์และการใช้โปรแกรมการพัฒนาความคาดหวังในความสามารถของตนเองต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเข้าชั้นเรียนกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 ที่มีจำนวนคาบเรียนที่ไม่เข้าเรียนสูงสุดในแต่ละห้องสอบถามความสมัครใจได้กลุ่มตัวอย่าง 18 คน แล้วใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายเข้ากลุ่มทดลองที่ 1 ที่ได้รับการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มทฤษฎีพิจารณาเหตุผลและอารมณ์ 6 คน

กลุ่มทดลองที่ 2 ที่ได้รับโปรแกรมการพัฒนาความคาดหวังในความสามารถของตนเอง 6 คน และกลุ่มควบคุม 6 คน การทดลองแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะก่อนทดลอง ระยะทดลองและระยะติดตามผล ผลการศึกษาพบว่า การให้คำปรึกษากลุ่มทฤษฎีพิจารณาเหตุผลและอารมณ์และการใช้โปรแกรมการพัฒนาความคาดหวังในความสามารถของตนเองสามารถเพิ่มพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเข้าชั้นเรียนของนักเรียนได้ทั้งในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผล และสองวิธีนี้มีผลไม่แตกต่างกัน

พิชัย ชัยชินรัตน์ (2545) ทำการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติทางด้านวินัยของครูในชั้นเรียนกับความรับผิดชอบของนักเรียนในวิทยาลัยเทคนิคเขตกรุงเทพมหานคร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปฏิบัติทางด้านวินัยของครู ศึกษาความรับผิดชอบของนักเรียนและความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติทางด้านวินัยของครูในชั้นเรียนกับความรับผิดชอบของนักเรียนในวิทยาลัยเทคนิคเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้คือนักเรียนประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม ชั้นปีที่ 3 เขตกรุงเทพมหานคร สังกัดกรมอาชีวศึกษา จำนวน 295 คน ผลการศึกษาพบว่า การปฏิบัติทางด้านวินัยของครูในชั้นเรียนเขตกรุงเทพมหานคร สังกัดกรมอาชีวศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง การรับผิดชอบของนักเรียนในวิทยาลัยเทคนิคเขตกรุงเทพมหานคร สังกัดกรมอาชีวศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านความรับผิดชอบต่อตนเองมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านความรับผิดชอบต่อสังคมหรือส่วนรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก การปฏิบัติทางด้านวินัยของครูในชั้นเรียนกับความรับผิดชอบของนักเรียนในวิทยาลัยเทคนิคเขตกรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์กันไปในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุนันท์ พรหมประกอบ(2546) ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมของนักศึกษาอาชีวศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ทำการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยทางสังคมของนักศึกษาอาชีวศึกษา ศึกษาความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมของนักศึกษาอาชีวศึกษาและหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยทางสังคมกับความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมของนักศึกษาอาชีวศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาอาชีวศึกษาสังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจังหวัดพิจิตร จำนวน 374 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบต่อตนเองของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ผลการเรียน การอบรมเลี้ยงดู

การปฏิบัติตนของบิดามารดาเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม เพื่อน และ สื่อมวลชน ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ เพศ การอบรมเลี้ยงดู การปฏิบัติตนของบิดามารดาเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม ครูอาจารย์ เพื่อน ศาสนา และสื่อมวลชน

พรทิพย์ นิ่มแสง (2548) ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมโดยใช้กระบวนการกลุ่มแก้ปัญหาของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมก่อนและหลังการใช้กระบวนการกลุ่มแก้ปัญหาของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงปีที่ 1 เปรียบเทียบเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม และศึกษาเจตคติที่มีต่อวิธีการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่มแก้ปัญหาของกลุ่มทดลอง ประชากรเป็นนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงปีที่ 1 ที่ศึกษารายวิชาการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2548 โรงเรียนภูเก็ตเทคโนโลยี จังหวัดภูเก็ต จำนวน 7 ห้องเรียน สุ่มกลุ่มตัวอย่าง อย่างง่าย เป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน จำนวน 40 คน และเป็นกลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียน จำนวน 40 คน ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มแก้ปัญหามีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และสูงกว่ากลุ่มที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีเจตคติต่อวิธีการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มแก้ปัญหา เพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งในแต่ละระดับและภาพรวม ยกเว้นด้านการขอการนำเสนอผลงานชิ้นเรียนของผู้เรียนอยู่ในระดับปานกลาง

ณัฐชา เหมียมสง่า(2547) ทำการศึกษาเรื่องสภาพปัญหาและพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน กลุ่ม5 จังหวัดรอบกรุงเทพมหานคร การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน กลุ่ม5 จังหวัดรอบกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน กลุ่ม5 จังหวัดรอบกรุงเทพมหานคร จำนวน 291 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามสภาพปัญหาของนักเรียน 7 ด้าน คือ ด้านครอบครัว ด้านการเรียน ด้านสุขภาพและพัฒนาการทางร่างกาย

ด้านความสัมพันธ์กับบุคคลทั่วไป ด้านสารเสพติด ด้านการทะเลาะวิวาท และได้สอบถามพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบ 2 ด้าน คือ ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคมหรือส่วนรวม ผลการวิจัยพบว่า 1. นักเรียนมีปัญหแต่ละด้านและรวบรวมทุกด้านในระดับปานกลาง 2. นักเรียนมีพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบแต่ละด้านและรวบรวมทุกด้านในระดับปานกลาง 3. นักเรียนประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมมีสภาพปัญหาและพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4. นักเรียนเพศชายและเพศหญิงมีสภาพปัญหาด้านความรับผิดชอบโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05

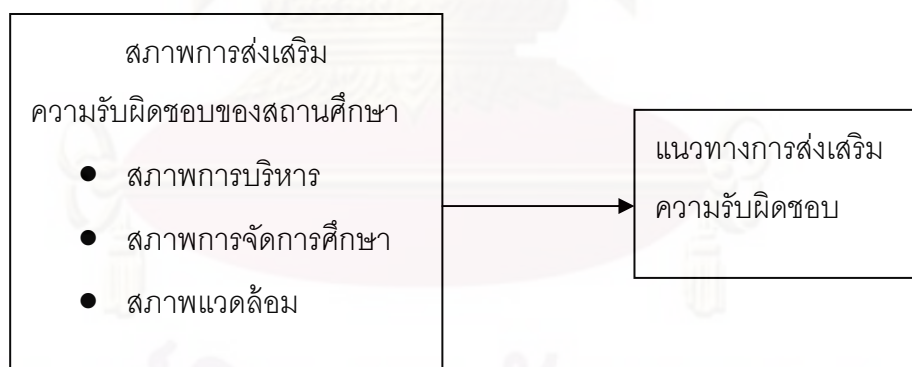
จรินทร์ บุญพาโชค (2548) ทำการศึกษาการใช้กิจกรรมจากโปรแกรมการศึกษาคุณค่าเพื่อชีวิต(Living Values : an Educational Program)ที่มีผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง การวิจัยครั้งนี้เพื่อค้นหาแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบสำหรับนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงที่มีประสิทธิภาพโดยใช้กิจกรรมจากโปรแกรมการศึกษาคุณค่าเพื่อชีวิต (LVEP) เป็นหลักและใช้กิจกรรมตามแบบที่ครูใช้ทั่วไป (GAT) ในปริมาณที่แตกต่างกัน และศึกษาอำนาจในการทำนายของจิตลักษณะเดิมและจิตลักษณะตามสถานการณ์ที่มีผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง กำลังศึกษาอยู่ชั้นปี ที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 โรงเรียนจรัลสนิทวงศ์ บริหารธุรกิจ กรุงเทพมหานคร ทำการสุ่มตัวอย่างจาก 5 ห้องเรียน ได้มา 4 ห้องเรียน จำนวน 100 คน การวิจัยครั้งนี้พบว่า การใช้กิจกรรมจากโปรแกรมการศึกษาคุณค่าเพื่อชีวิตจะได้ผลดีต่อการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบจะต้องนำไปใช้ร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้อื่น ๆ

ชญารัตน์ สว่างพร้อม(2550) ทำการศึกษาการพัฒนาแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีวินัยและด้านความรับผิดชอบสำหรับนักศึกษาสถาบันการอาชีวศึกษา ภาคกลาง 3 กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยเป็นนักศึกษาอาชีวศึกษาภาคกลาง 3 จำนวน 557 คน ซึ่งแบบวัด 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือตอนที่ 1 แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีวินัย ตอนที่ 2 แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ผลการวิจัยพบว่า 1) แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีวินัยและด้านความรับผิดชอบ มีอำนาจจำแนกทุกข้อมีความตรงตามทฤษฎีซึ่งหาได้โดยใช้เทคนิคกลุ่มผู้ชัดและมีค่าความเที่ยงซึ่งหาโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.704 และ 0.797 ตามลำดับ 2) เกณฑ์ปกติของแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีวินัย

มีคะแนนมาตรฐานที่ปกติอยู่ระหว่าง 22 ถึง 76 และเกณฑ์ปกติของแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบมีคะแนนมาตรฐานที่ปกติอยู่ระหว่าง 24 ถึง 79 ตามลำดับ และพบว่า นักศึกษาสถาบันอาชีวศึกษากลาง 3 มีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีวินัยและ ด้านความรับผิดชอบต่อในลักษณะที่ค้ำประกันถึงผลประโยชน์ของผู้ใกล้ชิดหรือผู้อื่นในวงแคบมากที่สุด ร้อยละ 40.75 และ 45.06 รองลงมาคือ ค้ำประกันถึงผลประโยชน์ของสังคมร้อยละ 39.50 และ 37.17

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพการส่งเสริม ความรับผิดชอบต่อนักเรียนอาชีวศึกษาในลักษณะงานวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งจากการศึกษาพบว่า มีงานวิจัยในลักษณะนี้กับกลุ่มตัวอย่างของนักเรียนอาชีวศึกษาน้อยมาก โดยผู้วิจัยสนใจศึกษากับ กรณีศึกษาโรงเรียนอาชีวศึกษาที่มีการปฏิบัติที่ดีด้านการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อในรายละเอียด ของสภาพการส่งเสริมภายในโรงเรียน เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และสรุปแนวทางที่สถานศึกษา นำมาใช้เพื่อเป็นแบบอย่างในการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อนักเรียนนักศึกษาให้แก่ สถาบันการศึกษาอื่นๆ

ตอนที่ 5 กรอบแนวคิดในงานวิจัย

แผนภาพที่ 2.6 กรอบแนวคิดในงานวิจัย

ตอนที่ 6 การวิจัยรายกรณี (Case Study Research)

การวิจัยรายกรณี (Case Study Research) เป็นงานวิจัยเชิงคุณลักษณะประการหนึ่ง ซึ่ง อูทุมพร จามรมาน (2540: 249-257) นิตา ชูโต (2545: 87-242) และ สุภาวงศ์ จันทรวาณิช (2549: 25-160) ได้อธิบายรายละเอียดไว้ซึ่งผู้วิจัยสรุปเป็นหัวข้อดังนี้

6.1 ลักษณะของการวิจัยรายกรณี

- 6.2 การวางแผนการวิจัย
- 6.3 เทคนิคการวิจัยภาคสนาม
- 6.4 เทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 6.5 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 6.6 การรายงานผล

6.1 ลักษณะของการวิจัยรายกรณี (Case Study Research)

6.1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัยรายกรณี

การวิจัยรายกรณีเป็นการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์ 3 อย่าง คือ 1. เพื่อการอธิบาย (explanation) 2. เพื่อการบรรยาย (description) 3. เพื่อการแสวงหา (exploration) โดยการหาข้อมูลเชิงประจักษ์ในสภาพปัจจุบันเพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจนโดยการทำการวิจัยรายกรณีนั้น ประกอบด้วยคำสำคัญอันได้แก่ empirical inquiry, decision, source of evidence

6.2.2 ความหมาย

ความหมายของรายกรณี

รายกรณี(Case) หมายถึง สิ่งที่เราต้องการอธิบายบรรยายตั้งแต่ต้นจนจบของงานวิจัย รายกรณี หมายถึง 1 คน 1 สถาบัน 1 กลุ่ม 1 กระบวนการ 1 เหตุการณ์ 1 โครงการ ฯลฯ

ความแตกต่างระหว่างการวิจัยรายกรณีกับคำอื่น

2.1 Case Work หมายถึง กระบวนการปรับพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากปกติ ของคนโดยมากจะใช้ในทางการแพทย์

2.2 Case Method เป็นเทคนิคการสอนชนิดหนึ่งเป็นวิธีการที่ใช้ทางการศึกษา โดยนำเสนอสาระของ 1 กรณีให้กับนักเรียน โดยมุ่งหวังให้เห็นเป็นตัวอย่างหรือเพื่อใช้เป็นตัวอย่าง ในการแก้ปัญหา

2.3 Case Study เป็นเทคนิคการสอนชนิดหนึ่งซึ่งไม่จำเป็นต้องมีข้อมูลที่สมบูรณ์ครบถ้วน มีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้เป็นสาระให้นักเรียนอภิปราย ส่วนใหญ่ใช้ในทางการแพทย์ กฎหมาย และ ธุรกิจ

2.4 Case History เป็นการศึกษาประวัติความเป็นมา อดีตของสิ่งที่เราจะศึกษา คน กลุ่มคน หรือสถาบัน บางครั้งเป็นส่วนหนึ่งของรายกรณีศึกษา ส่วนใหญ่ใช้ในทางการแพทย์และ สังคมสงเคราะห์

2.5 Case Record เป็นการวิจัยรายการกรณีเพื่อนำไปใช้กับการบริการลูกค้า โดยมากใช้ทางการแพทย์และกฎหมาย

2.6 Case Study Research เป็นการวิจัยรายการกรณีเป็นการวิจัยเชิงคุณลักษณะ (Qualitative) ชนิดหนึ่งที่มุ่งเจาะลึกในสาระของกรณีที่ศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้และการสรุปผลที่นำไปสู่ความเข้าใจในกรณีศึกษาอย่างสมบูรณ์

ความแตกต่างระหว่าง Case Study กับ Case Study Research

2.1 Case Study Research เน้นกระบวนการได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ ส่วน Case Study เน้นการศึกษาค้นคว้าเพื่อนำมาอภิปรายภายในกลุ่ม

2.2 Case Study Research เป็นกระบวนการนำมาซึ่งความรู้ใหม่ ส่วน Case Study อาจมีความรู้ใหม่เกิดขึ้นหรือไม่ก็ได้

6.2 การวางแผนการวิจัย

6.2.1 ปัญหาวิจัย

การวิจัยรายการกรณีเริ่มด้วยปัญหาวิจัยเหมือนงานวิจัยอื่นนั่นคือสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาระหว่างความเป็นจริงกับสิ่งที่จะเป็นโดยผู้วิจัยสนใจศึกษากระบวนการใด ๆ อย่างลึกซึ้งซึ่งจะไปสู่การวิจัยรายการกรณีเพื่อให้ได้ความรู้เฉพาะเน้นให้เกิดความเข้าใจปัญหาส่วนรวมที่ชัดเจนไม่ใช่ตรรกะทางตัวเลข

6.2.2 องค์ประกอบและขั้นตอนการวิจัยคุณภาพ

องค์ประกอบและขั้นตอนการวิจัยคุณภาพประกอบด้วย 5 ขั้นตอนตามการนำเสนอของ นิสิต ชูโต (2545:75) ดังนี้

1. ขั้นการวางแผน ในการวางแผนเข้าเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยควรเริ่มจากการกำหนดปัญหาชั่วคราวเมื่อทราบปัญหาที่ต้องการหาคำตอบแล้วผู้วิจัยจึงกำหนดสนามหรือพื้นที่ที่มีความเป็นไปได้ในการให้คำตอบแก่ปัญหาชั่วคราวที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น แล้วจึงวางแผนกำหนดช่วงเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ โดยผู้วิจัยจะต้องวางแผนให้ครอบคลุมตัวแปรทุกตัวที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

2. ขั้นสมมติฐานในการทำงาน การตั้งสมมติฐานชั่วคราวเป็นสิ่งจำเป็นในการวิจัยเชิงคุณภาพเนื่องจากเป็นงานวิจัยที่มีความยืดหยุ่นสูงอาจมีการปรับสมมติฐานตามข้อมูลหรือความซับซ้อนของปัญหาซึ่งทั้งนี้การตั้งสมมติฐานชั่วคราวก็เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดปัญหาวิจัยขึ้นได้

3. ขั้นการเก็บข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ผู้วิจัยนิยมใช้ประกอบด้วยการสัมภาษณ์ สังเกตแบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร โดยมีการปรับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและสมมติฐานอยู่เสมอตามข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ผู้วิจัยแต่ละท่านได้รับ

4. ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผล การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผลที่ผู้วิจัยนิยมใช้ประกอบด้วยการลดทอนขนาดข้อมูล จัดทำให้เป็นระบบ การแสดงหลักฐาน ตรวจสอบข้อมูลหรือทฤษฎีเพื่อสร้างทฤษฎีแล้วนำไปสู่การสรุป

5. ขั้นการเขียนรายงานผล การเขียนรายงานผลต้องมีรูปแบบ วิธีการเขียนแสดงหลักฐาน การพิมพ์ และการตรวจสอบข้อมูลให้มีความถูกต้องและเป็นรูปแบบเดียวกัน

6.3 เทคนิคการวิจัยภาคสนาม

เมื่อผู้วิจัยกำหนดปัญหาวิจัยได้แล้วก็จะเริ่มเข้าสู่ขั้นตอนของการออกแบบการวิจัย ซึ่งการออกแบบวิจัยเพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งผู้วิจัยได้สรุปขั้นตอนในการดำเนินงาน เก็บรวบรวมข้อมูลไว้ดังนี้

- 6.3.1 การเลือกสนามวิจัย
- 6.3.2 การเตรียมตัวเข้าสู่สนามวิจัย
- 6.3.3 ยุทธวิธีเข้าสู่สนาม
- 6.3.4 การสร้างความสัมพันธ์ในสนาม
- 6.3.5 การรวบรวมข้อมูลในสนาม
- 6.3.6 การจากสนามวิจัย

6.3.1 การเลือกสนามวิจัย

“สนาม” ในการวิจัยเชิงคุณภาพคือปรากฏการณ์ปรากฏการณ์ที่เป็นจริงโดยธรรมชาติ ปรากฏการณ์ในสนามประกอบด้วย ฉาก (Setting) ทั้งทางกายภาพที่ไม่มีชีวิต เช่น สถานที่ตั้ง บ้านเรือน ถนน หมู่บ้านหรือโรงเรียน เป็นต้นและสิ่งมีชีวิตอันได้แก่ ผู้คน กลุ่มคน (Actors) ซึ่งจะรวมทั้งตัวหลักและตัวรองหรือตัวประกอบต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาท (Role) ปฏิสัมพันธ์ (Interactive) และการแสดงออกกิจกรรมต่าง ๆ ในโอกาสและเหตุการณ์ต่าง ๆ กัน (Activities And Events)

การเลือกสนามวิจัยนั้นผู้วิจัยจะต้องเลือกสนามวิจัยที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับปัญหาที่ผู้วิจัยต้องการหาคำตอบ รวมไปถึงความรู้เดิมหรือความคุ้นเคยของนักวิจัยที่มีต่อสนามนั้นๆว่าสามารถเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลได้จริง และนอกจากเหตุผลของความสมเหตุสมผล

ทางวิชาการแล้วหลังจากการเข้าสู่สนามในช่วงแรกๆ นักวิจัยอาจมีการเปลี่ยนแปลงสนามเนื่องจาก "สนามปิด" เจ้าของสนามไม่ให้ความร่วมมือ หรืออาจเกิดความรู้สึกว่าจะไม่สามารถได้รับข้อมูลจากสนามแหล่งที่เลือกได้ ดังนั้นการเลือกสนามวิจัยจึงมีประเด็นสำคัญอันประกอบด้วยเจ้าของสนามวิจัยอนุญาตให้เข้าไปศึกษาได้หรือไม่ บทบาทของนักวิจัยที่เข้าไปศึกษาเป็นแบบใด และบทบาทนั้นจะช่วยให้เข้าถึงข้อมูลได้เพียงพอหรือไม่

6.3.2 การเตรียมตัวเข้าสู่สนามวิจัย

การเตรียมตัวในการเข้าสู่สนามวิจัยนั้นนอกเหนือจากการเตรียมความพร้อมในการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ผู้วิจัยสนใจในศึกษาและสนามที่ผู้วิจัยจะเข้าไปเก็บข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยควรพยายามทำตัวให้กลมกลืนกับสนามทั้งภาษาและการแต่งกายเพื่อให้เกิดการยอมรับรวมทั้งกำหนดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลในแต่ละช่วงจะเข้าสนามช่วงใด เก็บข้อมูลช่วงใด ออกจากสนามช่วงใด และจัดเตรียมอุปกรณ์ที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามให้พร้อม

6.3.3 ยุทธวิธีเข้าสู่สนาม

ผู้วิจัยต้องกำหนดบทบาทของตนเองเมื่อเข้าไปอยู่ในสนามว่าจะแสดงสถานภาพของตนเองในลักษณะใดซึ่งบทบาทของนักวิจัยมี 2 รูปแบบใหญ่ๆ ได้แก่ แบบเปิดเผย (Overt) คือ นักวิจัยเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลในสนามโดยเปิดเผยสถานภาพความเป็นนักวิจัยแก่คนในสนามผู้ให้ข้อมูล และแบบปกปิด (Covert) คือ นักวิจัยสวมบทบาทของคนอื่นเข้าไปในสนามโดยไม่แจ้งให้ผู้คนในสนามรับทราบบทบาทที่แท้จริงของนักวิจัย ซึ่งการเลือกสวมบทบาทของนักวิจัยว่าควรจะเป็นรูปแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับการคาดการณ์ของนักวิจัยว่าถ้าคนในสนามรับทราบบทบาทของนักวิจัยแล้วจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงข้อมูลหรือมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือไม่โดยทั้งนี้การกำหนดบทบาทของนักวิจัยจะเป็นสิ่งที่มีผลต่อพฤติกรรมและการแสดงออกอื่นๆ ตลอดเวลาที่เข้าไปเก็บข้อมูล ดังนั้นถ้านักวิจัยมีพฤติกรรมและการแสดงออกที่ขัดกับบทบาทที่ระบุไว้ก็จะทำให้เกิดความระแวงสงสัยทันที

6.3.4 การสร้างความสัมพันธ์ในสนาม

เทคนิคที่จะช่วยให้นักวิจัยสร้างความสัมพันธ์ได้ดีมีดังนี้ (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2549:36-37)

1. วางท่าที่สงบเสงี่ยม ไม่ทำตัวให้เด่นจนผิดสังเกตเพื่อไม่ให้เรารู้สึกว่าเราเป็นสิ่งแปลกปลอม
2. หลีกเลี่ยงการถามคำถามที่จะทำให้ผู้ตอบรู้สึกอึดอัด และจำเป็นต้องปกป้องตนเอง

3. อย่าทำตัวทัดเทียมผู้นำของชุมชน
4. พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนแต่เกี่ยวข้องอย่างสงบและพร้อมที่จะช่วยเหลือจะทำให้ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านเร็วขึ้น
5. หาใครคนหนึ่งเป็นผู้แนะนำให้เรารู้จักกับชาวบ้าน
6. เมื่อมีความรู้สึกอึดอัดให้เข้าใจว่าเป็นความรู้สึกปกติธรรมดา เพราะเรากำลังเข้ามาอยู่ในสิ่งแวดล้อมใหม่ ความอึดอัดไม่ได้หมายถึงความล้มเหลวในการสร้างความสัมพันธ์
7. ให้ถือว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสนามโดยเฉพาะการกระทำของเราไม่ใช่เรื่องส่วนตัวแต่เป็นเรื่องของงาน
8. อย่าคิดว่าทำอะไรได้มากในวันแรก ๆ การสร้างความสัมพันธ์ใช้เวลาเป็นเดือน ๆ
9. เป็นมิตรกับทุกคน

6.3.5 การรวบรวมข้อมูลในสนาม

การเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลในสนามนิยมใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์แบบลุ่มลึกและการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสนามการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งนี้การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินควบคู่กันไป นั่นหมายความว่าข้อมูลที่นักวิจัยได้มาจากเอกสาร การสังเกตหรือการสัมภาษณ์ นักวิจัยจะวิเคราะห์ตรวจสอบความถูกต้องจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ในสนาม โดยการสังเกตสัมภาษณ์ซ้ำจากแหล่งผู้ให้ข้อมูลหลายคนด้วยวิธีการที่หลากหลายประกอบกับการปรับสมมติฐานชั่วคราวไปเรื่อยๆจนกระทั่งเกิดความชัดเจนในข้อมูลและการตีความหมาย

6.3.6 การจากสนามวิจัย

การจากสนามเป็นเรื่องที่นักวิจัยจะต้องตัดสินใจว่าควรสิ้นสุดลงเมื่อใดและควรจะทำอย่างไรจึงจะเหมาะสมสำหรับนักวิจัยเอง และผู้ให้ข้อมูลก็เริ่มจะเบื่อหน่าย ในกรณีที่ไม่เกิดปัญหาระยะเวลาการออกจากสนามนี้นักวิจัยหลาย ๆ คนมักจะไม่มีรายงานเกี่ยวกับประเด็นที่เป็นเหตุผลของการออกจากสนาม แต่จะบอกสั้น ๆ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ ว่าหลังจบภาคสนามแล้วยังมีความสัมพันธ์ติดต่อกันอย่างไร เช่น มีการเลี้ยงอำลา เป็นต้น

6.4 เทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับงานวิจัยเชิงคุณลักษณะนั้นประกอบ ด้วยวิธีการสำคัญหลัก ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์เอกสาร การศึกษาประวัติชีวิต และการใช้อุปกรณ์ช่วยรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การสังเกต (Observation)

การสังเกตของผู้วิจัยเชิงคุณภาพเน้นที่ความสัมพันธ์ของคนในสังคมมากกว่าสังเกตตัวคนแต่ละคนเพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของสิ่งนั้นกับสิ่งอื่น การสังเกตพฤติกรรมทางสังคมจึงต้องทำอย่างต่อเนื่องด้วยเหตุนี้ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตจึงเป็นธรรมชาติตรงตามสภาพความเป็นจริงโดยการสังเกตที่ใช้ในงานวิจัยเชิงคุณภาพมี 2 แบบคือ

1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) เป็นการสังเกตที่ผู้วิจัยเข้าไปเกี่ยวข้องหรือร่วมกิจกรรมในสนามด้วย เมื่อผู้วิจัยพบสิ่งที่ไม่สามารถอธิบายได้จากการสังเกตผู้วิจัยจึงต้องมีการซักถามให้เกิดความเข้าใจและจดบันทึกเรื่องราวที่ได้รับทราบมาทำให้ผู้วิจัยพบเห็นแบบแผนพฤติกรรมสามารถอธิบายความสัมพันธ์ของบุคคลและความหมายของพฤติกรรมนั้นได้

2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non - participant observation) เป็นการสังเกตที่ผู้วิจัยไม่ต้องการให้ผู้ถูกสังเกตถูกรบกวนด้วยผู้สังเกต ผู้วิจัยจึงไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมในสนาม ซึ่งการที่ผู้วิจัยเป็นคนที่อยู่นอกกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นทำให้ไม่สามารถเก็บข้อมูลได้ละเอียดเหมือนการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมจึงเหมาะในการเข้าสู่สนามในระยะแรกและใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในระยะต่อมาหรือขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในสนาม

ทั้งนี้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมผู้วิจัยต้องตระหนักว่าจะสังเกตอะไร ปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนเป็นอย่างไร เพื่อให้เห็นความเป็นจริงที่เกิดขึ้น การบันทึกเรื่องราวนั้นในการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมสามารถกระทำได้ในขณะสังเกตแต่อาจไม่สะดวกบันทึกเรื่องราวพร้อมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจึงควรบันทึกเมื่อเสร็จจากการสังเกตแล้วทันที ในขณะที่สังเกตหรือบันทึกนั้นผู้วิจัยต้องตีความและตรวจสอบลักษณะต่างๆของกิจกรรมไปด้วย

นักวิจัยไม่สามารถจะสังเกตทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในสนามได้หมด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีศูนย์กลางของการสังเกต กรอบของปรากฏการณ์ในฉากสนาม (Social Setting) ไม่ว่าจะเป็นป้อมตำรวจ โรงเรียน ชุมชน มุมถนน ฯลฯ ซึ่งสามารถแยกย่อยออกเป็นศูนย์กลางของการสังเกตตั้งแต่เล็กไปหาใหญ่ได้ ประมาณ 6 หน่วย (Lofland, 1971 อ้างถึงใน นิสิต ชูโต, 2548: 144-145) ดังนี้

1) การกระทำ (Acts) หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์หนึ่งในช่วงเวลาสั้น ๆ คือ ตั้งแต่ วินาที นาที ไปจนถึงชั่วโมง

2) กิจกรรม (Activities) หรือการกระทำของหลาย ๆ คนในฉากซึ่งแสดงความสำคัญและความผูกพันการกระทำที่เกี่ยวข้องกับหลายคนมากกว่าเป็นส่วนบุคคล หรือส่วนตัวซึ่งใช้เวลาเป็นหน่วยวัน สัปดาห์ เดือนหรือเป็นช่วงฤดู ปลูก หวานไถ เป็นต้น

3) ความหมาย (Meanings) คือการให้ความหมายของการกระทำหรือกิจกรรม โดยคำพูดที่แสดงออกของผู้ให้ข้อมูล (Actor's Verbal) อธิบายให้คำจำกัดความและทิศทางของการกระทำต่อสิ่งของ เหตุการณ์และคุณลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์ เช่น ทำตามนวัตกรรม ความเชื่อ ความเข้าใจ อุดมการณ์ ภาพตายตัวหรือภาพเหมารวม (stereotype) อคติต่าง ๆ ทั้งทางบวกและทางลบ

4) การมีส่วนร่วม (Participation) ของบุคคลต่าง ๆ ในสถานการณ์หรือจากที่เราศึกษา ซึ่งอาจเป็นการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมของบุคคลในองค์การที่มีรูปแบบอยู่แล้วในฉากเช่น ร่วมอยู่ในทีมนักกีฬา เป็นกรรมการกลุ่มอาชีพ ทำหน้าที่เป็นกรรมการทำงานในโรงงาน กลุ่มผู้ด้อยโอกาสกลุ่มผู้ใช้แรงงานหรืออาจเป็นรูปแบบอันเกิดจากการคิดสร้าง โดยคุณสมบัติอันเป็นส่วนร่วมใน ฉากหนึ่ง ๆ (Constructing Pattern) ก็ได้

5) ความสัมพันธ์ (Relationship) ของบุคคลต่าง ๆ ลักษณะของความสัมพันธ์ อันเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่มีอิทธิพลต่อกันและกัน ความสัมพันธ์ของกิจกรรม ที่เชื่อมโยงในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นทางแนวตั้งหรือแนวนอน ทางมิตรหรือปรปักษ์ ทางปกป้องหรือละเลย ฯลฯ รวมทั้ง ด้าน ความตระหนัก ในเรื่องราวเกี่ยวกับสถานการณ์ของมนุษย์ เช่น ความเป็นแม่ ความเจ็บป่วย ในกลุ่มผู้เป็นโรคเอดส์ เป็นต้น

6) สถานที่ (Settings) รูปแบบทุกสิ่งทุกอย่างภายใต้ “สภาพศึกษา” ซึ่งถือเป็นหน่วยการวิเคราะห์อาจเป็นสถาบันรูปแบบต่างๆ เช่น โรงเรียน โรงงาน โรงพยาบาล โรงแรม ฯลฯ หรืออาจเป็นระบบ เช่น ระบบราชการ ระบบเอกชน ฯลฯ ซึ่งถ้ามีหลายหน่วยงานการวิเคราะห์ ก็อาจแยกเป็นอนุระบบ (Sub Settings) เช่น การศึกษาเต็มรูปแบบของโรงเรียนราษฎร์หรือโรงเรียนขนาดเดียวกันหรือประเภทเดียวกัน เป็นต้น

เมื่อสามารถแตกปรากฏการณ์ทางสังคมออกเป็นหน่วยย่อยๆ แล้วเราก็จะสามารถบอกได้ว่าภายใต้สภาพการณ์ศึกษาของเรา เราสังเกตคุณลักษณะใด รูปแบบใด ช่วงเวลาใด ใช้บุคคลหรือกลุ่ม หรือสถานที่ใดเป็นหน่วยการวิเคราะห์ ภายใต้หน่วยย่อย เราให้ภาพนิ่ง (Static) ณ จุดเวลาหนึ่งเหมือน “รูปถ่าย” หรือจะแสดงภาพต่อเนื่องเหมือน “ภาพยนตร์” ในช่วงระยะเวลาสั้นเท่าใดวิเคราะห์รูปแบบใด ฯลฯ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละเรื่อง

ระยะเวลาของการสังเกต

การสังเกตสนามอย่างมีระบบนั้น Spradley (1980 อ้างถึงใน นิศา ชูโต, 2548:146-147) แบ่งการสังเกตในสนามไว้เป็น 3 ช่วงระยะเวลา คือ

ช่วงระยะแรก การสังเกตทั่ว ๆ ไป (Descriptive) เป็นการสังเกตทุกสิ่งทุกอย่างในฉาก เช่น โครงสร้างด้านกายภาพ สถานที่ต่าง ๆ บ้านเรือน การแต่งกายของบุคคล ฯลฯ ซึ่งเป็นเรื่องที่เห็นได้ง่ายชัดเจน ในช่วงนี้นักวิจัยจะสังเกตและจัดเตรียมทำแผนผังของเขตแผนที่ สถานที่ต่าง ๆ ของฉาก

ช่วงระยะสอง การสังเกตแบบมีศูนย์กลาง (Focused) เป็นการสังเกตเฉพาะบางกิจกรรมที่สนใจเท่านั้น ซึ่งต้องอาศัยการสัมภาษณ์ผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลเข้ามาช่วยด้วย เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของเกณฑ์การสังเกต เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงแรกแล้วช่วงนี้จะเป็นระบบมากกว่า

ช่วงระยะสาม การสังเกตแบบเลือกเฟ้น (Selective) เป็นการสังเกตที่มุ่งประเด็นเรื่องความแตกต่างของกิจกรรมเพื่อตรวจสอบให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้นนั่นเองส่วนใหญ่การสังเกตจะทำให้คู่ไปกับการสัมภาษณ์บางกรณีอาจจะสังเกตโดยอิสระได้ เช่น พฤติกรรมหรือการกระทำที่ไม่มีภาษาเกี่ยวข้องกับหรือเรื่องพิเศษที่ต้องรอจังหวะช่วงเวลาของการสังเกต การกระทำหลาย ๆ เรื่อง การเลื่อนฐานะทางสังคมของบุคคลในสนามหรือการเปลี่ยนแปลงของบริบทของสนาม เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายเป็นหลัก จึงใช้ได้โดยไม่จำกัดระดับการศึกษาของผู้ให้ข้อมูลจะ ลักษณะสำคัญของการสัมภาษณ์เป็นวิธีการที่ใช้ได้กับผู้ให้ข้อมูลทุกคนไม่จำกัดระดับการศึกษาของผู้ให้ข้อมูล ไม่ว่าจะอ่านออกเขียนได้หรือไม่ เป็นวิธีที่นักวิจัยได้เผชิญหน้ากับผู้ให้สัมภาษณ์ทำให้สามารถอธิบายคำถามให้ผู้ตอบเข้าใจชัดเจนได้ และใช้คำถามเพิ่มเติม หรือตะล่อมถามเพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจนได้มากขึ้นและสามารถสังเกตพฤติกรรมของผู้ตอบได้ด้วย

ประเภทของการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างหรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Structured interview or Formal interview) การสัมภาษณ์แบบนี้มีลักษณะคล้ายกับการใช้แบบสอบถาม และเป็นวิธีที่ใช้ได้ง่ายสำหรับนักสัมภาษณ์เพราะได้มีการกำหนดเป็นแบบสัมภาษณ์ขึ้นใช้ประกอบกับการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าแล้วดังนั้นการสัมภาษณ์ในลักษณะนี้ก็ต่อเมื่อผู้สัมภาษณ์มีการเตรียมตัวเป็นอย่างดีแต่โดยการการสัมภาษณ์ลักษณะนี้จะไม่ใช่วิธีการหลักที่นักวิจัยเชิงคุณภาพนำมาใช้เพราะจะได้ข้อมูลที่ไม่ลึกซึ้งเพียงพอ

2. การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interview) การสัมภาษณ์แบบนี้ มักจะควบคู่กับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมซึ่งต้องการข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้งเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชน ข้อมูลที่ได้ต้องถูกนำมาศึกษาวิเคราะห์ เพื่อให้เห็นภาพและเข้าใจปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม การสัมภาษณ์แบบนี้อาจแบ่งออกเป็น 4 แบบย่อยๆ ได้แก่

2.1 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดกว้างคำตอบที่ได้จึงมีความยืดหยุ่นมากจึงเหมาะกับข้อมูลที่ผู้วิจัยไม่ต้องการกำหนดกรอบแต่ต้องมีความคิดทางด้านทฤษฎีเรื่องนั้นๆ อยู่บ้างแล้ว

2.2 การสัมภาษณ์แบบมีจุดสนใจเฉพาะ (Focus interview) หรือแบบเจาะลึก (Indepth interview) การสัมภาษณ์ลักษณะนี้ผู้วิจัยต้องรู้ตัวเองว่าอยากได้ข้อมูลอะไรมีจุดที่ตนเองสนใจอยู่แล้วและพยายามใช้คำถามที่เชื่อมโยงหรือดึงเอาผู้ถูกสัมภาษณ์ให้เข้ามาสู่จุดที่ผู้วิจัยสนใจ

2.3 การสัมภาษณ์แบบตะล่อมกลมกล่อมเกลา (Probe) เป็นการสัมภาษณ์เพื่อให้ทราบความคิดและทัศนคติจากผู้ถูกสัมภาษณ์ มีข้อพึงระวังสำคัญคือผู้วิจัยต้องรู้จักใช้วาทศิลป์ในการล้วงข้อมูลจึงนิยมใช้กับนักวิจัยที่มีประสบการณ์

2.4 การสัมภาษณ์แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) เป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่มีข้อมูลที่ลึกซึ้งเป็นพิเศษตามความต้องการของผู้วิจัย

ขั้นตอนของการสัมภาษณ์

การเตรียมการสัมภาษณ์ ควรเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ไปสัมภาษณ์ เตรียมงานขั้นต้นเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่าง วางแผนการสัมภาษณ์ทั้งแนวคำถามและระยะเวลา ซ้อมสัมภาษณ์บุคคลอื่น ๆ เพื่อจะได้แก้ไขคำถามให้สมบูรณ์ถูกต้อง เตรียมอุปกรณ์จดบันทึกให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ติดต่อกับผู้ถูกสัมภาษณ์โดยนัดหมายไว้ล่วงหน้า

ขั้นเริ่มการสัมภาษณ์ เริ่มจากผู้วิจัยแนะนำตนเองต่อผู้ถูกสัมภาษณ์ สร้างบรรยากาศให้รู้สึกเป็นกันเอง บอกวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์พร้อมให้คำสัญญาว่าจะเก็บข้อมูลเป็นความลับ ถ้าจำเป็นต้องจดบันทึกหรือใช้เครื่องบันทึกเสียงต้องแจ้งให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบ

ขั้นสัมภาษณ์ นักวิจัยควรใช้คำถามที่เตรียมไว้ล่วงหน้า ควรเป็นนักฟังที่ตั้งใจฟังและติดตาม ใช้ภาษาที่สุภาพเข้าใจง่ายทำให้ผู้สัมภาษณ์รู้สึกว่าจะเปิดเผยระหว่างการสัมภาษณ์เป็นเรื่องพิเศษเฉพาะตัว

ขั้นบันทึกข้อมูลและสิ้นสุดการสัมภาษณ์ ควรจดบันทึกข้อมูลตามความเป็นจริง รีบทำบันทึกการสัมภาษณ์ให้สมบูรณ์หลังจากการสัมภาษณ์เสร็จสิ้นทันที รวบรวมข้อมูลและเอกสาร

ต่าง ๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบไว้กับบันทึกการสัมภาษณ์ด้วย และถ้าเห็นว่าการจดบันทึกจะทำให้ผู้ตอบมีปฏิริยาเป็นผลเสียต่อการสัมภาษณ์ต้องงดการจดบันทึกและใช้ความจำแทน

3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่มเป็นวิธีการหนึ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้เกิดการสื่อสารการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนาในประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มจึงเป็นข้อมูลที่เป็นคำตอบเชิงเหตุผลมีความชัดเจน ละเอียดย และลึกซึ้งจากความคิดและประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมสนทนา โดยการสนทนากลุ่มมีผู้ร่วมสนทนา 8 – 10 คน เป็นอย่างมากทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่แท้จริงจากผู้รู้หลาย ๆ คนและเป็นการตรวจสอบข้อมูลไปในตัว นอกจากนี้ยังช่วยประหยัดเวลาและงบประมาณโดยกลุ่มผู้ร่วมสนทนาจากการเลือกสรรตามหลักเกณฑ์ที่นักวิจัยกำหนดว่าสามารถตอบคำถามตรงประเด็นและตอบวัตถุประสงค์ที่สนใจศึกษามากที่สุด และจะต้องมีลักษณะต่าง ๆ ใกล้เคียงกันมากที่สุด (Homogenous) ซึ่งจะเสนอรายละเอียดดังนี้

1. องค์ประกอบในการจัดสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่มมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1.1 กำหนดแนวทางในการสนทนา ประกอบด้วย เรื่องที่จะสนทนาและแนวคำถามหรือกรอบคำถาม ซึ่งแนวทางการสนทนากลุ่มจะต้องนำคำถามที่ร่างไว้มาเรียงลำดับหรือผูกเป็นเรื่องราวเพื่อนำการสนทนาให้เป็นขั้นตอน โดยจัดตามลำดับความคิดเป็นหมวดหมู่

1.2 การคัดเลือกผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนา ตัวแทนผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มจะต้องมีความเป็นเอกพันธ์ สามารถตอบคำถามในการศึกษาครั้งนี้ได้ตรงประเด็นและตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษามากที่สุด ทั้งนี้วิธีการคัดเลือกอย่างใดก็ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด

1.3 บุคคลที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

1.3.1 ดำเนินการจัดกลุ่มสนทนา (Moderator) เป็นผู้ถามคำถามและเป็นผู้นำการสนทนาของกลุ่มให้เป็นตามแนวทางของประเด็นการศึกษา พิจารณ์ต้องเป็นผู้ที่พูดและฟังภาษาถิ่นได้ มีบุคลิกภาพดี สุภาพอ่อนน้อม และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

1.3.2 ผู้จดบันทึกการสนทนา (Note taker) เป็นผู้คอยจดบันทึกคำสนทนาตลอดจนอาจทำท่างของสมาชิกทุกคนที่เข้าร่วมกลุ่ม เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูลให้มีความละเอียดครอบคลุมภายหลังจบการสนทนา นอกจากนี้ผู้บันทึกการสนทนาต้องพูดและฟังภาษาถิ่นได้เข้าใจ และคอยเตือนพินิจกรในกรณีลืมถามคำถามสำคัญ

1.3.3 เจ้าหน้าที่บริการทั่วไป (Facilitator) เป็นบุคคลที่คอยอำนวยความสะดวกให้กับผู้เข้าร่วมสนทนา เช่น การบริการขนม เครื่องดื่ม บันทึกรูป เสียง เปลี่ยนเทป และคอยกันคนที่ไม่ได้รับเชิญเข้ามาในวงสนทนา

1.4 อุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล เป็นอุปกรณ์ที่ช่วยเก็บรวบรวมรายละเอียดในวงสนทนาที่ผู้บันทึกไม่สามารถสังเกตหรือจดบันทึกได้ทัน ได้แก่ เทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ เทปบันทึกเสียงควรมี 2 เครื่อง บันทึกข้อมูลเหลื่อมกันประมาณ 5 นาที

1.5 อุปกรณ์เสริมการสนทนา เป็นอุปกรณ์ที่ช่วยเสริมให้บรรยากาศในวงสนทนาให้มีความผ่อนคลายเป็นธรรมชาติ ได้แก่ ขนม เครื่องดื่ม เป็นต้น

1.6 สถานที่จัดสนทนากลุ่ม ควรกำหนดให้ชัดเจนเข้าใจตรงกันและเป็นสถานที่ที่ผู้เข้าร่วมสนทนารู้จักดี มีอากาศถ่ายเทสะดวก ไม่มีเสียงรบกวนหรือไม่มีแมลงคอยตอมหรือกัด

1.7 ของที่ระลึก เพื่อเป็นสิ่งขอบคุณสมาชิกที่เสียสละเวลามาร่วมวงสนทนาด้วยกัน และของนั้นควรให้ตามความเหมาะสม

1.8 ระยะเวลา ควรใช้เวลาในการสนทนากลุ่มนานไม่เกิน 2 ชั่วโมง 15 นาที นับแต่เริ่มคำถามแรก เพราะถ้านานกว่านี้สมาชิกจะเมื่อยล้าคำตอบที่ได้เป็นการตอบไม่ได้ตั้งใจ

2. บทบาทหน้าที่ของการเป็นผู้นำสนทนาที่ดี

ผู้นำการสนทนาที่ดีควรมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

2.1 ต้องแนะนำตัว อธิบายถึงจุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของการสนทนา และบอกให้ผู้ร่วมสนทนาทราบว่ามีการบันทึกเทปตลอดการแก้ปัญหา

2.2 เกริ่นนำด้วยคำถามอุ่นเครื่องเพื่อสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง

2.3 มีความเชื่อมั่น การดำเนินการสนทนาอย่าเกรงว่าจะมีข้อผิดพลาดไม่ควรกังวลหรือเสียใจกับเรื่องที่ผ่านมา

2.4 สร้างบรรยากาศให้ผู้เข้าร่วมวงสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

2.5 ต้องไม่ซักถามคนใดคนหนึ่งจนเกินไปหรือถ้าไม่จำเป็นไม่ควรซักถามรายตัวเว้นแต่ต้องการคำตอบต่อเนื้อให้ซักรายละเอียดเชิงเหตุผลออกมาให้ได้ และต้องควบคุมให้อยู่ในประเด็น

2.6 ต้องเป็นผู้ที่พูดเก่ง มีการเว้นจังหวะการถามที่ดี ถามซ้ำ ๆ ละเอียดและการพูดแทรกตกอย่างเหมาะสมเพื่อช่วยให้บรรยากาศในการสนทนากลุ่มสนุกไม่เมื่อยล้า

2.7 ต้องพยายามคุมเกมให้ได้ อย่าให้เกิดการข่มทางความคิดหรือชักนำให้คนอื่นเห็นคล้อยตามกับผู้พูดเก่ง (Dominate)

2.8 ต้องปิดการสนทนาก่อนเวลา เพื่อได้เชื่อมโยงความคิดของผู้ร่วมสนทนา เข้าด้วยกันเป็นข้อสรุป

2.9 ต้องประเมินตนเองหลังสิ้นสุดการสนทนา เพื่อเรียนรู้ข้อดี ข้อบกพร่องของตนเองและนำไปพัฒนาให้ดีขึ้นต่อไป

3. วัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่มมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 3.1 เพื่อสร้างความรู้และสมมติฐานใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้น
- 3.2 เพื่อสำรวจความคิดเห็น ทศนคติ ของกลุ่มประชากรต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นที่สนใจศึกษา
- 3.3 เพื่อทดสอบแนวคิดและสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน
- 3.4 เพื่อประเมินผลวิจัยต่าง ๆ หรือโครงการพัฒนา
- 3.5 เพื่อค้นหาคำตอบที่ยังคลุมเครือหรือไม่แน่ชัด โดยนำคำตอบจากการสนทนากลุ่มไปอธิบายเสริม
- 3.6 เพื่อประโยชน์ในการทำการศึกษานำร่อง (Pilot Study)

4. ข้อดีของการจัดสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่มเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้แสดงความคิดเห็นออกมาได้อย่างเต็มที่ทั้งภาษากาย เช่น สีหน้า ท่าทาง และภาษาพูด ทำให้ผู้วิจัยสามารถเห็นการโต้ตอบและการแสดงออกได้ชัดเจน เป็นการกระตุ้นความคิดของผู้ร่วมสนทนาให้แสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย นอกจากนี้ยังเป็นวิธีการที่ใช้เวลาน้อย ประหยัด และมีความยืดหยุ่นสูง

5. ข้อจำกัดของการสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่มมีข้อจำกัดคือผู้ดำเนินการจัดสนทนากลุ่มต้องมีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์จึงจะช่วยให้การดำเนินการราบรื่นและมีการแก้ปัญหาได้ดี การจัดเรียงลำดับข้อคำถามให้มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงไม่กระโดด การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความเป็นเอกพันธ์และเป็นตัวแทนของกลุ่มประชากร รวมไปถึงการวิเคราะห์ข้อมูลและการสรุปผล

4. การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis)

การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) หรือการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) หมายถึง การสกัดเนื้อหาสาระ (Content Message) ที่ผู้เขียนสื่อความหมาย

ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ผู้อ่าน บางครั้งก็เรียกวิธีนี้ว่า การวิเคราะห์เนื้อหา Holsti (1969 อ้างถึงใน นิตยา ชูโต, 2548: 204-212) ได้กล่าวไว้ว่า การวิเคราะห์เนื้อหา มีองค์ประกอบสำคัญ คือ

1. ความเป็นปรนัย (Objectivity) ความเป็นระบบ (Systematic) ระเบียบแบบแผน เป็นวิธีวิจัยวิทยา

2. เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลมีความเป็นปรนัย เชื่อถือได้ (Reliability) คือมีเกณฑ์ในการวิเคราะห์เมื่อผู้วิจัยนำเครื่องมือไปใช้ในสภาพแตกต่างกัน คือ ผู้ใช้ต่างคนหรือคนเดียวกันในเวลาต่างกัน ผลที่ได้จะคล้ายคลึงกัน หรือได้สิ่งเดียวกัน

3. มีการแสดงปริมาณที่เป็นตัวเลข (Quantitative) ได้ตลอดจนแสดงผลด้านคุณภาพ (Qualitative) ได้ กล่าวคือ มีความตรงตามธรรมชาติของสาระของสารได้

การวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร

เนื่องจากผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เอกสาร (Written Document) ประกอบกับการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม วิธีการวิเคราะห์เอกสารมีดังนี้

1. หน่วยการวัด (Unit of Measurement, Unit of Analysis) ต้องแสดงให้เห็นถูกต้อง ชัดเจน เช่น เวลา ช่วงการตอบ หรือเป็น การตีความ ตลอดจนบริบทของการตอบ (Context Unit) ว่า เป็นอย่างไร เช่น การได้ตอบในธรรมชาติ เป็นการลอก (Copy) หรือการตีความเพื่อดูสาระของเรื่องดังกล่าว

2. บ่งบอกว่าค่าที่แสดงคุณลักษณะว่าหมายความว่าอย่างไร เป็นบวกหรือลบหรือ เป็นกลางให้ชัดเจนเพื่อผู้ลงรหัสจะได้ลงรหัสได้อย่างถูกต้อง เป็นแนวเดียวกัน

3. ตรวจวิเคราะห์เพื่อจัดประเภทข้อมูลว่าเกิดผลจริง ๆ เป็นอย่างไร (Impact Analysis) ในบริบทอะไรให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. ตรวจสอบกับสมมติฐานของเราว่าเป็นอย่างไร บริบทอะไร คำตอบเป็นเนื้อหาได้ไหม หรือ เปรียบเทียบกับมาตรฐานหรือคุณค่าต่าง ๆ และประเภทต่าง ๆ ว่า เป็นอย่างไร และควรจัดประเภทข้อมูลที่บันทึกไว้ว่าขัดแย้งกับข้อมูลในการสัมภาษณ์หรือการสังเกตหรือไม่ ในบริบทอะไร เพื่อจดหลักฐานไว้

5. ควรตรวจสอบความเชื่อมั่นระหว่างผู้ลงรหัส (Coder) ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป (Inter-consistency) หรือผู้ลงรหัสคนเดียวแต่ทั้งช่วงเวลาไว้แล้ว

5. การศึกษาประวัติชีวิต (Life History)

การศึกษาประวัติชีวิตเป็นวิธีการศึกษาประวัติของบุคคลหรือกลุ่มโดยการสืบสาวเอาจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมสังคม และปัจจัยภายใน ได้แก่ ความนึกคิดของตัวบุคคลหรือกลุ่มนั้นอาจเป็นการศึกษาเรื่องราวตลอดชีวิตหรือขณะช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งว่าทำไมเขาถึงมีพฤติกรรมเช่นนั้นและเขาได้รับแรงจูงใจจากสิ่งใดเพื่อมองให้เห็นความเกี่ยวพัน(Interplay) ระหว่างบุคคลกับวัฒนธรรมที่หล่อหลอมตัวเขาอยู่

6.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

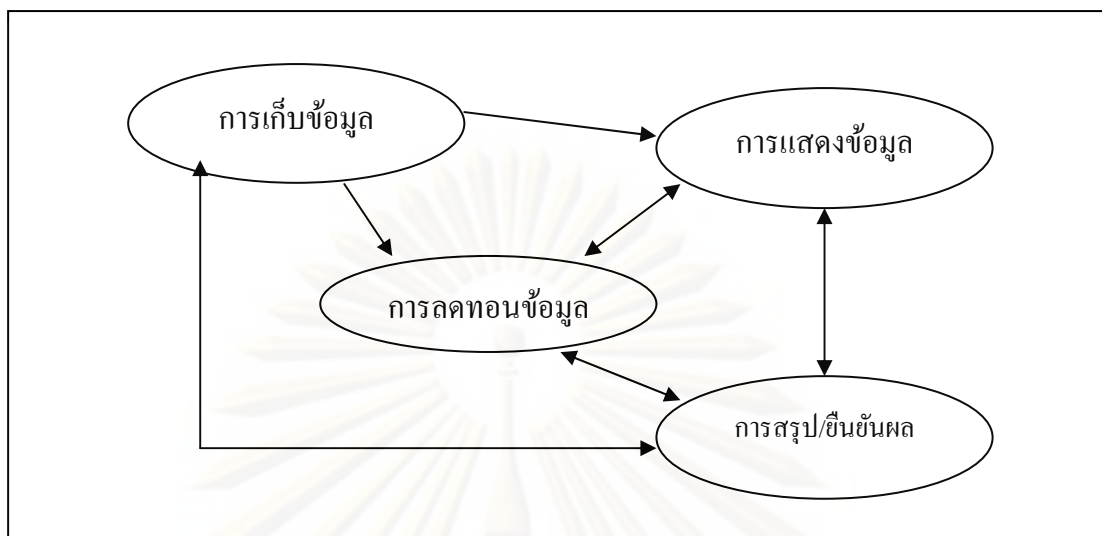
การจัดระบบเอกสารข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามของนักวิจัยจัดเป็นข้อมูลดิบที่ยังมีความกระจัดกระจายไม่เป็นหมวดหมู่หากแก่การเข้าถึงดังนั้นสิ่งที่นักวิจัยต้องทำนั้นคือการจัดเก็บข้อมูลที่นักวิจัยได้มานั้นให้เป็นระบบแยกออกเป็นหมวดหมู่ (File) เพื่อจัดเก็บเป็นข้อมูลแฟ้มต้นฉบับ นอกเหนือจากแฟ้มต้นฉบับแล้วสิ่งที่นักวิจัยควรทำคือการจัดทำแฟ้มข้อมูล ดังนี้

1. หมวดเรื่องทั่ว ๆ ไป แยกเป็นแฟ้มบุคคล สถานที่ องค์กร เอกสาร
2. หมวดข้อมูลสนาม นักวิจัยควรแยกแฟ้มข้อมูลการสังเกต แฟ้มการสัมภาษณ์ และแฟ้มบันทึกเกี่ยวกับกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้โดยเฉพาะ เพื่อช่วยในการเขียนวิธีการและกระบวนการเก็บข้อมูลสำหรับรายงานการวิจัย
3. หมวดการวิเคราะห์ เมื่อเวลาเก็บข้อมูลผ่านไปแฟ้มการวิเคราะห์ก็จะเพิ่มจำนวนเอกสารและหัวเรื่องมากขึ้น ๆ ถ้านักวิจัยมีงบประมาณเพียงพอจะทำสำเนาเรื่องละแผ่นแยกเข้าแฟ้ม แต่ถ้างบประมาณจำกัดก็เขียนใส่หัวเรื่องไว้แล้วแยกคิดเก็บใส่ในแต่ละแฟ้มหัวเรื่องการยกแฟ้มไว้เป็นหมวดหมู่ให้เป็นระบบนี้จะช่วยในการวิเคราะห์และเขียนต่อไป

กิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูล

กิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย กิจกรรมการลดทอนขนาดและปริมาณข้อมูล (Data Reduction) การเลือกข้อมูลเพื่อแสดงหลักฐาน (Data display) การสร้างข้อสรุปและการทดสอบยืนยันผลสรุป (Conclusion and Verification) กิจกรรมทั้ง 3 นี้ ต้องต่อเนื่องและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ดังแผนภาพที่ 3(Miles and Huberman, 1967 อ้างถึงใน นิศา ชูโต, 2548:229-232)

แผนภาพที่ 2.7 ความต่อเนื่องและเกี่ยวข้องสัมพันธ์ของการวิเคราะห์ข้อมูล
ที่มา: นิสิต ชูโต (2548)

1. การลดทอนข้อมูล (Data Reduction)

การลดทอนข้อมูลหมายถึงวิธีการ “เลือกเฟ้นหาจุดที่น่าสนใจ อันจะทำให้เข้าใจง่าย สรุปลย่อ ปรับข้อมูลดิบที่เก็บจากสนาม” การปรับลดทอนข้อมูลดิบนั้นนักวิจัยทำอยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่ การเลือกสนาม การตัดสินใจว่าจะเก็บข้อมูลอะไรที่จะแสดงแนวคิด และในช่วง การเก็บข้อมูล ก็กระทำเช่นเดียวกัน คือ การลงรหัส การทดสอบแนวคิด รวมเป็นกลุ่ม แบ่งเป็นส่วน เขียนข้อสรุปชั่วคราว และแปลงข้อมูลอยู่ตลอดเวลาจนกระทั่งเขียนรายงานเสร็จ นักวิจัยเป็นผู้ตัดสินใจว่าข้อมูลกลุ่มไหนจะลงรหัส กลุ่มไหนจะใช้สรุป กลุ่มไหนไม่ใช้เพราะซ้ำกับกลุ่มก่อน ฯลฯ การลดทอนข้อมูลจึงเป็นส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดความชัดเจน เป็นพวก เป็นประเภท เป็นรูปแบบหาจุด ที่น่าสนใจและปรับ ลด เพิ่ม หาข้อมูลใหม่ จนกระทั่งได้ผลสรุปและพิสูจน์ บทสรุปจนเป็นที่น่าสนใจ

2. การแสดงข้อมูล (Data display)

การแสดงข้อมูลหมายถึง “กระบวนการวิเคราะห์ การจัด เลือกเฟ้นสรรหาตัวอย่างข้อมูล หรือสารสนเทศ ไม่ว่าจะเป็นการสรุปจากรายงาน การสังเกต คำพูดจากการสัมภาษณ์หรือ การกระทำ หรือการแสดงพฤติกรรมของ บุคคลสำคัญ ฯลฯ แสดงประกอบเป็นหลักฐานของ ข้อสรุปชั่วคราว” เพื่อแสดงตัวอย่างให้เห็นและก่อให้เกิดความเข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้นก่อนหลัง อย่างไรและทำไมอันจะโยงไปสู่การวิเคราะห์และสรุปผลต่อไป

3. การสร้างข้อสรุปและยืนยันผลสรุป (Conclusion and Verification)

การวิเคราะห์ในส่วนนี้หมายถึง “การสังเคราะห์ ประติบัติต่อข้อสรุปย่อยๆ ในช่วงแรกๆ เข้าด้วยกันเป็นบทสรุปและตรวจสอบยืนยันเป็นผลสรุปการวิจัยในช่วงสุดท้าย” เมื่อนักวิจัยได้ข้อมูลมาในช่วงแรกและเริ่มวิเคราะห์เขาจะมองเห็นความหมาย ความคล้ายคลึง ความแตกต่างความอาจจะเป็นไปได้และรูปแบบต่างๆ ได้ชั่วคราว ซึ่งควรต้องสรุปเก็บไว้พลางๆ ก่อนแล้วจึงค่อยๆ เก็บข้อมูลต่อเนื่อง ทดสอบแนวคิดของการสรุปชั่วคราวนั้นๆ ไปเรื่อยๆ อีก เพราะข้อสรุปยังไม่มั่นคงหรือยังเกี่ยวไม่ตก “ตะกอน” ยังต้องการหลักฐานพิสูจน์ยืนยันให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

การพัฒนาข้อสรุปย่อยๆ ไปสู่ข้อสรุปใหญ่ๆ เรื่อยๆ ขึ้นไปนี้เป็นก้าวย่อยๆ ก้าวแรกของการพัฒนาทฤษฎีการสภาพเฉพาะไปสู่ข้อสรุป(Generalized)ทั่วๆ ไปนั่นคือกระบวนการประมวลความคิดอันเกิดจากข้อมูลรูปธรรมในสนามไปสู่แบบที่เป็นนามธรรมจนเป็นแนวคิดทฤษฎี (Grounded Theory) ตามวิธีการแบบอุปนัย (Inductive) นั้นเอง และเพื่อให้แน่ใจว่าบทสรุปที่ได้มีความน่าเชื่อถือแก่นักวิจัยต้องวิเคราะห์ตรวจสอบซ้ำอีกครั้ง(second thought) ในขณะที่เขียนยืนยันข้อมูลสนามเพื่อยืนยันผลสรุปวิจัยด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า โดยการนำผลสรุปวิจัยตรวจสอบความถูกต้องกับผู้ให้ข้อมูล(คนใน) ตรวจสอบความแตกต่าง/คล้ายคลึงของข้อสรุปของนักวิจัย(คนนอก)

ดังนั้นกิจกรรมทั้ง 3 ประการ ในช่วงการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นเชื่อมโยงใยซึ่งกันและกันเกี่ยวเนื่องไปยังช่วงในการเก็บข้อมูล เมื่อเก็บข้อมูลแล้วก็ต้องลดทอนลง จนได้ความคิดแล้วนำไปสู่การแสดงผลข้อมูลไปสู่การสรุปชั่วคราว พร้อมทั้งเพื่อทดสอบเก็บข้อมูล ลดทอน สรุป แสดงหลักฐานอีกจนกว่าจะได้ข้อสรุปที่ชัดเจนมั่นคง

6.6 การรายงานผล

การวิจัยวิทยานิพนธ์มีวิธีการรายงานผล 6 ประเภท ซึ่ง อุทุมพร จามรมาน (2540: 249-257) สรุปได้ดังตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.3 ตารางประเภทของการรายงานผลการวิจัยวิทยากรณี

ประเภท	วัตถุประสงค์		
	อธิบาย	บรรยาย	สำรวจ
1. ตามประเด็นวิจัย	✓	✓	✓
2. การเปรียบเทียบ	✓	✓	✓
3. ตามเวลา	✓	✓	✓
4. สร้างทฤษฎี	✓		✓
5. เชื่อมโยง	✓		
6. เป็นจุดๆ		✓	

6.6.1 การรายงานผลตามประเด็นวิจัย

เป็นการรายงานผลที่เหมือนกับรายงานผลการวิจัยทั่วไปซึ่งประกอบด้วยปัญหาวิจัย วัตถุประสงค์ สมมติฐาน ฯลฯ วิธีการวิจัย ข้อค้นพบ และการอภิปรายผล

6.6.2 การเปรียบเทียบ

เป็นการรายงานผลในกรณีที่มีการศึกษากรณีซ้ำหลายๆครั้ง สรุปผลเชิงเปรียบเทียบ จากครั้งที่ 1 และครั้งต่อมา

6.6.3 ตามช่วงเวลา

เป็นการรายงานผลตามช่วงเวลาของเหตุการณ์ ตามลำดับของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

6.6.4 สร้างทฤษฎี

เป็นการรายงานผลตามองค์ประกอบของทฤษฎีที่สร้างขึ้น ตลอดจนข้อสนับสนุน และ ข้อโต้แย้งที่เกี่ยวกับทฤษฎีนั้น

6.6.5 เชื่อมโยงกับการอภิปราย

เป็นการรายงานผลของวิทยากรณีที่ได้รับแต่เน้นที่การอภิปรายผล

6.6.6 เป็นจุดๆไป

เป็นการรายงานผลเฉพาะจุดที่สำคัญและไม่จำเป็นต้องเชื่อมโยงกัน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยในครั้งนี้วิธีวิจัยที่ใช้เป็นการวิจัยแบบกรณีศึกษาเพื่อวิเคราะห์สภาพและแนวทางในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนอาชีวศึกษา โดยมีขอบเขตของการศึกษาเป็นโรงเรียนอาชีวศึกษาที่มีการส่งเสริมความรับผิดชอบที่ดีให้นักเรียน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาโดยมีการศึกษาทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. เกณฑ์และวิธีการคัดเลือกโรงเรียนกรณีศึกษา

เกณฑ์ในการคัดเลือกโรงเรียนกรณีศึกษามีดังนี้

1. โรงเรียนได้รับรางวัลที่แสดงถึงการสนับสนุนส่งเสริมความรับผิดชอบหรือรางวัลจากการให้บริการสังคมในด้านต่างๆ
2. โรงเรียนมีผลการประเมินคุณภาพภายนอกเพื่อการรับรองมาตรฐานการศึกษา ด้านการอาชีวศึกษาโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(สมศ.) และผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาตามมาตรฐานของการอาชีวศึกษาในมาตรฐานหรือตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของนักเรียนอยู่ในระดับที่ดีขึ้นไป
3. โรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม ในเขตกรุงเทพมหานคร
4. โรงเรียนมีความยินดีให้ผู้วิจัยเข้าเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเลือกกรณีศึกษามีขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาจำนวนโรงเรียนอาชีวศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานคร จากกองสถิติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ โดยมีโรงเรียนที่เปิดสอนประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรมรวม 20 โรงเรียน
2. ผู้วิจัยตรวจสอบเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกกรณีศึกษาว่าโรงเรียนใดมีลักษณะตรงตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้
3. ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) กำหนดกรณีศึกษา

จากเกณฑ์และวิธีการคัดเลือกกรณีศึกษาดังกล่าวผู้วิจัยจึงกำหนดให้โรงเรียนกรณีศึกษาเป็นกรณีศึกษาของงานวิจัยนี้โดยโรงเรียนกรณีศึกษา เป็นโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนขึ้นกับสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ภายใต้การกำกับดูแลของกองทัพบกและดำเนินการบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการ มีเจ้ากรรมการขนส่งทหารบกเป็นผู้รับใบอนุญาตและเป็นประธานกรรมการบริหารโดยตำแหน่ง บริหารจัดการภายใต้ปรัชญาของโรงเรียนที่ว่า มีวินัย สنجใจวิชาการ สรรค์สร้างคุณธรรม ซึ่งเน้นย้ำในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนได้เป็นอย่างดี โรงเรียนกรณีศึกษาเป็นโรงเรียนอาชีวศึกษาเพียงแห่งเดียวที่เป็นของกองทัพบก มีคณะผู้บริหารตลอดจนบุคลากรของโรงเรียนส่วนหนึ่งที่เป็นข้าราชการทหาร และทางโรงเรียนได้มีการนำแบบธรรมเนียมทหารและการฝึกวิชาทหารมาใช้ในการอบรมนักเรียนนักศึกษา ซึ่งการบริหารงานด้วยระบบของทหารนั้นเป็นที่ยอมรับว่าช่วยสร้างระเบียบวินัย ตลอดจนเสริมสร้างความรับผิดชอบให้เป็นที่ยอมรับแก่บุคคลโดยทั่วไป

จากการศึกษาถึงผลการประเมินคุณภาพภายนอกเพื่อการรับรองมาตรฐานการศึกษา ด้านการอาชีวศึกษาโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(สมศ.) และผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาตามมาตรฐานของการอาชีวศึกษาประจำปีการศึกษา 2550 ของโรงเรียนกรณีศึกษามีมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของนักเรียน ในด้านความตระหนัก (Awareness) ความพยายาม (Attempt) และผลสัมฤทธิ์ (Achievement) ดังแสดงในตารางที่ 3.1 และ 3.2

ตารางที่ 3.1 ผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาตามมาตรฐานของการอาชีวศึกษา ประจำปีการศึกษา 2550 ในมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของนักเรียน

มาตรฐาน	ข้อกำหนด	ตัวบ่งชี้	คำอธิบาย	เกณฑ์การประเมิน	ผลการประเมิน
มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนและผู้สำเร็จการศึกษาวิชาชีพ	ข้อกำหนดที่ 1.5 คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามในวิชาชีพ การมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมและมนุษยสัมพันธ์ที่ดี	ตัวบ่งชี้ที่ 5 ร้อยละของ คุณ ธิ ร ร ม ที่ดีงามในวิชาชีพ การมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมและมนุษยสัมพันธ์ที่ดี	ผู้เรียนที่มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม เช่น ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความเมตตา กรุณา ความขยัน อดทน การประหยัดและ ออม การเลี้ยงดู ขอบายมุข ละสิ่งเสพติด เป็นต้น	1. ระดับคุณภาพ 3 (ดี) 2. ระดับคุณภาพ 2 (พอใช้) 3. ระดับคุณภาพ 1 (ปรับปรุง)	ระดับคุณภาพ 3 (ดี)

ตารางที่ 3.2 ผลการประเมินคุณภาพภายนอกเพื่อการรับรองมาตรฐานการศึกษาด้านการอาชีวศึกษาโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(สมศ.) พ.ศ. 2549 ในมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อชื่อนักเรียน

มาตรฐาน	ตัวบ่งชี้	จุดเด่น	เกณฑ์การประเมิน	ผลการประเมิน
มาตรฐานที่ 3 การจัดการเรียนการสอนด้านอาชีวศึกษา	ตัวบ่งชี้ที่ 3.10 ประสิทธิผลในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนักศึกษาทั้งทางด้านวิชาการและคุณธรรมจริยธรรม	1. โรงเรียนมุ่งเน้นเรื่องระเบียบวินัยและความรับผิดชอบต่อชื่อนักเรียน 2. นักเรียนนักศึกษาเป็นผู้มีระเบียบวินัยสูง	1. ระดับดีมาก 2. ระดับคุณภาพดี 3. ระดับคุณภาพพอใช้ 4. ระดับคุณภาพปรับปรุง	ระดับคุณภาพดี
มาตรฐานที่ 5 การให้บริการทางวิชาการต่อชุมชนและสังคม	ตัวบ่งชี้ที่ 5.1 จำนวนกิจกรรม/โครงการที่ให้บริการทางวิชาการที่ตอบสนองต่อชุมชนและสังคม ตัวบ่งชี้ที่ 5.2 ประสิทธิผลของการให้บริการทางวิชาการ	1. โรงเรียนมีการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนและสังคมทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ 2. ชุมชนและสังคมมีทัศนคติที่ดีและพึงพอใจต่อการให้บริการที่มีลักษณะเป็นกันเองของโรงเรียน เช่น บริการในการซ่อมแซมและบำรุงรักษาอุปกรณ์ทางเครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องยนต์เล็ก	1. ระดับดีมาก 2. ระดับคุณภาพดี 3. ระดับคุณภาพพอใช้ 4. ระดับคุณภาพปรับปรุง	ระดับคุณภาพดี

นอกจากนี้ด้านกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมโรงเรียนมีการจัดกิจกรรม เข้าร่วมและได้รับรางวัลในการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อชื่อนักเรียน ตลอดจนการมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนมอบเกียรติบัตรซึ่งมีนักเรียนที่ได้รับการยกย่องว่าประพฤติดี บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมมากที่สุด
2. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนมอบโล่ให้การสนับสนุนการบริหารงานของกลุ่มโรงเรียนที่ 2 “ชัยสมรภูมิ” ด้านความประพฤตินักเรียน

3. สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สมานายิกาสภาภคชาติไทย มีพระราชเสาวนีย์โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมประกาศว่าโรงเรียนฯ เป็นสถาบันที่ให้ความร่วมมือจัดหาผู้บริจาคโลหิตเป็นหมู่คณะเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์อย่างสม่ำเสมอมากกว่า 5 ปีสมควรได้รับประกาศเกียรติคุณชั้น 1

4. ได้รับรางวัลเหรียญทองในการแข่งขันทักษะวิชาชีพและสิ่งประดิษฐ์ ซึ่งจัดโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนร่วมกับสมาคมโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย ในสาขาช่างซ่อมเครื่องยนต์เล็ก สาขาช่างซ่อมเครื่องยนต์ สาขาวิชาช่างไฟฟ้า และการประกวดมารยาทไทยและการสมาคม

5. ได้รับถ้วยรางวัลชนะเลิศ ถ้วยรางวัลสถิติสูงสุด กลุ่มอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา จากการแข่งขันฮอนด้าประหยัดเชื้อเพลิง ระดับประเทศ พร้อมทั้งเป็นตัวแทนประเทศไทยเข้าร่วมแข่งขันประหยัดเชื้อเพลิงระดับนานาชาติครั้งที่ 21 23 24 และ 25 ณ ประเทศญี่ปุ่น ได้รับถ้วยรางวัลอันดับที่ 1 เป็นเวลา 2 ปีติดกัน

นอกจากนี้การบริหารงานด้วยระบบของทหารนั้นเป็นที่ยอมรับว่าช่วยสร้างระเบียบวินัยตลอดจนเสริมสร้างความรับผิดชอบให้เป็นที่ยอมรับแก่บุคคลโดยทั่วไปซึ่งเป็นความโดดเด่นจากสถาบันอาชีวศึกษาแห่งอื่นอย่างชัดเจนดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะใช้โรงเรียนนี้เป็นกรณีศึกษา

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่ม โดยใช้อุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ สมุดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายภาพ

การศึกษาก่อนลงภาคสนาม

ผู้วิจัยเตรียมตัวในการเข้าสู่สนามวิจัยโดยการศึกษารายละเอียดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของนักเรียนนักศึกษาประสานงานกับทางโรงเรียนเพื่อขอความร่วมมือในการเข้าพื้นที่และเก็บรวบรวมข้อมูล วางแผนจัดเตรียมอุปกรณ์ วิธีการ และแผนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอาชีวศึกษา ความรับผิดชอบของนักเรียนนักศึกษา และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อกำหนดกรอบการสังเกตและแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ โดยการเตรียมกรอบการสังเกตและแนวคำถามกว้างๆไว้ก่อน

ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับทางโรงเรียนเพื่อขอความร่วมมือในการเข้าพื้นที่และเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งแจ้งวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้แก่โรงเรียน โดยผู้วิจัยเข้าไปติดต่อที่โรงเรียนด้วยตนเอง ก่อนนำส่งหนังสือจากสำนักงานฝ่ายจัดการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้วิจัยทำแผนที่เวลาเพื่อกำหนดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลในแต่ละช่วง จัดเตรียมอุปกรณ์ที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ สมุดบันทึก แฟ้มรวบรวมข้อมูล อุปกรณ์บันทึกเสียง และของที่ระลึก ทำความเข้าใจวิธีการ ขั้นตอน และประเด็นในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตและการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยกำหนดบทบาทของตนเองในการเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบเปิดเผยแก่เจ้าของสนามและผู้ให้ข้อมูลภายในสนาม

การเข้าสู่สนาม

การเข้าสู่สนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งระยะเวลาอยู่ในสนามเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 4 ระยะเวลา ดังนี้

ระยะที่ 1 การสร้างความสัมพันธ์ (Rapport) และเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น

ผู้วิจัยสร้างความสัมพันธ์กับกรณีศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยสร้างความสัมพันธ์กับโรงเรียน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆของโรงเรียน ครูอาจารย์ นักเรียนห้องเรียนที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสร้างความเป็นกันเองในการเข้าไปศึกษาตามแผนการวิจัยเป็นอย่างดี

2) ผู้วิจัยใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เกี่ยวกับบริบทของสถานศึกษา

ระยะที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึก

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนสภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบโดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสนทนากลุ่ม การศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร มีรายละเอียดดังนี้

1) ผู้วิจัยวิเคราะห์เอกสาร สังเกต และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับสภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของสถานศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นที่ศึกษา

2) ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิเคราะห์การส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนตามสภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของสถานศึกษา

ระยะที่ 3 การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นช่วงของการตรวจสอบข้อมูลและการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังไม่มีความชัดเจน โดยใช้วิธีกลับไปสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการตรวจสอบข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตเพิ่มเติมและการสนทนากลุ่ม เพื่อตรวจสอบผลการวิเคราะห์ว่ามีความชัดเจนและถูกต้อง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ประกอบด้วยประเด็นที่ศึกษา แหล่งข้อมูล และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ประเด็นที่ศึกษา

2. สภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน

1.1 สภาพการบริหาร ประกอบด้วย 1) นโยบาย 2) วิสัยทัศน์ 3) พันธกิจ

1.2 สภาพการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 1) หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2545 (ปรับปรุง พ.ศ.2546) 2) หลักสูตรสถานศึกษา 3) กิจกรรมเสริมและโครงการเสริมหลักสูตร 4) การจัดการเรียนการสอน 5) สื่อและแหล่งการเรียนรู้ 6) การวัดและประเมินผล

1.3 สภาพแวดล้อม ประกอบด้วย

- 1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ 1.1) สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน 1.2) ห้องจริยศึกษา/ห้องส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม 1.3) ป้ายคำขวัญภายในโรงเรียน
- 2) สภาพแวดล้อมทางสังคม 2.1) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและครู 2.2) ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน 2.3) ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครอง 2.4) ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

2. ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคมที่เกิดขึ้นกับนักเรียนโดยวัดระดับความรับผิดชอบต่อแบบสำรวจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นร่วมกับการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน

แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 3 แหล่งดังนี้

1. แหล่งเอกสาร ประกอบด้วย

1) เอกสารบรรยายบริบททั่วไปของโรงเรียน ได้แก่ แฟ้มคำสั่งงาน ธรรมนูญของโรงเรียน รายงานการประเมินตนเองของโรงเรียน หลักสูตรสถานศึกษา รายงานผลการจัดการศึกษาของโรงเรียน ทะเบียนการคุมสื่อการสอน แผนผังแสดงที่ตั้งของอาคารเรียนของโรงเรียน คู่มือครู-ผู้ปกครอง-นักเรียน/นักศึกษา

2) เอกสารของสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน ได้แก่ ธรรมนูญของโรงเรียน ระเบียบกองทัพกว่าด้วยกิจการกองทัพกอบกู้มรดก รายงานการประเมินตนเองของโรงเรียน รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกเพื่อการรับรองมาตรฐานการศึกษาด้านการอาชีวศึกษาโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(สมศ.) หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2545(ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2546) หลักสูตรสถานศึกษา โครงการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ปฏิทินปฏิบัติงานประจำปีของโรงเรียน แผนการจัดการเรียนรู้ บันทึกหลังการสอน เอกสารหลักเกณฑ์การวัดและประเมินผลการเรียน เอกสารระเบียบปฏิบัติของครูและนักเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตรของสถานศึกษา ผลการสำรวจการเข้าร่วมประชุมผู้ปกครองของโรงเรียน

2. แหล่งบุคคล ประกอบด้วย

2.1 กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน

2.2 กลุ่มที่ 2 ได้แก่ ครู

2.2.1 ครูผู้สอนหมวดวิชาสามัญ หมวดวิชาชีพ หมวดวิชาเลือกเสรี
จำนวน 3 คน

2.2.2 ครูหัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการศึกษาและหัวหน้างาน จำนวน 8 คน

2.2.3 ครูและเจ้าหน้าที่ผู้ให้ข้อมูลการจัดกิจกรรมสถานศึกษา จำนวน 4 คน

2.3 กลุ่มที่ 3 ได้แก่ นักเรียน ปวช.1 ปวช.2 และ ปวช.3 เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของสถานศึกษา จำนวน 12 คน

2.4 กลุ่มที่ 4 ได้แก่ นักเรียน ปวช.1 ปวช.2 และ ปวช.3 เพื่อใช้ในการสนทนากลุ่ม
จำนวน 6 คน

2.5 กลุ่มที่ 5 ได้แก่ ผู้แทนชุมชน จำนวน 1 คน

3. แหล่งเหตุการณ์ ประกอบด้วย การสังเกตในห้องเรียนชั้นปีละ 1 ห้องเรียน รวม 3 ห้องเรียน ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ความสัมพันธ์ทางสังคมในโรงเรียน และการสังเกตนอกห้องเรียน ได้แก่ กิจกรรมประจำวันของนักเรียน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรของโรงเรียน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม ปัญหาการวิจัยมากที่สุด วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของกรณีศึกษา โดยการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การศึกษาจากกรณีวิเคราะห์เอกสาร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) การสังเกต (Observation)

ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมด้านสภาพการจัดการศึกษา ได้แก่ การจัดการเรียนการสอน กิจกรรมสถานศึกษา การจัดสื่อและแหล่งการเรียนรู้ สภาพอาคารเรียน ห้องเรียน โรงฝึกงาน สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียน

2) การสัมภาษณ์ (Interview)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง(non structural interview) ตามประเด็นที่ผู้วิจัยศึกษาซึ่งการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. แบบไม่เป็นทางการ(Informal interview) เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบคำถามอย่างมีอิสระในการตอบ ได้แก่ การสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูเกี่ยวกับสภาพการบริหาร และการจัดการศึกษา

2. แบบมีจุดสนใจเฉพาะ(Focus interview) หรือแบบเจาะลึก (Indepth interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงที่ผู้วิจัยต้องการ ได้แก่ การสัมภาษณ์ครูและนักเรียนเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษา

3. แบบทะล่อมกล่อมเกล่า (Probe) เป็นการสัมภาษณ์เพื่อให้ทราบความคิดและทัศนคติต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ได้แก่ การสัมภาษณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกในโรงเรียน

4. แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) เป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่มีข้อมูลที่ลึกซึ้งซึ่งเป็นพิเศษตามความต้องการของผู้วิจัย

3) การสนทนากลุ่ม (Focus group)

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มกับนักเรียนจำนวน 6 คน เพื่อตรวจสอบข้อมูลจากนักเรียนเกี่ยวกับสภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบจากตามประเด็นที่ผู้วิจัยได้ศึกษา

4) การศึกษาจากการวิเคราะห์เอกสาร

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆจากการวิเคราะห์เอกสารแล้วจึงนำข้อมูลที่ได้รับมาจัดหมวดหมู่เพื่อใช้ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกต

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยนี้ประกอบด้วยเครื่องมือ 4 ชุด ได้แก่

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์เอกสาร ประกอบด้วยแบบบันทึกเอกสารสภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของโรงเรียน ได้แก่ สภาพการบริหาร เช่น นโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ สภาพการจัดการเรียนรู้ เช่น หลักสูตร โครงการหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน เช่น บรรยากาศในโรงเรียน ห้องเรียน โรงฝึกงาน เป็นต้น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการสังเกต ประกอบด้วยแนวทางการสังเกตสภาพของสถานศึกษาที่ส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนและแนวทางการสังเกตปัจจัยที่ส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน ได้แก่ แนวทางการสังเกตภาคสนามบริบทสภาพต่างๆ แนวทางการสังเกตพฤติกรรมและวินัยของครู แนวทางการสังเกตการณ์จัดการเรียนการสอน และแหล่งการเรียนรู้ แนวทางการสังเกตสัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน แนวทางการสังเกตสภาพแวดล้อม/บรรยากาศในโรงเรียน แนวทางการสังเกตกิจกรรมของสถานศึกษา และแนวทางการสังเกตกิจกรรมของชุมชน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วยแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวทางการสัมภาษณ์ผู้บริหาร แนวทางการสัมภาษณ์ครู แนวทางการสัมภาษณ์นักเรียน แนวทางการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยแนวทางการสนทนากลุ่มนักเรียน

4. การจัดกระทำข้อมูล

การจัดกระทำข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมาวิเคราะห์ตามกรอบของเนื้อหาให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ได้แก่ สภาพการบริหาร สภาพการจัดการศึกษา และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน รวมถึงแนวทางในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน โดยมีการจัดกระทำข้อมูลด้วยวิธีการดังนี้ การลดทอนข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล (สุภางค์ จันทวานิช, 2549; นิศา ชูโต, 2545) ซึ่งทั้ง 3 กระบวนการนี้ทำควบคู่ไปกับกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาเขียนรายงานผลการวิเคราะห์เป็นแบบความเรียง สำหรับขั้นตอนการจัดกระทำข้อมูลมีดังนี้

4.1 การลดทอนข้อมูล (Data Reduction)

เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลดิบจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วก็จะทำการเขียนสรุป ชั่วคราว จัดกลุ่ม แบ่งส่วนข้อมูล มีการแปลงข้อมูลตลอดเวลา เพื่อให้ข้อมูลเป็นระบบง่ายต่อการวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลว่าข้อมูลที่ได้อาจมีเพียงพอ ตรงประเด็นหรือไม่ขาดอะไร ควรลดหรือเพิ่มข้อมูลใดบ้าง จนกระทั่งได้ผลสรุปในตอนท้าย

4.2 การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data triangulation)

เป็นการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ โดยแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการตรวจสอบ ได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล ซึ่งเป็นการตรวจสอบด้านความถูกต้องของข้อมูลว่า เมื่อต่างเวลา ต่างสถานที่ และต่างผู้ให้ข้อมูล ข้อมูลที่ได้มา จะเหมือนเดิมหรือไม่

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป คือ

1) การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยการตีความสร้างข้อสรุป ชั่วคราวจากข้อมูลต่างๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและปรากฏการณ์ต่างๆ ที่มองเห็นซึ่งที่รวบรวมมาได้ โดยทำทันทีที่ได้ข้อมูลมาและทำตลอดเวลาเป็นระยะๆ

2) การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดของข้อมูล (Typological analysis) คือ การจัดข้อมูลออกเป็นชนิดๆ โดยจำแนกตามกรอบของทฤษฎีของลอฟแลนด์ (Lofland, 1971 อ้างถึงใน นิศา ชูโต, 2548: 144-145) และจำแนกโดยสามัญสำนึกหรือประสบการณ์ของผู้วิจัยเอง

3) การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) คือ การเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างที่มีอยู่ในคุณลักษณะ (qualities) หรือคุณสมบัติ (attributes) ของข้อมูล เพื่อสร้างข้อสรุปที่กล่าวถึงลักษณะร่วมและแตกต่างของข้อมูลนำมาสร้างข้อสรุป

การศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ

การศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อเป็นการสำรวจผลของการจัดสภาพการส่งเสริม ความรับผิดชอบของนักเรียนว่ามีความรับผิดชอบตามนิยามของงานวิจัยนี้ในระดับใดและเพื่อเป็นการเสริมข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับสภาพและปัจจัยที่ส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนให้มีความครอบคลุมและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น โดยการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณของผู้วิจัยมีขั้นตอนดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณคือนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ จำนวน 2,092 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณคือนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ จากนักเรียนทั้ง 3 ชั้นปี ชั้นปีละ 3 ห้องได้กลุ่มตัวอย่างรวม 352 คน โดยการคัดเลือกขนาดของกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยใช้ตารางประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ค่าความผิดพลาดในการเลือกตัวอย่าง 5% ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 352 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณคือแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ซึ่งมีนักเรียนเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความรับผิดชอบของนักเรียนเป็นการสอบถามเพื่อให้ นักเรียนประเมินตนเอง โดยรูปแบบของคำถามเป็นแบบมาตราประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ จำนวน 35 ข้อ โดยมีเกณฑ์ในการให้คะแนน ดังนี้

มีการปฏิบัติมากที่สุด	ให้	5	คะแนน
มีการปฏิบัติมาก	ให้	4	คะแนน
มีการปฏิบัติเป็นบางครั้ง	ให้	3	คะแนน
มีการปฏิบัติน้อย	ให้	2	คะแนน
มีการปฏิบัติน้อยมาก	ให้	1	คะแนน

ตอนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมของนักเรียนซึ่งได้จากคำถามปลายเปิด (open-ended question)

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือในงานวิจัยคือแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิด นิยามตัวแปรและโครงสร้างเนื้อหาที่ต้องการวัดเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

ขั้นที่ 2 สร้างตารางวิเคราะห์โครงสร้างตัวแปรที่ต้องการวัดตามตารางที่ 3.3 และสร้างข้อคำถาม

ตารางที่ 3.3 โครงสร้างตัวแปรที่ต้องการวัด

ประเด็น	รายละเอียด	จำนวนข้อ
ความรับผิดชอบ	ความรับผิดชอบต่อตนเอง	16
	ความรับผิดชอบต่อสังคม	17
รวมข้อคำถาม		33

ขั้นที่ 3 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา ความเหมาะสมของปริมาณข้อคำถาม ความชัดเจนของภาษาและรูปแบบของแบบสอบถาม จากนั้นนำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพของภาษา

ขั้นที่ 4 คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนี IOC ตั้งแต่ 0.6 ขึ้นไป โดยการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดมุ่งหมายที่ต้องการวัด (Item objective congruence: IOC) ความครอบคลุมของข้อคำถามและความชัดเจนของภาษาและปรับปรุงข้อคำถามตามที่คุณผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะได้ข้อคำถามจำนวน 33 ข้อ แล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนโรงเรียนกรณศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง 1 ห้องเรียน จำนวน 34 คน เพื่อหาคุณภาพเครื่องมือโดยการตรวจสอบความเที่ยง(Reliability)ของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค(Cronbach's Alpha coefficient) ได้ค่าความเที่ยงของแบบสอบถามเท่ากับ 0.9228

ขั้นที่ 5 นำผลการวิเคราะห์มาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขและจัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์พร้อมนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามผู้วิจัยเป็นผู้เก็บข้อมูลด้วยตนเองจากนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยใช้ตารางประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ค่าความผิดพลาดในการเลือกตัวอย่าง 5% ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 348 คน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างจากนักเรียนทั้ง 3 ชั้นปี ชั้นปีละ 3 ห้องได้กลุ่มตัวอย่างรวม 352 คน จากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาทำการลงรหัส (Coding) เพื่อเตรียมสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมของนักเรียนซึ่งได้จากคำถามปลายเปิด (open-ended question) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และใช้ค่าสถิติร้อยละ

การวิเคราะห์ข้อมูลความรับผิดชอบของนักเรียนใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นโดยใช้สถิติบรรยายเพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows

5. เกณฑ์การแปลผล

ในการแปลความหมายข้อมูลระดับความรับผิดชอบของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ของการแปลผลการให้คะแนนที่คำนวณได้ ดังนี้

ตารางที่ 3.4 การแปลความหมายความรับผิดชอบของนักเรียน

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4.50-5.00	นักเรียนมีความรับผิดชอบอยู่ในระดับมากที่สุด
3.50-4.49	นักเรียนมีความรับผิดชอบอยู่ในระดับมาก
2.50-3.49	นักเรียนมีความรับผิดชอบอยู่ในระดับปานกลาง
1.50-2.49	นักเรียนมีความรับผิดชอบอยู่ในระดับน้อย
1.00-1.49	นักเรียนมีความรับผิดชอบอยู่ในระดับน้อยที่สุด

จากวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ต้องการการศึกษาสภาพ ปัจจัยและแนวทางในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนเพื่อความครอบคลุมวัตถุประสงค์ดังกล่าวผู้วิจัยจึงศึกษาข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณซึ่งมีความหลากหลายในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปวิธีการและแหล่งข้อมูลทั้งหมดของงานวิจัยนี้ไว้ดังตารางที่ 3.5

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.5 วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ประเด็น	วิธีการ/แหล่งข้อมูล				
	สังเกต	สัมภาษณ์	วิเคราะห์เอกสาร	สนทนากลุ่ม	แบบสำรวจ
1. สภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน					
สภาพการบริหาร					
1) นโยบาย		1. ผู้บริหาร 2. ครู	1. ธรรมนูญโรงเรียน 2. ระเบียบกองทัพบกกว่า ด้วยกิจการโรงเรียน		
2) วิสัยทัศน์		1. ผู้บริหาร 2. ครู	กองทัพบกอุปถัมภ์ 3. รายงานการประเมิน ตนเองของโรงเรียน		
3) พันธกิจ		1. ผู้บริหาร 2. ครู	4. รายงานผลการ ประเมินคุณภาพภาย ภายนอก		
สภาพการจัดการศึกษา					
1) หลักสูตร ประกาศ นียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2545 (ปรับปรุง พ.ศ. 2546)			เอกสารหลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2545 (ปรับปรุง2546)		
2) หลักสูตร สถานศึกษา			เอกสารหลักสูตร สถานศึกษา		
3) กิจกรรม เสริมหลักสูตร/ กิจกรรม สถานศึกษา	1. ครู 2. นักเรียน	1. ผู้บริหาร 2. ครู 3. นักเรียน	1. โครงการจัดกิจกรรม ของโรงเรียน 2. ปฏิทินปฏิบัติงาน ประจำปีของโรงเรียน	1. นักเรียน	
4) การจัดการ เรียนการสอน	1. ครู 2. นักเรียน	1. ผู้บริหาร 2. ครู 3. นักเรียน	1. แผนการจัดการเรียนรู้ 2. บันทึกหลังการสอน	1. นักเรียน	

ตารางที่ 3.5 (ต่อ)

ประเด็น	วิธีการ/แหล่งข้อมูล				
	สังเกต	สัมภาษณ์	วิเคราะห์เอกสาร	สนทนา กลุ่ม	แบบ สำรวจ
5) สื่อและ แหล่งการ เรียนรู้	1. ห้องเรียน 2. ห้องฝึก งาน 3. ห้อง กิจกรรมต่างๆ 4. ห้องสมุด		1. รายงานการประเมิน ตนเองของโรงเรียน 2. รายงานผลการ ประเมินคุณภาพ ภายนอก		
6) การวัดและ ประเมินผล	1. ครู 2. นักเรียน		เอกสารหลักเกณฑ์การ วัดและประเมินผลการ เรียน		
สภาพแวดล้อม					
สภาพแวดล้อม ทางกายภาพ					
1) สภาพแวด ล้อมภายใน โรงเรียน	1. อาคารเรียน 2. โรงฝึกงาน 3. สภาพ แวดล้อม บริเวณโรง เรียน			นักเรียน	
2) ห้องจริย- ศึกษา /ห้อง ส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรม	1. ครู 2. นักเรียน			นักเรียน	
3) ป้ายคำขวัญ ภายในโรงเรียน	อาคารและ สถานที่ภาย ในโรงเรียน			นักเรียน	
สภาพแวดล้อม ทางสังคม					

ตารางที่ 3.5 (ต่อ)

ประเด็น	วิธีการ/แหล่งข้อมูล				
	สังเกต	สัมภาษณ์	วิเคราะห์เอกสาร	สนทนากลุ่ม	แบบสำรวจ
1) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและครู		1. ผู้บริหาร 2. ครู			
2) ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน	1. ครู 2. นักเรียน	1. ครู 2. นักเรียน		นักเรียน	
3) ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและผู้บริหาร	การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมของโรงเรียน		ผลการสำรวจการเข้าร่วมประชุมผู้ปกครองของโรงเรียน	นักเรียน	
4) ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน	กิจกรรมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	1. ผู้บริหาร 2. ครู 3. ผู้แทนชุมชน			
2. ความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นกับนักเรียน					
ความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นกับนักเรียน					นักเรียน

ตารางที่ 3.6 แผนการศึกษาภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล	กิจกรรม	วันที่
1) ก่อนลงภาคสนาม		
	• ติดต่อขอเข้าเก็บรวบรวมข้อมูล อย่างเป็นทางการด้วยตนเอง • แนะนำตัว แจ้างวัตถุประสงค์ และ มอบหนังสือขออนุญาตเก็บ รวบรวมข้อมูล	• 27 ต.ค. 51 • 30 ต.ค. 51
2) เข้าสู่สนาม		
ระยะที่ 1	• สร้างความสัมพันธ์ • การเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น บริบทของสถานศึกษาด้วยการ วิเคราะห์เอกสาร การสังเกต และ สัมภาษณ์	• 8 พ.ย. 51 • 11 พ.ย. 51
ระยะที่ 2	• การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึก เกี่ยวกับสภาพการส่งเสริมความ รับผิดชอบของนักเรียนประเด็นการ บริหารด้วยการวิเคราะห์เอกสาร และสัมภาษณ์ • การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึก เกี่ยวกับสภาพการส่งเสริมความ รับผิดชอบของนักเรียนประเด็นการ จัดการศึกษาด้วยการวิเคราะห์ เอกสาร การสังเกตและสัมภาษณ์ • การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึก เกี่ยวกับสภาพการส่งเสริมความ รับผิดชอบของนักเรียนประเด็น สภาพแวดล้อมทาง	• 14 พ.ย. 51 • 20 ธ.ค. 51 • 6 ม.ค. 52

ตารางที่ 3.6 (ต่อ)

การเก็บรวบรวมข้อมูล	กิจกรรม	วันที่
	กายภาพและสังคมด้วย การวิเคราะห์เอกสาร การสังเกตและสัมภาษณ์ • วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการ วิเคราะห์สภาพการส่งเสริมความ รับผิดชอบของนักเรียน • การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ ความรับผิดชอบของนักเรียนด้วย แบบสำรวจ • วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการ วิเคราะห์ความรับผิดชอบของ นักเรียนด้วยแบบสำรวจ	• 12 ม.ค. 52 • 27 ม.ค. 52 • 11 ก.พ. 52
ระยะที่ 3	• การตรวจสอบข้อมูลและเก็บ รวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมด้วยการ สัมภาษณ์ สังเกต และสนทนากลุ่ม	• 22 ก.พ. 52
3) ออกจากสนาม		
	• มอบของที่ระลึกเพื่อแสดงความ ขอบคุณ	• 7 มี.ค. 52

บทที่ 4

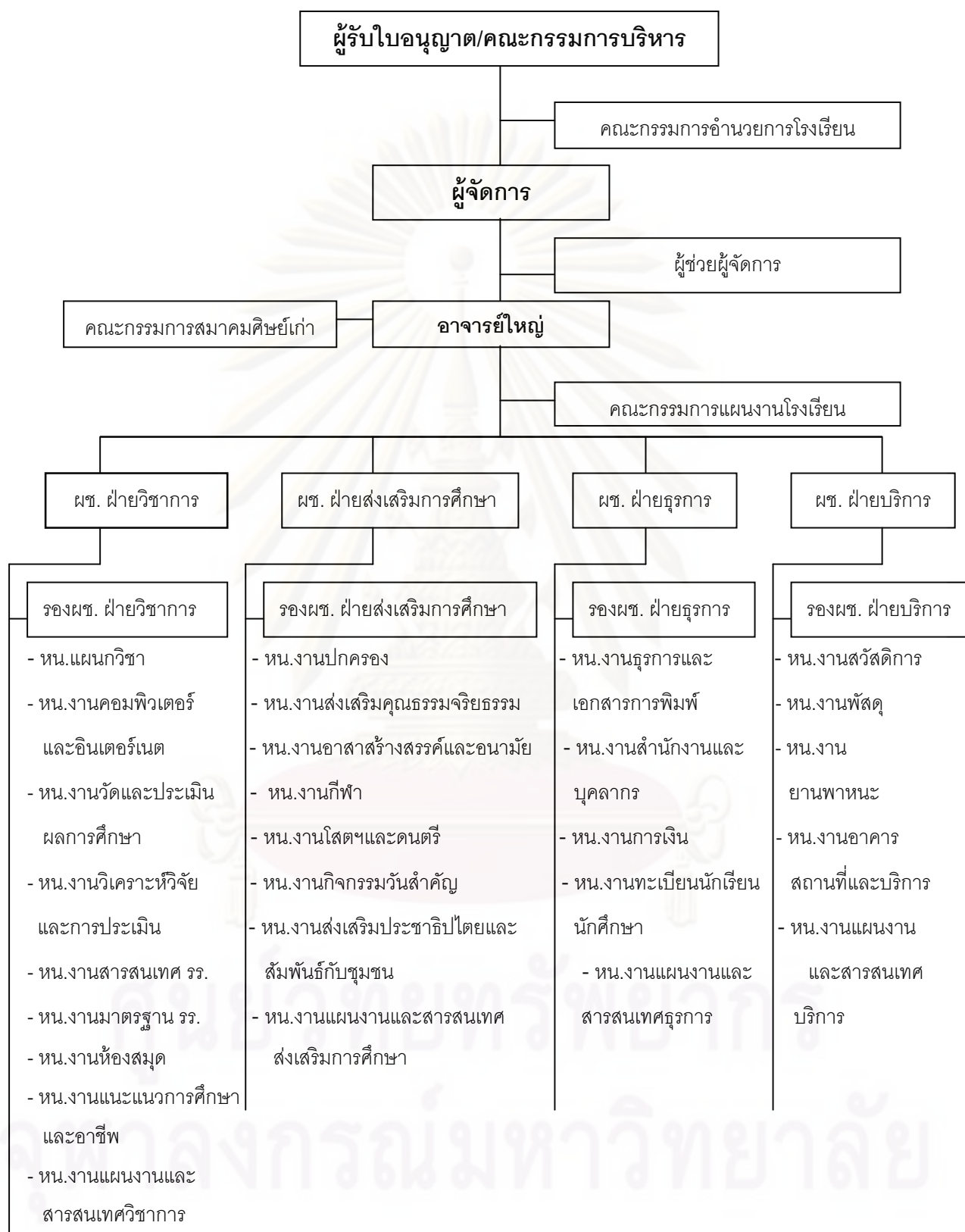
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์สภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อ
นักเรียนอาชีวศึกษาของสถานศึกษา และ 2) เพื่อนำเสนอแนวทางที่ดีในการส่งเสริม
ความรับผิดชอบต่อนักเรียนอาชีวศึกษา ผู้วิจัยจึงนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ตอน
ได้แก่ ตอนที่ 1 บริบททั่วไปของโรงเรียน ตอนที่ 2 สภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อนักเรียน
อาชีวศึกษาของโรงเรียน ตอนที่ 3 ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมของนักเรียน

ตอนที่ 1 บริบททั่วไปของโรงเรียน

โรงเรียนกรณีสึกษาเป็นโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริม
การศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ เปิดทำการสอนประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม ระดับ
ปวช.1-3 ภาคบ่ายและระดับ ปวส.1-2 ภาคค่ำ การเดินทางมีความสะดวกทั้งทางบกโดยรถประจำ
ทางและทางเรือสามารถขึ้นท่าได้ที่ท่าเรือเกียกกาย โรงเรียนล้อมรอบด้วยสถานที่ราชการและ
ชุมชนอันประกอบด้วย โรงเรียนโยธินบูรณะ ชุมชนองค์การทอผ้า เขตการเรีนรู้ดุสิต กรมการ
อุตสาหกรรมทหาร วัดแก้วฟ้าจุฬามณี รวมไปถึงสวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติเกียกกาย เป็นต้น
โรงเรียนมีลักษณะพิเศษคือมีการบริหารงานรวมถึงบุคลากรส่วนหนึ่งของโรงเรียนเป็นข้าราชการ
ทหาร กรมการขนส่งทหารบก โดยโรงเรียนมีพื้นที่ทั้งหมด 8,000 ตารางวา (20 ไร่) ประกอบไปด้วย
ห้องเรียน จำนวน 48 ห้อง โรงฝึกงาน ขนาดความจุ 120 คน จำนวน 8 โรง ห้องจัดกิจกรรม
ประกอบไปด้วย ห้องนันทนาการทางดนตรี ห้องกิจกรรมกีฬาในร่ม ห้องโสตทัศนูปกรณ์ จำนวน
2 ห้อง สนามกีฬากลางแจ้ง จำนวน 7 สนาม และมีลานอเนกประสงค์ เพื่อใช้จัดกิจกรรมต่างๆและ
ใช้เป็นพื้นที่ในการรวมพล จัดกิจกรรมหน้าเสาธง นอกจากนั้นยังมีห้องสมุดและห้องพยาบาล

โรงเรียนมีบุคลากรประกอบด้วยผู้อำนวยการ 1 คน ครูพลเรือนที่ขึ้นทะเบียนครูสังกัด
สำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) จำนวน 60 คน ครูที่เป็น
ข้าราชการทหารและมีคุณวุฒิวชิวิชาชีพครู จำนวน 48 คน พลขับรถ จำนวน 8 คน และนักการ
ภารโรง จำนวน 14 คน นอกจากนั้นยังมีการบรรจุบุคลากรสายสนับสนุนและครูธุรการอีก
จำนวนหนึ่ง ซึ่งโครงสร้างการบริหารโรงเรียนเป็นดังนี้

แผนภาพที่ 4.1 โครงสร้างการบริหารโรงเรียน

จากสถิติข้อมูลนักเรียนและนักศึกษาจากแผนกทะเบียนและสถิติของโรงเรียนกรณีศึกษาพบว่าประกอบด้วยนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับ ปวช. ชั้นปีที่ 1 จำนวน 720 คน ชั้นปีที่ 2 จำนวน 727 คน และชั้นปีที่ 3 จำนวน 645 คน รวมนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับ ปวช. ทั้งสิ้น 2,092 คน และนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับ ปวส. ชั้นปีที่ 1 จำนวน 335 คน ชั้นปีที่ 2 จำนวน 221 คน รวมนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับ ปวส. ทั้งสิ้น 556 คน รวมนักเรียนและนักศึกษา ทั้งสิ้น 2,648 คน ครอบครัวของนักเรียนประกอบอาชีพรับจ้างมากที่สุด รองลงมาคือ อาชีพรับราชการ อาชีพธุรกิจส่วนตัวและอาชีพอื่น ๆ ตามลำดับ โดยผู้ประกอบการนักเรียนมีอายุเฉลี่ย 40-50 ปี มากที่สุดรองลงมาคือ 50-60 ปี 30-40 ปี 20-30 ปี และ 60 ปีขึ้นไปตามลำดับ

วิถีชีวิตในโรงเรียนเป็นความสัมพันธ์ของการทำงานผสมผสานกันระหว่างทหารและครูพลเรือน ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นเนื่องจากได้ทั้งผู้ที่มีความรู้ทางด้านวิชาชีพครูพร้อมกับข้าราชการทหารที่มีคุณวุฒิทางด้านรายวิชาที่กำหนดพร้อมทั้งมีความรู้ในเรื่องของระเบียบวินัยแบบทหาร อีกด้วย บุคลากรในโรงเรียนจึงแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียน เป็นนายทหารสัญญาบัตรซึ่งเป็นอาจารย์ใหญ่ซึ่งมีคุณวุฒิทางด้านการบริหารการศึกษาดังนั้นจะเห็นว่าจะเกิดประโยชน์ในการบริหารให้ครูและนักเรียนมีระเบียบวินัยและมีความรับผิดชอบพร้อมทั้งสามารถบริหารจัดการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ครูและบุคลากรสายสนับสนุน คัดเลือกจาก 1) ข้าราชการทหารสังกัดกรมการขนส่งทหารบกที่มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไปและมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู 2) บุคคลพลเรือนภายนอกที่มีวุฒิการศึกษาตรงตามที่โรงเรียนต้องการ พร้อมทั้งต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู 3) ครูและบุคลากรที่เป็นศิษย์เก่าจากโรงเรียนกรณีศึกษา จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า บุคลากรในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีความคุ้นเคยกับควมมีวินัยและมีความรับผิดชอบที่ได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่แรกจึงสามารถเป็นต้นแบบและถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับนักเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. นักเรียน โรงเรียนใช้วิธีการสอบคัดเลือกผู้ที่มีความประสงค์จะสมัครเข้าเรียนในโรงเรียนโดยใช้แบบทดสอบที่มีความยากง่ายปานกลางด้านวิชาการความรู้และความถนัดทางด้านช่างโดยใช้ข้อสอบจากศูนย์ทดสอบมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒจากข้อมูลที่กล่าวมาแล้วแสดงว่านักเรียนมีความสมัครใจที่จะเข้าเรียนในโรงเรียนกรณีศึกษาพร้อมทั้งมีความรู้และความสามารถทางด้านช่างเป็นพื้นฐานในระดับหนึ่งซึ่งจะช่วยให้การจัดการเรียน

การสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีผลสัมฤทธิ์ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และง่ายต่อการส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

ในด้านการค่าตอบแทนของครูและบุคลากรภายในโรงเรียนได้รับอัตราเงินเดือนขั้นต่ำตามที่กฎหมายกำหนดและได้รับการเลื่อนขั้นเงินเดือนทุกปี โดยผู้ที่ทำหน้าที่ครูจะได้รับเงินเดือนในขั้นสูงสุด 29,000 บาท สำหรับนักการภารโรงจะมีเงินเดือนขั้นสูงสุด 15,000 บาท ในรอบสัปดาห์หากครูคนใดที่มีชั่วโมงสอนเกิน 20 คาบต่อสัปดาห์ ก็จะได้รับค่าจ้างสอนเพิ่มอีก 60 บาทต่อคาบ นอกจากนี้โรงเรียนยังมีเงินรางวัลมอบให้ครูและบุคลากรทุกคน โดยจัดสรรกำไรสุทธิร้อยละ 5 ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วผู้บริหาร ครู และบุคลากร ทุกคนจะได้รับเงินรางวัลเฉลี่ยปีละประมาณ 2 เท่าของเงินเดือน โรงเรียนกรณีศึกษายังได้มีนโยบายในการสนับสนุนให้ครูได้พัฒนาตนเองโดยการมอบทุนการศึกษาให้กับครูที่ต้องการเรียนต่อในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก เฉพาะในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนและตรงกับความต้องการของโรงเรียน

กิจวัตรประจำวันของนักเรียนเริ่มขึ้นตั้งแต่หน้าประตูโรงเรียนมีการตรวจระเบียบของทรงผม เครื่องแต่งกาย กระเป๋านักเรียน จากครูงานปกครองที่จะสลับเวรกันมาประจำหน้าโรงเรียน ร่วมกับครูเวรของแต่ละวัน โดยใช้ประตูทางเดียวและตามระเบียบของโรงเรียนนักเรียนทุกคนจะต้องเดินเข้าประตูโรงเรียนโดยไม่อนุญาตให้ผู้ปกครองขับรถเข้ามาส่งภายในโรงเรียน สำหรับนักเรียนที่ใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะมาเรียนจะต้องลงเข็นรถเข้ามาจากหน้าประตูเพื่อหยุดให้ครูเวรตรวจสอบก่อนจึงเข็นรถเข้าจอดภายในโรงเรียนได้หรือสามารถจอดไว้ให้เป็นระเบียบบริเวณด้านหน้าโรงเรียน ดังนั้นนักเรียนทุกคนจึงผ่านการตรวจระเบียบตั้งแต่หน้าประตู พอได้เวลา 7.45 น. โรงเรียนจะเปิดเพลงเรียกแถวเคารพธงชาติและกิจกรรมหน้าเสาธงที่ลานอเนกประสงค์เป็นประจำทุกวัน ขณะรอเรียกแถวนักเรียนให้เป็นระเบียบครูเวรหน้าเสาธงจะอบรมนักเรียนเพื่อให้นักเรียนมีสมาธิ สติ เกิดความสงบ เรื่องที่อบรมมุ่งเน้นเรื่องระเบียบวินัยและการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือสังคมเป็นหลักโดยครูที่ปรึกษาจะยื่นดูแลความเรียบร้อยของนักเรียนแต่ละห้อง สำหรับกิจกรรมหน้าเสาธงประกอบด้วยการสวดมนต์ การกล่าวคำสัการะพระวิษณุ กล่าวคำปฏิญาณตน และให้รุ่นน้องเคารพรุ่นพี่โดยการไหว้รุ่นพี่และกล่าว “สวัสดีครับ” จากนั้นฟังการอบรมจากครูและเรื่องที่แจ้งให้ทราบในแต่ละวัน ก่อนขึ้นเรียนมีการเช็คยอดนักเรียนและพบครูที่ปรึกษา ส่วนการจัดการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชาจะเรียนติดต่อกัน 2 คาบเรียนเป็นอย่างต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายวิชาที่ต้องฝึกปฏิบัติงานในโรงงานจะใช้เวลาเรียน 4 คาบ และเลิกเรียนในเวลา 16.00 น. หลังเลิกเรียนครูงานปกครองของโรงเรียนจะยื่นประจำจุดต่างๆ เช่น บริเวณหน้าประตูโรงเรียน บริเวณท่าเรือเกียกกาย บริเวณสี่แยกเกียกกาย บริเวณสะพานแดง ถนนทหาร

บริเวณทำนํ้านนท์ และบางครั้งจะมีการลาดตระเวนของครูงานปกครองตามเส้นทางต่างๆ ที่นักเรียนกลับบ้านเพื่อดูแลสอดส่องพฤติกรรมและความปลอดภัยให้กับนักเรียน

ตอนที่ 2 สภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนอาชีวศึกษาของโรงเรียน

สภาพการบริหาร

สภาพการบริหารงานเพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนผู้วิจัยวิเคราะห์นโยบาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจ โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการวิเคราะห์เอกสารสรุปได้ดังนี้

นโยบาย

ผู้บริหารมีบทบาทในการกำหนดนโยบายส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนโดยมีแนวคิดว่าการมีระเบียบวินัยเป็นพื้นฐานในการปลูกฝังความรับผิดชอบของนักเรียนซึ่งจะส่งผลถึง การศึกษาและการประกอบอาชีพตลอดจนการปฏิบัติตนภายนอกโรงเรียนจึงได้นำการฝึกอบรม แบบทหารโดยเฉพาะในเรื่องของการฝึกบุคคลทำมือเปล่ามาใช้ในการฝึกบุคลิกภาพของนักเรียน และสอดแทรกความมีระเบียบวินัยเข้าไปในการจัดการเรียนการสอนรวมถึงกิจกรรมทางด้าน คุณธรรมต่างๆ เพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นนักเรียนที่มีระเบียบวินัยนำหน้าซึ่งจะส่งผลให้เกิด ความรับผิดชอบควบคู่ไปกับการศึกษาเล่าเรียนทำให้นักเรียนสามารถจบการศึกษาออกไปได้ อย่างสมบูรณ์ครบถ้วนตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์สอดคล้องกับปรัชญาของโรงเรียนที่ว่า “มีวินัย สนใจวิชาการ สรรค์สร้างคุณธรรม” โดยการเน้นระเบียบวินัยของนักเรียนตามความหมาย ของผู้บริหารนั้นหมายถึง การสร้างจิตสำนึกของนักเรียนให้เป็นผู้มีเหตุผลในการปฏิบัติด้วยการ เคารพกฎระเบียบของสังคม รู้จักหน้าที่ มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ และรักความถูกต้อง โดยมีหลักในการปฏิบัติและพัฒนานักเรียนเริ่มจากการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อตนเองเป็น อันดับแรก เช่น การแต่งกาย ทรงผม การมาเรียนให้ตรงเวลา ความพร้อมในการเรียน ด้วยการฝึก ให้ปฏิบัติ อบรม ตรวจสอบ ให้เป็นไปตามกฎระเบียบของโรงเรียนตั้งแต่แรกเข้ามาศึกษา นอกจากนั้นยังปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคมโดยการอบรมสั่งสอนให้ปฏิบัติตนตามกฎหมาย และจารีตประเพณี รู้จักหน้าที่ของตนเอง มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นและให้เห็นประโยชน์ แก่ส่วนรวมเป็นหลัก ในการปลูกฝังสิ่งเหล่านี้ผู้บริหารมีนโยบายให้ครูทุกคนร่วมกันกำกับดูแล อย่างสม่ำเสมอเพื่อให้นักเรียนความคุ้นเคยจนกลายเป็นนิสัย โดยใช้การเสริมแรงจูงใจครูและ บุคลากรของโรงเรียนด้วยการให้ค่าตอบแทนที่คุ้มค่าและมีทุนการศึกษาเพื่อพัฒนาวิชาความรู้ เพื่อให้ครูให้ตั้งใจทำงานและเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียน การกำหนดนโยบายของผู้บริหาร

สำหรับนักเรียนจะเน้นการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาวินัยและคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนและจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนโดยจะกำหนดเป็นนโยบายกว้างๆ ให้ฝ่ายส่งเสริมการศึกษาโดยหัวหน้างานแต่ละฝ่ายเป็นผู้นำเสนอโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่จะจัดขึ้น หัวหน้าฝ่ายที่จัดโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ จะนำเสนอร่างของโครงการหรือกิจกรรมในการประชุมเพื่อวางแผนการปฏิบัติงานของแต่ละปีการศึกษาโดยผู้บริหารจะเป็นผู้ให้ความคิดเห็นปรับแก้หรือเห็นชอบในส่วนที่เห็นสมควรแล้วจึงให้หัวหน้าฝ่ายที่นำเสนอไปดำเนินการขออนุมัติโครงการต่อไป

“โรงเรียนเราเน้นเรื่องระเบียบวินัยนักเรียนมาก กฎระเบียบต่างๆ เพราะเราเชื่อมั่นว่าถ้านักเรียนมีวินัยในตนเองดีนั้นจะเป็นรากฐานสำคัญของคุณลักษณะที่ดีอื่นๆ ตามมา รวมถึงด้านการศึกษาและประกอบกิจการใดๆ ก็จะได้เป็นผลสำเร็จ... อันนี้คิดว่าเกิดจากความรับผิดชอบของค่านั่นเอง โครงการหรือกิจกรรมโรงเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรมก็จะค่อนข้างมาก หลักรๆ ก็มีชั้นปีละ 2 กิจกรรมเรามีการปรับเรื่อยๆ ทำกิจกรรมครั้งหนึ่งก็จะประเมินความพอใจของนักเรียนด้วยให้เค้าบอกอยากให้มีอะไรเพิ่มเติมตรงไหนยังทำไม่ได้ อย่างปีนี้ก็ปรับกิจกรรมค่ายใหม่ให้มันเข้ายุคสมัยมากขึ้น คือเราอยากให้เค้าเกิดความคุ้นเคยตรงนี้ทำบ่อยๆ เค้าก็เริ่มซึมซับและเข้าใจเด็กเค้าก็ชอบนะ”

(อาจารย์ใหญ่: สัมภาษณ์ 18 ธันวาคม 2551)

วิสัยทัศน์

ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นองค์กรการเรียนรู้ ปลูกฝังและพัฒนาให้เยาวชนไทยมีวินัย มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรมและจริยธรรม มีความรู้และทักษะในสาขาวิชาชีพ ผ่านกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ สามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการประกอบอาชีพและเลือกวิถีการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

“โลกปัจจุบันนี้ผมว่ามันเป็นโลกแห่งการเรียนรู้นะ นักเรียนเนี่ยสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตแต่ว่าความรู้อย่างเดียวไม่พอ คงต้องมีคุณธรรมด้วย เด็กแต่ละคนต้องรู้วิถีคิดที่จะปรับตัวให้อยู่ร่วมกับคนอื่นได้ ต้องสามารถหาเลี้ยงชีพได้”

(อาจารย์ใหญ่: สัมภาษณ์ 18 ธันวาคม 2551)

พันธกิจ

ผู้บริหารมุ่งเน้นให้เกิดผลสัมฤทธิ์แก่ผู้เรียนอย่างสูงสุดทั้งทางด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า สร้างสรรค์ ประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติอย่างเต็มศักยภาพ โรงเรียนได้กำหนดพันธกิจไว้ 4 ข้อ คือ

- 1) พัฒนาบุคลากรและทรัพยากรการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ
- 2) ปลูกฝังและพัฒนาให้ผู้เรียนมีวินัย มีคุณธรรมและจริยธรรม
- 3) จัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ และทักษะในสาขาวิชาชีพโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยสามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการประกอบอาชีพและเลือกวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
- 4) พัฒนาระบบการบริหารจัดการที่ทันสมัย เชื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนและชุมชน โดยให้ทุกคนในหน่วยงานและสังคมภายนอกมีส่วนร่วม

สภาพการจัดการศึกษา

สภาพการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนผู้วิจัยวิเคราะห์ตามประเด็น 1) หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2545 (ปรับปรุง พ.ศ.2546) 2) หลักสูตรสถานศึกษา 3) กิจกรรมและโครงการเสริมหลักสูตร 4) การจัดการเรียนการสอน 5) สื่อและแหล่งการเรียนรู้ 6) การวัดและประเมินผล โดยใช้ข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์และการวิเคราะห์เอกสารดังนี้

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2545 (ปรับปรุง พ.ศ.2546)

ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ให้ความสำคัญกับการเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคมของนักเรียนอาชีวศึกษา โดยหลักสูตรดังกล่าวได้มีการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรโดยให้ความสำคัญกับการเป็นผู้มีความรับผิดชอบของนักเรียนทั้งต่อตนเองและสังคมอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการมุ่งเน้นความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น เป็นผู้มีความรับผิดชอบทางสังคมที่ดีงาม ทั้งในการทำงาน การอยู่ร่วมกัน มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว หน่วยงาน ท้องถิ่นและประเทศชาติ อุทิศตนเพื่อสังคม

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2545 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2546) ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม ไม่ได้มีหลักสูตรหรือรายวิชาที่มีเนื้อหาใช้ส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนโดยเฉพาะเพียงอย่างเดียวแต่จะเป็นลักษณะการกำหนดเข้าไว้ในจุดประสงค์การเรียนรู้และมาตรฐานรายวิชาพร้อมกับคุณธรรมอื่นๆ รวมทั้งส่วนของการลงมือปฏิบัติงานจริง

โดยการกำหนดวัตถุประสงค์และมาตรฐานรายวิชาที่ส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนนั้น จะปรากฏใน หมวดวิชาสามัญกลุ่มวิชาสังคมศึกษาและกลุ่มวิชาสุขภาพศึกษาและพลศึกษา รายวิชา ในกลุ่ม วิชาสังคมศึกษาจะเน้นการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมในระดับชุมชนและ ประเทศชาติ เช่น วิชาวิถีธรรมวิถีไทย วิชาการดำรงชาติไทย วิชาโครงการชุมชนสำคัญ เป็นต้น สำหรับกลุ่ม วิชาสุขภาพศึกษาและพลศึกษาจะเน้นการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อตนเอง โดยเฉพาะด้านสุขภาพอนามัย เช่น วิชาพลศึกษาเพื่อบุคคลิกภาพ การพัฒนาคุณภาพชีวิต การออกกำลังกาย เพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพในการทำงาน รวมถึงวิชาความปลอดภัยในโรงงาน ที่เน้น ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม สำหรับในหมวดวิชาชีพและหมวดวิชาเลือกเสรี จะมุ่งเน้นให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีในการทำงานหลายด้านรวมถึงความรับผิดชอบต่อการทำงาน เป็นสำคัญโดยเฉพาะในด้านความปลอดภัยในการทำงานที่มุ่งเน้นเป็นพิเศษ เช่น รายวิชา อาชีวอนามัยและความปลอดภัย รายวิชาการบำรุงรักษารถยนต์ งานขับรถยนต์ รวมไปถึง การจัดทำโครงการวิชาชีพและการเข้ารับการฝึกงานที่สถานประกอบการของนักเรียนชั้นปีสุดท้าย เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

หลักสูตรสถานศึกษา

โรงเรียนมีการจัดการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2545 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2546) ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม โดยลักษณะเนื้อหาที่ใช้ส่งเสริม ความรับผิดชอบของนักเรียนนั้นจะมีรูปแบบการส่งเสริมในลักษณะการศึกษาในห้องเรียน ร่วมกับการปฏิบัติกิจกรรม โดยรายวิชาที่มีเนื้อหาความรับผิดชอบในหมวดวิชาสามัญ ประกอบด้วย รายวิชาสำหรับชั้นปีที่ 1 ได้แก่ รายวิชาพัฒนาการและทักษะในการดำเนินชีวิต รายวิชาวิถีธรรมวิถีไทย และรายวิชาพลศึกษาเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ เพื่อให้ นักเรียนตระหนักถึง คุณค่าของการมีสัมพันธภาพที่ดีต่อเพื่อน ครอบครัวและสังคมตามวัฒนธรรมไทย และรู้จัก การป้องกันโรคภัยที่อาจเกิดขึ้น รายวิชาสำหรับชั้นปีที่ 2 ได้แก่ รายวิชาการออกกำลังกาย เพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพในการทำงาน เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อการรักษา สุขภาพอนามัย และรู้จักการจัดหาเครื่องอุปโภคและบริโภคที่เหมาะสม รายวิชาสำหรับชั้นปีที่ 3 ได้แก่ รายวิชาพลังงานและสิ่งแวดล้อมเพื่อสอดแทรกให้นักเรียนรู้จักคุณค่าและมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมในสังคม

สำหรับหมวดวิชาชีพ ประกอบด้วย รายวิชาสำหรับชั้นปีที่ 1 ได้แก่ รายวิชาการบำรุงรักษา รถยนต์ เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ รายวิชาสำหรับชั้นปีที่ 2 ได้แก่ รายวิชาอาชีวอนามัยและความปลอดภัย โดยการศึกษาและปฏิบัติกิจกรรมความปลอดภัย

ในการทำงาน การป้องกันและควบคุมมลพิษจากสิ่งแวดล้อมในการทำงาน ส่งเสริมความปลอดภัย และการปฐมพยาบาลในเบื้องต้น รายวิชาสำหรับชั้นปีที่ 3 ได้แก่ การฝึกงานในช่วงปิดภาคเรียน และจัดทำโครงการวิชาชีพ รายวิชางานบริการและซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า รายวิชาธุรกิจและการเป็นผู้ประกอบการ งานจักรยานยนต์ งานขับรถยนต์เพื่อการให้ความรู้การปฏิบัติตามกฎหมาย และกฎจราจรได้อย่างถูกต้อง ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ ตรวจสอบความปลอดภัยของเครื่องมือและสถานที่ในการปฏิบัติงาน

จากข้อมูลดังกล่าวมาแล้วผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่าโรงเรียนมีการสอดแทรกการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนมีกิจนิสัยที่ดีในการทำงาน มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานโดยเฉพาะในด้านความปลอดภัยและการคำนึงถึงผลของการปฏิบัติงานที่มีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมและโครงการเสริมหลักสูตร

การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรของโรงเรียนมุ่งเน้นให้เกิดความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและทิศทางการจัดการศึกษา โดยคำนึงถึงสภาพความเหมาะสมและประโยชน์ที่นักเรียนจะสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง กิจกรรมเสริมหลักสูตรรวมทั้งโครงการต่างๆของโรงเรียนที่ได้จัดขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีของนักเรียนในด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบซึ่งโรงเรียนได้มุ่งเน้นฝึกฝนให้เกิดความคุ้นเคยแก่นักเรียนตั้งแต่เริ่มแรกเข้าสู่โรงเรียน การจัดกิจกรรมที่มีส่วนในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนนั้นอยู่ในความรับผิดชอบของฝ่ายส่งเสริมการศึกษาเป็นหลัก ซึ่งจะมีหัวหน้างานร่วมกันรับผิดชอบในการจัดทำกิจกรรมในโครงการต่างๆประกอบด้วย หัวหน้างานปกครอง หัวหน้างานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม หัวหน้างานอาสาสมัครและอนามัย หัวหน้างานกีฬา หัวหน้างานโสตฯ และดนตรี หัวหน้างานกิจกรรมวันสำคัญ หัวหน้างานส่งเสริมประชาธิปไตยและสัมพันธ์กับชุมชน หัวหน้างานแผนงานและสารสนเทศส่งเสริมการศึกษา กล่าวโดยสรุปแล้วโรงเรียนจะจัดให้มีโครงการและกิจกรรมประมาณ 40 กิจกรรมต่อหนึ่งปีการศึกษา โดยผู้รับผิดชอบโครงการและกิจกรรมต่างๆ จะทำโครงการเสนอมาที่หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการศึกษาเพื่อดำเนินการขออนุมัติโครงการและกิจกรรมต่อผู้บริหารโรงเรียน

หลักการในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนของโรงเรียนเริ่มจากการกำหนดคณะผู้ดำเนินงานของแต่ละกิจกรรมแล้วจัดประชุมคณะทำงานเพื่อกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ร่วมงานแต่ละฝ่าย คุณลักษณะของนักเรียนที่ต้องการพัฒนา ช่วงเวลาที่ใช้ผลที่คาดหวังจากการจัดกิจกรรม โดยพิจารณาจากข้อมูลการประเมินกิจกรรมครั้งก่อนของนักเรียน

และครู ข้อมูลจากการสังเกตหรือสำรวจพฤติกรรมของนักเรียนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันตลอดจนการนำความคิดและประสบการณ์มุมมองของครูอาจารย์หลายๆท่านที่มีต่อนักเรียนมาใช้ประกอบการพิจารณาเพื่อร่วมกันวางแผนการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่มีความเหมาะสมกับนักเรียนแต่ละกลุ่มเป้าหมายและจากการที่มีการประเมินผลการจัดกิจกรรมทุกครั้งตั้งนั้นรูปแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียนจึงถูกปรับเปลี่ยนให้มีความแปลกใหม่เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันและสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนดังนั้นนักเรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะมีความพึงพอใจและร่วมกิจกรรมอย่างมีความสุข กิจกรรมต่างๆของโรงเรียนที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบนั้นสามารถจัดประเภทของกิจกรรมได้ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมกลุ่มวิชาการ ได้แก่ กิจกรรมการรับเกียรติบัตรและโล่เกียรตินิยมของโรงเรียน กิจกรรมงาน A.T.E. ทักษะสัมพันธ์ โครงการอนุรักษ์หนังสือ

2. กิจกรรมกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศีลธรรม จริยธรรม ได้แก่ โครงการธรรมะเพื่อชีวิตและโครงการธรรมบรรยาย ประกอบด้วยกิจกรรมย่อยต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม กิจกรรมเชิดชูเกียรติ กิจกรรมตักบาตรพระสงฆ์ประจำเดือน กิจกรรมค่ายจริยธรรม กิจกรรมค่ายคุณธรรมนำชีวิต กิจกรรมค่ายพัฒนาคุณภาพชีวิต

3. กิจกรรมกลุ่มส่งเสริมระเบียบวินัย บุคลิกภาพ คุณลักษณะอันพึงประสงค์และความสามัคคี ได้แก่ โครงการเตรียมความพร้อมนักเรียน โครงการนักเรียนผู้บังคับบัญชา กิจกรรมพี่น้องสัมพันธ์ โครงการปรับพฤติกรรมนักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ค่ายผู้นำเยาวชน กิจกรรมตรวจสุขภาพประจำปี กิจกรรมกีฬา กิจกรรมวันเด็ก

4. กิจกรรมกลุ่มที่จัดในลักษณะชมรมต่างๆ เช่น โครงการชมรมรถประหยัดเชื้อเพลิง โครงการแวนวัตร

5. กิจกรรมกลุ่มที่จัดตามกระบวนการหรือเหตุการณ์เพื่อช่วยพัฒนาสังคม ได้แก่ โครงการพัฒนาชุมชนภายในและภายนอกโรงเรียนประกอบด้วยกิจกรรมพัฒนาปรับปรุงสิ่งแวดล้อมชุมชนรอบนอกโรงเรียน กิจกรรมวันต้นไม้ประจำปีของชาติ กิจกรรมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพแก่ชุมชน โครงการบำรุงรักษารถยนต์เพื่อชุมชน โครงการร่วมใจพัฒนาชุมชน โครงการรณรงค์ประชาธิปไตย โครงการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน โครงการตรวจสอบระบบไฟฟ้ารถยนต์ โครงการตรวจสอบระบบแอร์รถยนต์ โครงการบำรุงรักษารถยนต์เพื่อชุมชน โครงการรับงานการค้า

6. กิจกรรมกลุ่มที่จัดขึ้นตามวันสำคัญ ได้แก่ กิจกรรมงานวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญแห่งชาติ โครงการบรรพชาสามเณรเฉลิมพระเกียรติ

7. กิจกรรมกลุ่มที่จัดขึ้นนอกสถานที่ ได้แก่ โครงการคาราวานความดี(โครงการความร่วมมือระหว่างกลุ่มโรงเรียนอาชีวศึกษากับสำนักงานสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ(สท.)) ค่ายอาสาพัฒนาชนบท

8. กิจกรรมกลุ่มในชั่วโมงประจำชั้น ได้แก่ โครงการส่งเสริมความสะอาดห้องเรียน ประกอบด้วยกิจกรรมนักเรียนร่วมใจลดมลพิษในอาคารเรียนและกิจกรรมประกวดความสะอาดในห้องเรียน

โดยการจัดกิจกรรม/โครงการดังกล่าวมีเนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนา รูปแบบกิจกรรม ระยะเวลากลุ่มเป้าหมาย และหน้าที่ปฏิบัติของนักเรียนที่แตกต่างกันผู้วิจัยจึงสังเคราะห์กิจกรรม และโครงการเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนดังตารางที่ 4.1 ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.1 ตารางการสังเคราะห์กิจกรรมและโครงการเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน

กิจกรรม/โครงการ	เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนา	รูปแบบกิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย	ช่วงเวลาในการพัฒนา	สิ่งที่นักเรียนได้รับมอบหมาย/ปฏิบัติ	ตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบ
1.โครงการเตรียมความพร้อมนักเรียน	ระเบียบของโรงเรียนที่พึงปฏิบัติ การรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองและการปรับสภาพความพร้อมในการเป็นนักเรียนสายอาชีวศึกษา	ค่ายกิจกรรมพักแรมมีการอบรมและให้ความรู้โดยวิทยากรและการฝึกระเบียบวินัยโดยอาจารย์ฝ่ายปกครอง โดยการแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม	ปวช.1	19-24 พ.ค. (ก่อนเปิดภาคเรียน)	ฝึกปฏิบัติงานตามที่แต่ละกลุ่มได้รับมอบหมาย ได้แก่ ระเบียบแถว การเช็คยอดนักเรียน การรับประทาน อาหาร การตรงต่อเวลา เป็นต้น	- ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - ยอมรับผลการกระทำของตนทั้งที่ดีและไม่ดี - มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน - ปฏิบัติตามข้อบังคับของโรงเรียน - รักษาชื่อเสียงของโรงเรียน
2.โครงการนักเรียนผู้บังคับบัญชา	ปลูกฝังความเป็นผู้นำ คุณลักษณะที่ดี รู้จักรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น	ค่ายกิจกรรมพักแรม เพื่อให้ได้ นักเรียนที่จะเป็นผู้ช่วยครูในการสอดส่อง ดูแลพฤติกรรมของนักเรียนด้วยตนเอง	ปวช.1	14-16 มิ.ย.	กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กิจกรรม เกม-กีฬา การฝึกคุณลักษณะ ความเป็นผู้นำจากกิจกรรมต่างๆ	- ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - ยอมรับผลการกระทำของตนทั้งที่ดีและไม่ดี
3.กิจกรรมพี่น้องสัมพันธ์	ความรัก ความสามัคคีผูกพันการทำงานเป็นหมู่คณะ การรู้จักความรับผิดชอบและการเสียสละเพื่อส่วนรวม	กิจกรรมดนตรีและกิจกรรม กีฬาระหว่าง ปวช.1-3 และการมอบของที่ระลึกระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้อง	ปวช.1-3	12 มิ.ย.	ปวช.2,3 จัดเตรียมวงดนตรี และสายสัญญาณผูกข้อมือน้อง ปวช.1 ปวช.2 ผูกข้อมือให้ ปวช.1 และปวช.3มอบเข็ม	- ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กิจกรรม/โครงการ	เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนา	รูปแบบกิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย	ช่วงเวลาในการพัฒนา	สิ่งที่นักเรียนได้รับมอบหมาย/ปฏิบัติ	ตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบ
					กวดัดโรงเรียนให้ ปวช.1	- ไม่ละเลยสิทธิและหน้าที่
4.โครงการรับงานการค้า	เป็นการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนรายวิชา งานบริการและซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าและรายวิชาโครงการวิชาชีพ	บริการซ่อมบำรุงและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับเครื่องใช้ไฟฟ้าขนาดเล็กภายในบ้านแก่ครูอาจารย์ ผู้ปฏิบัติงาน และประชาชนชุมชนใกล้เคียง	ปวช.3	15 มิ.ย.- 20 ก.พ.	บริการซ่อมบำรุงเครื่องใช้ไฟฟ้าขนาดเล็กภายในบ้าน	- ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - ปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบ - ตรวจสอบความปลอดภัยของเครื่องมือและสถานที่ในการปฏิบัติงาน - ยอมรับผลการกระทำของตนทั้งที่ดีและไม่ดี - มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน
5. ธรรมะเพื่อชีวิต (โครงการใหญ่) กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม	การให้ความช่วยเหลือบำเพ็ญประโยชน์ต่อคนในชุมชนและสังคม	อ่านหนังสือลงเทป บันทึกเสียงให้กับโรงเรียนสอนคนตาบอด	ปวช.1-3 (คณะ 10 คน)	มิ.ย. – ต.ค. ธ.ค. – เม.ย.	อ่านหนังสือลงเทป บันทึกเสียงให้กับโรงเรียนสอนคนตาบอด	- มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและสังคม - บำเพ็ญประโยชน์สร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชน

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กิจกรรม/โครงการ	เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนา	รูปแบบกิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย	ช่วงเวลาในการพัฒนา	สิ่งที่นักเรียนได้รับมอบหมาย/ปฏิบัติ	ตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบ
6. ธรรมะเพื่อชีวิต (โครงการใหญ่) กิจกรรมเชิดชูเกียรติ	การยกย่องนักเรียนที่มีความประพฤติดีและเรียนดี	บันทึกชื่อลงแฟ้มนักเรียนดีเด่นและแจกใบประกาศเกียรติคุณ	ปวช.1-3 (คละ 100 คน)	มิ.ย. – ต.ค. ธ.ค. – เม.ย.	-	ปฏิบัติตามข้อบังคับของโรงเรียน
7. ธรรมะเพื่อชีวิต (โครงการใหญ่) กิจกรรมตักบาตรพระสงฆ์ประจำเดือน	คุณธรรมจริยธรรม ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ความเป็นไทยและความอ่อนน้อม	ตัวแทนนักเรียนทุกชั้นปีร่วมตักบาตรระสังฆ์จำนวน 9 รูป	ปวช.1-3	มิ.ย. – ต.ค. ธ.ค. – เม.ย.	นักเรียนแต่ละชั้นปีจะสลับกันทำหน้าที่รับผิดชอบการจัดกิจกรรม ได้แก่ การจัดโต๊ะ ช่วยพระถือของ ส่งพระกลับวัด	- ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน - ไม่ละเลยสิทธิและหน้าที่ของตน
8. ธรรมะเพื่อชีวิต (โครงการใหญ่) กิจกรรมค่ายจริยธรรม	การอบรมเกี่ยวกับการทำความดี การพัฒนาตนเองและความสำคัญของการรู้หน้าที่	ค่ายกิจกรรมพักแรมมีการบรรยายธรรมและปฏิบัติกิจกรรมธรรมะและพัฒนาบริเวณวัด	ปวช.2	13-15 ส.ค.	การพัฒนาบริเวณวัด และทำกิจกรรมกลุ่ม	- มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและสังคม - บำเพ็ญประโยชน์สร้างความเจริญให้ชุมชน

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กิจกรรม/โครงการ	เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนา	รูปแบบกิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย	ช่วงเวลาในการพัฒนา	สิ่งที่นักเรียนได้รับมอบหมาย/ปฏิบัติ	ตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบ
9. โครงการคาราวานความดี (โครงการความร่วมมือระหว่างกลุ่มโรงเรียนอาชีวศึกษา กับสำนักงานสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็กเยาวชน ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ(สท.))	ส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสพัฒนาศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ มีบทบาทและส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม	กิจกรรมฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับงานด้านไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ และการดำเนินการซ่อมบำรุงไฟฟ้าในอาคารในเบื้องต้นให้กับเยาวชนของสถานสงเคราะห์	ปวช.1-3	ก.ค.-ก.ย.	นักเรียนให้ความรู้ด้านไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ และการดำเนินการซ่อมบำรุงไฟฟ้าในอาคารในเบื้องต้นให้กับเยาวชนของสถานสงเคราะห์	- มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและสังคม - บำเพ็ญประโยชน์ สร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชน
10. ธรรมะเพื่อชีวิต (โครงการใหญ่)ค่ายพัฒนาคุณภาพชีวิต	หลักการปรับตัวให้เหมาะสม เพื่อพัฒนาตนให้มีคุณภาพ นำหลักธรรมไปใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมให้เกิดความสุข	ค่ายกิจกรรมพักแรม มีการอบรมและให้ความรู้โดยพระและวิทยากรรับเชิญรวมถึงการแสดงศิลปวัฒนธรรมไทย	ปวช.3	21-23 ส.ค.	นักเรียนฟังบรรยายจากวิทยากรและร่วมทำกิจกรรมที่ทางโรงเรียนและวิทยากรจัดขึ้น	- มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน - ปฏิบัติตามข้อบังคับของโรงเรียน - รักษาชื่อเสียงของโรงเรียน

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กิจกรรม/โครงการ	เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนา	รูปแบบกิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย	ช่วงเวลาในการพัฒนา	สิ่งที่นักเรียนได้รับมอบหมาย/ปฏิบัติ	ตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบ
11.โครงการปรับพฤติกรรมนักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์	ปลูกฝังและส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง การมีทัศนคติและการปรับพฤติกรรมไปในทางที่ถูกต้อง	คัดเลือกนักเรียนที่ถูกตัดคะแนนความประพฤติ 100 คะแนนขึ้นไปมาฝึกอบรมการปฏิบัติตนให้เหมาะสมโดยการดูแลอย่างใกล้ชิด พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้สึกระหว่างครูและนักเรียน ฝึกกายบริหาร	ปวช.1-3	24-26 ต.ค.	นั่งสมาธิให้จิตใจสงบ ทำกิจกรรมที่สร้างความคุ้นเคยระหว่างครูกับนักเรียน ให้นักเรียนปฏิบัติงานกลุ่มที่ครูมอบหมาย ได้พูด แสดงความคิดและความรู้สึกของตนเองและฝึกความอดทน	- มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน - ปฏิบัติตามข้อบังคับของโรงเรียน - รักษาชื่อเสียงของโรงเรียน - บำเพ็ญประโยชน์ สร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชน
12.ค่ายผู้นำเยาวชน	สร้างความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองความสามัคคีและสร้างผู้นำเยาวชนที่มีประสิทธิภาพ	กิจกรรมค่ายพักแรม ทำกิจกรรมส่งเสริมทักษะความเป็นผู้นำของนักเรียน	ปวช.2	ธ.ค.	กิจกรรมกลุ่มตามฐานฝึก เช่น การเป็นหัวหน้ากลุ่ม การเป็นตัวแทนกลุ่ม	- บำเพ็ญประโยชน์ สร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชนและสังคม
13.ธรรมะเพื่อชีวิต (โครงการใหญ่) ค่ายคุณธรรมนำชีวิต	เสริมสร้างคุณธรรมและการดำรงตนอยู่ในสังคมให้ได้อย่างมีความสุข	กิจกรรมค่ายพักแรมมีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ทำให้ง่ายในชีวิตประจำวัน	ปวช.1	ธ.ค.	นักเรียนเข้ารับฟังการอบรมคุณธรรมและกิจกรรมทางศาสนาที่พึงปฏิบัติ	- บำเพ็ญประโยชน์ สร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชนและสังคม

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กิจกรรม/โครงการ	เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนา	รูปแบบกิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย	ช่วงเวลาในการพัฒนา	สิ่งที่นักเรียนได้รับมอบหมาย/ปฏิบัติ	ตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบ
14. ค่ายอาสาพัฒนาชนบท	การรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้จักความรับผิดชอบ เสียสละอดทน ความคิดสร้างสรรค์และการทำงานเป็นทีม	กิจกรรมร่วมกันระหว่างนักเรียนและคนในชุมชน ในการช่วยตกแต่ง ซ่อมแซมปรับปรุงสถานศึกษาให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้น โดยการนำเอาความรู้ทักษะวิชาชีพของนักเรียนมาใช้	ปวช.1-3 และ ปวส.1-2	มี.ค.	การช่วยเหลือ ตกแต่ง ซ่อมแซม ปรับปรุงสถานศึกษาให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้น	- ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - ปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบ - ตรวจสอบความปลอดภัยของเครื่องมือและสถานที่ในการปฏิบัติงาน - ยอมรับผลการกระทำของตนทั้งที่ดีและไม่ดี - มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน - บำเพ็ญประโยชน์สร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชน

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กิจกรรม/โครงการ	เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนา	รูปแบบกิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย	ช่วงเวลาในการพัฒนา	สิ่งที่นักเรียนได้รับมอบหมาย/ปฏิบัติ	ตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบ
15. กิจกรรมงาน A.T.E. ทักษะสัมพันธ์	การให้โอกาสแสดงความสามารถทางวิชาชีพและความรับผิดชอบในการจัดเตรียมงาน	กิจกรรมการประดิษฐ์สิ่งของ การจัดนิทรรศการเทคโนโลยีของรถยนต์ การบริการชุมชนในการซ่อมรถจักรยานยนต์และเครื่องใช้ไฟฟ้า การแข่งขันทักษะวิชาชีพ	ปวช.1-3	พ.ย.	การจัดเตรียมสถานที่การติดตั้งอุปกรณ์จัดแสดง การซ่อมรถจักรยานยนต์และเครื่องใช้ไฟฟ้า การเข้าร่วมแข่งขันทักษะวิชาชีพของสาขาต่างๆ	- ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน - ปฏิบัติตามข้อบังคับของโรงเรียน
16.โครงการบรรพชาสามเณรเฉลิมพระเกียรติ	การมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม และอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย	ศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนและปฏิบัติกิจของสามเณร	ปวช.1-3	3 วัน	เข้าร่วมพิธีบรรพชาสามเณร	- มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน - บำเพ็ญประโยชน์สร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชน
17. โครงการคนรักหนังสือ	การปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนรักษาฐานะสมบัติของโรงเรียน	การอบรมให้ความรู้และจัดกิจกรรมการซ่อมแซมหนังสือที่ชำรุดในห้องสมุดของโรงเรียน	ปวช.1-3 (7 คน)	มิ.ย. – ต.ค. ธ.ค. – เม.ย.	ซ่อมแซมหนังสือที่ชำรุดจากห้องสมุดให้ได้มาตรฐาน ถูกต้อง	- ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - ปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบ - รักษาทรัพย์สินของโรงเรียน

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กิจกรรม/โครงการ	เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนา	รูปแบบกิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย	ช่วงเวลาในการพัฒนา	สิ่งที่นักเรียนได้รับมอบหมาย/ปฏิบัติ	ตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบ
18. กิจกรรมวันต้นไม้ประจำปีของชาติ	การสร้างความสงบร่มเย็นในโรงเรียน ปลูกฝังถึงประโยชน์และความสำคัญของต้นไม้	การปลูกและบำรุงรักษาต้นไม้ทั้งในบริเวณโรงเรียนและชุมชนใกล้เคียง	ปวช.1-3 (40 คน)	1 วัน	บำรุงรักษาต้นไม้ ดायวัชพืช พรวนดิน ใส่ปุ๋ยและปลูกต้นไม้	- ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - ปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบ - มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน - บำเพ็ญประโยชน์สร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชน
19. โครงการพัฒนาชุมชนภายในและภายนอกโรงเรียน (โครงการใหญ่) กิจกรรมพัฒนาปรับปรุงสิ่งแวดล้อมชุมชนรอบนอกโรงเรียน	การปลูกฝังให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม รู้จักเสียสละและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม	กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์โดยการทำความสะอาด	ปวช.1-3 (100 คน)	มิ.ย. – ก.พ.	ทำความสะอาดบริเวณวัด ศาลาและห้องน้ำของวัดแก้วฟ้าจุฬามณี	- ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน - บำเพ็ญประโยชน์สร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชน

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กิจกรรม/โครงการ	เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนา	รูปแบบกิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย	ช่วงเวลาในการพัฒนา	สิ่งที่นักเรียนได้รับมอบหมาย/ปฏิบัติ	ตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบ
20. โครงการพัฒนาชุมชนภายในและภายนอกโรงเรียน(โครงการใหญ่) กิจกรรมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพแก่ชุมชน	การปลูกฝังให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม รู้จักเสียสละ และบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม	เป็นการจัดบอร์ดให้ความรู้และทางป้องกันรักษาแก่นักเรียน บุคลากรในโรงเรียน และชุมชนรอบนอกโรงเรียนเกี่ยวกับโรคภัยต่างๆที่เป็นปัญหาอยู่ในขณะนั้น	ปวช.1-3 (50 คน)	มิ.ย. – ก.พ.	จัดบอร์ดให้ความรู้และทางป้องกันรักษา จัดทำแผ่นพับ รวมทั้งแจกแผ่นพับแก่ชุมชนโดยรอบ	- ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน - บำเพ็ญประโยชน์สร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชน
21. โครงการบำรุงรักษารถยนต์เพื่อชุมชน	ทักษะทางวิชาชีพของนักเรียนและความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน	บำรุงรักษารถยนต์ของคนในชุมชนใกล้เคียง	ปวช.1-3 (400 คน)	ก.ค. – ม.ค.	การล้างทำความสะอาด เปลี่ยนถ่านน้ำมันเครื่อง ตรวจสอบระบบไฟฟ้า แสงสว่าง ตรวจสอบบริการระบบเบรก	- ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - ปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบ - ตรวจสอบความปลอดภัยของเครื่องมือและสถานที่ในการปฏิบัติงาน - ยอมรับผลการกระทำของตนทั้งที่ดีและไม่ดี - มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กิจกรรม/โครงการ	เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนา	รูปแบบกิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย	ช่วงเวลาในการพัฒนา	สิ่งที่นักเรียนได้รับมอบหมาย/ปฏิบัติ	ตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบ
22. กิจกรรมงานวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญแห่งชาติ	การมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม และอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย	กิจกรรมพิธีไหว้ครู กิจกรรมหล่อเทียนและถวายเทียนพรรษา กิจกรรมวันแม่แห่งชาติ กิจกรรมประเพณีลอยกระทง กิจกรรมวันพ่อแห่งชาติ กิจกรรมทำบุญวันขึ้นปีใหม่	ปวช.1-3	มิ.ย. – ต.ค. ธ.ค. – เม.ย.	การดำเนินกิจกรรมต่างๆได้แก่ การประดิษฐ์พานไหว้ครู การเวียนเทียน การหล่อเทียน การเข้าร่วมกิจกรรม การประดิษฐ์กระทง การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา ณ วัดแก้วฟ้าจุฬามณี วัดใหม่ทองเสน และวัดจันทร์สโมสร	- ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - ยอมรับผลการกระทำของตนทั้งที่ดีและไม่ดี - มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน - ปฏิบัติตามข้อบังคับของโรงเรียน
23. โครงการส่งเสริมความสะอาดห้องเรียน (โครงการใหญ่) กิจกรรมนักเรียนร่วมใจลดมลพิษในอาคารเรียนและ กิจกรรมประกวดความสะอาดในห้องเรียน	การปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น	กิจกรรมทำความสะอาดในห้องเรียนมีการแข่งขันประกวดความสะอาดในห้องเรียน	ปวช.1-3	ก.ค. พ.ย.	กิจกรรมทำความสะอาดในห้องเรียนลดรอยขีดเขียนตามโต๊ะเรียน ผนังห้องเรียน	- ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - รักษาทรัพย์สินของโรงเรียน

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กิจกรรม/โครงการ	เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนา	รูปแบบกิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย	ช่วงเวลาในการพัฒนา	สิ่งที่นักเรียนได้รับมอบหมาย/ปฏิบัติ	ตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบ
24. กิจกรรมตรวจสุขภาพประจำปี	การปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองด้านสุขภาพอนามัย	กิจกรรมตรวจสุขภาพ	ปวช.1-3	มิ.ย. – ต.ค. ธ.ค. – เม.ย.	เข้ารับการตรวจและคำแนะนำในการดูแลรักษาสุขภาพอย่างถูกต้อง	- การรักษาดูแลสุขภาพอนามัยของตนเอง
25. กิจกรรมการได้รับเกียรติบัตรและโล่เกียรตินิยมของโรงเรียน	การยกย่องชื่นชมและให้นักเรียนผู้อื่นเขาเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน	เป็นกิจกรรมที่ยกย่องเชิดชูเกียรติให้กับนักเรียนที่มีความขยันหมั่นเพียรในการเรียนและปฏิบัติงานรวมถึงผู้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมประพฤติตนอยู่ในกฎระเบียบของโรงเรียนและสังคม ไม่สร้างความสะดวกสบายให้กับผู้อื่น	ปวช.1-3	มิ.ย. – ต.ค. ธ.ค. – เม.ย.	ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างด้านการเรียน ความประพฤติ	- ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน - ปฏิบัติตามข้อบังคับของโรงเรียน
26. กิจกรรมกีฬา	การรู้จักแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย	การแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียน ประเภทต่างๆ และการแสดงดนตรีของนักเรียน	ปวช.1-3	ธ.ค.	เข้าร่วมการแข่งขัน จัดเตรียม ขบวนพาเหรดและจัดเวทีการแสดงดนตรี	- ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กิจกรรม/โครงการ	เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนา	รูปแบบกิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย	ช่วงเวลาในการพัฒนา	สิ่งที่นักเรียนได้รับมอบหมาย/ปฏิบัติ	ตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบ
27. กิจกรรมวันเด็ก	การรู้จักแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย	กิจกรรมการแสดงดนตรีของนักเรียน และงานจัดซุ้มเกมของหมวดวิชาต่างๆ	ปวช.1-3	ธ.ค.	จัดและเก็บเวทีการแสดงดนตรีและระบบไฟในการแสดงของวงดนตรีวงต่างๆของโรงเรียน	- ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - ยอมรับผลการกระทำของตนทั้งที่ดีและไม่ดี - มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน - ปฏิบัติตามข้อบังคับของโรงเรียน
28. โครงการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน (โครงการใหญ่) กิจกรรมเลือกตั้งประธานนักเรียน	การปลูกฝังมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของพลเมืองที่ดี	การหาเสียงโดย การแสดงนโยบายหน้าเสาธง การติดป้ายประกาศเชิญชวนให้ร่วมลงคะแนนเสียง และการลงคะแนนเลือกตั้งประธานนักเรียน	ปวช.1-3	ม.ค.	การหาเสียง และการลงคะแนนเลือกตั้งประธานนักเรียน	- มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน - ไม่ละเลยสิทธิและหน้าที่ของตน

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กิจกรรม/โครงการ	เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนา	รูปแบบกิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย	ช่วงเวลาในการพัฒนา	สิ่งที่นักเรียนได้รับมอบหมาย/ปฏิบัติ	ตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบ
29. โครงการแว่นว้ตกร	การเปิดโอกาสให้นักเรียนใช้ความคิดสร้างสรรค์คิดค้นประดิษฐ์นวัตกรรมใหม่ๆจากวัสดุเหลือใช้เป็นการปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักทำงานเป็นทีมและเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน	การแข่งขันการสร้างสรรค์คิดค้นสิ่งประดิษฐ์นวัตกรรมใหม่	ปวช.1-3	ส.ค.	ใช้ความคิดสร้างสรรค์คิดค้นประดิษฐ์นวัตกรรมใหม่ๆจากวัสดุเหลือใช้	- ปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบ - มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน
30.โครงการส่งเสริมการอ่าน ห้องสมุดเคลื่อนที่ตะกร้าใส่ความรู้สู่ชุมชน	การจัดบรรยากาศบริเวณโรงเรียนให้เป็นบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ สนับสนุนให้นักเรียนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	การขอความร่วมมือในการนำหนังสือ วารสาร จุลสารต่างๆจากนักเรียน ครู และบุคคลในชุมชน	ปวช.1-3	ธ.ค.	การนำหนังสือ วารสาร จุลสารต่างๆ จัดส่งให้งานห้องสมุดเพื่อดำเนินการจัดความรู้สู่นักเรียนและชุมชน	- มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน - ไม่ละเลยสิทธิและหน้าที่ของตน
31. กิจกรรมปัจฉิมนิเทศและค่ายปัจฉิมนิเทศนักเรียน	การเสริมสร้างความรัก สามัคคี และตระหนักรู้ในหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำงาน	การฟังโอวาทจากครูและคำกล่าวววยพรจากน้องสูที่ พี่สู่น้อง การแสดงดนตรีเพื่ออำลารุ่นพี่ติดเข็มกลัดจากรุ่นน้องและถอดเข็มแสดงความยินดี	ปวช.3	ก.พ.	นักเรียน ปวช.1 และ 2 จัดเตรียมการแสดงดนตรี เข็มกลัด และช้่มสำหรับรุ่นพี่	- ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ - ไม่ละเลยสิทธิและหน้าที่ของตน

จากการสังเกต สัมภาษณ์ ครูและนักเรียน และการสนทนากลุ่มนักเรียน ทำให้ได้กิจกรรมที่มีความโดดเด่นในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน จำนวน 7 กิจกรรม ได้แก่

1. โครงการเตรียมความพร้อมนักเรียน เป็นกิจกรรมก่อนเปิดภาคเรียนจัดขึ้นสำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 1 ถือเป็นกิจกรรมแรกๆที่นักเรียนได้เข้าร่วมกับทางโรงเรียนเพื่อฝึกระเบียบของโรงเรียนที่นักเรียนพึงปฏิบัติ การรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองและการปรับสภาพความพร้อมในการเป็นนักเรียนสายอาชีวศึกษา ลักษณะกิจกรรมเป็นค่ายกิจกรรมพักแรมมีการอบรมและให้ความรู้โดยวิทยากรและการฝึกระเบียบวินัยโดยอาจารย์งานปกครองโดยการแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม โดยนักเรียนแต่ละกลุ่มจะมีหน้าที่ฝึกปฏิบัติตามแบบธรรมเนียมของโรงเรียน ได้แก่ การทำความสะอาด การฝึกระเบียบแถว การเช็คยอดนักเรียน การรับประทานอาหาร การตรงต่อเวลา เป็นต้น

2. กิจกรรมงาน A.T.E. ทักษะสัมพันธ์ เป็นกิจกรรมต่อเนื่องที่โรงเรียนปฏิบัติเป็นประจำทุกปีถือเป็นงานใหญ่ที่นักเรียนทุกคนต่างให้ความสนใจและรอคอย ลักษณะของกิจกรรมเป็นการจัดนิทรรศการเทคโนโลยีของรถยนต์ กิจกรรมการประดิษฐ์สิ่งของ การบริการชุมชนในการซ่อมรถจักรยานยนต์และเครื่องใช้ไฟฟ้า และการแข่งขันทักษะวิชาชีพ เพื่อให้โอกาสนักเรียนได้แสดงความรู้ ความสามารถทางวิชาชีพ และการมีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อการจัดเตรียมงานเริ่มตั้งแต่การสมัครเข้าร่วมคัดเลือกเพื่อเข้าเป็นตัวแทนแข่งขันทักษะวิชาชีพ การจัดเตรียมสถานที่การติดตั้งอุปกรณ์จัดแสดงเทคโนโลยียานยนต์และไฟฟ้า การร่วมแสดงดนตรีของนักเรียน นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมวิชาชีพประเภทหัตถกรรมที่เป็นประโยชน์แก่นักเรียน

3. กิจกรรมค่ายคุณธรรมนำชีวิต เป็นกิจกรรมต่อเนื่องที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีสำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 1 ลักษณะกิจกรรมเป็นค่ายพักแรมที่มีการเสริมสร้างคุณธรรมและการดำรงตนอยู่ในสังคมให้ได้มีความสุขโดยครูอาจารย์ของโรงเรียนและวิทยากรที่โรงเรียนเชิญมาเป็นผู้อบรมสั่งสอนโดยเน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่นักเรียนสามารถทำได้ง่ายในชีวิตประจำวัน เช่น ความรับผิดชอบต่อตนเองในการศึกษาเล่าเรียน การประพฤติปฏิบัติกรรมที่เหมาะสม ความซื่อสัตย์ เป็นต้น และมีการยกตัวอย่างที่ดีและไม่ดีมาใช้ในการเปรียบเทียบเพื่อให้นักเรียนเห็นผลที่จะเกิดขึ้นและเลือกปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

4. กิจกรรมค่ายจริยธรรม เป็นกิจกรรมต่อเนื่องที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีสำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 2 ลักษณะกิจกรรมเป็นการอบรมเกี่ยวกับการทำความดี การพัฒนาตนเองและความสำคัญของการรู้หน้าที่ มีการบรรยายธรรมและปฏิบัติกิจกรรมธรรมะ พัฒนาบริเวณวัดและทำกิจกรรมกลุ่ม โดยมีการหมุนเวียนสถานที่ วิทยากร พระอาจารย์ และคุณธรรมในการอบรม

สั่งสอนก็จะปรับตามสภาพในขณะนั้นของนักเรียนนั่นคือนักเรียนมีความหย่อนยานคุณธรรมข้อใดมากที่สุดก็จะเลือกมาปรับปรุงส่งเสริมเป็นอันดับแรกแล้วสลับเปลี่ยนคุณธรรมข้อต่างๆไปตามความเหมาะสมของสถานการณ์ปัจจุบัน

5. กิจกรรมค่ายพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นกิจกรรมต่อเนื่องที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีสำหรับนักเรียนชั้นปีที่ 3 เพื่อให้นักเรียนปรับตัวให้เหมาะสมเพื่อพัฒนาตนให้มีคุณภาพ นำหลักธรรมไปใช้ในการดำรงชีวิตและการทำงานให้เกิดความสุข ลักษณะกิจกรรมเป็นค่ายกิจกรรมพักผ่อน มีการอบรมและให้ความรู้โดยพระอาจารย์และวิทยากรรับเชิญรวมถึงการแสดงศิลปวัฒนธรรมไทย นักเรียนฟังบรรยายจากวิทยากรและร่วมทำกิจกรรมที่ทางโรงเรียนและวิทยากรจัดขึ้น

6. โครงการปรับพฤติกรรมนักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นโครงการที่จัดขึ้นโดยอาศัยข้อมูลการจัดกิจกรรมจากงานวิจัยของโรงเรียนเพื่อปรับพฤติกรรมของนักเรียน โดยคัดเลือกนักเรียนที่ถูกตัดคะแนนความประพฤติ 100 คะแนนขึ้นไปมาฝึกอบรมการปฏิบัติตนให้เหมาะสม โดยการกำกับดูแลอย่างใกล้ชิด พุดคุยแลกเปลี่ยนความรู้สึกระหว่างครูและนักเรียน ให้นักเรียนบำเพ็ญประโยชน์ด้วยการทำงานช่วยเหลือชาวบ้าน ทั้งนี้เพื่อปลูกฝังและส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนและมีความตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคม ก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีและการปรับพฤติกรรมไปในทางที่ถูกต้อง ลักษณะของกิจกรรมประกอบด้วย การนั่งสมาธิให้จิตใจสงบ การทำกิจกรรมและพุดคุยสร้างความคุ้นเคยระหว่างครูกับนักเรียน ให้นักเรียนปฏิบัติงานกลุ่มที่ครูมอบหมาย ได้พุดแสดงความคิดและความรู้สึกของตนเอง รวมถึงกิจกรรมกายบริหารเพื่อฝึกความอดทนของนักเรียนให้ได้ระลึกและสำนึกถึงความผิดที่ได้กระทำ

7. กิจกรรมค่ายอาสาพัฒนาชนบท เป็นกิจกรรมร่วมกันระหว่างนักเรียนและคนในชุมชนต่างจังหวัด ในการช่วยตกแต่ง ซ่อมแซม ปรับปรุงสถานศึกษาให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้น โดยการนำเอาความรู้ทักษะวิชาชีพของนักเรียนมาใช้อย่างปฏิบัติจริง

การจัดการเรียนการสอน

จากการสังเกต สัมภาษณ์ นักเรียนและครูถึงการจัดการเรียนการสอนของครูในห้องเรียน ได้แก่ ครูหมวดวิชาสามัญพื้นฐาน ครูหมวดวิชาชีพและหมวดวิชาเลือกเสรี รวม 3 ท่าน พบว่าการจัดกิจกรรมการสอนของครูหมวดวิชาสามัญพื้นฐานและหมวดวิชาเลือกเสรีมีการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนเริ่มจากการบอก ทำความเคารพ “ทั้งหมดตรง” ครูประจำวิชาเช็คชื่อเข้าห้องเรียนก่อนเริ่มสอนทำให้นักเรียนมาเข้าห้องเรียนตรงเวลา นักเรียนที่มาสายครูมีการถามสาเหตุก่อนแล้วจึงให้นักเรียนคิดรูปแบบ การลงโทษตนเอง สำหรับการจัดการเรียนการสอนที่โรงฝึกงานของครูหมวดวิชาชีพจะมีการเช็คยอดนักเรียนก่อนเข้าโรงงานทุกครั้งโดยให้นักเรียน

ทุกคนนับเลขแล้วหัวหน้าห้องเป็นผู้รายงานยอด เช่น “ผมนาย.....หัวหน้าห้อง ปวช.2/13 ยอดมาเรียน 40 คนครับ” ก่อนที่ผู้สอนจะตรวจ เครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ที่ต้องใช้ก่อนเข้าโรงเรียน นักเรียนที่มีมาสายหรือมีปัญหาเรื่องการแต่งกายและการเตรียมความพร้อมของอุปกรณ์การเรียนนั้นผู้สอนใช้วิธีการกายบริหารเพื่อให้นักเรียนสำนึกข้อผิดพลาดของตน เช่น วิดพื้น ลูกนั่ง เป็นต้น เมื่อเตรียมความพร้อมเรียบร้อยแล้วครูผู้สอนจะอนุญาตเข้าโรงเรียนโดยหัวหน้าห้องสั่ง “ทั้งหมดตรง ขวาซ้ายหัน”

ระหว่างการจัดการเรียนการสอนครูจะมีการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนโดยการตักเตือน การอบรมสั่งสอนด้วยคำพูดและการเปรียบเทียบ เช่น “เวลาบกระดานให้สะอาด นะคะเหมือนกับเวลาเราแต่งกายเนื้อตัวต้องดูแลรักษาความสะอาดนะลูก” โดยการอบรมดังกล่าวจะใช้วิธีการที่นักเรียนผ่อนคลายไม่เครียดแต่ต้องสำนึกในความผิดของตนเอง การขอความร่วมมือจากนักเรียนด้วยคำพูดที่สุภาพ เช่น “ใครช่วยครูทำข้อนี้ได้บ้างครับ....ขอบคุณมากครับ” เป็นวิธีการที่ได้ผลค่อนข้างมากนักเรียนมีความพึงพอใจและเต็มใจที่จะปฏิบัติตามครูเมื่อได้รับการขอความร่วมมืออย่างสุภาพ การยกตัวอย่างประกอบ เช่น มีการยกตัวอย่างสถานการณ์บ้านเมืองให้นักเรียนเห็นถึงการรู้จักรับผิดชอบหน้าที่ในส่วนของตนและเคารพกฎหมาย วิธีการเช่นนี้เป็นวิธีการที่นักเรียนสามารถเข้าถึงและเห็นภาพได้ชัดเจนจากสถานการณ์ใกล้ตัวที่นักเรียนรับรู้ได้ทั้งยังเห็นถึงผลเสียของการเป็นผู้ขาดความรับผิดชอบได้อย่างชัดเจนทำให้นักเรียนเลือกปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม วิธีการการเสริมแรงด้วยคำพูดที่สร้างแรงผลักดันหรือแรงกระตุ้นเพื่อให้นักเรียนตระหนักถึงผลที่ตนจะได้รับ เช่น ความตั้งใจในวันนี้จะส่งผลต่ออนาคตการเรียนหรือการทำงานในวันข้างหน้า

จากลักษณะการเรียนสายช่างที่จะต้องให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อในการปฏิบัติงานโดยเฉพาะความปลอดภัยเป็นสำคัญการให้คำชี้แจงนักเรียนก่อนปฏิบัติงานเป็นประจำจึงเป็นการสร้างคุณลักษณะการปฏิบัติงานที่ดีและมีความจำเป็นที่ครูควรนำมาใช้ โดยการใช้คำพูดชี้แจงก่อนเริ่มปฏิบัติงานนั้นมุ่งเน้นเกี่ยวกับสิ่งที่นักเรียนจะต้องระมัดระวังในการปฏิบัติงาน ความละเอียดรอบคอบ และเรื่องระเบียบในการเรียนหรือการปฏิบัติงานแต่ละครั้ง เป็นต้น รวมถึงการมีระยะเวลาเป็นตัวกำหนดและมีผลงานเป็นสิ่งที่พิสูจน์ความรับผิดชอบต่อในการปฏิบัติงานของนักเรียนได้จะทำให้นักเรียนเห็นผลของความรับผิดชอบต่อตนเองได้อย่างชัดเจน สำหรับการลงโทษที่ครูใช้ เช่น การยืน การหักคะแนน การลูกนั่ง เป็นต้น ในส่วนของงานให้รางวัลเป็นรายบุคคลมีเป็นส่วนน้อยเท่าที่ครูใช้จะเป็นการชมเชยและให้รางวัลในภาพรวมของห้องเรียน เช่น รางวัลห้องเรียนที่สะอาด รางวัลห้องเรียนที่นักเรียน

มีความประพฤติดี การตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ เช่น การเช็คชื่อเข้าเรียน การตรวจสอบอุปกรณ์การเรียน เป็นต้น นอกจากนี้ครูยังใช้การจัดการเรียนการสอนแบบ “เพื่อนช่วยเพื่อน” เนื่องจากในการฝึกปฏิบัติในแต่ละสัปดาห์แต่ละกลุ่มจะได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานที่ต่างกันพอสัปดาห์ถัดไปก็จะสลับหมุนเวียนกันไปเรื่อยๆโดยเพื่อนนักเรียนที่มีความชำนาญเชี่ยวชาญและเป็นที่ยอมรับของผู้สอนว่ามีความรู้และความรับผิดชอบที่ดีจะรับหน้าที่ในการช่วยฝึกงานและเป็นแบบอย่าง ให้เพื่อน และจากการสังเกตพบว่าการที่ครูผู้สอนแสดงถึงความเข้าใจและมีการผ่อนคลายกฎระเบียบยืดหยุ่นให้นักเรียนในบางครั้งสามารถช่วยสร้างบรรยากาศในการเรียนที่เป็นกันเองและง่ายต่อการแนะนำสั่งสอนนักเรียนให้ปฏิบัติตาม

อาจารย์ผู้สอนหมวดวิชาสามัญ

“ ทุนเดิมของค่านักเรียนชายจะชี้แจงเราต้องให้โอกาสเค้ายืดหยุ่นในการที่จะทำให้เค้ารับผิดชอบดีดีนะพี่จะใช้การตรวจเช็คเป็นประจำอย่างหนังสือเนี่ยถ้าไม่เอามากก็ทำโทษเบาๆยื่นบ้างอะไรบ้าง ถ้ากรณีประเภทหลายคนก็จะให้อาจารย์ที่ปรึกษาช่วยกันกระตุ้นคืออาจารย์เค้าจะช่วยเรียกไปอบรมหรืออย่างไรก็ตามแต่สไตล์ของอาจารย์ที่ปรึกษาคือเราจะร่วมมือกันนะ อาจารย์ที่ปรึกษาเค้าก็จะช่วยดำเนินการเด็กก็จะดีขึ้นแต่ถ้ายังไม่ดีขึ้นนี้ก็จะถึงปกครอง...”

(อาจารย์หมวดวิชาภาษาไทยและภาษาอังกฤษ: สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2551)

“อาจารย์เค้าจะตรวจงานหลังเช็คชื่อทุกคาบครบแล้วแต่ว่าสั่งให้เอาอะไรมาอย่างตรวจบ่อยๆก็หนังสือ ส่วนใหญ่ก็เอามากันเกือบทุกคนเพราะรู้ว่าเค้าตรวจเป็นประจำ ถ้าไม่เอามากก็โดนยื่น มันก็เมื่อยนะทั้งคาบเลย”

(นักเรียนคนที่ 1 ปวช.1/11: สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2551)

“อาจารย์เค้าก็จะมีว่าครบเวลาเราไม่ค่อยฟังหรืองานเราไม่เรียบร้อยแต่ดูแบบตลกๆนักเรียนไม่เครียด”

(นักเรียนคนที่ 2 ปวช.1/11: สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2551)

อาจารย์ผู้สอนหมวดวิชาชีพ

“ถ้าสอนพวกทฤษฎีห้วงงานก็จะสอนแบบไม่เครียดนะให้เค้าได้หัวเราะบ้าง....สอนเค้าเสมอคือในการปฏิบัติงานตรงนี้เราต้องรับผิดชอบงานมากๆ โดยเฉพาะความปลอดภัย ครูจะชี้แจงก่อนว่าระเบียบในการเรียนของเราเป็นแบบนี้ใครมีข้อสงสัยอะไรให้ถามก่อน ทีนี้ผลถ้าเค้าไม่ฟังเราชี้แจงไม่รับผิดชอบตรงนั้นมันก็จะมียู 2 แบบคือบอกเรากับไม่บอกเรา ถ้าบอกเราแล้วก็ไม่มีปัญหาตักเตือนกันไป แต่ถ้าไม่บอกนี่จะใช้วิธีทำโทษทั้งห้องเค้าก็จะออกมายอมรับไม่อย่างนั้นเพื่อนทุกคนโดนหมดพวกนี้รักเพื่อน ทีนี้พอเข้าใจระบบกันเวลาทำพลาดก็จะบอกแล้วละ แล้วก็ใช้การชี้แจงถึงผลลัพธ์ที่เค้าจะได้ไปอย่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบางทีก็บอกเค้าถ้าเกรดไม่ถึงเจอกันนะมันก็เป็นแรงผลักดันเค้า ให้เค้าพยายาม มีคนหนึ่งตั้งขึ้นมาจาก 3.1 ไป 3.7 เลยทีนี้พอจะเรียนต่อจะโควตาเค้าก็มีโอกาสมากขึ้น ก็บอกเค้าคือชี้แจงถึงผลที่เค้าจะได้เด็กส่วนใหญ่พูดดีด้วยเหตุผลก็เข้าใจ ”

(อาจารย์แผนกวิชาช่างยนต์: สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2551)

“เค้าจะบอกเราเสมอๆ ให้รู้หน้าที่ตัวเอง อะไรที่ต้องทำให้ดี เค้าก็ย้ำเรื่อยแหละเค้าบอกว่าให้รู้เวลารู้นาทีนะ ตอนไหนต้องทำอะไร ยิ่งเรื่องเรียนเค้าจะย้ำบ่อย ก็มีชุดด้วยการชู้ของเค้ามันก็ได้ผลนะแบบว่าถ้าไม่ได้อย่างที่เค้ากำหนดไว้ก็“งานเข้า”....เค้าลงโทษนะแต่แบบตลกๆมากกว่าแต่บางทีก็อายนะก็ไม่อยากโดนบ่อยๆ”

(นักเรียนคนที่ 1 ปวช.3/1: สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2551)

“เค้าก็จะชู้นะพี่ ยิ่งเรื่องเรียนเรื่องงานต่างๆ....แต่ผมก็เข้าใจนะเค้าหวังดีเพื่อประโยชน์ของตัวเองเองอะ....ไหนพี่เด็กช่างอะเวลารับเข้าทำงานนะเค้าก็ต้องตั้งเกณฑ์ไว้สูงๆแหละ ต้องเลือกกันนิดนึงเพราะจริงๆก็ไม่ได้เรียนยากอะไร เค้าก็เลือกเอาเกรดดีๆ คนที่ทำงาน รับผิดชอบงานเค้าได้ ไม่ทำงานเค้าเสียนะ”

(นักเรียนคนที่ 2 ปวช.3/1: สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2551)

อาจารย์ผู้สอนหมวดวิชาเลือกเสรี

“เด็กส่วนใหญ่เนี่ยถ้าเราไปเน้นในทางที่เรียกว่าแข่งกับเค้ามากเนี่ย เค้าก็...เชื่อเรานะ แต่เราก็ควบคุมเค้าได้ช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้นเอง หลังจากนั้นเค้าจะอยู่นอกระบบหรือในระบบเราก็ไม่สามารถทราบได้ครับ การควบคุมของเราเพื่อขอความร่วมมือจากเค้า ในการส่งงานอะไรก็ตามแต่ขอความร่วมมือ เอนน่าจะขยันมาเรียนนะ มาเรียนให้บ่อยครั้ง ส่งงานให้ครบนะ....บางที่เรามองในกลุ่มของห้องเรียนเราก็จะมีรางวัลสิ้นปี ปีใหม่อย่างเนี่ยเราก็ทำพวกสิ่งที่เค้าชอบ เช่น เหรียญพระวิษณุ แจกเค้าก็เป็นสิ่งหนึ่งที่บอกเค้าว่าถ้าทำตัวดีไม่มีปัญหา อันนี้เป็นภาวะส่วนตัวที่จะให้เด็กบอกกับเด็กไว้ว่าถ้าปฏิบัติตัวดีก็จะมีรางวัลให้แต่ถ้าไม่ดีในส่วนของทั้งห้องก็จะอดให้เค้าร่วมมือร่วมใจกัน อันนี้เป็นนโยบายของต่างคนต่างคิดนะ”

(อาจารย์ประจำวิชาเลือกเสรี: สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2551)

“อาจารย์เค้าเวลาจะบอกให้เราทำอะไรเค้าจะพูดดี ๆ กับเรา ผมชอบนะ เค้าดีกับเราทำไมเราจะไม่ดีกับเค้าละ งานส่งก็ไม่เคยขาด บางคนขาดเรียน ขาดงานส่งอาจารย์ก็ให้ย้อนหลังได้ถ้าเรามีเหตุผล”

(นักเรียนคนที่ 1 ปวช.2/13: สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2551)

“อาจารย์เค้ารู้จักพูดครับคือพูดแล้วเราอยากทำให้ไม่อยากจะให้เค้าเสียใจ เค้าพูดดีกับเราบอกเราให้ทำเราก็อยากทำ”

(นักเรียนคนที่ 2 ปวช.2/13: สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2551)

สื่อและแหล่งการเรียนรู้

จากการสังเกตและวิเคราะห์เอกสารพบว่าสื่อและแหล่งการเรียนรู้ของทางโรงเรียนจัดให้มีความสอดคล้องกับลักษณะและจุดประสงค์ของรายวิชา สำหรับรายวิชาที่เป็นวิชาสามัญที่เป็นวิชาพื้นฐานทั่วไปในการดำรงชีวิต มีการจัดการเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้โดยใช้หนังสือและเอกสารประกอบการเรียน อุปกรณ์เครื่องฉายแผ่นใส การเข้าปฏิบัติการในห้องทดลอง วิดีโอประกอบการเรียน การฝึกปฏิบัติจริงในสนามของโรงเรียน สื่อประเภทสิ่งพิมพ์ รวมทั้งมีการฝึกทักษะการฟังที่ห้องปฏิบัติการทางภาษาและห้องสมุด โดยเฉพาะห้องสมุดถือเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญภายในโรงเรียนปัจจุบันนักเรียนได้ประมาณ 150 คน มีเครื่องปรับอากาศ มีการจัดเรียงหนังสือไว้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย มีโต๊ะเก้าอี้ให้นักเรียนใช้นั่งอ่านหนังสืออย่างเพียงพอ มีมุมสืบค้นสารสนเทศ

ทางอินเทอร์เน็ต เครื่องคอมพิวเตอร์สำหรับสืบค้น จำนวน 12 เครื่อง นอกจากนั้นโรงเรียนยังมีแผนในการจัดทำบทเรียน e-learning และมีโครงการให้อาจารย์ร่วมมือกันพัฒนาสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้ได้นวัตกรรมใหม่ๆนำมาใช้ถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนต่อไป

สำหรับรายวิชาที่เป็นหมวดวิชาชีพและหมวดวิชาเลือกเสรี มีการจัดการเรียนรู้ทั้งเชิงทฤษฎีและฝึกปฏิบัติงาน การจัดการเรียนรู้เชิงทฤษฎีนั้นใช้สื่อประเภทสิ่งพิมพ์ หนังสือ เอกสาร ประกอบการเรียน คอมพิวเตอร์ และเครื่องมือเฉพาะ เช่น อุปกรณ์เขียนแบบ เป็นต้น สำหรับการฝึกปฏิบัติงานในโรงงานภายในโรงเรียนถือเป็นแหล่งการเรียนรู้และแหล่งฝึกประสบการณ์ที่สำคัญสำหรับนักเรียนทางโรงเรียนได้จัดตั้งอาคารฝึกงานและโรงฝึกงานรวมทั้งหมด 8 โรงงาน โดยการจัดการเรียนรู้ภายในโรงงานแต่ละโรงงานจะจัดแยกประเภทตามหมวดวิชาต่างๆ โดยสื่อ วัสดุ และอุปกรณ์ต่างๆที่เป็นเครื่องมือในการเรียนมีความพอเพียงต่อจำนวนนักเรียนของโรงเรียนและมีความแตกต่างกันไปตามจุดประสงค์การเรียนและการปฏิบัติงานของแต่ละโรงงาน เช่น รถยนต์ สำหรับหมวดวิชาเครื่องล่าง-ส่งกำลัง รถจักรยานยนต์สำหรับโรงฝึกงานวิชาจักรยานยนต์ แผงวงจรไฟฟ้าสำหรับหมวดวิชาไฟฟ้าประยุกต์ เครื่องปรับอากาศสำหรับหมวดวิชาติดตั้งและปรับอากาศ แท่นตะไบและเครื่องกลึงสำหรับโรงฝึกงานแผนกวิชาชีพพื้นฐาน และคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

การวัดและประเมินผล

จากการสังเกตการประเมินผลแต่ละคาบเรียนผู้สอนใช้การเก็บคะแนนจากใบงานหรือชิ้นงานตามแต่ที่ได้มอบหมายแต่ละคาบหรือสัปดาห์หากนักเรียนขาดเรียนและมาของานทำย้อนหลังครูจะสอบถามเหตุผลของการขาดเรียนและพิจารณาความเหมาะสมว่าสมควรให้ทำงานส่งย้อนหลังหรือไม่เพื่อให้นักเรียนรู้จักรับผิดชอบในการเรียนและการปฏิบัติงานของตนเอง

สำหรับขั้นตอนของการประเมินผลนั้นครูผู้สอนวิชาสามัญทั่วไปจะใช้การประเมินผลท้ายคาบด้วยแบบทดสอบโดยครูมีการพูดแสดงความไว้วางใจนักเรียนเรื่องความซื่อสัตย์และขอความร่วมมือนักเรียนให้ทำด้วยความสามารถของตนเองถ้านักเรียนยังไม่พอใจคะแนนสามารถขอสอบใหม่เพื่อปรับคะแนนให้ดีขึ้นได้ สำหรับครูผู้สอนวิชาชีพนั้นใช้การประเมินผลด้วยการทดสอบงานภาคปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่โดยครูกำหนดเกณฑ์และระยะเวลาให้นักเรียนได้ทราบก่อนเพื่อให้นักเรียนใช้ความสามารถและเกิดสำนึกรับผิดชอบต่องานที่ตนเองได้รับมอบหมาย ทั้งยังมีการให้ความยืดหยุ่นและให้โอกาสกับนักเรียนที่ไม่สามารถทำงานให้ลุล่วงได้ตามเกณฑ์และเวลาที่กำหนดแต่คะแนนที่ได้ก็จะได้ตามความเหมาะสมของประสิทธิภาพ ของผลงานและระยะเวลาที่ใช้ทั้งนี้นักเรียนจะต้องให้เหตุผลที่เหมาะสมถึงความผิดพลาดดังกล่าวเพื่อเป็น

การประเมินตนเองและยอมรับผลการตัดสินของครู ถ้าไม่มีเหตุผลเพียงพอครูก็จะให้เป็นไปตามนั้นส่วนนี้จึงทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่เป็นการเพิ่มโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความสามารถด้วยตนเองอย่างแท้จริงและยอมรับผลการกระทำของตนเองจึงเป็นการเสริมสร้างความรับผิดชอบที่ดีได้ทางหนึ่ง

สภาพแวดล้อม

การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทางสังคม ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

1.1 สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน

จากการสังเกตและสัมภาษณ์พบว่าสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนเต็มไปด้วยความร่มรื่นมีศาลาไทยเป็นศาลาพลอยโล่งขนาดใหญ่มีขนาดประมาณ 3x3 เมตร มีจำนวน 3 หลังสำหรับผ่อนคลายอิริยาบถและสังสรรค์ของนักเรียนมีความร่มรื่นและสะอาด ชุดม้าหินที่มีอยู่มากมายพอเพียงกระจายไปตามส่วนต่างๆของโรงเรียนได้ร่มไม้ใหญ่ มีถังขยะวางไว้ตามจุดบริเวณโรงอาหารและทั่วทั้งโรงเรียน ตามตึกเรียนมีตู้น้ำเย็นสำหรับบริการนำดื่มให้กับนักเรียน นอกจากนี้การมีสนามกีฬาและห้องดนตรีให้นักเรียนจะช่วยให้นักเรียนได้ใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมให้เกิดประโยชน์ เช่น การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ไม่ไปมั่วสุมทำพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น ทั้งนี้นักเรียนแต่ละชั้นปีจะมีการแบ่งหน้าที่เพื่อดูแลรักษาความสะอาดภายในโรงเรียนอย่างเป็นทางการ โดยครูผู้รับผิดชอบยังใช้การสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนมองเห็นคุณค่าหรือมองเห็นประโยชน์ของการปฏิบัติ เช่น การเข้าแถวซื้ออาหาร การมีวินัยเรียงลำดับจะทำให้มีความสะดวก คล่องตัว และสวยงาม ทำให้นักเรียนเกิดการยอมรับและเห็นด้วย บริเวณโต๊ะเรียนอาคารเรียนมีร่องรอยขีดเขียนบ้างเล็กน้อยแต่ยังอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ดีนอกจากนี้ร้านขายอาหารในโรงเรียนยังมีความเป็นระเบียบและสะอาดเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพอนามัย บริโภคอาหารที่สะอาดปลอดภัย และมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง

1.2 ห้องจริยศึกษา/ห้องส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

ห้องจริยศึกษา/ห้องส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเป็นห้องขนาดใหญ่กว่าห้องเรียนเล็กน้อยมีโต๊ะหมู่บูชาพระด้านหน้าห้องโต๊ะเรียนมีการจัดวางอย่างเป็นระเบียบและเว้นระยะห่างพอสมควรสำหรับการปฏิบัติกิจกรรมทางพุทธศาสนา

1.3 ป้ายคำขวัญภายในโรงเรียน

โรงเรียนมีการติดป้ายคำขวัญเพื่อใช้ในการรณรงค์ให้นักเรียนร่วมมือกันดูแลรักษาสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน บริเวณถึงชยะหน้าห้องน้ำที่มีการติดป้ายรักษาความสะอาด และเชิญชวนให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาดห้องน้ำให้น้ำใซ้อยู่เสมอ

2. สภาพแวดล้อมทางสังคม

สภาพแวดล้อมทางสังคมประกอบด้วย

- 2.1) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและครู
- 2.2) ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน
- 2.3) ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครอง
- 2.4) ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและครู

ผู้บริหารให้ความสำคัญกับตนเองและคอยสอดส่องไต่ถามปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นกับครู อยู่ตลอดเวลา หากครูอาจารย์คนใดมีปัญหา ก็สามารถเข้าปรึกษาหารือได้ หรือในกรณีที่ครู มีความประพฤติส่อไปในทางที่ไม่เหมาะสมก็จะใช้วิธีการเชิญมาพูดคุยตักเตือนและให้โอกาสแก้ไข ในสิ่งที่บกพร่อง นอกจากนั้นผู้บริหารยังสอดส่องและติดตามผลการปรับพฤติกรรมนักเรียน เช่น การออกตรวจเยี่ยมการจัดกิจกรรมการเข้าค่ายหรืออบรมนักเรียนนอกสถานที่เป็นประจำ มีการประชุมชี้แจงอบรมให้ครูอาจารย์ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นต้นแบบที่ดีแก่นักเรียน ทั้งหน้าที่ รับผิดชอบของครูและการแต่งกาย การติดตามผลจากครูงานปกครองถึงการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมนักเรียนไปในทางที่ดีขึ้น โดยผู้บริหารโรงเรียนยังสนใจเน้นย้ำให้ครูทุกคนมีจรรยาบรรณ ของครูตามข้อกำหนดที่ทางโรงเรียนได้ถือปฏิบัติติดต่อกันมาเพื่อร่วมกันสนับสนุนส่งเสริมนักเรียน ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามข้อกำหนดของโรงเรียนและยึดถือแนวทางปฏิบัติตนของครู เป็นต้นแบบ

“เรื่องครูนี้ก็สำคัญนะถ้าครูยังไม่ดีจะไปว่ากล่าวตักเตือนเด็กเค้าใครจะเชื่อ ก็ต้องรู้จักวางตัว ... บางทีผมก็มีเดินดูตามห้องเรียนคือถ้าครูเข้าสอน อยู่ในห้องสอนตามเวลา เด็กก็จะอยู่ในห้องนั้นแหละ นี่ก็ไม่ค่อยมีปัญหาอะไรเค้า รับผิดชอบกันดีอยู่แล้ว”

(อาจารย์ใหญ่: สัมภาษณ์ 18 ธันวาคม 2551)

“บางทีเวลาประชุมผู้ปฏิบัติงานน่ะกับอาจารย์บางคนบางเรื่อง ผอ.ท่านก็เตือนแต่แบบไม่ให้เจ็บซ้ำเตือนแบบให้ยิ้มๆแต่รู้สึกตัว แต่ไม่ได้ออกชื่อนะ”

(อาจารย์ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1: สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม, 2551)

“ผอ.ที่นี้เป็นมาทุกยุคทุกสมัยเวลามีกิจกรรมต่างๆ หรือออกค่ายอย่างนี้ ท่านจะออกตรวจเยี่ยมเป็นประจำ ดูเรื่องความเรียบร้อยต่างๆ ผู้ปกครองไปเยี่ยมเด็กก็เจอ ผอ.บ่อยไป”

(อาจารย์ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2: สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม, 2551)

“ถ้าคนไหนไม่ไหวแล้วก็ส่งปกครอง เด็กเค้าจะรู้ถ้าไปปกครองไม่มีใครอยากไปหรือหมายถึงว่าครูในห้องเรียนเอาไม่อยู่หรือมีพฤติกรรมที่เราเห็นว่ามันไม่ไหวนะ ก็จะถูกส่งไปที่นี้ เค้าก็จะมีขั้นตอนของเค้าตั้งแต่บำเพ็ญประโยชน์ต่างๆ ตัดแต่ไม้....ก็เพื่อพัฒนาพฤติกรรมเด็กนะ”

(อาจารย์ใหญ่: สัมภาษณ์ 18 ธันวาคม 2551)

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

จากการสังเกตและสัมภาษณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนพบว่า ครูและนักเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ครูให้ความเอาใจใส่ ดูแลสนใจนักเรียน มีการเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามข้อสงสัยในการเรียนและให้คำแนะนำกับนักเรียน ให้กำลังใจนักเรียน มีการนำกิจกรรมหรือเกมมาคั่นกลางระหว่างการเรียนเพื่อให้นักเรียนมีการผ่อนคลายและมีกิจกรรมร่วมกับครู นักเรียนมีความเคารพเชื่อฟัง กล้าซักถามข้อสงสัยและแสดงความคิดเห็นเมื่อถูกเรียกให้ตอบ และเมื่อได้รับคำแนะนำตักเตือนนักเรียนปฏิบัติตามคำแนะนำของครูได้ดี นักเรียนแสดงน้ำใจช่วยเหลือโดยการช่วยครูยกของหรือจัดเก็บอุปกรณ์หลังการเรียนและนักเรียนมีความสนิทสนมกับครู เช่น เมื่อมีข้อสงสัยในการเรียนภาคปฏิบัติมีการจูงแขนครูไปอธิบายที่โต๊ะ ทำให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อครูและการเรียนในรายวิชาของครูจากการสังเกตและสัมภาษณ์พบว่านักเรียนจะมีความสนิทสนมกับครูผู้สอนหมวดวิชาชีพและหมวดวิชาเลือกเสรีมากกว่าครูผู้สอนหมวดวิชาสามัญ เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนในวิชาหมวดวิชาชีพและหมวดวิชาเลือกเสรีใช้เวลาเรียนมากกว่าและมีการปฏิบัติงานที่ครูอาจารย์จะต้องดูแลอย่างใกล้ชิดมากกว่า

อาจารย์ผู้สอนหมวดวิชาสามัญ

“ความสนิทสนมกับเด็กก็ไม่มากนักนะ ไม่ได้ทำตัวเป็นกันเองกับเด็กมากแต่เราจะคุยกันอย่างกรณีที่เด็กเข้ามาพบมาหา คำกล่าวเข้าหาไม่ใช่ดูจนคำไม่กล้าเข้ามาพบแต่ไม่ได้เป็นกันเองมาก เราต้องวางตัวเพราะเราเป็นครูคำเป็นศิษย์พวกนี้ถ้าสนิทเกินก็จะเล่นเกินเพราะเด็กนะเด็กผู้ชายก็จะเล่นเกินไปเป็นกันเองมากเกินไปไม่ได้ค่ะ พอเราต้องการให้เป็นระเบียบขึ้นมาทีนี้ก็จะไม่เชื่อฟังแล้วและการที่เราพูดคุยกับคำตรงนี้เด็กก็จะทำอะไรเยอะในการอบรมสั่งสอนตัวอย่างที่ดีแบบอย่างที่ดีคำก็จะเอาไปคิดพัฒนาได้”

(อาจารย์หมวดวิชาภาษาไทยและภาษาอังกฤษ: สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2551)

“ก็ไม่ค่อยเข้าไปคุยด้วยเท่าไร ยกเว้นว่าไปถามเรื่องส่งงานก็พอได้”

(นักเรียนคนที่ 1 ปวช.1/11: สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2551)

“ไม่รับไม่ค่อยได้คุยกับอาจารย์...ก็ไม่รู้เหมือนกัน ไม่เหมือนอาจารย์ที่โรงงานคงได้เจอกันมากกว่ามั้ง”

(นักเรียนคนที่ 2 ปวช.1/11: สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2551)

อาจารย์หมวดวิชาชีพ

“ค่อนข้างสนิท มีอะไรคำจะกล้าบอกเราต้องพยายามสร้างความสนิทคุ้นเคย เข้าไปหาคำก่อนทีนี้จะพูดอะไร บอกอะไรก็ง่ายขึ้น”

(อาจารย์แผนกวิชาช่างยนต์: สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2551)

“ผมชอบเรียนกับคำนะ อาจารย์คำจะเฮฮาๆ คำแหย่เราบ้างเราแหย่คำบ้าง แต่พอคำต้องการความสงบเรียบร้อยในห้อง วินัยในห้องเราก็ต้องได้กับคำคือคำเฮฮาด้วยแล้วก็จริงจังด้วยนะ”

(นักเรียนคนที่ 1 ปวช.3/1: สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2551)

“ก็สนิทนะครับ คำจะมาดูมาคุยเป็นกลุ่มๆ เวลาทำอะไรเราก็กล้าถามคำพวกผมชอบคำทุกคนแหละ วันเกิดคำพวกผมยังไปร้องแฮปปี้เบิร์ดเดียให้หน้าโรงงานเลย”

(นักเรียนคนที่ 2 ปวช.3/1: สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2551)

อาจารย์ผู้สอนหมวดวิชาเลือกเสรี

“ถ้าเด็กคำมีความเข้าใจเราเนี่ยมันก็เหมือนๆเพื่อน มีอะไรคำก็จะปรึกษาเชื่อฟังเรามันก็ได้ผล แต่ถ้าคำไม่ศรัทธาเราพูดอะไรไปสักพักคำก็จะลืมนไป คำก็อาจจะไม่มีสติจดจำไปให้มันเกิดประโยชน์”

(อาจารย์ประจำรายวิชาเลือกเสรี: สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2551)

“ก็สนิทระดับนึงครับ ไม่ได้ถึงขนาดเล่นมากยังไงก็ยังเป็นอาจารย์”

(นักเรียนคนที่ 1 ปวช.2/13: สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2551)

“ผมก็คุยกับอาจารย์อยู่บ่อยๆ เวลาคำมาสอนงานเราอะครับ”

(นักเรียนคนที่ 2 ปวช.2/13: สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2551)

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครอง

จากการสังเกต สัมภาษณ์ และวิเคราะห์เอกสาร พบว่าแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนนั้นจะต้องเป็นความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครอง ในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครองนั้น โรงเรียนใช้การจัดประชุม การจัดกิจกรรม และการจัดส่งเอกสารเป็นสื่อในการสื่อสารกับผู้ปกครอง เพื่อให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียน ได้แก่ กิจกรรมประชุมผู้ปกครองภาคเรียนละ 1 ครั้ง กิจกรรมวันสำคัญ เช่น วันพ่อหรือวันแม่ นอกจากนั้นยังแจ้งข่าวสารตลอดจนเรื่องที่ผู้ปกครองควรสนใจในวารสารของโรงเรียนซึ่งจะจัดส่งให้กับผู้ปกครองภาคเรียนละ 1 ครั้งทางไปรษณีย์ ผู้ปกครองจะได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร วิชาการ การบริหารจัดการ ความเป็นไปในโรงเรียน แจ้งรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนตลอดจนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนไว้ในคู่มือครู-ผู้ปกครอง-นักเรียน/นักศึกษา

“มันเป็นความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครองซึ่งโรงเรียนพยายามที่จะสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นกับผู้ปกครองโดยผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆและสารสนเทศ....ก็ดีครับส่วนใหญ่แล้วผู้ปกครองให้ความร่วมมือมากกว่าร้อยละ 75”

(อาจารย์ใหญ่: สัมภาษณ์ 22 ธันวาคม 2551)

2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนนั้นทางโรงเรียนได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารซึ่งมีผู้แทนจากชุมชนร่วมการบริหารด้วยโดยมีส่วนส่งเสริมการจัดกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนเป็นหลักดังนั้นก็มีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนอยู่ในรูปของกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น โดยในส่วนของกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดขึ้นนั้นอยู่ในหน้าที่ดูแลและการประสานงานของงานส่งเสริมประชาธิปไตยและสัมพันธ์กับชุมชน มีหน้าที่หลักในการส่งเสริมประชาธิปไตย รวมถึงการมีส่วนร่วมและสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนให้กับนักเรียน โดยใช้รูปแบบของการจัดโครงการหรือกิจกรรมต่างๆที่เป็นการบำเพ็ญประโยชน์และใช้ความรู้ความสามารถของนักเรียนมาช่วยเหลือชุมชน โดยลักษณะการจัดโครงการหรือกิจกรรมจะเป็นลักษณะโครงการพัฒนาชุมชนภายในและภายนอกโรงเรียน แบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ส่วนที่หนึ่งเป็นโครงการที่เกี่ยวกับการนำความรู้ที่นักเรียนมีมาใช้ประโยชน์ เช่น โครงการบำรุงรักษารถยนต์เพื่อชุมชน โครงการรับงานการค้า ส่วนที่สองโครงการที่เกี่ยวกับการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ให้กับสถานที่ต่างๆ เช่น โครงการส่งเสริมความสะอาดห้องเรียน กิจกรรมพัฒนาปรับปรุงสิ่งแวดล้อมชุมชนรอบนอกโรงเรียน โครงการคาราวานความดี กิจกรรมวันต้นไม้ประจำปีของชาติ ส่วนที่สามโครงการที่เกี่ยวกับเรื่องการให้คำแนะนำเรื่องสุขภาพ เช่น กิจกรรมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพแก่ชุมชน

สำหรับหน่วยงานราชการหรือเอกชนต่างๆที่มีการขอความร่วมมือมาทางโรงเรียนก็มีการจัดนักเรียนออกไปให้บริการกับชุมชน เช่น การออกไปทำความสะอาดบริเวณวัดใกล้เคียง การให้ความร่วมมือกับสำนักเขตพื้นที่ในช่วงของวันขึ้นปีใหม่ที่มีการทำบุญตักบาตรจะมีการขอความร่วมมือมายังโรงเรียนให้นักเรียนช่วยถือของเดินตามหลังพระเวลาออกบิณฑบาตหรือการขอความร่วมมือช่วยทำความสะอาดบริเวณถนนหรือทางเดินริมฟุตบาทเวลามีงานพิธีการต่างๆที่จะมีการสัญจรผ่านสถานที่ดังกล่าว เป็นต้น สำหรับการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนภายใน

โรงเรียน เช่น การตัดขาดประจําสัปดาห์ การนิมนต์พระมาฝึกสมาธิเพื่อให้อารมณ์จิตใจของนักเรียน เกิดสงบนิ่งเพื่อเป็นการต่อยอดจากกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่ทางโรงเรียนได้จัดขึ้น

“พวกงานสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกตามหน่วยงานรัฐบาลและเอกชน วัตถุประสงค์จะอยู่ที่ฝ่ายส่งเสริมเราดำเนินงานอยู่...ในส่วนของกิจกรรมที่ทำให้กับ ชุมชนเนี่ยเราก็จะมีหลายอย่าง เรื่องการดูแลรักษาเบื้องต้น เช่น กิจกรรมซ่อม บำรุงเครื่องใช้ไฟฟ้า พวกกาดัมน้ำ อะไรต่างๆ ช่างยนต์เราก็จะมีซ่อมบำรุง เบื้องต้นจักรยานยนต์ เปลี่ยนหัวเทียน น้ำมันเครื่อง ลมยางต่างๆให้ ในหนึ่งปีเรา จะมี 2 ครั้ง เทอมละหนึ่งครั้งเป็นโครงการต่อเนื่องทุกปี คือเค้าเป็นฝ่ายเอา อุปกรณ์วัสดุดิบมาแล้วเราทำให้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เราตั้งบูทอยู่หน้าโรงเรียน ใครมีอะไรมาก็ให้ซ่อม ”

(หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการศึกษา: สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2551)

“นักเรียนเค้าจะมีกิจกรรมตลอด ออกมาทางเดินที่ซ่อมเครื่องยนต์ มอเตอร์ไซด์ให้คนแถวนี้...คนแถวนี้เค้าก็จะมาดูแล เปลี่ยนเปลี่ยนความรู้กับนักเรียน บางทีอันไหนเรารู้ก็บอกก็สอนเด็กไปด้วย”

(ผู้แทนชุมชน: สัมภาษณ์, 28 พฤศจิกายน 2551)

นอกจากนี้ชุมชนยังมีส่วนร่วมในการให้ความร่วมมือในลักษณะเครือข่ายให้ข้อมูลกับ ครูอาจารย์ ในการรายงานพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียนเมื่ออยู่นอกบริเวณโรงเรียนทั้งใน เวลาเรียนและหลังเวลาเรียน โดยครูงานปกครองจะมีเครือข่ายความร่วมมือเหล่านี้ทั้งในและนอก โรงเรียน เครือข่ายในโรงเรียนที่นอกเหนือจากครูอาจารย์ด้วยกันเองแล้วก็ยังมีนักเรียนที่เรียกว่า “นักเรียนผู้บังคับบัญชา” จะเป็นกลุ่มนักเรียนที่สมัครใจช่วยเหลืองานปกครองในการดูแลสอดส่อง พฤติกรรมเพื่อนร่วมโรงเรียนในลักษณะแฝงตัวเพื่อนำข้อมูลที่ได้มารายงานให้ครูปกครองทราบ ส่วนเครือข่ายนอกโรงเรียนประกอบด้วยประชาชน พ่อค้า แม่ค้า สารวัตรนักเรียน เขตกรุงเทพมหานครและครูอาจารย์ต่างสถาบันที่อยู่ตามบริเวณต่างๆที่นักเรียนมักรวมตัวกัน จับกลุ่มกันแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหรือสร้างความเสี่ยง รวมถึงบริเวณที่มีความเสี่ยง จะเกิดการทะเลาะวิวาทกันระหว่างโรงเรียน โดยการประสานงานระหว่างเครือข่ายสารวัตร นักเรียนเขตกรุงเทพมหานครและครูอาจารย์ต่างสถาบันจะใช้วิทยุติดต่อสื่อสารกันเพื่อรายงาน และแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันและกัน ส่วนเครือข่ายประชาชนทั่วไปจะให้ข้อมูลกับทางโรงเรียน

ทางโทรศัพท์ การพูดคุยสอบถาม และรูปถ่าย เป็นต้น เพื่อช่วยครูอาจารย์ในการจดจำและเล่าเหตุการณ์ตลอดจนระบุลักษณะของนักเรียนผู้ก่อเหตุหรือนักเรียนที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เพื่อที่ทางโรงเรียนจะได้สามารถรู้ตัวนักเรียนผู้ที่มีพฤติกรรมเหล่านั้นได้ดำเนินการแก้ไขเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่อไป

“ประชาชนต่างๆก็พวกแม่ค้า นายท่าเรือ วินมอเตอร์ไซด์ ป้ายรถเมล์ตรงจุดไหนมีเหตุประจำเราก็ให้เบอร์แม่ค้าแถวนั้นไว้เลยเพราะบางที่เราไปไม่ทันเหตุการณ์ ตรงนี้เค้าจะช่วยเราสังเกตช่วยเราบอกได้รูปพรรณสัณฐานเด็ก เราจะสอบถามเอาจากสายเรา เราก็เอาข้อมูลตรงนั้นมาสอบสวนคนของเรามีที่ชำนาญเค้าฟังแล้วรู้ว่ากลุ่มประมาณไหนก็จะสุ่มกลุ่มที่คิดว่าใกล้เคียงมาสอบสวนจนสาวไปถึงตัวต้นเหตุได้ เครือข่ายพวกนี้ให้ข้อมูลเรามากเราต้องอาศัยเครือข่าย”

“เครือข่ายข้างนอกเค้าให้ข้อมูลดี คือเค้าเองเห็นเป็นลูกเป็นหลาน เค้าก็อยากให้โรงเรียนเข้ามาช่วยดูแล ผู้ปกครองบางคนเห็นเด็กนี้ก็โทรมาบอกหนีเรียน มั่งอะไรมั่ง นี่มันเวลาที่ได้อยู่โรงเรียนแล้วเค้าก็โทรมาแจ้งโรงเรียน....”

(หัวหน้างานปกครอง: สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2551)

ตอนที่ 3 ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคมของนักเรียน

การศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อเป็นการสำรวจผลของการจัดสภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนว่ามีความรับผิดชอบในระดับใด โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบด้วยผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพความรับผิดชอบของนักเรียนจากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบ่งออกเป็น 1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม 2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความรับผิดชอบของนักเรียน 3) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนของสถานศึกษา ครอบครัวและสิ่งแวดล้อม

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับนักเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามอยู่ในรูปความถี่และร้อยละโดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรนักเรียนจำนวน 2,092 คน โดยใช้ตารางประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ค่าความผิดพลาดในการเลือกตัวอย่าง 5% ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 348 คน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างจากนักเรียนทั้ง 3 ชั้นปี

ชั้นปีละ 3 ห้องได้กลุ่มตัวอย่างรวม 352 คน โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามมีรายละเอียดดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 จำนวนและค่าร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังนี้

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
1. ชั้นปี		
1.1 ชั้นปีที่ 1	120	34.1
1.2 ชั้นปีที่ 2	117	33.2
1.3 ชั้นปีที่ 3	115	32.7
2. แผนกวิชา		
2.1 ช่างยนต์	198	56.3
2.2 ช่างไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์	154	43.8
3. ผลการเรียนสะสม		
3.1 0.00 – 1.50	3	0.9
3.2 1.51 – 2.50	25	7.1
3.3 2.51 – 3.50	181	51.4
3.4 3.51 – 4.00	143	40.6
4. ลักษณะครอบครัว		
4.1 อาศัยอยู่กับบิดามารดา	265	75.3
4.2 อาศัยอยู่กับญาติ	45	12.8
4.3 อาศัยอยู่กับบิดามารดาและญาติ	42	11.9
5. ลักษณะการอบรมเลี้ยงดู		
5.1 แบบประชาธิปไตย	285	81.0
5.2 แบบเข้มงวด	43	12.2
5.3 แบบปล่อยตามใจ	24	6.8
รวม	352	100.00

จากตารางที่ 4.2 พบว่านักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 1 จำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 34.1 ชั้นปีที่ 2 จำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 33.2 และชั้นปีที่ 3 จำนวน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 32.7 แยกตามแผนกวิชาเป็นแผนกช่างยนต์จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 56.3

และแผนกช่างไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์จำนวน 154 คน คิดเป็นร้อยละ 43.8 โดยนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับผลการเรียนสะสมอยู่ในช่วง 2.51-3.50 มากที่สุด จำนวน 181 คน คิดเป็นร้อยละ 51.4 รองลงมาคือผลการเรียนเฉลี่ยสะสมอยู่ในช่วง 3.51 – 4.00 จำนวน 143 คน คิดเป็นร้อยละ 40.6 ผลการเรียนเฉลี่ยสะสมอยู่ในช่วง 1.51 – 2.50 จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 7.1 และผลการเรียนเฉลี่ยสะสมอยู่ในช่วง 1.51 – 2.50 จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.9 ตามลำดับ

ลักษณะครอบครัวของนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามพบว่าอาศัยอยู่กับบิดามารดามากที่สุด จำนวน จำนวน 265 คน คิดเป็นร้อยละ 75.3 รองลงมาคืออาศัยอยู่กับญาติ จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 42.8 และ อาศัยอยู่กับทั้งบิดามารดาและญาติ จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 11.9 สำหรับลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวที่นักเรียนอาศัยอยู่พบว่าครอบครัวมีการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมากที่สุด จำนวน 285 คน คิดเป็นร้อยละ 81.0 รองลงมาคือการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 12.2 และน้อยที่สุดคือการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยตามใจ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 6.8

2) ผลการวิเคราะห์ความรับผิดชอบของนักเรียน

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความรับผิดชอบของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานตามลักษณะของข้อมูล เป็น รายชื่อ รายด้าน และภาพรวม มีรายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.3 และตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการปฏิบัติความรับผิดชอบของนักเรียน

ด้าน	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
ความรับผิดชอบต่อตนเอง	3.89	0.92	มาก
ความรับผิดชอบต่อสังคม	3.89	0.89	มาก
รวมเฉลี่ย	3.89	0.91	มาก

จากตารางที่ 4.3 พบว่านักเรียนมีความรับผิดชอบในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =3.89) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง นักเรียนมีระดับความรับผิดชอบต่อตนเองในระดับมาก (\bar{X} =3.89) และด้านสังคมพบว่านักเรียนมีระดับความรับผิดชอบต่อสังคมในระดับมาก (\bar{X} =3.89) เช่นเดียวกัน

ตารางที่ 4.4 ตารางแสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติความรับผิดชอบ ต่อตนเองของนักเรียน

รายการ	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1. ข้าพเจ้าสนใจดูแลสุขภาพอนามัยของตนเอง	3.99	0.78	มาก
2. ข้าพเจ้าปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์เมื่อเจ็บป่วย	3.87	0.88	มาก
3. ข้าพเจ้าเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย	3.77	0.82	มาก
4. ข้าพเจ้าแต่งกายสะอาดเรียบร้อย	4.17	0.73	มาก
5. ข้าพเจ้าแต่งกายเหมาะสมกับกาลเทศะ	4.23	0.71	มาก
6. ข้าพเจ้าจัดเตรียมอุปกรณ์การเรียนพร้อมสำหรับการเรียนและการปฏิบัติงาน	3.91	0.87	มาก
7. ข้าพเจ้าสนใจซักถามปัญหาเมื่อไม่เข้าใจบทเรียน	3.40	0.86	ปานกลาง
8. ข้าพเจ้าปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จครบถ้วน	3.65	0.87	มาก
9. ข้าพเจ้าทำงานตามที่ครูมอบหมายแม้ครูจะไม่ได้อยู่ในห้องเรียน	3.55	0.88	มาก
10. ข้าพเจ้าเข้าเรียนตรงเวลา	4.13	0.92	มาก
11. ข้าพเจ้ามีการตรวจสอบความปลอดภัยของเครื่องมือและสถานที่ในการปฏิบัติงาน	3.88	0.80	มาก
12. ข้าพเจ้าไม่หยอกล้อเล่นกันขณะปฏิบัติงานที่ต้องใช้ความระมัดระวัง	3.90	1.81	มาก
13. ข้าพเจ้ารายงานความเสียหายที่เกิดจากการปฏิบัติงานให้ครูทราบ	3.72	0.94	มาก

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

รายการ	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
14. ข้าพเจ้าปรับปรุงแก้ไขผลงานตามคำแนะนำของ ครู เช่น ใบงาน ชิ้นงานต่างๆ	4.05	0.84	มาก
15. ข้าพเจ้าประพฤติตนละเว้นจากอบายมุข เช่น การพนัน การเสพสิ่งเสพติด	3.93	1.16	มาก
16. ข้าพเจ้านำสิ่งของที่เก็บได้คืนเจ้าของหรือส่ง มอบให้กับเจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้อง	4.01	0.89	มาก
รวมเฉลี่ย	3.89	0.92	มาก

จากตารางที่ 4.4 พบว่านักเรียนมีระดับความรับผิดชอบต่อตนเองในระดับมาก ($\bar{X}=3.89$) อยู่ในช่วงระหว่าง 3.40 - 4.23 โดยมีระดับการปฏิบัติในระดับมาก จำนวน 15 รายการ และระดับปานกลางจำนวน 1 รายการ รายการปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การแต่งกายเหมาะสมกับกาลเทศะ ($\bar{X}=4.23$) รองลงมาคือ ข้าพเจ้าแต่งกายสะอาดเรียบร้อย ($\bar{X}=4.17$) และการเข้าเรียนตรงเวลา ($\bar{X}=4.13$) ซึ่งมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และรายการปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การสนใจซักถามปัญหาเมื่อไม่เข้าใจบทเรียน ($\bar{X}=3.40$) ซึ่งมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียน

รายการ	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1. ข้าพเจ้าเคารพและเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา	4.26	0.79	มาก
2. ข้าพเจ้าช่วยเหลืองานบ้านตามความสามารถ	4.03	0.80	มาก
3. ข้าพเจ้าไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว	4.23	0.89	มาก
4. ข้าพเจ้าตักเตือนแนะนำเมื่อเห็นเพื่อนกระทำความผิด	3.68	0.87	มาก
5. ข้าพเจ้าไม่เอาวัดเอาเปรียบเพื่อน	4.07	0.81	มาก
6. ข้าพเจ้าให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่มโดยไม่ต้องมีใครบังคับ	4.05	0.76	มาก
7. ข้าพเจ้าปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน	3.99	0.87	มาก
8. ข้าพเจ้าช่วยเหลืองานของโรงเรียนตามความสามารถ	3.74	0.87	มาก
9. ข้าพเจ้ามีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน	3.88	0.94	มาก
10. ข้าพเจ้าไม่บิดเบือนหรือทำลายทรัพย์สินของโรงเรียน	4.28	0.85	มาก
11. ข้าพเจ้าแจ้งให้ทางโรงเรียนทราบเมื่อพบการทำลายสาธารณสมบัติของโรงเรียน	3.26	1.09	ปานกลาง
12. ข้าพเจ้าปฏิบัติตามกฎจราจรโดยการใช้ทางข้ามหรือสะพานลอยในการข้ามถนน	3.70	1.07	มาก
13. ข้าพเจ้าทิ้งขยะลงในถังขยะที่หน่วยงานต่างๆจัดเตรียมไว้	3.99	0.90	มาก

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

รายการ	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
14. ข้าพเจ้าให้ความสำคัญร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและสังคม	3.75	0.90	มาก
15. ข้าพเจ้าสอดส่องดูแลสิ่งที้อาจเป็นภัยแก่คน ในชุมชนและสังคม	3.59	0.90	มาก
16. ข้าพเจ้าบำเพ็ญประโยชน์ให้กับชุมชนและ สังคม	3.48	0.93	ปานกลาง
17. ข้าพเจ้าช่วยเหลือเด็ก สตรี และคนชราเมื่อ มีโอกาส	4.14	0.89	มาก
รวมเฉลี่ย	3.89	0.89	มาก

จากตารางที่ 4.5 พบว่านักเรียนมีระดับความรับผิดชอบต่อสังคมในระดับมาก ($\bar{X} = 3.89$) อยู่ในช่วงระหว่าง 3.26 – 4.28 โดยมีระดับการปฏิบัติในระดับมาก จำนวน 15 รายการ และระดับปานกลางจำนวน 2 รายการ รายการปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การไม่บิดเบือนหรือทำลายทรัพย์สินของโรงเรียน ($\bar{X} = 4.28$) ซึ่งมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การเคารพและเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา ($\bar{X} = 4.26$) และการไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว ($\bar{X} = 4.23$) ซึ่งมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และรายการปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การแจ้งให้ทางโรงเรียนทราบเมื่อพบการทำลายสาธารณสมบัติของโรงเรียน ($\bar{X} = 3.26$) ซึ่งมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

3) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อ สถานศึกษา ครอบครัวและสิ่งแวดล้อม

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ครอบครัวและสิ่งแวดล้อมจากแบบสอบถามปลายเปิดเพื่อเป็นการเสริมข้อมูลเชิงคุณภาพให้มีความครอบคลุมลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ประกอบด้วยการส่งเสริมจากโรงเรียน คือ โรงเรียนและครู จากครอบครัว คือ

บิดามารดา และจากสิ่งแวดลอม คือ ชุมชนและสถานประกอบการ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลในรูปร้อยละดังตารางที่ 4.6 - 4.10

3.1 การส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนของโรงเรียน

นักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อมูลสภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนจากโรงเรียนโดยมีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามให้ข้อมูลนี้ทั้งหมด 281 คน ดังมีรายละเอียดตามตารางที่ 4.6 ดังนี้

ตารางที่ 4.6 ข้อมูลการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนของโรงเรียน

การส่งเสริมความรับผิดชอบ	จำนวน	ร้อยละ
1. โรงเรียนปลูกฝังให้ทำตามกฎระเบียบและมีระเบียบวินัย โดยการตรวจสอบเป็นประจำ เช่น ทรงผม เครื่องแต่งกาย ระเบียบแถว การเตรียมความพร้อมก่อนเรียน และความตรงต่อเวลา	108	38.43
2. โรงเรียนใช้การลงโทษตามความผิดที่กระทำ เช่น หักคะแนน ซ่อมการบริหาร ว่ากล่าวตักเตือน	70	24.91
3. โรงเรียนอบรมสั่งสอน แนะนำ เป็นประจำทุกวัน เช่น อบรมหน้าเสาธง หลังเลิกแถว	51	18.15
4. โรงเรียนจัดกิจกรรมปลูกจิตสำนึกของนักเรียน เช่น เข้าค่าย นุ่งสมาธิ ตรวจสอบสุขภาพ กิจกรรมเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมรอบข้าง	25	8.90
5. โรงเรียนมีการให้รางวัล เช่น ได้รับเกียรติบัตรเรียนดี ขยันหมั่นเพียร ให้คะแนนเพิ่ม	10	3.56
6. โรงเรียนใช้การดูแลใกล้ชิดและอบอุ่น	8	2.85
7. โรงเรียนฝึกgruppenให้ เป็นแบบอย่างที่ดี	7	2.49
8. โรงเรียนและผู้ปกครองร่วมมือกันดูแลเอาใจใส่นักเรียน	2	0.71
รวม	281	100.00

จากตารางที่ 4.6 พบว่าการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนที่โรงเรียนใช้มากที่สุด คือ โรงเรียนปลูกฝังให้ทำตามกฎระเบียบและมีระเบียบวินัย โดยการตรวจสอบเป็นประจำ เช่น ทรงผม เครื่องแต่งกาย ระเบียบแถว การเตรียมความพร้อมก่อนเรียน และความตรงต่อเวลา

คิดเป็นร้อยละ 38.43 รองลงมาคือ โรงเรียนใช้การลงโทษตามความผิดที่กระทำ เช่น หักคะแนน ช่อม ภายหลังบริหาร ว่ากล่าวตักเตือน คิดเป็นร้อยละ 24.91 สำหรับการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนที่โรงเรียนใช้น้อยที่สุด คือ โรงเรียนและผู้ปกครองร่วมมือกันดูแลเอาใจใส่นักเรียน คิดเป็นร้อยละ 0.71

นักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อมูลสภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนจากการส่งเสริมโดยครูอาจารย์โดยมีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามให้ข้อมูลนี้ทั้งหมด 257 คน ดังมีรายละเอียดตามตารางที่ 4.7 ดังนี้

ตารางที่ 4.7 ข้อมูลการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนจากการส่งเสริมโดยครูอาจารย์

การส่งเสริมความรับผิดชอบ	จำนวน	ร้อยละ
1. ครูอบรมสั่งสอน ให้เป็นคนดี ให้รู้จักหน้าที่	77	29.96
2. ครูมีการลงโทษตามความผิดที่กระทำ เช่น หักคะแนน ว่ากล่าว ตักเตือน ตี ส่งฝ่ายปกครอง	44	17.12
3. ครูใช้การพูดขอความร่วมมือ พูดด้วยดีๆ พูดเพราะ รู้จักพูด ย้ำเสมอๆ	30	11.67
4. ครูดูแลอย่างใกล้ชิด เป็นกันเอง และไม่เครียด	27	10.51
5. ครูมีการให้รางวัลตอบแทน เช่น คะแนน ถ้าทำงานเสร็จได้กลับบ้าน	22	8.56
6. ครูสอนว่าสิ่งที่ทำนั้นเพื่อตัวเราเอง บอกประโยชน์ที่จะได้	15	5.84
7. ครูสอนให้เราระเบียบวินัยตลอดเวลาทั้งในและนอกห้องเรียน	13	5.06
8. ครูเป็นที่ปรึกษาให้ในเรื่องต่างๆ พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้สึกกัน	13	5.06
9. ครูยกตัวอย่างให้ฟัง เล่าประสบการณ์ต่างๆ ให้ฟังเป็นตัวอย่าง	11	4.28
10. ครูเป็นตัวอย่างที่ดี	5	1.95
รวม	257	100

จากตารางที่ 4.7 พบว่าการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนที่ครูใช้มากที่สุด คือ ครูอบรมสั่งสอน ให้เป็นคนดี ให้รู้จักหน้าที่ คิดเป็นร้อยละ 29.96 รองลงมาคือ ครูมีการลงโทษตามความผิดที่กระทำ เช่น หักคะแนน ว่ากล่าว ตักเตือน ตี ส่งฝ่ายปกครอง คิดเป็นร้อยละ 17.12 สำหรับการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนที่ครูใช้น้อยที่สุด คือ ครูเป็นตัวอย่างที่ดี คิดเป็นร้อยละ 1.95

3.2 การส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนจากครอบครัว

นักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อมูลการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนจากครอบครัวโดยมีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามให้ข้อมูลนี้ทั้งหมด 286 คน ดังมีรายละเอียดตามตารางที่ 4.8 ดังนี้

ตารางที่ 4.8 ข้อมูลการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนจากครอบครัว

การส่งเสริมความรับผิดชอบ	จำนวน	ร้อยละ
1. บิดามารดาอบรมสั่งสอนสิ่งที่ถูกต้องและควรปฏิบัติเป็นประจำ เช่น ตั้งใจเรียน เป็นคนดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด การแบ่งเวลา การตรงต่อเวลา ไม่สร้างความสะดวกสบายให้กับผู้อื่น	69	24.13
2. บิดามารดาเป็นที่ปรึกษาให้ลูก คุยกันด้วยเหตุผล รับฟังความคิดเห็นของลูก และให้กำลังใจ	53	18.53
3. บิดามารดาว่ากล่าวตักเตือน สั่งสอนสิ่งที่ทำผิด	41	14.34
4. บิดามารดาให้ลูกลองผิดลองถูกด้วยตนเอง ถ้าไม่เข้าใจให้ถาม	36	12.59
5. บิดามารดายกตัวอย่าง เล่าประสบการณ์ต่างๆให้ฟังเป็นตัวอย่าง และเปรียบเทียบจากสื่อ เช่น โทรทัศน์	25	8.74
6. บิดามารดาปลูกฝังสิ่งที่ถูกต้องตั้งแต่เด็กให้จำได้และนำไปปฏิบัติจนเป็นนิสัย	23	8.04
7. บิดามารดาสอนว่าสิ่งที่ทำนั้นเพื่อตัวเราเอง บอกประโยชน์ที่จะได้ ให้เห็นผลที่ตามมาจากการปฏิบัติของเรา	17	5.94
8. บิดามารดาเป็นตัวอย่างที่ดีให้ลูก	14	4.90
9. บิดามารดามีการลงโทษ เช่น โดนตี ไม่ให้พบเพื่อน	8	2.80
รวม	286	100

จากตารางที่ 4.8 พบว่าการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนที่บิดามารดาใช้มากที่สุดคือ บิดามารดาอบรมสั่งสอนสิ่งที่ถูกต้องและควรปฏิบัติเป็นประจำ เช่น ตั้งใจเรียน เป็นคนดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด การแบ่งเวลา การตรงต่อเวลา ไม่สร้างความสะดวกสบายให้กับผู้อื่น คิดเป็นร้อยละ 24.13 รองลงมาคือ บิดามารดาเป็นที่ปรึกษาให้ลูก คุยกันด้วยเหตุผล รับฟังความคิดเห็น

ของลูก และให้กำลังใจ คิดเป็นร้อยละ 18.53 สำหรับการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนที่บิดามารดาใช้น้อยที่สุด คือ การลงโทษ เช่น โดนตี ไม่ให้พบเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 2.8

3.3 การส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนจากสิ่งแวดล้อม

นักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อมูลสภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนจากชุมชนโดยมีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 194 คน ดังมีรายละเอียดตามตารางที่ 4.9 ดังนี้

ตารางที่ 4.9 ข้อมูลการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนจากชุมชน

การส่งเสริมความรับผิดชอบ	จำนวน	ร้อยละ
1. ชุมชนเป็นหูเป็นตา ตักเตือนเมื่อกระทำผิด และแจ้งให้ทางโรงเรียนทราบ เช่น สือบบุรี ด้อมสุธา	45	23.20
2. ชุมชนใช้การพูดขอความร่วมมือ บอกให้เป็นคนดี ช่วยเหลือกันและกัน	38	19.59
3. มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมแบบเป็นหมู่คณะร่วมงานกับชุมชนและโรงเรียน เช่น วันเด็ก เก็บขยะรอบโรงเรียน เรื่องความสะอาดรอบโรงเรียน โครงการอนุรักษ์ป่าไม้ ตรวจสุขภาพ ชวนออกกำลังกาย ทำประโยชน์ต่อวัด	32	16.49
4. ชุมชนใช้การประชาสัมพันธ์ การรณรงค์โดยมีสื่อต่างๆรอบโรงเรียน เช่น โปสเตอร์ ป้ายประกาศ ติดโฆษณา	20	10.31
5. ไม่มีการส่งเสริมจากชุมชน	16	8.25
6. ชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดี	12	6.19
7. ชุมชนมีสิ่งแวดล้อมดี สวยงาม มีสวนสาธารณะให้นักเรียนได้เล่นกีฬา กับคนในชุมชน	12	6.19
8. ไม่ค่อยมีการส่งเสริมจากชุมชน นานๆครั้ง	10	5.15
9. ชุมชนไม่นำสิ่งยั่วยุต่างๆเข้ามาบริเวณโรงเรียน เช่น ร้านเกม	6	3.09
10. ชุมชนส่งเสริมพัฒนาการเรียนของนักเรียน เช่น การบำรุงเครื่องใช้ต่างๆ	3	1.55
รวม	194	100.00

จากตารางที่ 4.9 พบว่าการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนที่ชุมชนใช้มากที่สุด คือ ชุมชนเป็นหูเป็นตา ตักเตือนเมื่อกระทำผิด และแจ้งให้ทางโรงเรียนทราบ เช่น สือบบุรี ด้อมสุธา

คิดเป็นร้อยละ 23.20 รองลงมาคือ ชุมชนใช้การพูดขอความร่วมมือ บอกให้เป็นคนดี ช่วยเหลือกัน และกัน คิดเป็นร้อยละ 19.59 สำหรับการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนที่ชุมชนใช้น้อยที่สุดคือ ชุมชนส่งเสริมพัฒนาการเรียนของนักเรียน เช่น การบำรุงเครื่องใช้ต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 1.55

นักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อมูลการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนจากสถานประกอบการโดยมีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมสถานประกอบการทั้งหมด 93 คน โดยการเก็บข้อมูลด้านสถานประกอบการนี้ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเฉพาะกับนักเรียนชั้นปีที่ 3 ที่ผ่านการฝึกประสบการณ์ทำงานที่สถานประกอบการมาแล้วจำนวน 115 คน ดังมีรายละเอียดตามตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 ข้อมูลการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนจากสถานประกอบการ

การส่งเสริมความรับผิดชอบ	จำนวน	ร้อยละ
1. สถานประกอบการมีการอบรมกฎระเบียบของบริษัทให้ปฏิบัติตาม เช่น การเข้าและออกงานตามเวลา การแต่งกายขณะปฏิบัติงาน	33	35.48
2. สถานประกอบการสอนการปฏิบัติงานและวิธีการที่ถูกต้อง รวมทั้งตรวจสอบการทำงาน	27	29.03
3. สถานประกอบการมีสิ่งแวดล้อมที่ดีและผู้ร่วมงานที่ดี	9	9.68
4. ผู้ควบคุมการฝึกงานคอยว่ากล่าวตักเตือนเมื่อทำผิดหรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม	6	6.45
5. ผู้ร่วมงานเล่าประสบการณ์ทำงานให้ฟังและปฏิบัติตาม	4	4.30
6. มีการประสานงานกับโรงเรียนหรือผู้ปกครอง เช่น โทรแจ้งโรงเรียนหรือผู้ปกครองเมื่อนักเรียนมาสายหรือขาดงาน	4	4.30
7. ผู้ร่วมงานเป็นตัวอย่างที่ดี	3	3.23
8. การใช้การลงโทษ เช่น การหักเงินเดือน ให้กลับบ้านช้า	3	3.23
9. การให้สิ่งตอบแทนเมื่อทำงานเรียบร้อยครบถ้วน เช่น พาไปเลี้ยงสังสรรค์	3	3.23
10. ใช้วิธีการเหมือนอาจารย์ที่โรงเรียน	1	1.08
รวมเฉลี่ย	93	100.00

จากตารางที่ 4.10 พบว่าการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนที่สถานประกอบการใช้มากที่สุด คือ สถานประกอบการมีการอบรมกฎระเบียบของบริษัทให้ปฏิบัติตาม เช่น การเข้าและออกงานตามเวลา การแต่งกายขณะปฏิบัติงาน คิดเป็นร้อยละ 35.48 รองลงมาคือสถานประกอบการสอนการปฏิบัติงานและวิธีการที่ถูกต้อง รวมทั้งตรวจสอบการทำงาน คิดเป็นร้อยละ 29.09 สำหรับการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนที่ชุมชนใช้น้อยที่สุด คือ ใช้วิธีการเหมือนอาจารย์ที่โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 1.08

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์สภาพและแนวทางในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนโดยศึกษาจากโรงเรียนอาชีวศึกษาที่มีแนวทางที่ดีในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน วัตถุประสงค์ของงานวิจัยเพื่อ 1) วิเคราะห์สภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของสถานศึกษา 2) เพื่อนำเสนอแนวทางที่ดีในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เอกสาร สัมภาษณ์ สทนากลุ่ม และแบบสำรวจ ได้ข้อสรุปของงานวิจัยสรุปเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 สภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนจากสถานศึกษา ตอนที่ 2 ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคมที่เกิดขึ้นกับนักเรียน และ ตอนที่ 3 แนวทางที่ดีในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบของสถานศึกษา

1.1 สภาพการบริการ

เนื่องจากโรงเรียนกรณีศึกษาเป็นโรงเรียนที่อยู่ในความอนุเคราะห์ของกองทัพบก ดังนั้นนโยบายในการบริหารจัดการนั้นจะต้องดำเนินการตามระเบียบกองทัพบกกว่าด้วยกิจการโรงเรียนกองทัพบกอุปถัมภ์ พ.ศ.2550 จึงมีความชัดเจนในการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจของโรงเรียนให้มีความชัดเจนสอดคล้องกับระเบียบกองทัพบกตามที่ได้กล่าวมาแล้ว แนวคิดในการกำหนดนโยบายส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนนั้นโรงเรียนใช้การปรับปรุงนักเรียนให้มีระเบียบวินัยก่อนในขั้นต้น โดยใช้ลักษณะการฝึกแบบทหาร แต่มีความยืดหยุ่นให้สอดคล้องกับนักเรียนซึ่งเป็นเยาวชน หลังจากนักเรียนได้ฝึกให้ตนเองมีระเบียบวินัยแล้วโรงเรียนจะสอดแทรกวิธีการต่างๆ เพื่อสร้างจิตสำนึกของนักเรียนให้เป็นผู้มีเหตุผล รู้จักปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม รู้หน้าที่ มีความรับผิดชอบ ผ่านกระบวนการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมความรับผิดชอบ หลังจากนักเรียนได้ผ่านกระบวนการเหล่านี้มาตามลำดับแล้วผลลัพธ์ที่ได้คือเยาวชนที่มีคุณภาพ ทั้งความรู้ ทักษะทางวิชาชีพ และมีคุณลักษณะความรับผิดชอบที่ดีสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ทั้งนี้ผู้บริหารยังมีนโยบายใช้การเสริมแรงจูงใจครูและบุคลากรของโรงเรียนด้วยการให้ค่าตอบแทน

ที่คุ้มค่าและมีทุนการศึกษาเพื่อพัฒนาวิชาความรู้เพื่อให้ครูให้ตั้งใจทำงานและเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียน

1.2 สภาพการจัดการศึกษา

โรงเรียนจัดการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2545(ปรับปรุง พ.ศ.2546) ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรมซึ่งเป็นหลักสูตรที่ให้ความสำคัญกับการเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม โดยเนื้อหาที่ใช้การส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนนั้นจะมีรูปแบบการส่งเสริมความรับผิดชอบในลักษณะการศึกษาในห้องเรียนร่วมกับการปฏิบัติกิจกรรม มุ่งเน้นให้นักเรียนมีความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น มีพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสมในการอยู่ร่วมกัน สำหรับหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียน มีการบูรณาการการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนโดยกำหนดไว้ในจุดประสงค์การเรียนรู้ และมาตรฐานรายวิชาต่างๆ สำหรับกิจกรรมและโครงการเสริมหลักสูตรของโรงเรียนมุ่งเน้นให้มีความสอดคล้องกับหลักสูตรและทิศทางการจัดการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบ โดยการวิเคราะห์คุณลักษณะของนักเรียนที่ต้องการพัฒนา และผลที่คาดหวังจากการจัดกิจกรรมซึ่งมีความหลากหลายและต่อเนื่อง

ด้านการจัดการเรียนการสอนครูได้สอดแทรกและส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนอยู่ตลอดเวลาโดยใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมกลุ่ม การเรียนรู้แบบร่วมมือกัน มีการยกตัวอย่าง และเสริมแรงด้วยคำพูดเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของความเป็นผู้มีวินัยและความรับผิดชอบ ด้านสื่อและแหล่งการเรียนรู้ของโรงเรียนมีความพอเพียงและทันสมัยสอดคล้องกับลักษณะจุดประสงค์ของรายวิชา มีห้องสมุดให้นักเรียนสามารถค้นคว้าเรียนรู้ได้อย่างพอเพียง ด้านการวัดและประเมินผลของโรงเรียนมีหลากหลายวิธีการพร้อมทั้งมีการประเมินตามสภาพจริง มีการทดสอบก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน ซึ่งหลักการวัดและประเมินผลของโรงเรียนสอดคล้องกับแนวทางการวัดและประเมินผลของกระทรวงศึกษาธิการ

1.3 สภาพแวดล้อม

ด้านสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมีความร่มรื่น สงบ ร่มเย็น เหมาะที่จะใช้เป็นที่สถานศึกษา การจัดภูมิทัศน์มีความเหมาะสม มีสิ่งอำนวยความสะดวกพอเพียงสำหรับนักเรียนและบุคลากรภายในโรงเรียน ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมนั้นพบว่าผู้บริหารและครู คุรุกับนักเรียน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติตามนโยบายและกฎระเบียบของโรงเรียน ส่วนความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับผู้ปกครองและโรงเรียนกับชุมชนนั้นก็มีความสัมพันธ์

อันดีต่อกันโดยมีการร่วมมือกันในการเข้าร่วม การจัดกิจกรรมของโรงเรียน และการเป็นเครือข่าย ข้อมูลที่ดีให้กับโรงเรียน

ตอนที่ 2 ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคมที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

ผลการสำรวจความรับผิดชอบของนักเรียนทั้ง 3 ชั้นปี ของโรงเรียนพบว่านักเรียนมีระดับความรับผิดชอบต่อตนเองในระดับมาก ($\bar{X} = 3.89$) โดยรายการปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การแต่งกายเหมาะสมกับกาลเทศะ ($\bar{X} = 4.23$) รองลงมาคือ การแต่งกายสะอาดเรียบร้อย ($\bar{X} = 4.17$) และการเข้าเรียนตรงเวลา ($\bar{X} = 4.13$) ซึ่งมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และรายการปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การสนใจซักถามปัญหาเมื่อไม่เข้าใจบทเรียน ($\bar{X} = 3.40$) ซึ่งมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับความรับผิดชอบต่อสังคมพบว่านักเรียนมีระดับความรับผิดชอบต่อสังคมในระดับมาก ($\bar{X} = 3.89$) รายการปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การไม่ปิดเบือนหรือทำลายทรัพย์สินของโรงเรียน ($\bar{X} = 4.28$) ซึ่งมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การเคารพและเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา ($\bar{X} = 4.26$) และการไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว ($\bar{X} = 4.23$) ซึ่งมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และรายการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางคือ การเจ้าบ่าเพ็ญประโยชน์ให้กับชุมชนและสังคม ($\bar{X} = 3.48$) และการแจ้งให้ทางโรงเรียนทราบเมื่อพบการทำลายสาธารณสมบัติของโรงเรียน ($\bar{X} = 3.26$) ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงผลจากกระบวนการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบต่อให้นักเรียนของโรงเรียนได้เป็นอย่างดี

ตอนที่ 3 แนวทางที่ดีในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน

1. การบริหารและการจัดการที่มีประสิทธิภาพ
2. ผู้บริหารและครูอาจารย์เป็นต้นแบบที่ดี
3. บุคลากรในโรงเรียนให้ความร่วมมือ
4. การส่งเสริมให้บุคลากรภายในโรงเรียนได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง
5. การจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ
6. การจัดกิจกรรมและโครงการเสริมหลักสูตรที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความรับผิดชอบต่อ

อภิปรายผล

โรงเรียนกรณีศึกษาสามารถบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและสามารถตัดสินใจได้สอดคล้องกับผลการประเมินคุณภาพสถานศึกษาภายนอกของสมศ. ในมาตรฐานที่ 6 นอกจากนั้นผู้บริหารโรงเรียนยังเป็นผู้มีภาวะผู้นำสูง มีวิสัยทัศน์ บริหารแบบให้ความไว้วางใจผู้ใต้บังคับบัญชา รับฟังความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์จากผู้ใต้บังคับบัญชา ใช้ระบบการให้รางวัลเป็นแรงจูงใจหากผู้ใต้บังคับบัญชาทำผิดก็ใช้การว่ากล่าวตักเตือน และมีระเบียบวินัย มีมาตรการชัดเจนในการกำกับดูแล เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมโดยนโยบายของโรงเรียนต้องเป็นไปตามแนวทางที่กองทัพทวงไว้ การตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ผู้บริหารจึงต้องมั่นใจว่าเหมาะสมและเป็นไปตามนโยบายหลักซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการบริหารแบบปรึกษาหารือซึ่งไลเคิร์ต (Likert อ้างถึงใน บุญทัน ดอกโธสง 2540 : 271) ได้กล่าวถึงการบริหารแบบปรึกษาหารือว่าเป็นแบบที่ผู้บริหารมีความไว้วางใจผู้ใต้บังคับบัญชาโดยเปิดโอกาสและรับฟังความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์จากผู้ใต้บังคับบัญชา ใช้ระบบการให้รางวัลเป็นแรงจูงใจ มีการลงโทษบ้าง เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในระดับหนึ่ง แต่ยังคงใช้การตัดสินใจที่ระดับสูงสุดและให้อนุญาตผู้ใต้บังคับบัญชาตัดสินใจบางเรื่องที่ไม่ใช่งานระดับนโยบายมีการจัดทำงบประมาณและแผนการใช้จ่ายประจำปีไว้ล่วงหน้าก่อนเปิดการศึกษาจึงทำให้มีการวางแผนการใช้จ่ายงบประมาณในการบริหารจัดการได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ในด้านการปฏิบัติตนและความเป็นผู้มีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน นั้นผู้บริหารและครูอาจารย์นับได้ว่าเป็นต้นแบบที่ดี โรงเรียนกรณีศึกษาได้มีการคัดสรรและคัดเลือกบุคลากรเข้ามาอย่างเป็นระบบและเหมาะสมซึ่งจากการวิเคราะห์สภาพการบริหารจะพบว่ากรมการขนส่งทหารบกได้วางแนวทางในการคัดเลือกผู้บริหารและครูไว้ดังนี้ คือ ในส่วนของผู้บริหารจะต้องเป็นนายทหารสัญญาบัตรชั้นยศพันโทขึ้นไปและมีวุฒิต่างทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษา มีคุณสมบัติครบถ้วนในการขอรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา สำหรับครูอาจารย์นั้นจะมีที่มาอยู่ 2 แหล่งที่มา คือ ส่วนที่ 1 จะเป็นข้าราชการทหารสังกัดกรมการขนส่งทหารบกที่มีคุณวุฒิต่างทางการศึกษาตรงตามที่โรงเรียนต้องการและมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู ในขณะที่ครูอีกส่วนหนึ่งเป็นบุคคลพลเรือนซึ่งจะต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูและสำเร็จการศึกษาตรงตามรายวิชาที่ต้องสอน จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าการจัดบุคลากรลงไปทำหน้าที่ครูและผู้บริหารนั้นเป็นไปด้วยความเหมาะสมทั้งคุณวุฒิและวัยวุฒิตลอดจนประสบการณ์ทั้งทางการศึกษา และความเป็นผู้มีระเบียบวินัย

มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมสามารถเป็นต้นแบบที่ดีได้ สอดคล้องกับทศนา แชมณี (2545) ที่ได้กล่าวว่า วิธีการสอนการปลูกฝังคุณธรรมสามารถทำได้หลายวิธีและการแสดงตนให้เป็นตัวอย่างจะเป็นหลักสำคัญในการเลียนแบบ และจากการวิเคราะห์เอกสารผู้วิจัยยังพบว่า ครูพลเรือนส่วนหนึ่งของโรงเรียนนั้นเป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนซึ่งจะช่วยให้การบริหารจัดการในเรื่องความรับผิดชอบและความมีวินัยนั้นเป็นไปได้อย่างสอดคล้องและมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับยงยุทธ เกษสาคร(2546) ที่ได้กล่าวถึงกระบวนการสรรหาและคัดเลือกบุคลากรนั้น ควรใช้บุคลากรต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกหน่วยงานและบรรจุลงในตำแหน่งที่จัดสรรให้เหมาะสมกับงาน ในด้านความร่วมมือจากบุคลากรภายในโรงเรียนนั้น โรงเรียนกรณีศึกษาได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่ทั้งจากผู้บริหาร ครู และบุคลากรอื่นๆ เนื่องจากผู้บริหารได้สร้างแรงจูงใจในการทำงานให้กับครูและบุคลากรภายในโรงเรียนด้วยการให้ผลตอบแทนที่ดีและบุคลากรทุกคนมีความพึงพอใจ จากการวิเคราะห์เอกสารผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญในเรื่องของอัตราเงินเดือนสำหรับครูและบุคลากรในโรงเรียน กล่าวคือโดยปกติแล้วในโรงเรียนเอกชนทั่วๆ ไปมักจะกำหนดอัตราเงินเดือนไว้ตามอัตราที่กฎหมายกำหนดตามวุฒิการศึกษาและเป็นอัตราเงินเดือนตายตัว ในขณะที่โรงเรียนกรณีศึกษามีระเบียบในการพิจารณาขึ้นเงินเดือนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรรูปได้ว่า ในการรับครูหรือผู้ปฏิบัติงานเข้ามาบรรจุในครั้งแรกนั้นจะได้รับผลตอบแทนขั้นต่ำเท่ากับอัตราผลตอบแทนที่กฎหมายกำหนดรวมทั้งเงินเพิ่มตามวุฒิการศึกษาและจะมีการเลื่อนขึ้นเงินเดือนทุกปีเหมือนระบบราชการพร้อมทั้งมีการพิจารณาความดีความชอบให้กับครูและบุคลากรในโรงเรียนเป็นขึ้นเงินเดือนสองชั้นประมาณร้อยละ 5 ของงบประมาณประจำปีซึ่งจะทำให้ในแต่ละปีการศึกษาจะมีผู้ได้รับผลตอบแทนสองชั้นประมาณ 12-18 คน รวมทั้งนั้น นอกจากนั้นเมื่อสิ้นสุดปีการศึกษา โรงเรียนกรณีศึกษายังได้จัดสรรเงินร้อยละ 5 จากกำไรสุทธิมาเฉลี่ยแบ่งให้ผู้บริหาร ครูและบุคลากรในโรงเรียนทุกคน จากที่กล่าวมาแล้วจึงเป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่ทำให้โรงเรียนกรณีศึกษาได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่จากครูและบุคลากรในโรงเรียนทุกคน

สำหรับแนวทางในการส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนได้มีโอกาสพัฒนาตนเองนั้น ผู้บริหารโรงเรียนได้จัดส่งครูอาจารย์เข้ารับการอบรมและสัมมนาอย่างเพียงพอทั้งทางด้านวิชาการและกิจกรรมนักเรียนนักศึกษา สร้างแรงจูงใจโดยการมอบทุนการศึกษาบางส่วนให้กับครูอาจารย์ที่มีความประสงค์จะศึกษาต่อในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกซึ่งจะต้องเป็นสาขาวิชาที่ตรงตามความต้องการของโรงเรียน จึงเป็นการสร้างแรงจูงใจและให้โอกาสบุคลากรในโรงเรียนได้พัฒนาความรู้และทักษะในวิชาชีพให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ เสียสละ และมีความรับผิดชอบต่อการสอนและการฝึกอบรมนักเรียนนักศึกษาเป็นอย่างดีซึ่งสอดคล้องกับ

เรียม ศรีทอง (2540) ที่ได้กล่าวถึงความพึงพอใจในงานมีส่วนเกี่ยวข้องกับขวัญและกำลังใจในการทำงานว่ามีปัจจัยหลายอย่างที่จะช่วยส่งเสริมขวัญและกำลังใจ เช่น ความมั่นคงในงาน ความก้าวหน้าในการทำงาน ผลตอบแทน โอกาสในการพัฒนาตนเองจะช่วยทำให้พนักงานมีขวัญและกำลังใจในการทำงานสูง

ในด้านการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนได้จัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนและห้องเรียนให้มีความร่มรื่น สะอาด มีสิ่งอำนวยความสะดวกพอเพียงในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งการจัดสภาพแวดล้อมนี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบอดคล้องกับวิรัช วรรณรัตน์(2523) ที่กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมนักเรียนที่สำคัญอย่างหนึ่ง นอกจากนี้เนื้อหาสาระที่ใช้ในการสอนโรงเรียนได้มอบนโยบายให้ครูนำไปบูรณาการกับแผนการสอนในเนื้อหาวิชาอื่นซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่องที่เรียนในขณะเดียวกันก็จะช่วยให้การเรียนเนื้อหาวิชานั้นๆ มีความสัมพันธ์กันลึกซึ้งขึ้นซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาจริยธรรมของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542) ที่ได้กล่าวถึงการจัดการสอนจริยธรรมในลักษณะบูรณาการไปพร้อมๆ กับเนื้อหาวิชาอื่นๆ ครูผู้สอนจะต้องตระหนักถึงบทบาทในการสอดแทรกจริยธรรมเข้าไปซึ่งจะช่วยให้การเรียนจริยธรรมมีความหมายเพิ่มขึ้น สำหรับวิธีสอนนั้นครูโรงเรียนกรณีศึกษาใช้วิธีการสอนแตกต่างกันไป เช่น การเรียนรู้แบบร่วมมือกัน กิจกรรมกลุ่ม และเนื่องจากครูมีประสบการณ์ทั้งวิชาชีพและความมีระเบียบวินัยจึงสามารถที่จะบูรณาการคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์เข้าไปในรายวิชาได้ไม่ว่าจะสอนด้วยวิธีใดก็ตาม และในการสอนนั้นครูมีการพูดจากับนักเรียนด้วยถ้อยคำสุภาพมีความเข้าใจพื้นฐานบุคลิกและลักษณะตามวัยของนักเรียน ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีมีความรับผิดชอบต่อการสอน และยังพบว่านักเรียนมีการตอบสนองในทิศทางเดียวกันกับที่ครูปฏิบัติต่อนักเรียน เช่น ถ้าครูพูดคร่ำครึกับนักเรียน นักเรียนก็จะตอบรับว่าคร่ำครึ ถ้าครูเข้าห้องสอนเร็วนักเรียนจะรีบเข้าห้องก่อนที่ครูเข้า วิชาของครูที่มีการตรวจสอบความพร้อมก่อนเรียนนักเรียนจะพยายามชวนขวายเป็นเตรียมความพร้อมก่อนเรียนซึ่งสอดคล้องกับประเด็นที่ อูปรมัย (2530) ที่กล่าวว่าครูมีอิทธิพลต่อการพัฒนาพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของเด็กด้วยการปฏิบัติตนของครู เข้าใจธรรมชาติของนักเรียนเป็นอย่างดี ครูควรเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียนในทุกๆด้านเป็นที่ปรึกษา เอาใจใส่เด็ก โดยไม่เป็นการควบคุมและรุกรานเสรีภาพของเด็กและสอดคล้องกับ Jones (2004, อ้างถึงใน Dodge et al. (2007)) ที่กล่าวว่าครูแต่ละคนต้องเป็นผู้ที่มีความเอาใจใส่แบบอย่าง และเป็นที่ยกย่อง คำปรึกษา สั่งสอนนักเรียนด้วยความรักและน่าเชื่อถือ และแสดงตัวอย่างที่ดีโดยการสนับสนุนพฤติกรรมทางบวกต่อสังคม ในด้านการจัดกิจกรรมและโครงการเสริมหลักสูตร

ของโรงเรียนนั้นมีความหลากหลาย สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนปรับให้เหมาะกับ ผู้เรียนและส่วนหนึ่งมาจากข้อเสนอของผู้เรียนด้วย

กิจกรรมและโครงการเสริมหลักสูตรของโรงเรียนที่สำคัญจะถูกบูรณาการด้วยการฝึก ระเบียบวินัยอยู่ตลอดเวลาเป็นการย้ำให้ผู้เรียนเกิดความเคยชินซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นที่เห็นได้อย่าง ชัดเจนที่สุดในโรงเรียนกรณีศึกษาที่นำเอาระบบทหารมาใช้ในการดูแลและฝึกอบรมนักเรียน โดย เริ่มจากกิจกรรมเตรียมความพร้อมซึ่งเป็นกิจกรรมแรกของนักเรียนใหม่มีจุดประสงค์นำทางใน การปรับปรุงบุคลิกและพฤติกรรมทางด้านวินัยของนักเรียน มีจุดประสงค์ปลายทางให้เกิด ความรับผิดชอบซึ่งทางโรงเรียนพยายามจะใช้เวลาให้น้อยที่สุดดังนั้นก็ได้รับการต่อต้านจาก นักเรียนบ้าง และเมื่อผ่านการอบรมขั้นต้นไปแล้วสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะถูกตอกย้ำให้นักเรียนต้อง ปฏิบัติทุกวันในเวลามาเรียนจนเกิดความเคยชิน หลังจากนั้นโรงเรียนจึงสอดแทรกค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมและโครงการเสริม หลักสูตรซึ่งมีหลากหลายเพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจ มีแนวคิดที่ถูกต้อง เกิดความรับผิดชอบ ต่อตนเองและ ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นเยาวชนที่ดีของสังคมซึ่งสอดคล้องกับ ยงยุทธ เกษสาคร (2546) ที่ได้กล่าวถึงการปลูกฝังค่านิยมไว้ว่าการสร้างค่านิยมหรือการจะเปลี่ยนแปลงค่านิยมของ คนในสังคมนั้นสามารถนำเอากฎข้อบังคับมาเป็นเครื่องมือได้เพราะการที่จะใช้วิธีการอื่นนั้น เช่น การศึกษา อบรมหรือการปลูกฝังอุดมการณ์อาจไม่ได้ผลทันการ การใช้กฎข้อบังคับจึงเป็นวิธีที่ดีใน กรณีที่ต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาบางสิ่งบางอย่างในเวลาจำกัดและเมื่อได้ทำ สม่าเสมออย่างต่อเนื่องแล้วก็จะเกิดความเคยชินและกลายเป็นนิสัยถาวรต่อไป

กล่าวโดยสรุปแล้วกิจกรรมและโครงการของโรงเรียนกรณีศึกษาที่มีความโดดเด่นได้แก่ กิจกรรมทางด้านการพัฒนาระเบียบวินัยและความรับผิดชอบของนักเรียน นอกจากนี้ยังใน การวางแผนการจัดกิจกรรมและโครงการเสริมหลักสูตรนั้นโรงเรียนยังได้วิเคราะห์ถึงจุดประสงค์ ทุกโครงการและนำความต้องการของผู้เรียนบางส่วนมาปรับให้สอดคล้องกับแนวทางการจัด กิจกรรมจึงทำให้การจัดกิจกรรมนั้นมีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและวัยของผู้เรียน การใช้งบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรมและโครงการเสริมหลักสูตรนั้นโรงเรียนกรณีศึกษาได้ วางแผนไว้ล่วงหน้า 1 ปีและจัดสรรงบประมาณสนับสนุนได้อย่างเพียงพอ จากที่กล่าวมาแล้วจะ เห็นได้ว่าโรงเรียนได้ตระหนักถึงเหตุผลความจำเป็นและความสำคัญในการจัดกิจกรรมเสริม หลักสูตรที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโดยไม่เน้นทางด้าน วิชาการแต่เพียงอย่างเดียวซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของ สุวิมล ว่องวาณิช และคณะ(2549)

ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์สภาพและแนวทางในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน: กรณีศึกษาโรงเรียนอาชีวศึกษาที่มีการปฏิบัติที่ดี มีข้อเสนอแนะ 2 ประเด็นหลัก คือ ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต ดังนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผลจากการวิจัยพบว่า การส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนให้ได้ผลดีนั้นผู้บริหารเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติตนเป็นต้นแบบในด้านการปฏิบัติงานอย่างมีวินัยและความรับผิดชอบ ทั้งสามารถบริหารจัดการและให้นโยบายทั้งในระดับครูและนักเรียนซึ่งเป็นการสร้างความมั่นคงในการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนให้เป็นไปตามทิศทางที่โรงเรียนได้กำหนดไว้ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรเป็นผู้ที่เป็นต้นแบบและมีภาวะผู้นำในการบริหารจัดการ รู้จักใช้วิธีการสร้างแรงจูงใจต่อครูและบุคลากรของโรงเรียน

2. การจัดกิจกรรมของโรงเรียนมีความมุ่งเน้นกิจกรรมที่เสริมสร้างให้นักเรียนมีระเบียบวินัยเพื่อนำไปสู่การเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ ดังนั้นลักษณะการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนจึงควรเริ่มจากการปลูกฝังให้นักเรียนเป็นผู้มีระเบียบวินัย โดยเปิดโอกาสและรับฟังความคิดเห็นของครูและนักเรียนเพื่อร่วมกันจัดรูปแบบของกิจกรรมที่ทั้งครูและนักเรียนมีความพึงพอใจและให้ประโยชน์ในการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน

3. ควรส่งเสริมสนับสนุนการสร้างต้นแบบที่ดีด้านความรับผิดชอบและความมีวินัยในการปฏิบัติงานของบุคลากรของโรงเรียนเพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในวิถีชีวิตแบบซึมซับในการปฏิบัติตามแบบอย่าง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

กรณีศึกษาจากงานวิจัยนี้เป็นโรงเรียนอาชีวศึกษาแห่งหนึ่งซึ่งเป็นการศึกษาเฉพาะบริบทของสังกัดคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เขตกรุงเทพมหานคร ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรมในการศึกษาครั้งต่อไปจึงควรมีการวิจัยกับกรณีศึกษาของโรงเรียนสังกัดอื่นๆ และประเภทวิชาอื่นๆ รวมถึงเพื่อนำข้อมูลการศึกษามาเปรียบเทียบ เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาส่งเสริมสำหรับกรณีที่นอกเหนือจากงานวิจัยนี้

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กมลรัตน์ ทวีชชาติวิทยากุล. (2530). การวิเคราะห์องค์ประกอบของความรับผิดชอบของนิสิตปริญญาตรีสาขาสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตามการรับรู้ของนิสิตและอาจารย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. ภาควิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กมลวัฒน์ วันวิชัย. (2545). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสตรีวัดอัมพรสวรรค์ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- กวรรณการ์ ชุมภูเมือง. (2548). แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ของโรงเรียนสันกลางวิทยา อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย. การศึกษาอิสระครุศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- กัลยา สุริย์. (2546). การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบและความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาจิตวิทยาการศึกษาและแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ก่อ สวัสดิพิธานิชย์. (2522). จริยธรรมในสังคมไทย. ในรายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.
- ขวัญฤดี ขำสอนสัตย์. (2542). การศึกษาพฤติกรรมการรับผิดชอบต่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาการอุดมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- คณิงนิจ พุ่มพวง. (2546). การใช้กิจกรรมกลุ่มพัฒนาความรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- คำนึ่ง อยู่เลิศ. (2541). ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดเศวตฉัตร เขตคลองสาน กรุงเทพฯ. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาวิชาจิตวิทยาและการแนะแนว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2539). *เอกสารประกอบ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ.2540-2544*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2527). *รายงานผลโครงการติดตามและประเมินผลการ เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.)*. กรุงเทพฯ:สำนักงาน คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ.
- จรรยา สุวรรณทัต, ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบปัจฉิม. (2521). *พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม 1: พื้นฐานความเข้าใจทางจิตวิทยา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- จรินทร์ บุญพาโชค. (2548). *การใช้กิจกรรมจากโปรแกรมการศึกษาคุณค่าเพื่อชีวิต(Living Values : an Educational Program) ที่มีผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อของ นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขา การจัดการการเรียนรู้ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- จันทร์จิรา มูลเมือง. (2535). *ศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของนิสิต นักศึกษาต่างสาขาวิชา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. ภาควิชาจิตวิทยา บัณฑิต วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- จรัส แพรพันธ์. (2548). *ผลการใช้เทคนิคแม่แบบที่มีต่อความรับผิดชอบต่อตนเองของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาจิตวิทยาการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จรัรัตน์ นันทยทวิกุล. (2538). *การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะความรับผิดชอบต่อของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาวิชาผล การศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- จรรยา สุภาพ. (2520). *แบบเรียนสังคมศึกษา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ใจจริง บุญเรืองรอด. (2536). *กิจกรรมร่วมหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์.
- เฉลิมศรี ตั้งสกุลธรรม. (2544). *การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลของเด็กวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชนินทร์ หมอแก้ว. (2547). *การศึกษาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนในโครงการผู้บริหาร สถานศึกษาต้นแบบ ปีพุทธศักราช 2545*. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขานิเทศ การศึกษาและพัฒนาหลักสูตร คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ชญารัตน์ สว่างพร้อม. (2550). การพัฒนาแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีวินัยและด้าน
ความรับผิดชอบ สำหรับนักศึกษาสถาบันการอาชีวศึกษาภาคกลาง 3. วิทยานิพนธ์
ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชัยณรงค์ อ่าผึ้ง. (2550). ผลของการให้คำปรึกษากลุ่มแบบพิจารณาเหตุผล อารมณ์และ
พฤติกรรมที่มีต่อความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต. สาขาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. (2524). คุณธรรมและจริยธรรม หลักการและวิธีการพัฒนาจริยศึกษาใน
สถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- ณัฐษา เห่งยมสง่า. (2547). สภาพปัญหาและพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียน
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ(ปวช.) ในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน กลุ่ม 5 จังหวัดรอบ
กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาหลักสูตรและการสอน
คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2524). จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา: พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม 2.
กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน, อรพิม ชูชม และงามตา วนินทานนท์. (2528). ปัจจัยทางจิตวิทยานิเวศที่
เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาไทย. รายงานการวิจัย สถาบันพฤติกรรมศาสตร์.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ดุษฎี ทรัพย์ปลูง. (2529). ผลการใช้บทบาทสมมุติเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดรางบัว กรุงเทพฯ. วิทยานิพนธ์ปริญญา.
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ตะวัน แวงโสธรรณ. (2544). ผลการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มตามทฤษฎีเผชิญความจริงกับการร่วม
กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบของนักเรียนประจำชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์
ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาวิชาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ทวิ ทิวาพัฒน์. (2547). ศึกษาเรื่องปัจจัยทางครอบครัวที่มีต่อความรับผิดชอบต่อการเรียนของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อำเภอเสลภูมิ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารอยเอ็ด
เขต 3. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- ทิพวรรณ รัตนวงศ์. (2532). แนวโน้มหลักสูตรสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในปีพุทธศักราช 2545. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา แคมมณี. (2541). การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมแห่งชาติแห่งประเทศไทย.
- ทิตนา แคมมณี. (2545). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนพร ตรรกทวิผล. (2548). การวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบโดยใช้ภาพการ์ตูนของผู้เรียนช่วงชั้นที่ 1 โรงเรียนบ้านหัวฝาย อำเภอฝาง เขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3. การค้นคว้าแบบอิสระ สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธนวัฒน์ สุวรรณจรัส. (2548). การวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาคุณธรรมในนิสิตนักศึกษาไทยระดับปริญญาบัณฑิต. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธิตติมา เก่งถนอมศักดิ์. (2546). สาเหตุการทะเลาะวิวาทของนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นารี โนภิระ. (2536). ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพของครูประจำชั้นกับนักเรียนและสุขภาพจิตของนักเรียนชาวเขาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่ และโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- นิตา ชูโต. (2545). การวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: พรีนตีโพร.
- บุษรินทร์ ปัทมาคม. (2537). แนวนโยบายอาชีวศึกษากับภาวะการณ์ของประเทศไทย. ศูนย์การศึกษา.
- บุญทัน ดอกไธสง. (2540). การจัดการองค์การ. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- บุญเทียม เจริญยิ่ง. (2535). ยุทธศาสตร์เชิงรุกของกรมอาชีวศึกษา ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7. กรุงเทพฯ: กรมอาชีวศึกษา.
- ป. มหาพันธ์. (2536). สอนให้เด็กมีความรับผิดชอบ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์

ประชาสัมพันธ์, กรม. สำนักข่าว. (2550). ข้อมูลสารสนเทศทาง[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://thainews.prd.go.th> [8 กรกฎาคม 2551]

ประชาสัมพันธ์, กรม. สำนักข่าว. (2551). ข้อมูลสารสนเทศทาง[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://thainews.prd.go.th> [8 กรกฎาคม 2551]

ประดิษฐ์ อุประมัย. (2530). หน่วยที่ 6 - 10 การพัฒนาความรับผิดชอบของเด็ก. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาพฤติกรรมเด็ก*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์เอกสารและตำรา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ประทีป กระจายพันธ์. (2538). ผลของการใช้ตัวแบบบุคคลจริงและบทบาทสมมติเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนวิจิตรวิทยาจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาจิตวิทยาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ปราณี นัยประยูร. (2544). ผลของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มทฤษฎีพิจารณาเหตุผลและอารมณ์และการใช้โปรแกรมการพัฒนาความคาดหวังในความสามารถของตนเองต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเข้าชั้นเรียนของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ปรียาพร วงอนุตรโรจน์. (2542). การจัดและการบริหารอาชีพศึกษา. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

ปียาพร คัมภีร์พงศ์. (2540). ผลของการให้คำปรึกษากลุ่มแบบเผชิญความจริงที่มีต่อความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 โรงเรียนเทคโนโลยีภาคตะวันออก(อีเทค) จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.

พรพินิจ นาเมืองรักษ์. (2549). ผลการให้คำปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีเผชิญความจริงต่อความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

พรพิมล เจียมนาครินทร์. (2539). พัฒนาการวัยรุ่น. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ต้นอ่อน แกรมมี่.

- พรทิพย์ นิ่มแสง. (2549). การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม โดยใช้กระบวนการกลุ่มแก้ปัญหาของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.
- พระเทพเวที. (2532). การศึกษาที่สากกลบนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). (2533). พุทธศาสนากับปรัชญา. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- พวงทอง คงเจริญ. (2550). ผลการให้คำปรึกษากลุ่มร่วมกับการใช้ตัวแบบในการพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง: กรณีศึกษานักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านหนองท่อม จังหวัดหนองบัวลำภู. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พัฒน์วดี อนุสรณ์เทวินทร์. (2544). การใช้กลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนลุ่มพุก (วันครู 2503) อำเภอคำชะอี จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาจิตวิทยาให้คำปรึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พิจิตรา พงษ์จินดากร. (2525). การทดลองสอนความรับผิดชอบแก่เด็กที่มีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาต่างกันโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- พิชัย ชัยชินรัตน์. (2545). ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติทางด้านวินัยของครูในชั้นเรียนกับความรับผิดชอบของนักเรียนในวิทยาลัยเทคนิค เขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาหลักสูตรและการสอนอาชีวศึกษา คณะครุศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- พิณนภา หมวกยอด. (2548). ผลของการฝึกสติโดยวิธีผสวนแนวพุทธและจิตวิทยาที่มีต่อการพัฒนาพฤติกรรมความรับผิดชอบด้านการเรียนของเยาวชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิมพ์พรธม เทพสุเมธานนท์. (2546). การศึกษาพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง. รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- ภัสรา อรุณมีศรี. (2533). การพัฒนาแบบวัดความรับผิดชอบสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาการวัดและประเมินผลการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภาวิณี ไสธายะเพชร. (2549). การศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมคุณธรรมเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบให้กับนักเรียนประถมศึกษาโรงเรียนในเครือเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การ ศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มาณฑิ รัตนจรุงพร. ตามไปดูน.ศ.อาชีวะจากทั่วประเทศ. ระดมช่วยเหยื่อ"สิ้นามิ"...บ้านน้ำเค็ม. มติชนรายวัน(15 เมษายน 2548): 22.
- ยาใจ ประมาคะเต. (2549). ผลสัมฤทธิ์และความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคคจิกซอร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- ยงยุทธ เกษสาคร. (2546). ภาวะผู้นำและการทำงาน. กรุงเทพฯ: เอส แอนด์ จี กราฟฟิก.
- รตินันท์ ไมตรีจิต. (2537). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์และความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือกับการสอนตามคู่มือครู. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาวิทยาศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ระพีพร นิ่มประยูร. (2537). ผลของการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสร้างคุณภาพที่มีต่อความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดดอนหวาย อำเภอสามพรานจังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. สาขาจิตวิทยาการแนะแนว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- รัชณี มณีโกศล. (2540). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความรับผิดชอบ และความคงทนทางการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เรื่อง การหาร ที่เรียนโดยวิธีการเรียนแบบร่วมมือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- รุ่งทิภา กัณหาทิพย์. (2543). ผลของการอบรมเลี้ยงดูต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดบุรีรัมย์. รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญาามหาบัณฑิต. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- เรณู แดงไทย. (2548). ผลการสอนโดยใช้กระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่างที่มีค่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. สาขาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- เวียม ศรีทอง. (2540). มนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพฯ: ศูนย์เอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- ลักขณา ไสภา. (2537). ผลของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามทฤษฎีเผชิญความจริงที่มีต่อความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบางมด (ต้นเปาวิทยาคาร) สังกัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. สาขาจิตวิทยาการแนะแนว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- วรภรณ์ รักวิชัย. (2533). การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ: แสงศิลป์การพิมพ์.
- วิชากร, กรม. กองวิจัยทางการศึกษา. (2542). การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง. กรุงเทพฯ: กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ.
- วิชากร, กรม. โครงการประกันคุณภาพการศึกษา. (2540). คู่มือการพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐานการศึกษา การพัฒนาวิสัยทัศน์ในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- วิทย์ วิศทเวทย์และเสถียรพงษ์ วรรณปก. (2525). หนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษารายวิชา ส.402 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วินัดดา ปิยศิลป์, พนม เกตุมาน, บรรณาธิการ. (2545). ตำราจิตเวชเด็กและวัยรุ่น. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ชมรมจิตแพทย์เด็กและวัยรุ่น.
- วิรัช วรรณรัตน์. (2523). สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก. วารสารครู 5: 8-12.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2539). กระบวนการนโยบายทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: อักษรอาชีพพัฒนา.
- วิวัฒน์ รักษาเคน. (2531). ความสำคัญในความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- วิสัย วิมลรัตน์. (2534). รูปแบบที่เหมาะสมในการทำนายความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1. วิจัยสนเทศ. 11(125): 14-19.

- วัลภา ดวงทาชม(2539). ผลการใช้เทคนิคการปรับพฤติกรรมเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเขตไร่ศึกษา จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาจิตวิทยาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วัลลภา ถนอมศิริ. (2539). การใช้กิจกรรมกลุ่มและการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเกษมพิทยากรุงเทพฯ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- วัลลภา จันทร์เพ็ญ. (2544). การพัฒนาการจัดรูปแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัฒนา สิงห์สมฤทธิ. (2527). การสร้างแบบทดสอบวัดจริยธรรมด้านความรับผิดชอบสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในจังหวัดยะลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- วันที อุบลเยี่ยม. (2545). ปัจจัยลักษณะพื้นฐานและสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อตนเองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วรรีพร บำรุงผล. (2548). ศึกษาเรื่องตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความรับผิดชอบของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. กรมวิชาการ. (2542). การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาไทยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. กรมวิชาการ. (2546). แนวปฏิบัติของสถานศึกษาเอกชนเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2551). ข้อมูลสารสนเทศทาง [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://bsq.vec.go.th/download/stu_1.html [22 มีนาคม 2551]
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2551). ข้อมูลสารสนเทศทาง [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.vec.go.th> [8 กรกฎาคม 2551]

- ศึกษาธิการ, กระทรวง. สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2551). ข้อมูลสารสนเทศทาง [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://bsq.vec.go.th/download/stu_1.html [20 กันยายน 2551]
- สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย. (2525). *ตำราพัฒนาการเด็ก*. กรุงเทพฯ: สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- สาโรช บัวศรี. (2526). *จริยธรรมศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สำเร็จ เฉลิมเฝ้า. (2527). การบริหารโรงเรียนกับการสอนจริยธรรม. *วารสารวิทยาจารย์*. (กุมภาพันธ์ 2527: 18-19).
- สุจิตรา วีระยุทธศิลป์. (2540). *การเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่านและความรับผิดชอบในการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนโดยวิธีการโคลซและการสอนตามคู่มือครู*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- สุภางค์ จันทร์วานิช. (2549). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี วงศ์ปลุกแก้ว. (2526). *ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในชั้นเรียนกับความรูสึกับรับผิดชอบและความเชื่อมั่นในตนเอง*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- สุรางค์ โค้วตระกูล. (2536). *จิตวิทยาการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรางค์ โค้วตระกูล. (2545). *จิตวิทยาการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรางค์ จันทร์เอม. (2529). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต.
- สุวิมล ว่องวาณิช และคณะ. (2549). *โครงการเร่งสร้างคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชนไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม.
- สุวิมล ว่องวาณิช และคณะ. (2548). *บทบาทตามหลัก 3M ของผู้เกี่ยวข้องในการสร้างโอกาสการเรียนรู้*. *วารสารเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 34 ฉบับที่ 2 (ตุลาคม-ธันวาคม): 50-59.*

- สุวิมล ว่องวานิชและนางลักษณ วิรัชชัย. (2543). *ปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อมุ่งความสำเร็จของส่วนรวมของนักศึกษามหาวิทยาลัย: การศึกษาเชิงปริมาณและคุณภาพ. รายงานผลการวิจัย. ภาควิชาวิจัยการศึกษา คณะครู ศาสตราจารย์พาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- สุพัตรา สุภาพ. (2531). *สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี. พิมพ์ครั้งที่ 6 แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.*
- สุพัตรา สุภาพ. (2531). *ปัญหาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.*
- สุนันท์ พรหมประกอบ. (2546). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมของนักศึกษาอาชีวศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. สาขาการพัฒนาคอร์ปครวั และสังคม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.*
- สุทธิพร บุญส่ง. (2545). *รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบของนักศึกษาสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.*
- สุทธิภรณ์ แหม่มรักษา. (2546). *พฤติกรรมการความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต(พื้นฐานการศึกษา). คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.*
- เสรี ภัทรพิศาล. (2546). *อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของนักเรียน นักศึกษา: ศึกษากรณีเฉพาะการทะเลาะวิวาทของนักเรียนในสถาบันประเภท วิทยาลัยเทคนิคสังกัดกรมอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. สาขาบริหารงานยุติธรรม คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- เสรีย์ อินทร์คง. (2535). *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และความ รับผิดชอบในการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนโดย ใช้สัญญาการเรียนกับการสอนตามคู่มือครูของ สสวท. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.*
- สมเกียรติ ฤงแก้ว. (2548). *ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. สาขาจิตวิทยาการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.*

- อนุวัฒน์ คุณแก้ว. (2538). *การวัดและการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- อรรถนาถ บุญเกิด. (2546). *การเสริมแรงในการพัฒนาพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2* โรงเรียนบ้านใหม่หนองบัว จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อังคณา ถิรศิลาเวทย์. (2548). *ศึกษาเรื่องจิตลักษณะและปัจจัยทางสังคมที่สัมพันธ์กับความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3* สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคามเขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อารี จำปาทอง. (2532). *การส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- อุทุมพร จามรมาน. (2540). *การวิจัยรายกรณี (Case Study Research)*. ใน ทิศนา เขมมณี และ สร้อยสน สกลรักษ์ (บรรณาธิการ). *แบบแผนและเครื่องมือการวิจัยทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย:249-257.
- อุไร สุมาริธรรม. (2545). *จิตวิทยาการแนะแนวเด็กวัยรุ่น*. นครศรีธรรมราช: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- เอมอร กฤษณะรังสรรค์. (2537). *ผลของการฝึกอบรมตามหลักไตรสิกขาต่อความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของนักศึกษาวิชาชีพครูสถาบันราชภัฏ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต. สาขาจิตวิทยาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Cattell, Ramond B. (1963). *Manual for the Jr-Sr. High School Personality Questionnaire "HSPQ" Form A*, Illinois the Institute Personality and Ability Testing.
- Courtney H.T., & Audrey J. J. (2008). *The Role of Culture in Institutional and Individual Approaches to Civic Responsibility at Research Universities*. The journal of higher education, Vol. 79, No.2, 160-182.

- Dodge et al. (2007). *Improving students responsibility through the use of individual behavior contracts : A Research Project*. Saint Xavier University, MD.
- Flippo, Edwin B. (1966). *A Behavior Approach*. Allyn and Bacon Bootan.
- Funk and Wagnalts. (1961). *New Standard Dictionary of the English Language*. New York.
- Faw, T. and Georg S. Belkin. (1989). *Child Psychology*. New York: McGraw – Hill.
- Good, Carter V.ed. (1973). *Dictionary of education*. 3rd ed. New York: McGrew-Hill Book Company.
- Lawshe, C. H. (1966). *Principles of Personal Testing*. Mc.Grew-Hill Book Company New York.
- Lewis R. (2001). *Classroom discipline and student responsibility: the students' view*. Teaching and teacher education 17, 307-319.
- Martinek T., Schilling T., & Johnson D. (2001). *Transferring Personal and Social Responsibility of Underserved Youth to the Classroom*. The Urban Review, Vol. 33, 29-45, Human Sciences Press, Inc.
- Mitton, B.L. and Dole B.H. (1962). *The Development of Responsibility in Children*. The Child: A Book of Reading. 46: 407-416.
- Sanford, Newman. (1970). The Goal of Individual Development. *Twenty-Five Years of Higher Education*. San Fransico: Jossey-Base Press.
- Sideman, J.M. (1962). *The Child : A Book of Reading*. New York : Holt Reinhart and Winston.

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก
รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือ
แบบบันทึกเอกสาร แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแนวทางสนทนากลุ่ม

1. รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ
อาจารย์ประจำภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ อมรา รอดดารา
อาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตร การสอนและเทคโนโลยีการ
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. อาจารย์ ดร.บุญทริกา บุลภักดิ์
อาจารย์ประจำภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. อาจารย์สมชาย ประภาสโนบล
ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียนนักศึกษาโรงเรียนช่างฝีมือปทุมธานี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือ
แบบสำรวจระดับความรับผิดชอบของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ

1. ผศ.ดร.ณัฐภรณ์ หลาวทอง
อาจารย์ประจำภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รศ.อมรา รอดดารา
อาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตร การสอนและเทคโนโลยีการ
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. อ.ดร.กมลวรรณ ตั้งธนกานนท์
อาจารย์ประจำภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. อ.ดร.บุญทริกา บุญภักดี
อาจารย์ประจำภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. อ.สมชาย ประภาสโนบล
ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียนนักศึกษาโรงเรียนช่างฝีมือปทุมธานี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่ ศธ

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

16 ตุลาคม 2551

เรื่อง ขออนุญาตเข้าไปทำการศึกษาวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนกองทัพบกอุปถัมภ์ ช่างกล ชส.ทบ.

เนื่องจาก นางสาวยุวรี ผลพันธิน นิสิตระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิจัย การศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำลังดำเนินการเก็บ รวบรวมข้อมูลเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อ “การวิเคราะห์สภาพและแนวทางในการส่งเสริมความ รับผิดชอบของนักเรียน: กรณีศึกษาโรงเรียนอาชีวศึกษาที่ปฏิบัติที่ดี” โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพันธุ์ สุวรรณ มรรคา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในกรณีนี้ภาควิชาพิจารณาเห็นว่าโรงเรียนของท่านเป็นโรงเรียนที่สมควรนำมา ศึกษาเป็นกรณีศึกษาครั้งนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูล ภาควิชาฯหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริเดช สุชีวะ)

หัวหน้าภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา

ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา

โทรสาร ๐-๒๒๑๘-๒๕๔๘

ภาคผนวก ค
เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การวิเคราะห์สภาพและแนวทางในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน :
กรณีศึกษาโรงเรียนอาชีวศึกษาที่มีการปฏิบัติที่ดี

วัตถุประสงค์

เพื่อสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความรับผิดชอบของนักเรียนระดับ
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

1. ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม
2. ตอนที่ 2 ระดับความรับผิดชอบของนักเรียน
3. ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

คำสั่ง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงที่นักเรียนเป็นอยู่ในปัจจุบัน

1.1 ชั้นปี

- () 1. ชั้นปีที่ 1
() 2. ชั้นปีที่ 2
() 3. ชั้นปีที่ 3

1.2 แผนกวิชา

- () 1. ช่างยนต์
() 2. ช่างไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์

1.3 ผลการเรียนสะสม

- () 1. 0.00 – 1.50
() 2. 1.51 – 2.50
() 3. 2.51 – 3.50
() 4. 3.51 – 4.00

1.4 ลักษณะของครอบครัว ที่นักเรียนอาศัยอยู่ประกอบด้วย

- () 1. บิดา มารดา พี่หรือน้องของนักเรียน
- () 2. ญาติ หรือ บุคคลอื่น โปรดระบุ.....
- () 3. ทั้งข้อที่ 1 และ 2

1.5 ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวนักศึกษา

- () 1. แบบประชาธิปไตย (บิดามารดาปฏิบัติด้วยความยุติธรรม เคารพในสิทธิของนักเรียน รับฟังความคิดเห็นของนักเรียน)
- () 2. แบบเข้มงวด (บิดามารดาเป็นผู้จัดการทุกอย่างในบ้าน นักเรียนและสมาชิกทุกคนในบ้านต้องเชื่อฟัง ไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิดหรือตัดสินใจด้วยตนเอง)
- () 3. แบบปล่อยตามใจ (บิดามารดาปล่อยให้เด็กทำอะไรตามใจชอบ โดยไม่ให้ความสนใจ แนะนำหรือให้กำลังใจใดๆ)

ตอนที่ 2 ระดับความรับผิดชอบของนักเรียน

คำสั่ง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริง

โดย	หมายเลข	5	หมายถึง	ท่านมีการปฏิบัติมากที่สุด
	หมายเลข	4	หมายถึง	ท่านมีการปฏิบัติมาก
	หมายเลข	3	หมายถึง	ท่านมีการปฏิบัติเป็นบางครั้ง
	หมายเลข	2	หมายถึง	ท่านมีการปฏิบัติน้อย
	หมายเลข	1	หมายถึง	ท่านมีการปฏิบัติน้อยมาก

รายการ	ระดับของการปฏิบัติ				
	5	4	3	2	1
ความรับผิดชอบต่อตนเอง					
1. ข้าพเจ้าสนใจดูแลสุขภาพอนามัยของตนเอง					
2. ข้าพเจ้าปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์เมื่อเจ็บป่วย					
3. ข้าพเจ้าเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย					
4. ข้าพเจ้าแต่งกายสะอาดเรียบร้อย					
5. ข้าพเจ้าแต่งกายเหมาะสมกับกาลเทศะ					

รายการ	ระดับของการปฏิบัติ				
	5	4	3	2	1
6. ข้าพเจ้าจัดเตรียมอุปกรณ์การเรียนพร้อมสำหรับการเรียนและการปฏิบัติงาน					
7. ข้าพเจ้าสนใจซักถามปัญหาเมื่อไม่เข้าใจบทเรียน					
8. ข้าพเจ้าปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จครบถ้วน					
9. ข้าพเจ้าทำงานตามที่ครูมอบหมายแม้ครูจะไม่ได้อยู่ในห้องเรียน					
10. ข้าพเจ้าเข้าเรียนตรงเวลา					
11. ข้าพเจ้ามีการตรวจสอบความปลอดภัยของเครื่องมือและสถานที่ในการปฏิบัติงาน					
12. ข้าพเจ้าไม่หยอกล้อเล่นกันขณะปฏิบัติงานที่ต้องใช้ความระมัดระวัง					
13. ข้าพเจ้ารายงานความเสียหายที่เกิดจากการปฏิบัติงานให้ครูทราบ					
14. ข้าพเจ้าปรับปรุงแก้ไขผลงานตามคำแนะนำของครู เช่น ไปงาน ชี้นงานต่างๆ					
15. ข้าพเจ้าประพฤติตนละเว้นจากอบายมุข เช่น การพนัน การเสพสิ่งเสพติด					
16. ข้าพเจ้านำสิ่งของที่เก็บได้คืนเจ้าของหรือส่งมอบให้กับเจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้อง					
ความรับผิดชอบต่อสังคม					
17. ข้าพเจ้าเคารพและเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา					
18. ข้าพเจ้าช่วยเหลืองานบ้านตามความสามารถ					
19. ข้าพเจ้าไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว					
20. ข้าพเจ้าตักเตือนแนะนำเมื่อเห็นเพื่อนกระทำความผิด					
21. ข้าพเจ้าไม่เอารัดเอาเปรียบเพื่อน					
22. ข้าพเจ้าให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่มโดยไม่ต้องมีใครบังคับ					

รายการ	ระดับของการปฏิบัติ				
	5	4	3	2	1
23. ข้าพเจ้าปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน					
24. ข้าพเจ้าช่วยเหลืองานของโรงเรียนตามความสามารถ					
25. ข้าพเจ้ามีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน					
26. ข้าพเจ้าไม่บิดเบือนหรือทำลายทรัพย์สินของโรงเรียน					
27. ข้าพเจ้าแจ้งให้ทางโรงเรียนทราบเมื่อพบการทำลายสาธารณสมบัติของโรงเรียน					
28. ข้าพเจ้าปฏิบัติตามกฎจราจรโดยการใช้ทางข้ามหรือสะพานลอยในการข้ามถนน					
29. ข้าพเจ้าทิ้งขยะลงในถังขยะที่หน่วยงานต่างๆจัดเตรียมไว้					
30. ข้าพเจ้าให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆของชุมชนและสังคม					
31. ข้าพเจ้าสอดส่องดูแลสิ่งทีอาจเป็นภัยแก่คนในชุมชนและสังคม					
32. ข้าพเจ้าบำเพ็ญประโยชน์ให้กับชุมชนและสังคม					
33. ข้าพเจ้าช่วยเหลือเด็ก สตรี และคนชราเมื่อมีโอกาส					

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน

คำสั่ง โปรดตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นให้ครบทุกข้อตามความเป็นจริง

1. **บิดามารดา** ใช้วิธีการอย่างไรในการส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม

.....

.....

.....

2. **โรงเรียน** ใช้วิธีการอย่างไรในการส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม

.....

.....

.....

3. **ครูอาจารย์** ใช้วิธีการอย่างไรในการส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และต่อสังคม

.....

.....

.....

4. **ชุมชนรอบโรงเรียน** ใช้วิธีการอย่างไรในการส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม

.....

.....

.....

5. **สถานประกอบการที่นักเรียนฝึกงานหรือทำงาน** ใช้วิธีการอย่างไรในการส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม

.....

.....

.....

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา
แบบสอบถามวัดระดับความรับผิดชอบของนักเรียน

ข้อที่	เห็นด้วย (+1)	ไม่แน่ใจ (0)	ไม่เห็นด้วย (-1)	IOC
ความรับผิดชอบต่อตนเอง				
1.	4	1		0.80
2.	5			1.00
3.	5			1.00
4.	4	1		0.80
5.	4	1		0.80
6.	5			1.00
7.	4	1		0.80
8.	5			1.00
9.	5			1.00
10.	5			1.00
11.	5			1.00
12.	5			1.00
13.	5			1.00
14.	5			1.00
15.	5			1.00
16.	5			1.00
ความรับผิดชอบต่อสังคม				
17.	5			1.00
18.	5			1.00
19.	4	1		0.80
20.	5			1.00
21.	4	1		0.80
22.	4	1		0.80
23.	5			1.00

ข้อที่	เห็นด้วย (+1)	ไม่แน่ใจ (0)	ไม่เห็นด้วย (-1)	IOC
24.	5			1.00
25.	5			1.00
26.	4	1		0.80
27.	5			1.00
28.	5			1.00
29.	5			1.00
30.	4	1		0.80
31.	4	1		0.80
32.	4	1		0.80
33.	5			1.00

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ประกอบด้วยเครื่องมือ 4 ชุดใหญ่ ได้แก่

เครื่องมือชุดที่ 1 แบบบันทึกเอกสาร

1. แบบบันทึกเอกสารต่างๆ

เครื่องมือชุดที่ 2 แบบสังเกต

1. แนวทางการสังเกตภาคสนามบริบทสภาพต่างๆ
2. แนวทางการสังเกตพฤติกรรมและวินัยของครู
3. แนวทางการสังเกตการจัดการเรียนการสอนของครู
4. แนวทางการสังเกตสัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน
5. แนวทางการสังเกตสภาพแวดล้อม/บรรยากาศในโรงเรียน
6. แนวทางการสังเกตกิจกรรมของสถานศึกษา

เครื่องมือชุดที่ 3 แบบสัมภาษณ์

1. แนวทางการสัมภาษณ์ผู้บริหาร
2. แนวทางการสัมภาษณ์ครู
3. แนวทางการสัมภาษณ์นักเรียน
4. แนวทางการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เครื่องมือชุดที่ 4 แนวทางการสนทนากลุ่ม

1. แนวทางการสนทนากลุ่มนักเรียน

แบบบันทึกเอกสารบริบทสภาพแวดล้อมทางสังคม

วัน/เวลา.....

สถานที่.....

แหล่งข้อมูล.....

1) ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2) ข้อมูลเกี่ยวกับครูอาจารย์และบุคลากร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3) ข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนนักศึกษา

.....

.....

.....

.....

.....

แบบบันทึกเอกสารบริบทสภาพการบริหารงาน

วัน/เวลา.....

สถานที่.....

แหล่งข้อมูล.....

1) ตำแหน่งและโครงสร้างการบริหาร

.....

.....

.....

.....

2) ปรัชญาและเป้าหมาย

.....

.....

.....

.....

3) รางวัลเกียรติยศของโรงเรียน

.....

.....

.....

.....

4) อื่นๆ

.....

.....

.....

.....

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบบันทึกเอกสารบริบทสภาพการบริหารงาน

วัน/เวลา.....

สถานที่.....

แหล่งข้อมูล.....

1) ตำแหน่งและโครงสร้างการบริหาร

.....

.....

.....

.....

.....

2) ปรัชญาและเป้าหมาย

.....

.....

.....

.....

.....

3) รางวัลเกียรติยศของโรงเรียน

.....

.....

.....

.....

.....

4) อื่นๆ

.....

.....

.....

แบบบันทึกเอกสารบริบทสภาพการจัดการศึกษา

ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม สาขาวิชาเครื่องกลและสาขาวิชาสาขาวิชาไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์

วัน/เวลา.....

สถานที่.....

แหล่งข้อมูล.....

1) การจัดทำหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2545(ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2546) ประเภทวิชาช่าง
อุตสาหกรรม สาขาวิชาเครื่องกลและสาขาวิชาสาขาวิชาไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์

ประเด็น	สาระสำคัญ
จุดประสงค์	
โครงสร้างหลักสูตร	
1) หมวดวิชาสามัญ	
1.1 วิชาสามัญทั่วไป	
1.2 วิชาสามัญ พื้นฐานวิชาชีพ	
2) หมวดวิชาชีพ	

ประเด็น	สาระสำคัญ
2.1 วิชาชีพพื้นฐาน	
2.2 วิชาชีพสาขาวิชา	
2.3 วิชาชีพสาขางาน	
3) หมวดวิชาเลือกเสรี	
4) ฝึกงาน	
5) กิจกรรมเสริมหลักสูตร	

2) การจัดการเรียนรู้

โครงสร้างของหลักสูตร	การจัดการเรียนรู้
1) หมวดวิชาสามัญ	
2) หมวดวิชาชีพ	
3) หมวดวิชาเลือกเสรี	
4) ฝึกงาน	
5) กิจกรรมเสริมหลักสูตร	

3) การจัดซื้อการเรียนรู้

โครงสร้างของหลักสูตร	การจัดซื้อการเรียนรู้
1) หมวดวิชาสามัญ	
2) หมวดวิชาชีพ	
3) หมวดวิชาเลือกเสรี	
4) ฝึกงาน	
5) กิจกรรมเสริมหลักสูตร	

4) การวัดและประเมินผลการศึกษา

โครงสร้างของหลักสูตร	การวัดและประเมินผลการศึกษา
1) หมวดวิชาสามัญ	
2) หมวดวิชาชีพ	
3) หมวดวิชาเลือกเสรี	
4) ฝึกงาน	
5) กิจกรรมเสริมหลักสูตร	

แบบบันทึกเอกสาร

กิจกรรมเสริมหลักสูตรและโครงการหรือกิจกรรมสถานศึกษา

วัน/เวลา.....

สถานที่.....

แหล่งข้อมูล.....

1. ชื่อกิจกรรม/โครงการ

2. จุดประสงค์

.....

.....

3. แนวคิดการจัดกิจกรรม

.....

.....

4. นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย

5. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

.....

.....

6. ระยะเวลา

7. สถานที่

8. การดำเนินงาน

.....

.....

.....

9. หน้าที่และความรับผิดชอบ

.....

.....

10. อื่นๆ

.....

.....

.....

แบบบันทึกเอกสารนโยบายของโรงเรียน

ครั้งที่	สถานที่	วัน/เวลา	สภาพ/กิจกรรม	หมายเหตุ
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				

เพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

แบบสังเกตบริบทสภาพสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

วัน/เวลา.....

สถานที่.....

แหล่งข้อมูล.....

1) ลักษณะตำแหน่งที่ตั้ง

.....

.....

.....

.....

2) อาคารสถานที่และบรรยากาศ

สิ่งปลูกสร้าง	จำนวน	การใช้ประโยชน์

แบบสังเกตกิจกรรมสถานศึกษา

ที่	กิจกรรม	สถานที่	วัน/เวลา	บันทึก	หมายเหตุ
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					

เพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

แนวการสังเกตกิจกรรม

1. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรม
2. หน้าที่และความรับผิดชอบของนักเรียน
3. ผลการปฏิบัติตามหน้าที่และความรับผิดชอบของนักเรียน
4. อื่นๆ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสังเกต

ครั้งที่	สถานที่	วัน/เวลา	สภาพ/กิจกรรม	หมายเหตุ
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				

เพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

แนวทางการสังเกตครู

1. พฤติกรรมและวินัยครูระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

- การเข้าสอน
- การตรวจงาน
- การตรวจสอบการเข้าชั้นเรียนของนักเรียน
- ยกย่อง/ชมเชยนักเรียน
- ใ้รางวัล
- กระตุ้นและให้กำลังใจนักเรียน
- ลงโทษ
- ให้ออกาสนักเรียนอธิบายเหตุผลของการกระทำ
- อธิบายว่าผลการกระทำของเขาส่งผลต่อผู้อื่นอย่างไร เพื่อให้นักเรียนปรับพฤติกรรม

2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู

1. วัตถุประสงค์ของการเรียน
2. การจัดการเรียนการสอน
3. การวัดและประเมินผลการเรียน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

สำหรับครู

- การให้ความสนใจกับนักเรียน
- การเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม
- การแสดงความรักและเมตตาของครู
- การเคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของครู
- การช่วยเหลืองานครูของนักเรียน
- การให้คำแนะนำของครู

สำหรับนักเรียน

- ความสนใจของนักเรียนที่มีต่อครู
- การซักถามข้อสงสัยของนักเรียน
- การแสดงความรักต่อครู
- การเคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของครู
- การช่วยเหลืองานครูของนักเรียน
- การปฏิบัติตามคำแนะนำของครู

แบบสังเกตสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา

วัน/เวลา.....

สถานที่.....

แหล่งข้อมูล.....

1. ห้องเรียนจรรยาศึกษาหรือห้องเรียนส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

.....

.....

.....

.....

.....

2. ความสะอาดเรียบร้อยของสถานที่

.....

.....

.....

.....

.....

3. การปลูกต้นไม้ให้ความร่มรื่น

.....

.....

.....

.....

.....

4. การติดป้ายนิเทศหรือคำขวัญ คำสอนต่างๆ

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสังเกตสภาพชุมชนรอบโรงเรียน

ครั้งที่	สถานที่	วัน/เวลา	สภาพ/กิจกรรม	หมายเหตุ
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				

เพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

แผนผังสภาพชุมชนรอบโรงเรียน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวทางการสัมภาษณ์ครูที่เข้าร่วมกิจกรรม/โครงการ
(สำหรับกิจกรรมที่ผู้วิจัยไม่สามารถสังเกตด้วยตนเองได้)

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ-สกุล เพศ
2. วันที่สัมภาษณ์ เวลา
3. ตำแหน่ง/สอนวิชา
4. ระยะเวลาในการทำงาน
5. กิจกรรมหรือโครงการ.....

ตอนที่ 2 แนวทางการสัมภาษณ์

1. กิจกรรมที่จัดขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร
2. ท่านมีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไรบ้างในกิจกรรมนี้
3. ท่านแบ่งหน้าที่ให้นักเรียนรับผิดชอบหรือไม่ อย่างไร ถ้าไม่ใครเป็นผู้กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของนักเรียนในกิจกรรมต่างๆ
4. ท่านมีส่วนส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ได้รับมอบหมายอย่างไร
5. ท่านคิดว่ากิจกรรมที่จัดขึ้นช่วยส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนอย่างไร
6. นักเรียนปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบได้เป็นอย่างไรบ้าง

แนวทางการสัมภาษณ์นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม/โครงการ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ-สกุล ห้อง
2. วันที่สัมภาษณ์ เวลา
3. สาขาวิชา
4. กิจกรรมหรือโครงการ
5. จำนวนครั้งที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการนี้.....

ตอนที่ 2 แนวทางการสัมภาษณ์

1. นักเรียนได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบเรื่องใดในกิจกรรมนี้บ้าง และใครเป็นผู้มอบหมาย
2. นักเรียนทำงานที่ตนรับผิดชอบได้สำเร็จลุล่วงอย่างไร
3. เพราะเหตุใดนักเรียนจึงปฏิบัติงานที่รับผิดชอบได้สำเร็จลุล่วง
4. สิ่งที่นักเรียนได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมนี้มีอะไรบ้าง

แนวทางการสัมภาษณ์ผู้บริหาร

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้บริหาร

1. ชื่อ-สกุล เพศ
- ตำแหน่ง
2. วันที่สัมภาษณ์ เวลา.....
- สถานที่
3. วุฒิการศึกษา.....
4. ประสบการณ์ทำงาน.....
-

ตอนที่ 2 แนวทางการสัมภาษณ์

ประเด็นบริบทสภาพการบริหารงาน

1. โครงสร้างการบริหารงานของโรงเรียนเป็นอย่างไร
2. มีข้อเหมือนหรือแตกต่างจากโรงเรียนอาชีวศึกษาอื่นอย่างไร
3. เป้าหมายของโรงเรียนเป็นอย่างไร
4. ท่านวางแผนการดำเนินการบริหารในอนาคตอย่างไร

ประเด็นบริบทสภาพการจัดการเรียนรู้

1. หลักสูตรที่ใช้ในโรงเรียนประกอบด้วยหลักสูตรใดบ้าง
2. การจัดการศึกษามีแนวทางเป็นอย่างไร มุ่งเน้นให้เกิดผลลัพธ์อะไร
3. การจัดสื่อการเรียนรู้ กิจกรรมสำคัญ แหล่งการเรียนรู้เป็นไปในลักษณะใด
4. วิธีการวัดและประเมินผลการศึกษาเป็นอย่างไร
5. ท่านวางแผนการดำเนินการจัดการเรียนรู้ในอนาคตอย่างไร

ประเด็นนโยบายและวิสัยทัศน์ผู้บริหาร

1. นโยบายของโรงเรียนในการส่งเสริมคุณธรรมให้แก่นักเรียนของท่านเป็นอย่างไร
2. จากปรัชญาโรงเรียนของท่านมีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นด้านระเบียบวินัยและความรับผิดชอบเป็นสำคัญเพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น
3. ปัจจุบันท่านมีนโยบายในการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อแก่นักเรียนในด้านใด และอย่างไรบ้าง
4. ท่านได้จัดตั้งโครงการหรือกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบต่อแก่นักเรียนในด้านต่างๆ ให้แก่นักเรียนอย่างไรบ้าง

5. ท่านคิดว่าตัวท่านเองมีส่วนส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความรับผิดชอบได้อย่างไร
6. โรงเรียนของท่านได้มีการร่วมมือกับชุมชน สถานประกอบการ หน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ ในการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนอย่างไร
7. ท่านคิดว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความรับผิดชอบ และทำได้อย่างไร
8. วิสัยทัศน์ของท่านที่มีต่อการส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนในอนาคตเป็นอย่างไร

ประเด็นพฤติกรรมและวินัยครู

1. ครูท่านนี้สอนวิชาอะไร ลักษณะนิสัยส่วนตัวท่านเป็นคนอย่างไร ลักษณะการจัดการเรียนการสอนของครูท่านนี้เป็นอย่างไร
2. นักเรียนรับผิดชอบต่องานส่งงานในรายวิชาที่ครูท่านนี้สอนครบถ้วนหรือไม่ เพราะเหตุใด
3. ท่านคิดว่าผู้ที่เป็นครูควรมีความรับผิดชอบในเรื่องใดบ้าง อย่างไร
4. ครูท่านนี้เป็นผู้มีความรับผิดชอบในเรื่องดังกล่าวอย่างไร
5. ท่านคิดว่าการที่ครูเป็นผู้มีความรับผิดชอบทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบอย่างไร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวทางการสัมภาษณ์นักเรียน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับครูที่นักเรียนให้คำสัมภาษณ์

1. ชื่อ-สกุล เพศ.....
2. วันที่สอน เวลา
3. ตำแหน่ง/สอนวิชา
4. วุฒิการศึกษา
5. ประสบการณ์ในการทำงาน.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับนักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ-สกุล ห้อง
2. วันที่สัมภาษณ์ เวลา
3. สาขาวิชา
4. ประสบการณ์การเรียนกับอาจารย์ท่านนี้
5. จำนวนครั้งที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการนี้.....

ตอนที่ 3 แนวทางการสัมภาษณ์

ประเด็นพฤติกรรมและวินัยครู

1. ครูท่านนี้สอนวิชาอะไร ลักษณะนิสัยส่วนตัวท่านเป็นคนอย่างไร ลักษณะการจัดการเรียนการสอนของครูท่านนี้เป็นอย่างไร
2. นักเรียนรับผิดชอบงานส่งงานในรายวิชาที่ครูท่านนี้สอนครบถ้วนหรือไม่ เพราะเหตุใด
3. นักเรียนคิดว่าครูควรมีความรับผิดชอบในเรื่องใดบ้าง อย่างไร
4. ครูท่านนี้เป็นผู้มีความรับผิดชอบในเรื่องดังกล่าวอย่างไร
5. การที่ครูเป็นผู้มีความรับผิดชอบทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบอย่างไร

ประเด็นการจัดการเรียนการสอนของครู

1. นักเรียนคิดว่านักเรียนเป็นผู้มีความรับผิดชอบมากน้อยเพียงใด
2. ครูมีการสอนหรืออบรมนักเรียนให้มีความรับผิดชอบหรือไม่ อย่างไร
3. ครูสอนให้นักเรียนมีความรับผิดชอบในเรื่องใดบ้าง
4. ครูใช้วิธีการใดระหว่างการจัดการเรียนการสอนในการสอนให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ
5. เมื่อนักเรียนแสดงถึงการมีความรับผิดชอบในเรื่องต่างๆแล้วท่านปฏิบัติอย่างไรกับนักเรียนและถ้านักเรียนไม่มีความรับผิดชอบในเรื่องต่างๆท่านปฏิบัติอย่างไร

ประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

1. ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูเป็นไปในทิศทางใด
2. นักเรียนมีโอกาสสร้างความสัมพันธ์กับครูได้จากโอกาสใดบ้าง
3. วิธีการในการสร้างความสัมพันธ์กับครูของนักเรียนเป็นอย่างไร
4. นักเรียนคิดว่าความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบได้อย่างไร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวทางการสัมภาษณ์ครู

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ-สกุล เพศ.....
2. วันที่สัมภาษณ์ เวลา
- สถานที่
3. ตำแหน่ง/สอนวิชา
4. วุฒิการศึกษา
5. ประสบการณ์ในการทำงาน.....

ตอนที่ 2 แนวทางการสัมภาษณ์

ประเด็นการจัดการเรียนการสอนของคุณ

1. ท่านคิดว่าคุณลักษณะที่สำคัญของนักเรียนควรประกอบด้วยอะไรบ้าง
2. ท่านมีการสอนหรืออบรมนักเรียนให้มีความรับผิดชอบอย่างไร
3. ท่านสอนให้นักเรียนมีความรับผิดชอบในเรื่องใดบ้าง
4. วิธีการสอนให้นักเรียนมีความรับผิดชอบระหว่างการจัดการเรียนการสอนของท่านเป็นอย่างไร เพราะเหตุใดจึงเลือกใช้วิธีดังกล่าว
5. เมื่อนักเรียนแสดงถึงการมีความรับผิดชอบในเรื่องต่างๆแล้วท่านปฏิบัติอย่างไรกับนักเรียน และถ้านักเรียนไม่มีความรับผิดชอบในเรื่องต่างๆท่านปฏิบัติอย่างไร

ประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

1. ความสัมพันธ์ระหว่างท่านกับนักเรียนเป็นอย่างไร
2. ท่านหาโอกาสสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียนได้จากโอกาสใดบ้าง
3. วิธีการในการสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียนของท่านเป็นอย่างไร
4. ท่านคิดว่าความสัมพันธ์ระหว่างท่านกับนักเรียนส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบได้อย่างไร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวทางการสัมภาษณ์ผู้แทนชุมชน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ-สกุล เพศ.....
2. วันที่สัมภาษณ์ เวลา
- สถานที่
3. สถานที่ทำงาน
4. ตำแหน่งงาน
5. ความเกี่ยวข้องกับโรงเรียน/นักเรียน

ตอนที่ 2 แนวทางการสัมภาษณ์

1. ท่านและโรงเรียนมีการร่วมมือกันในลักษณะอย่างไร และจุดประสงค์ของความร่วมมือดังกล่าวเพื่ออะไร
2. ท่านคิดว่าการส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้มีความรับผิดชอบมีความสำคัญอย่างไร
3. ท่านมีส่วนในการส่งเสริมความรับผิดชอบให้กับนักเรียนที่โรงเรียนหรือไม่ อย่างไร
4. การส่งเสริมความรับผิดชอบให้กับนักเรียนของท่านอยู่ในรูปแบบใดบ้าง
5. ท่านมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนหรือไม่ อย่างไร และใครมีความรับผิดชอบอย่างไรบ้าง

แนวทางการสนทนากลุ่มนักเรียน

วัตถุประสงค์ เพื่อตรวจสอบข้อมูลสภาพการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ร่วมสนทนากลุ่ม

ชื่อ-สกุล ระดับชั้น

1. 2.

3. 4.

5. 6.

7. 8.

9. 10.

วันที่ เวลา

สถานที่

ตอนที่ 2 แนวคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม

ประเด็น “อาชีวะเด็กดีมีความรับผิดชอบต่อ”

1. นักเรียนคิดว่าคุณลักษณะที่สำคัญของนักเรียนอาชีวศึกษาควรเป็นอย่างไร

2. นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อเรื่องใดบ้างและสภาพความรับผิดชอบต่อนักเรียนนั้นเป็น

อย่างไร

3. โรงเรียนมีการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อนักเรียนอย่างไรบ้าง

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวยุวรี ผลพันธิน เกิดเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2528 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาปริญญาครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป-เคมี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2549 และได้เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรระดับปริญญาโท สาขาวิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2550

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย